

SPMJ

**STRATEGIC PUBLIC MANAGEMENT
JOURNAL**

**Number 16
2023**

ISSN 2149-9543

www.dergipark.gov.tr/spmj

Dergi Kurulları

Field Editors/Alan Editörleri

Governance and Local Government/Yönetişim ve Yerel Yönetimler

Dr. Öğr. Üyesi Betül Hande Gürsoy Haksevenler, Doç. Dr. Burak Hamza Eryiğit

Public Economics/Kamu Ekonomisi

Prof. Dr. Miguel A. Rodrigues, Doç. Dr. Öğretim Üyesi Recep Yücedoğru

International Relations/Uluslararası İlişkiler

Prof. Dr. Alaeddin Yalçınkaya- Assoc. Prof. Dr. Jana Gasparikova- Doç. Dr. İmran Demir

Strategic Public Management/Stratejik Kamu Yönetim

Prof. Dr. Yüksel Demirkaya, Prof. Dr. Calin Hintea

Editor/Editör

Prof. Dr. Yüksel Demirkaya

Editor Asistants/Editör Asistanları

Dr. Öğr. Üyesi Betül Hande Gürsoy

Haksevenler

Dr. Öğr. Üyesi Murat Tuysuz

Adem Sarıca

Uluslararası Bilimsel Danışma Kurulu / International Scientific Advisory Board

Prof. Dr. Geert Bouckaert (KU Leuven University, BE)

Prof. Dr. Calin Hintea (University of Cluj, RO)

Prof. Dr. Constantin M. Profiroiu (Bucharest Un., RO)

Prof. Dr. Emil Turc (Aix-Marseille University, FR)

Prof. Dr. Hilde Bjorna (Tromso University, NO)

Prof. Dr. Miguel A. Rodrigues (Minho University, PT)

Prof. Dr. Riccardo Mussari (Siena University, IT)

Prof. Dr. Yusuf Arayıcı (Salford University)

Assoc. Prof. Dr. Jana Gasparikova (Bratislava, SV)

Bilim Kurulu / Scientific Board

- Prof. Dr. Alaeddin Yalçınkaya (Marmara University)
Prof. Dr. Asuman Yalçın (Marmara University)
Prof. Dr. Fatih Kırışık (Karabük University)
Prof. Dr. Hamza AL (Sakarya University)
Prof. Dr. Hamza Ateş (İstanbul Medeniyet University)
Prof. Dr. Hüseyin Gül (Süleyman Demirel University)
Prof. Dr. Hüseyin Toros (İstanbul Teknik University)
Prof. Dr. Kamil Ufuk Bilgin (Hacı Bayram Veli University)
Prof. Dr. Mehmet Melemen (Marmara University)
Prof. Dr. Mert Uydacı (Marmara University)
Prof. Dr. Mustafa Arslan (Yıldız Teknik University)
Prof. Dr. Mustafa Lamba (Mehmet Akif Ersoy University)
Prof. Dr. Mustafa T. Karayığit (Marmara University)
Prof. Dr. Nail Yılmaz (Marmara University)
Prof. Dr. Nihal Ekin Erkan (Marmara University)
Prof. Dr. Ömer Çaha (Yıldız Teknik University)
Prof. Dr. Ömer Faruk Gençkaya (Marmara University)
Prof. Dr. Önder Kutlu (Necmettin Erbakan University)
Prof. Dr. Recep Yücedoğru (İstanbul University)
Prof. Dr. Sadık Ünay (İstanbul University)
Prof. Dr. Sezai Dumanoglu (Marmara University)
Prof. Dr. Tarkan Oktay (İstanbul Medeniyet University)
Prof. Dr. Uğur Ömürgönülşen (Hacettepe University)
Prof. Dr. Veysel Eren (Mustafa Kemal University)
Prof. Dr. Yakup Bulut (Gaziantep University)
Prof. Dr. Yaşar Kabataş (Marmara University)
Prof. Dr. Yüksel Demirkaya (Marmara University)
Prof. Dr. Zehreddin Aslan (İstanbul University)
Prof. Dr. Aynur Can (Marmara University)
Prof. Dr. Kürşat Özdaşlı (Mehmet Akif Ersoy University)
Prof. Dr. Özer Köseoğlu (Sakarya University)
Prof. Dr. Salih Battal (Ufuk University)
Assoc. Prof. Dr. Sezai Öztıp (İstanbul Medeniyet University)
Assoc. Prof. Dr. İmran Demir (Marmara University)
Assoc. Prof. Dr. Ahmet Sarıtaş (Ankara Yıldırım Beyazıt University)
Assoc. Dr. Burak Hamza Eryiğit (Marmara University)

İÇİNDEKİLER/C O N T E N T S

<u>Makale/Article</u>	<u>Pages</u>
Doğu Anadolu'da Esnafın Yatırım Yapmalarını Engelleyen Faktör: Düşük Yoğunluklu Nüfus DOI: 10.25069/spmj.1099646 <i>Factor Preventing Tradesmen from Investing in Eastern Anatolia: Low Density of Population</i> Mustafa Şeref AKIN	1-11
Rusya ve Çin Arasında Azerbaycan Üzerinden Rekabet: İdeoloji, Diplomasi ve Ekonomik Araçlar DOI: 10.25069/spmj.1206279 <i>Rivalry Between Russia and China over Azerbaijan: Ideology, Diplomacy and Economic Tools</i> Elvin ABDURRAHMANLI	12-28
Birleşmiş Milletler Kararları Açısından Keşmir Sorunu ve Narendra Modi'nin Keşmir Politikası DOI: 10.25069/spmj.1206541 <i>Kashmir Conflict in Perspective of UN Resolutions and Narendra Modi's Kashmir Policy</i> Sami ULLAH	29-41
Perspectives of the Strategic Alliance of Science and Theology and Non-Violent Resistance to Global Challenges, Antagonism and Human (In)Security DOI: 10.25069/spmj.1210338 <i>Stratejik Bilim ve Teoloji İttifakının Perspektifleri ve Küresel Zorluklara, Düşmanlığa ve İnsani (İç) Güvenliğe Karşı Şiddetsiz Direniş</i> Faruk HADŽIĆ	42-59
Almanya'da Kültürel Farkların Eğitimde Ayrımcılık Üzerine Etkileri DOI: 10.25069/spmj.1224246 <i>The Effects of Cultural Differences on Discrimination in Education in Germany</i> Hande ORTAY	60-85

<u>Makale/Article</u>	<u>Pages</u>
Temsili Bürokrasi ve Vatandaş Katılımı DOI:10.25069/spmj.1265896 <i>Representative Bureaucracy and Citizen Participation</i>	86- 100
Namık Kemal ÖZTÜRK Özge DEMİREL	
South Africa's Municipal Financial Management Patterns from 2016 – 2021 DOI: 10.25069/spmj.1265896 <i>2016 – 2021 Yılları Arasında Güney Afrika'nın Belediye Mali Yönetim Modelleri</i>	101- 120
Brad BELL Daniel GOVENDER	
XYZ Kuşakları Karakteristik Özelliklerinin Siyasal Katılımdaki Rolü: İstanbul İli Örneği DOI: 10.25069/spmj.1281811 <i>The Role of Characteristics of XYZ Generations on Political Participation: The Case of Istanbul Province</i> <i>South Africa's Municipal Financial Management Patterns from 2016 – 2021</i>	121- 161
Mehmet Esat BUDAKOĞLU Murat TUYSUZ	
İlgili Anayasa Mahkemesi Kararı Işığında Vergi Yargılaması Uygulamalarına Ait Değerlendirmeler DOI: 10.25069/spmj.1339012 <i>Assessments of Tax Jurisdiction in The Light of the Relevant Constitutional Court Decision</i>	162- 173
Sedat APAK Feyza KAYA	
Belediyeler ve Stratejik Yönetim: TR32 Bölgesi Büyükşehir Belediyeleri Bağlamında Bir İnceleme DOI: 10.25069/spmj.1224246 <i>Municipalities and Strategic Management: A Study in the Context of TR32 Region</i> <i>Metropolitan Municipalities</i>	174- 195
Duygu AKYÜZ Bayram COŞKUN	

Doğu Anadolu'da Esnafın Yatırım Yapmalarını Engelleyen

Faktör: Düşük Yoğunluklu Nüfus

Factor Preventing Tradesmen from Investing in Eastern Anatolia:
Low Density of Population

Mustafa Şeref AKIN¹

Strategic Public Management Journal
Volume 9, Issue 16, pp. 01-11
December 2023
DOI: 10.25069/spmj.1099646
Research Article/Araştırma Makalesi
Received: 06.04.2022
Accepted: 02.11.2022
© The Author(s) 2023
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

Erzincan Çayırılı ilçesinde bulunan esnafın geçmişteki yatırımları ve gelecekteki planları üzerine araştırma yapıldı. Farklı sektörlerde çalışan 12 esnaf ile görüşüldü. Esnafın yatırımlarını başlatma ve durdurma kararlarında ana faktör nüfus hareketliliğidir. Göreceli olarak tüketim ve ihtiyaç malzemeleri satan işletmeler ayakta kalmayı başarsalar da özellikle eğlence sektöründe olan kafe, restoran, internet kafe gibi işletmeler nüfustaki dalgalanmaya karşı yüksek hassasiyet taşımaktadırlar. Ancak nüfus artmadığı ve bilakis göç devam ettiği için sektörden bağımsız olarak işletmeler yatırım yapmayı düşünmemektedirler. Yüksekokulun açılması ilçeyi hareketlendirmişse de Covid-19 ve genel olarak öğrencilerin ilçelere taleplerini düşürmeleriyle açılan işletmeler kapanmıştır. Esnafın yatırım yapılabilir gördükleri alan nüfusa dayalı olmayan sektörlerdir. Burada elde edilen çıkarımlara göre kamu politikası iki yönde olabilir. Birincisi kamusal idari birimler ve üniversiteler bu bölgelere taşınabilir. Özellikle üniversiteler açısından Batı Anadolu'daki kontenjanların azaltılması ve Doğu Anadolu'ya verilen kontenjanların artırılması düşünülebilir. İkincisi üretim teşvik politikaları ile ilçe dışına satacak yerli girişimcinin üretimine destek olacak şekilde planlanabilir. Ancak bu desteğin satın alma garantisinin de kapsamı gereklidir. Çünkü Doğu Anadolu bir üreticinin bölgesinin dışına satış için pazar bilgisine ve dağıtım kanallarına ihtiyacı vardır.

Anahtar Kelimeler: Yatırım kısıtlaması, Nüfus, Çayırılı.

Abstract

Research was conducted on the past investments and plans of the tradesmen in the Çayırılı district of Erzincan. Interviews were made with 12 tradesmen working in different sectors. The main factor in the decisions of tradesmen to start and stop their investments is population mobility. Although businesses that sell necessities relatively manage to survive, businesses such as cafes, restaurants, and internet cafes, especially in the entertainment sector, are highly sensitive to fluctuations in the population. However, since the population does not increase and on the contrary, migration continues, businesses do not think of investing regardless of the sector. Although the opening of the vocational school has energized the district, the businesses were closed due to Covid-19 and the students' decrease in their demands to the districts. The areas that tradesmen see as

¹ Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü/İktisat Politikası Anabilim Dalı
mustafa.akin@erzincan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1850-9118

investable are sectors that are not based on population. According to the inferences obtained here, public policy can be in two directions. First, public administrative units and universities can be moved to these regions. Especially in terms of universities, reducing the quotas in Western Anatolia and increasing the quotas given to Eastern Anatolia can be considered. Secondly, production incentive policies can be planned to support the production of domestic entrepreneurs who will sell them outside the district. However, this support must also be covered by the purchase guarantee. Because a producer in Eastern Anatolia needs market information and distribution channels for sales outside of his region.

Key Words: Investment restriction, Population, Çayırılı.

GİRİŞ

Bu çalışma Doğu ve Batı Anadolu arasında yaşanan iç göç hareketlerinin Doğu’ya olan etkisini Çayırılı/Erzincan esnafının yatırım kararları üzerindeki etkisini incelemiştir. Göçün işletmelere olan etkilerinin analizi, işletmelerin nüfus erimesine karşı çözüm önerileri tartışılacaktır. Bu amaçla Erzincan’ın Çayırılı ilçesindeki esnafla mülakatlar yapılmıştır.

Türkiye’de kentsel odaklı büyüme stratejisini takip etmesi sebebiyle Anadolu’da birçok kasabada görülen nüfus erimesinin sosyo-ekonomik etkisini göstermektedir. Türkiye’de doğu-batı bölgeleri arasındaki göç büyük bir kalkınmışlık farkına sebep olmuştur. Göçten dolayı Doğu Anadolu’nun sosyo-ekonomik gelişmesi durmakta ve azalan nüfus ile kısır döngü yaşanmaktadır. Bu makalede göç hareketiyle büyük oranda sönmüş Doğu Anadolu kentlerinden örnek olarak Erzincan Çayırılı’daki esnaf işletmeler nitel araştırmayla ele alınmıştır.

Geçmiş canlı Çayırılı ilçesinde zamanla başka kentlere olan göçün görülmesinin ilçede meydana getirdiği sosyo-ekonomik durgunluk gözlenmiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki ilçeler fakülteler, devlet memurları, askeri birlikler gibi kamusal yatırımlar mevcut olmasa nüfusları bucak ile köy arasındaki bir noktaya inecektir.

2016’da 8849 olan Çayırılı ilçesinin nüfusunun 5.279 kişisi şehirde ve 3.570 kişisi kırsalda bulunmaktadır. İlçede nüfusun çoğunluğunu başka şehirlerden eğitim, memur ve özel sektör çalışanlarının tayinleri sebebiyle gelen kişilerden oluşturmaktadır. Çayırılı ilçesinde en yüksek nüfus miktarı 1975 tarihinde görülmüştür. 1975 tarihinden itibaren nüfus daima azalış göstererek günümüze gelmiştir. 1965 yılına göre nüfus %69 oranında bir azalma vardır (tablo 1). Üstelik Türkiye’deki nüfus artış hızı da göz önünde bulundurulursa erimenin büyüklüğü daha net göze çarpmaktadır.

Tablo 1. Çayırılı ’da Yıllara Göre Nüfus Gelişimi

Yıl	Toplam	Şehir	Kır
1965	28.779	2.416	26.363
1970	29.530	3.168	26.362
1975	32.261	4.580	27.681
1980	29.372	3.964	25.408
1985	31.023	6.340	24.683

1990	21.116	7.076	14.040
2000	17.043	6.547	10.496
2007	10.517	3.362	7.155
2008	10.440	3.290	7.150
2009	9.925	3.089	6.836
2010	10.261	5.447	4.814
2011	10.059	4.979	5.080
2012	9.801	5.254	4.547
2013	9.717	3.441	6.276
2014	9.602	5.248	4.354
2015	8.980	5.317	3.663
2016	8.849	5.279	3.570

Kaynak: nvi.gov.tr

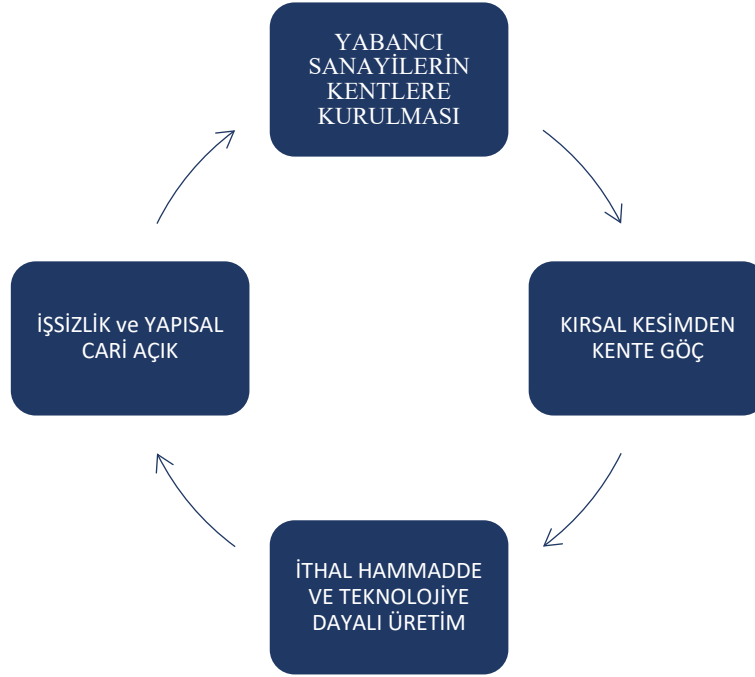
Göçe karşı iki temel bakış açısı olabilir: Birincisi herhangi bir önlem almadan Doğu Anadolu'daki sosyo-ekonomik yıpranmanın ve Batı'ya göçün devam etmesidir. Ancak bu durumda, Batı Anadolu'ya göç dolayısıyla şehirleşmeden istihdama kadar birçok açmazda kalındığı aşikârdır. İkincisi mevcut teşviklere devam edip ekonomiyi canlandırmaktır. Öte yandan kamunun birçok yatırım teşvik programlarına rağmen Doğu ile Batı arasında makas açılmaya devam etmektedir. Nüfus arttırmaya yönelik çabalar ve girişimcilere desteklenmesine rağmen istenen sonuçları vermemektedir. Bu makalede, elde edilen sonuçlara göre yeni stratejiler oluşturulması tartışılacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. İç Göç

Doğu Anadolu ile bağlantılı ekonomik sorunların başında göç ve nüfus kaybı gelmektedir. Doğu Anadolu'nun ve kırsal kesimin ihmal edilışı Türkiye'nin izlediği kentsel odaklı büyüme stratejilerinden dolayıdır (Akin, 2005, s.18-20). Büyük kent merkezli büyüme ekonomik kalkınmada merkezi konumları nedeniyle tüm kaynakların çıkar gruplarının yönlendirmesiyle bu bölgelere aktarılmasını ifade etmektedir (Lipton, 1977, s.75). Aşırı şehirleşme ve kırsal kesimin ihmal edilmesi sonucu; kentlerde büyümesi doymuş işgücü piyasasına, aşırı yüklü kamu hizmetlerine, kırsalda ise doğal ilerlemesine ket vurulmuş ekonomiye, düşük nüfusa, gelir dağılımının bozukluğuna ve fakirliğe sebep olmuştur (Gugler, 1982, s. 173; Lipton 1977, s.77). Ayrıca çarpık sektörel gelişmelerden dolayı sanayileşmiş ülkelere göre üretilmiş teknolojinin kullanılması sebebiyle ithalata dayalı ve cari açık veren bir kısır döngüye girilmiştir (Lipton, 1977, s.80; Grabowski vd., 2007, s.90-100). Türkiye'nin sanayi yatırım stratejisi yabancı ülkelerdeki sanayi yapılarının ithalatı ve kentlere odaklanma olunca, istihdam ihtiyacı doğmuştur. Kırsal kesimden göç başlamıştır. Ancak bu sanayiler ithal hammadde ve teknolojiye bağımlı hale gelmiştir. Bunun neticesinde önce yapısal cari açık meydana gelmiş ve yeni gelişen teknolojilerle birlikte işsizlik ortaya çıkmıştır (Şekil 1). Ciddi ölçüde çarpık şehirleşme, doğu-batı arasında gelir uçurumu ve çevre kirliliği de eşlik etmiştir. Halbuki, doğal faktörlere dayalı kırsal ekonomileri destekleyen yapıları yatırım yaparak büyüten Türkiye'de kendi hammaddesine dayalı teknolojisini geliştirebilecekti. Sürekli dış ticaret açığı vermeyen, dengeli büyüyen bir ekonomiye sahip olacaktı (Grabowski vd., 2007, ss.90-100).

Şekil 1. Kentsel Odaklı Büyüme (Grabowski vd., 2007)

Büyük şehir odaklı büyüme yaklaşımlarından dolayı dünyadaki birçok gelişmekte olan ülkede bu sorunlar ortaya çıkmıştır. Örneğin Botsvana’da ve Etiyopya’da izlenen kentsel merkezli kalkınma projeleri sonucunda tarım ihmal edilmiş, kırsal-kentsel gelir eşitliği bozulmuş ve kırsal kesim fakirleşmiştir (Sechele, 2016, s. 70; Grabowski ve Self, 2018, s.10). Halbuki, dünyada tarımsal sektörünü kalkındırmadan gelişmesini sağlamış hiçbir ülke-şehir devletler hariç- yoktur (Grabowski vd., 2007, s.82). Tarım odaklı gelişme hem tarım sanayisinin hem de diğer sanayilerinin gelişmesini sağlayacaktır (Grabowski ve Self, 2018, s.75).

Kırsal yerlerde sanayinin köy modeline uygun olarak gelişmesi ve bu yerlerde yaşayan insanların üretici pozisyonuna gelmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca kırsal yerlerde maliyetlerin azalış göstermesi ve pazarlık imkanlarının artırılması için kooperatifleşme faaliyeti desteklenmelidir. Tarım sektöründe olanların son yıllarda artış gösteren, çevre ve sağlık bakımından da önemli olan organik tarım metotlarıyla üretimde bulunulması teşvik edilmelidir. Göç veren kesimde bulunan insanlar için gelir kaynağı olacak yeni alanlar oluşturulmalı ya da oluşumu teşvik edilmelidir (Özdemir, 2012, s.15).

İç göçte 4 ana unsur vardır: Büyüklük, sebep, etki ve çözüm stratejileridir. İç göçte gözlenen değişimler tespit olarak kalmış ancak çözüm stratejileri üretilmemiştir.

1.2. Büyüklük

Büyüklük açısından, Türkiye’deki iç göç Doğu Anadolu, Güneydoğu ve Doğu Karadeniz Bölgeleri’nden batıya doğru gerçekleşmektedir (Akan ve Arslan, 2008, s.20). Makalenin örnek çalışma coğrafyası olarak aldığı Erzincan’ın kütüğünde kayıtlı 595 bin kişiden sadece 170 bini Erzincan’da yaşamaktadır. Bu durum Erzincan

nüfusunun sadece %30'unun ilde yaşadığını gösterir (Khalaf, 2019: 248). Ayrıca Türkiye'deki göçler sadece köyden kente ve Doğu'dan Batı'ya olmamakta özellikle üç büyük şehre toplanmaktadır. Çünkü orta ve büyük şehirlere İstanbul, Ankara ve İzmir'e göç devam etmektedir (Bostan, 2017, s.5).

1.3. Sebep

Göç etme sebepleri arasında ekonomi, eğitim, refah arayışı, güvenlik, sosyal imkanlar vardır. İnsanların göç etmesinde en başlıca sebep ekonomiktir. Sanayinin İstanbul ve çevresine kümelenmesi, tarımda makineleşme göçü tetikleyen unsurlar olmuştur (Bostan, 2017: 5; Karpat Çatalbaş ve Yarar, 2015, s.99; Tatlıdil ve Xantahcou, 2002, s.2; Bahar ve Korkmaz Bingöl, 2010, s.43).

Eğitim iki yönlü göçü hareketlendirmiştir. Birincisi kırsal kesimde eğitilmiş kesim daha fazla göç etmiştir. İkincisi daha iyi eğitim almak amacıyla büyük şehre göç edilmiştir. Bu durum bölgeler arası eşitsizliği daha da arttırmıştır (Khalaf, 2019, s.255; Çelik, 2002, s.276-296; Garipağaoğlu, 2016, s.71-86). Üstelik eğitilmiş veya eğitim amaçlı kesimler yaşlarının 20-24 yaş arasında kümelenmesi en üretken kesimin göç etmesine sebep olmuştur. Bu durumda göç edemeyen kesim eğitim seviyeleri düşük ve yaşlı ilerde olanlardan oluşmaktadır. Yine Erzincan üzerinden örnek verilecek olursa göç edenlerin yarısı lisans ve üstü dereceye sahiptir (Özgen ve Erbaş, 2018, s.156).

Refah arayışını kamusal, organizasyonel, teknolojik ve eğlence alanlarında görmek mümkündür. Eğitim alma yanında ulaşım, sağlık gibi daha iyi kamusal hizmet alma talebi de göçü teşvik eden unsurlardır. Organizasyonel olarak daha kurumsal şirketlerde çalışmak istemek, teknolojik imkanlarından faydalanmak ve tiyatrodan spora kadar birçok sosyal aktivitede bulunmak talep edilmektedir.

Gelir, eğitim, refah arayışı gibi çekici faktörlerin yanında güvenlik, sosyal imkanlar gibi itici faktörler de mevcuttur. Terör hadiselerinin yaşanması da daha güvenli şehirlere göç edilmesine sebep olmaktadır (Çelik, 2005, s. 167; Yenigül, 2005, s.273; Çelik, 2006, s.157-165; Aydemir, 2013, s. 134). İnsanların çalışma dışında sosyalleşebileceği mekanların darlığı özellikle de genç nüfusun göç etmesine sebep olmaktadır.

1.4. Etki

Göç sebebiyle Doğu Anadolu Bölgesi'nde kırsal alanlar ıssızlaşmaktadır (Khalaf, 2019, s. 261). Bu süreç kırsal ekonomik faaliyetleri durma noktasına getirecektir. Özellikle tarım ve hayvancılığın olumsuz şekilde etkilenecektir (Khalaf, 2019, s. 261).

Göç sektörler arası geçişi sağlama açısından verimliliği arttırmaktadır. Ancak aşırı göç şehirlerdeki işsizliği arttırmaktadır. Eğitilmiş kesim kentsel modern sektörde çalışırken (Harris ve Todaro, 1970, s. 127), eğitimsiz olanlar kentsel geçimlik sektörde iş aramaktalar (Cole ve Sanders, 1985, s. 481). Şehirlerde yeterince gelişmiş modern sektör olmayınca enformel sektör büyümektedir (Bahar ve Korkmaz Bingöl, 2010, s. 43).

Göç veren yörelerde işsizlik oranı azalmamıştır (Tatlıdil vd., 2002, s. 2; Bahar ve Korkmaz Bingöl, 2010, s. 44). Hem talep düşmesi hem de arzdaki kilit elemanların göçmesi üretimi ve dolayısıyla olanakları daha da daraltmıştır. Bu bölgelerde işsizlik artmaya devam etmiştir. Ayrıca nüfusun aktif girişimci sınıfın göç etmesi yeni işletmelerin açılmasını azaltmıştır. Daralan istihdam daha fazla göç vermeye sebep olmakta ve fasit daireye girilmektedir. (Özer, 2004, s. 27).

Kontrolsüz iç göç hareketi, kentsel sosyo-kültürel yapıyı bozmuş ve mevcut kentin dokusuna aykırı bir karşı kültürel yapının doğmasına sebep olmuştur. Buna demografik hareketlilikte eklenince kentsel düzen daha da bozulmuştur. Kimlik bulma ve suç oranı artışı, trafik, çevre kirliliği, gecekondulaşma gibi sorunları ortaya çıkarmıştır (Akan ve Arslan, 2008, s. 63).

1.5. Çözüm

Çözüm öneriler aşağıda sıralanmaktadır (Khalaf, 2019, s. 261; Bahar ve Korkmaz Bingöl, 2010; Karpat Çatalbaş ve Yazar, 2015, 2015; Tatlıdil vd., 2002, s. 3; Çelik ve Murat, s.1):

- Kamusal yatırımlar ve teşviklerle ekonominin geliştirmesi,
- Kırsal alandaki geçim koşullarının iyileştirilmesi ve acil eylem planı oluşturulması,
- Tarımsal ve hayvansal ürünlere dayalı sanayini geliştirilmesi
- Komşu ülkelere yönelik ihracat olanaklarının geliştirilmesi,
- Sağlık, ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi, kamu hizmetlerindeki eksikliklerin giderilmesi,
- Toprak ve diğer üretim kaynaklarının dağılımındaki dengesizliğin azaltılması,
- Arazinin parçacılığı sorununun çözülmesi,
- Turizm sektörünün canlandırılması,
- Tarım dışı iş olanaklarının artırılması,
- Mikro kredilerin dağıtılması,
- Enflasyonun azaltılması,
- Güvenlik sorununun çözülmesi,
- Gelir dağılımının düzeltilmesi,
- Yatırımların vergi indirimleri,
- Bölgesel asgari ücret uygulanması,
- Yatırımcının yol gösterici bir birim kurulması,
- Kamu ve sivil toplum örgütlerin strateji belirleme sürecine katılımın sağlanması

Bu çözümler temel de kamusal alt yapı ve teşvik programlarına devam edilsin yönündedir.

2. METOT

Çayırli'da zaten sayıları gittikçe azalan sayıda esnaf ile yatırım kararları üzerine 2021 yılında mülakat yapılmıştır.

Görüşülen kişilerin yaş ve meslekleri Tablo 2'de gösterilmiştir. Uğraşların baş harfleri ve yaşlarına göre kodlanmıştır. Aynı uğraşta olanlara ayrıca numara eklenmiştir.

Tablo 2. Yaş ve Meslek Gruplarına Göre Katılımcılar

KOD	YAŞ/MESLEK
50ES	50 yaşında. Esnaf.
28KA	28 yaşında. Kafe
25KAİN	25 yaşında. İnternet kafe
45RE1	45 yaşında. Restoran
32KI	32 yaşında. Kiraathane
33MA	33 yaşında. Market

56BE	56 yaşında. Besicilik
47RE2	47 yaşında. Restoran
57TE	57 yaşında. Tekel bayi
23KU	23 yaşında. Kuaför
56BA	56 yaşında. Bakkal
50NA	50 yaşında. Nalbur.

Esnaf yaş aralığı 23 ile 57 arasında değişmektedir. İşletmeciler arasında kafe, internet kafe, restoran, kiraathane, bakkal, market, besici, tekel bayi, kuaför ve nalbur vardır.

Yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi benimsenmiştir. Ucu açık sorular sorulmuştur. Temel sorular aşağıdadır -cevaplara göre farklı sorular yöneltilmiştir-:

- 1) İlçemizde daha önce gerçekleştirdiğinizi yatırımların durumunu anlatır mısınız?
- 2) Bu yatırım kararlarını alırken aklınızdan ne geçiyordu?
- 3) İleri zamanlarda yatırım yapmayı düşündünüz mü? Eğer böyle bir fikriniz varsa ne tür bir yatırım yapmayı planlıyorsunuz, nedenleriyle birlikte paylaşabilir misiniz?
- 4) Sizi daha çok yatırım yapmanızı engelleyen unsurlar nelerdir? Anlatır mısınız?
- 5) Sormam gereken ama sormadığım bir soru oldu mu?

3. BULGULAR

Yapılan mülakatlarda elde edilen temel bulgu esnaf açısından yatırım için tek önemli engelin **nüfus** olduğu görülmektedir.

İşletmeler nüfustan dolayı yeni yatırım yapmaktalar: *Çayırılı göç vermesi sebebiyle nüfusu azalıyor ve esnaflık karlı olmaktan çıkıyor (50ES1). Yemek sektörü nüfusa dayalı ve Çayırılı' da nüfus az olduğundan yatırım kararımdan vazgeçtim (47RE2). Yeterli nüfus olmadığı için yatırım yapmıyorum hatta köyde yaşayanlar merkeze gelmediğinde dahi gelir azalıyor (56BA).*

Nüfusun azalmasından dolayı ciro düşmesi veya işletmeyi kapatma görülmektedir. Özellikle kafe, internet kafe ve restoran gibi eğlence sektöründe bu trend net olarak fark edilmektedir. Göç Covid-19 ile birleşince işletmelerin kapanması hızlanmış: *Restoranımı nüfus azlığından dolayı kapattım (56BE). Çayırılı göç verdiği için satışımız düştü (50NA). Korona, göç, üniversite öğrencilerinin gelmemesi sebebiyle açtığım kafeyi kapattım (25KA). Korona ve göç sebebiyle kapattım (25İNKA). Restoran işletmemde öğrenciler ve köyden gelenler sayesinde işliyordu ta ki korona ve göçe kadar (45RE).*

Nüfus artışından dolayı açılmış olan işletmeler ve yeni yatırımlar nüfusun oynadığı kritik önemi göstermektedir: *Çayırılıya meslek yüksekokulu açılmasıyla kafe açtım ve işlerim iyi gidiyordu (25KA). Meslek*

yüksekokulu açılmasıyla internet kafe açtım (25İNKA). İşlerim iyi gitse ileride et işine girip et üretip satmak istiyorum (45RE). Nüfus azlığından dolayı esnaflık gibi işler karlı olamıyor (32KI). Erkek kuaförünü büyütmeyi düşünmüyorum çünkü nüfus yoğunluğu yok (23KU).

Nüfusta ciddi şekilde aşağıya iniş olmadıkça cirosunu muhafaza eden işler gıda ve içecek maddeleri satan işletmelerdir: Çayırılı'da tekel bayi olmadığı için açmaya kadar verdim. En büyük bayi olduğum için işimi etkilemedi (57TE). Market işim kötü gitmiyor çünkü göçler ile düşen market işimiz gurbetçiler kapatıyor (33MA).

İşletmecilerin nüfus azlığını aşmak için çözümleri: Nüfustan bağımsız sektörler. Nüfusa dayalı bir iş kolunda olmadığı için hayvancılıkla uğraşmaya karar verdim (50ES1). Nüfusa dayalı bir iş kolu için müsait değil (23KU).

SONUÇ

Makalede Doğu Anadolu'daki bir kasaba elde edilen bulgular ışığında nüfusun ekonomik gelişme için kritik önemi çok yönlü görülmüştür. Doğu ile Batı Anadolu arasındaki kalkınmışlık açığı temelde bir nüfus farkıdır.

Nüfus artışı gerçekleştiğinde üreticiler tepki vermekte ve yeni gelenlerin ihtiyacına göre dükkân açmaktadırlar. Ancak nüfus artışı istikrarlı olmayıp geçici yaşanmasından dolayı esnaf ihtiyatlı davranmaktadır. Bakanlığın, üniversitenin, askeriyenin kararlarına göre değişim göstermektedir. Ayrıca gelen öğrencilerde yıllara göre azalmaktadır. Bölgenin ilk ve en tanınmış üniversitesi olan Atatürk Üniversitesi dahi 2021 yerleştirmesinde kapasitesini dolduramamıştır (Erkut, 2021, s.1). Öğrenciler önce üç büyük şehirdeki üniversiteleri sonrasında Batı Anadolu'daki üniversiteleri tercih etmektedir. Bu şunu göstermektedir ki; Batı'daki üniversitelerin kontenjanları ciddi şekilde kısılrsa Doğu Anadolu'daki öğrenci sayısı artacaktır. Üstelik öğrencilerin düşük gelirli oldukları unutulmamalıdır. Ayrıca öğrencileri müşteri olarak görmek şık değildir. Ancak üretim nüfusa dayalıysa, öğrenci ve diğer akademik görevlilerin buldukları mekâna göre eğitim kalitesi değişmiyorsa (fırsat maliyeti yoksa), nüfus artışı sağlamanın yollarından biri olarak değerlendirilebilir. Üniversite haricinde diğer kamusal destekli başka projelerde yönlendirilebilir. Ancak geçici projelerde (yol yapmak gibi) nüfus artışını süreklilik sağlanamamaktadır.

Üretimi teşvik amaçlı sübvansiyonlar dışarıdan girişimci getirmeye yetmemiştir. İstanbul ve İzmir'de zorlanan üreticiler civar illere yönelmişlerdir. Batı Anadolu'da yerleşik sanayicileri bir tarafa profesyonel yöneticileri dahi bölgeye çekmek mümkün değildir. Çünkü sadece iyi gelir elde etmek yanında sosyal hayat istemektedirler. Çayırılı örneğinde olduğu gibi eğlence mekanları ve sosyal hayat kalmamıştır. Örneğin Erzincan'dan göç edenlerin yarısı lisans ve üstü eğitime sahiptir (Özgen ve Erbaş, 2018, s. 156). İyi eğitilmiş yöre insanı da Erzincan merkezde kalmamaktadır.

Bu durumda nüfus artışı olmayacağına ve başka yörelerde sanayici ve girişimci gelmeyeceğine göre, yerli girişimciyi teşvik etmek gerekmektedir. Bulgulardan nüfusa dayalı olmayan iş sahaları teşvik kapsamında yer alması gerektiği görülmüştür. Yöredeki esnafı göz önünde bulundurulursa, yerli girişimcinin sermayesi kısıtlıdır. Burada kamunun uzun vadeli ve düşük faizli kredi politikası -dışarıya üretim şartıyla- ile desteklemelidir. Ancak sermaye desteği de yetmemektedir.

Batı Anadolu'daki üreticinin elinde hazır pazarları vardır. Maliyetlerini düşürmek için Doğu'ya yatırım düşünebilir. Doğu'daki üreticinin ise pazar bağlantıları ve dağıtım kanalları zayıftır. Sadece maliyeti düşürmek amacıyla teşvik vermek yetmemekte ayrıca üretilenin satışının da garanti edilmesi gerekmektedir. En azından kamu ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri Doğu Anadolu'dan (ve diğer az gelişmiş yörelerden) almalıdır. Burada elektrik üretimini teşvik etmek için kamunun verdiği alım garantisinin enerji sektörünün olumlu tepkisi göstermesi örnek alınabilir. **Kamusal destek öncelik üretim maliyetleri azaltmak yerine satışın desteklenmesi yönüne gitmelidir.** Kamusal alt yatırımlar ve maliyet düşürücü sübvansiyon teşvik sistemi yerine alım garantili yerli girişimciye yönelik teşvik sistemine geçiş yapılmalıdır.

Uzun yıllar boyunca ihmal edilmesi sebebiyle, Doğu Anadolu'nun kalkınma problemi çok karmaşık hale dönüşmüştür. Burada üretimi canlandırabilmek için hem maliyet hem de satış yönlü desteğin verilmesi gerekir. Yerleşiklerin işletmeleri arttıkça daha fazla istihdam ve gelir oluşacak ve bunun sonucunda nüfusa dayalı sektörlerde zamanla gelişecektirler.

KAYNAKÇA

- Akan, Y. ve Arslan, İ. (2008). *Göç Ekonomisi*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Akın, M.S: (2005). *Kalkınma Ekonomisi*. İstanbul: Mephisto Yayınları.
- Aydemir, C. (2013). Türkiye'de İşgücü Yapısı, İşsizlik ve Kırsal Alan. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27, 1, 115-138.
- Bahar, O. ve Korkmaz Bingöl F. (2010). Türkiye'de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15, 2, 43-61.
- Bostan, H. (2017). Türkiye'de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler, Meydana Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Coğrafya Dergisi*, 35, 1-16.
- Cole, W. E. ve Sanders, R. D. (1985). Internal Migration and Urban Employment in the Third World. *The American Economic Review*, 75, 3, 481-492.
- Çelik, F. (2002). İç Göçlerin Seçkinlik Yaklaşımı ile Analizi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 276-296.
- Çelik, F. (2005). İç Göçler: Teorik Bir Analiz. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 2, 167-184.
- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle Analizi. *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 27, 149-170.

- Çelik N., Murat, G. (2014) Türkiye’de İç Göç Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Stratejik İç Göç Yönetimi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 25 (76).
- Erkut, E. (5 Eylül 2021). *Mükemmel Fırtına*.
<https://www.gazetepencere.com/mukemmel-firtina/> (İndirme 18.10.2021).
- Garipağaoğlu, N. (2016). Türkiye’de Göç Alan İllere Yönelen Nüfusun Eğitim Durumu. *Marmara Üniversitesi Marmara Coğrafya Dergisi*, 3(2), 71-86.
- Harris, J. R. ve Todaro, M. P. (1970). Migration, Unemployment and Development: A Two Sectoral Analysis. *The American Economic Review*, 60, 1, 127– 131.
- Karpat Çatalbaş, G. ve Yarar, Ö. (2015). Türkiye'deki Bölgeler Arası İç Göçü Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle Belirlenmesi. *Alphanumeric Journal*, 3 (1), 99-117
- Khalaf, S. (2019). Doğu Anadolu Bölgesi’nde Nüfus Gelişimi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6, 2, 241-262.
- Grabowski R ve Self, S. (2018). *Agriculturally led development: Ethiopia*.
https://www.researchgate.net/publication/329810679_Agriculturally_led_development_Ethiopia
- Grabowski, R, Self, S., Shields, M. (2007). *Economic Development*. Chicago: MESharpe
- Gugler J. (1982). Overurbanization reconsidered. *Econ. Dev. Cult. Change*, 31, 173-189.
- Harris, J. R., Todaro, M. P. (1970). Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis. *American Economic Review*, 60(1), 126–142.
- Lipton M. (1977). *Why poor people stay poor: urban bias in world development*. Cambridge: Harvard University Press.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Özgen, H. G., Erbaş, S. (2018). Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin Eğitim Seviyesine Göre Kümelenmesi Üzerine Bir Çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 141-160.
- Sechele, L. (2016). *Urban Bias, Economic Resource Allocation and National Development Planning*.
https://www.researchgate.net/publication/291012992_Urban_Bias_Economic_Resource_Allocation_and_National_Development_Planning_in_Botswana

-
- Özdemir, H (2012). Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Değerlendirme. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 30, 1-18.
- Tatlıdil, E. ve Xantahcou Y. (2002). Türk İşgücünün Yapısı ve Avrupa Birliği İstihdam Politikaları. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 2(2), 1–14.
- Yüceol, H. M (2007). Türkiye’de Bölgesel İşgücü Hareketleri, İşsizlik ve Ekonomik Kalkınma. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 9(1), 108–125.
- Yenigül, S. B. (2005). Göçün Kent Mekânı Üzerine Etkileri. *G.Ü. Fen Bilimleri Dergisi*, 18(2), 273–288.

Rusya ve Çin Arasında Azerbaycan Üzerinden Rekabet: İdeoloji, Diplomasi ve Ekonomik Araçlar

Rivalry Between Russia and China over Azerbaijan: Ideology, Diplomacy and Economic Tools

Elvin Abdurahmanlı¹

Strategic Public Management Journal
Volume 9, Issue 16, pp. 12-28
December 2023
DOI: 10.25069/spmj.1206279
Research Article/Araştırma Makalesi
Received: 17.11.2022
Accepted: 14.09.2023
© The Author(s) 2023
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

Araştırma kapsamında Azerbaycan'ın Rusya ve Çin perspektifinde ideolojik, diplomatik ve ekonomik araçlar üzerinden ilişkisi ele alınarak nitel araştırma yöntemlerinden olan betimsel tekniğe başvurulmuş, konuyla ilgili ulusal ve uluslararası kütüphane taraması yapılmıştır. Bu doğrultuda çalışmada Rusya Federasyonu'nun ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kafkaslardaki etkisinin ne derecede olduğunu tarihsel açıdan ele alınmış ve olayın tarihsel boyutu resmi kaynakların açıklamaları ile ortaya konulmuştur. Bu çalışmada Rusya ve Çin Arasında Azerbaycan Üzerinden Rekabet: İdeoloji, Diplomasi ve Ekonomik Araçlar nelerdir? sorusu çalışmanın merkez sorusunu teşkil etmektedir. Araştırmada Azerbaycan Cumhuriyetinin mevcut yer altı kaynakları ele alınırken diğer taraftan bu iki ülke ile diplomatik ve ekonomik alandaki ilişkilerin etkisinin ne gibi olumlu ve olumsuz etkileri olduğu ile ilgili araştırma yapılmıştır. Araştırmada kalitatif yöntem ve teknikler kullanılmış ve açık kaynaklar olan gazete manşetleri, resmi kurum ve tarafların açıklamaları, anlaşmalar, dönem içerisinde yazılan tez, makale incelenerek derlenmiştir. Bu doğrultuda Rusya ve Çin, Azerbaycan'la olan ilişkilerde dikkatli davranmaya ve bu bölgedeki jeo-ekonomik müttefiklerini kaybetmemeye özen gösterdikleri ilişkilerin devamı için sürekli olarak reform girişimlerinde bulunduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Denge politikası, Diplomasi, Ekonomik reformlar, İdeoloji, İpek Yolu projesi, Petrol.

Abstract

Within the scope of the research, the relationship of Azerbaijan through the ideological, diplomatic, and economic means in the perspective of Russia and China was discussed, and a national and international library search was conducted by applying the descriptive technique, which is one of the qualitative research methods. In this direction, in this study, the extent of the influence of the Russian Federation and the People's Republic of China in the Caucasus was discussed from a historical perspective, and the historical dimension of the event was revealed with explanations from official sources. In this study, Competition Between Russia and China over Azerbaijan: What are Ideology, Diplomacy and Economic Tools? question constitutes the central question of the study. While the current underground resources of the Republic of Azerbaijan are discussed in the

¹ Dr. Elvin Abdurahmanlı, Azerbaycan Cumhuriyeti Diaspora Bakanlığı KİAMP-Karabakh is Azerbaijan Milli Platformunun Türkiye Cumhuriyeti Genel Koordinatörü, İstihbarat İncelemeleri ve Diplomasi Uzmanı, İstanbul, abdurahmanlielvin@gmail.com, ORCID-ID: 0000-0002-0629-8317

research, on the other hand, research has been made about the positive and negative effects of the diplomatic and economic relations with these two countries. Qualitative methods and techniques were used in the research and open-source newspaper headlines, statements of official institutions and parties, agreements, thesis, and articles written during the period were examined and compiled. In this respect, it has been understood that Russia and China are constantly trying to reform their relations with Azerbaijan, and they are careful not to lose their geo-economic allies in this region.

Key Words: Balance policy, Diplomacy, Economic reforms, İdeology, Silk Road Project, Oil.

GİRİŞ

Rusya, Çin ve ABD, Avrupa ve Asya'daki ticari ortakları vasıtasıyla uzun yıllardır birbirleri ile ticaret savaşı içindedirler. Nitekim Çin ve Rusya ticari ortakları vasıtasıyla daha güçlü bir bağ kurmağa çalışmakta olup bu kapsamda, Azerbaycan ve Kafkasya jeopolitiğinde önemli derecede diplomasi ve ticaret alanında etkili olmayı başarmışlardır. Azerbaycan'ın Rusya ile uzun yıllardır süren ideolojik bağları ve SSCB'nin dağılmasına kadarki 1990'lı yıllar çerçevesinde ve sonrasında bu bağları uzun süredir ekonomik, askeri ve diplomatik alanlar üzerinde de devam ettirmeğe çalışmaktadır. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, 28 Mayıs 1918'de Mehmet Emin Resulzade önderliğinde kurulmuş fakat bu devletin bağımsızlığı 23 ay sürmüştür. Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ise 73 yıl süren SSCB baskısı ve komünizm ideoloji altında yaşamını sürdürmüştür. Diğer taraftan ise Azerbaycan ve Çin Cumhuriyeti ilişkilerine dikkat edilirse iki ülke arasında gerek coğrafi gerekse de kültürel ve eğitim bakımından birbirinden farklı devletler olduğu görülmektedir. Azerbaycan'ın 73 yıllık bir komünizm etkisi sonucu Çin ile ideolojik alanda az da olsa yakınlığına bir örnek teşkil ediyor. 1991 yılında Azerbaycan'ın bağımsızlık kazanmasıyla günümüze kadarki 30 yıllık süre de Avrupa ülkeleri ile diplomatik, ekonomik ilişkiler kurarak uluslararası düzeyde tanınan bir ülke haline gelmesiyle özellikle Çin'in bu bölgeye ekonomik olarak yönelmesine olanak sağlanmıştır. Nitekim Azerbaycan Cumhuriyeti asırlar boyu Kafkasya'dan Avrupa'ya açılan bir konumda olmasıyla Çin'in ticari alandaki yeni İpek yolu projesi kapsamındadır. Nitekim Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerini Kafkasya ve Karadeniz üzerinden Avrupa'ya bağlamak maksadıyla AB komisyonu önderliğiyle üye ülkeler tarafından oluşturulan Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru olan TRACECA projesi Çin Halk Cumhuriyeti'nin de yakından izlediği Azerbaycan'ında taraf olduğu önemli bir stratejik projedir. TRACECA projesi AB komisyonu dışında 7 ülkenin katılımıyla 1993 yılında Bakü'de kurulmuş ve şu an 13 devlet bu örgüte üyedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi, 2023). TRACECA ve AEB, üye ülkelerin de temsil edildiği organları olan uluslararası örgüt statüsündedir ve AB, SSCB'nin dağılmasından ardından bölgedeki siyasi boşluğu doldurmak ve bölgede oluşabilecek muhtemel sorunları önlemek amacıyla kendi hedefleri ve çıkarları kapsamında bu projeyi gerçekleştirmiştir (YALÇINKAYA, 2021).

2015 yılındaki ekonomik krizin ardından Azerbaycan yönetimi, yıllardır süren petrol ve doğal gaz dayalı ekonominin sürdürülebilir olmadığını görmüş ve çok sektörlü ekonomiye geçişin önemli olduğunu kabul etmiştir. Bu kapsamda Azerbaycan Çin ile yurt dışı yatırım imkânlarının geliştirilmesine odaklanmıştır. Bu kapsamda petrol, doğal gaz ticareti dışındaki ürünlerin ticaretine de olanak sağlamıştır. Azerbaycan'ın denge

politikası kapsamında, A Batı ve Rusya ile ilişkileri gerek ekonomik gerekse de diplomatik olarak istikrar kazandığı görülmektedir.

Nitekim 1990'lı yıllarında ardından bağımsızlığını kazanan ve yeni demokratik sürece giren bir ülke olan Azerbaycan kısa süre içerisinde ekonomik alanlar dışında diplomatik faaliyetleri ile mevcut konumunda söz sahibi olmayı başarmıştır.

Ham petrolün ticari amaçla kullanılması sonucu petrol üretici devlet olarak Azerbaycan'ın da ekonomik kazancı her geçen gün daha da artırmıştır. Petrolün ekonomik önem arz etmesi dışında petrol üretici devletlerin zamanla politik ve stratejik konumda güçlenmesine sebep oldu. 3 Temmuz 1997'de Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in, Rusya ziyareti sürecinde Rusya Cumhurbaşkanı Yeltsin ile görüşmesinin ardından iki ülke arasındaki "dostluk, iş birliği ve karşılıklı güvenlik" adı altında anlaşmaya varılmıştır (Lib.aliyev İnternet Kütüphanesi Sayfası, 2006). Bu anlaşmalar aşağıdaki konuları kapsamaktadır:

- İki ülke arasında ticaret esnasında döviz ve ihracat alanlarında iş birliği anlaşması,
- Vergilerin artırılmasına izin verilmemesi ve vergi kaçakçılığın engellenmesi,
- Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının Rusya Federasyonu'na girişlerinde vizenin kaldırılması.

Diğer önemli husus Hazar havzasındaki Rusya ile sınır sorununu diplomatik yolla çözüme kavuşturarak ticari alanda da Azerbaycan ham petrolünün Rusya arazisi üzerinden Karadeniz Novorossisk limanına taşınmasına ilişkin bor hattının temelini atılması ve ikili ilişkileri geliştirmesine olanak sağlamıştır (SOCAR-State Oil Company of the Azerbaijan Republic, 2022). İki ülkenin Cumhurbaşkanı arasında 2001 yılında resmi görüş gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede iki devletin Cumhurbaşkanı arasında 10 yıllık anlaşmaya dayalı diplomatik ilişkinin temelini atılmıştır. Bu görüşme kapsamında aşağıdaki anlaşmalar yapılmıştır.

- "Rusya Federasyonu'nda daimî ikamet eden Azerbaycan uyruklu vatandaşların ve Azerbaycan sınırları içerisinde ikamet eden Rusya Federasyonu uyruklu vatandaşların hukuki statüsü hakkında anlaşma" imzalanmıştır.
- Her iki ülke arasında demokratik alanda sürecin güçlendirilmesi, insan hakları ve özgürlüklerine riayet olunması, her iki ülkede siyasi, ekonomik, sosyal ve diğer alanlarda hayata geçirilen reformlara destek verecekleri ile ilgili anlaşmaya varılmıştır.

2001 yılında yapılan iki ülke Cumhurbaşkanı arasında görüşmesinin ardından Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev verdiği bir röportaj esnasında iki ülke arasında yapılan anlaşmaların 10 yıllık bir anlaşma olduğunu ve iki devletin geleceğe yönelik birlikte hareketinin başlangıcını oluşturduğunu ifade etmiştir (Azerbaycan ile Çin, İpek Yolu'nda Anlaştı, 2015).

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Azerbaycan Cumhuriyeti Tarihi

28 Mayıs 1918'de Azerbaycan Milli Şurası üyeleri ve başkanı Mehmet Emin Resulzade tarafından Gürcistan'ın Tiflis şehrinde Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin kuruluşunu ilan edilmiş ve Gence şehri başkent olarak belirlenmiştir. 16 Haziran 1918'de hükümet konağı Tiflis'ten Gence' ye taşınma kararı sonucu Gence Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin ilk başkenti olmuştur. Azerbaycan Halk Cumhuriyetindeki milli şuranın belirlediği hükümetin 27 Haziran 1918'de çıkarılan resmi kararlar ülkenin resmi dili olarak Azerbaycan Türkçesini kabul etmiştir. Mevcut hükümetin 1 Ağustos 1918'de aldığı kararla Azerbaycan Savunma Bakanlığı kurulduğu ilan edilmiştir. Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti kurucusu Mehmet Emin Resulzade Azerbaycan kuruluşunu ilan ederken medeniyetle ilgili şöyle demiştir:

Bütün medeniyetler genelde 3 büyük oluşumun karşılıklı etkisinden ve birleşmesinde meydana gelmiştir. Bunlar (AGAYEV, 2020):

- Coğrafi amil-vatan
- Etnografik amil-millet
- Manevi amil-kültür

Ayrıca belirtmemiz gerekiyor ki, Resulzade: 'Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak' gibi tezlerin birleşimini ifade eden medeniyet kavramının sözcüsü ve yaratıcısıdır. 20 Ocak 1920'de Milletler Cemiyeti, Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyetinin bağımsızlığını tanımıştır. Azerbaycan Milli Şura hükümetinin en önemli kararlarından biri 9 Kasım 1918'de Mavi, Kırmızı, Yeşil renklerden oluşan üç renk üzerinde ay ve sekiz köşeli yıldız olan bayrağı devlet bayrağı olarak kabul edilmesidir. Aynı gün Bakü'de, üç renkli Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Başkanlık binası üzerinde dalgalandırılmıştır. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Meclisinin 5 Şubat 1991'de aldığı resmi kararlar üç renkli Azerbaycan bayrağı 71 yıl sonra Azerbaycan Cumhuriyetinin devlet bayrağı olarak kabul edilmiştir. 2009 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin 595 numaralı kararı sonucu 9 Kasım tarihi Azerbaycan Cumhuriyetinin devlet bayrak günü olarak kabul edilmiş ve her yıl 9 Kasım bayrak günü olarak ülke genelinde kutlanmaktadır (Azerbaycan Turizm Bakanlığı Resmi Sayfası, 2020). Bayrak üzerindeki bu üç renk:

- Mavi: Türkçülüğü temsil etmektedir,
- Kırmızı: Demokrasiyi, çağdaşlaşmayı temsil etmektedir,
- Yeşil: İslam'ı temsil etmektedir.

12 Ocak 1920 tarihine gelindiğin zaman Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti SSCB haricinde 23 devlet tarafından resmi olarak tanınmıştır. Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti 23 ay ayakta kalmaya başarmış ve bu süre içerisinde ülke şarkın ilk demokratik devleti ola bilmiş, ayrıca ilk defa kadına oy kullanma ve seçilme

hakkı veren devlet olmuştur. Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti 23 aylık bağımsızlığı döneminde ekonomi eğitim ve diplomatik ilişkiler açısından ileri derecede reformlar yapılmış ve ülkede sanayinin temeli atılmıştır. 26 Nisan 1920 yılında SSCB'nin Kızıl ordusu Azerbaycan Demokratik Halk Cumhuriyeti sınırlarına dâhil olmuş, 28 Nisan 1920 tarihinde Kızıl ordu tarafından tekrar işgale uğrayarak bağımsızlığını kaybetmiştir.

1989 yılında SSCB başkanı Mihail Gorbaçov tarafından yeniden yapılanma olarak bilinen “perestrojka” uygulamaları sonucu 1990 yılında SSCB çökmüştür. 20 Ocak 1990’da SSCB’nin kızıl ordusu başkent Bakü’de 20 Ocak katliamını yapmıştır. Bu olayların üzerine Azerbaycan halkı meydanlara çıkmış bağımsızlık için Azatlık meydanında aylarca bağımsızlık için nöbet tutulmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti 18 Ekim 1991 tarihinde resmi bağımsızlığını kazanmıştır. Azerbaycan Cumhuriyetine bağlı Dağlık Karabağ bölgesi ve 7 şehir 1991-1993 yılları arasında Ermenistan ordusu tarafından işgal edilmiştir. Ermenistan’la Azerbaycan arasında birinci Dağlık Karabağ savaşında 11557 Azerbaycan askeri şehit olmuştur (Elvin ABDURAHMANLI, 2020). 26 Şubat 1992’de Ermenistan ordusu tarafından gece saatlerinde Azerbaycan’ın Hocalı şehrine saldırı gerçekleştirerek bu şehirde yaşayan sivil halka yönelik soykırım yapılmıştır. 30 Nisan 1993’de BMGK tarafından 822,853,874, 884 sayılı 4 kararname kabul edilmiş ve Ermenistan tarafından Azerbaycan arazilerinin yaklaşık %20’sinin işgal altına girmiştir. 18 Ekim 1991’de bağımsızlığını kazanan Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından onaylanan coğrafi arazisi 86,6 bin km²-dir teşkil etmektedir (Azerbaycan Turizm Bakanlığı Resmi Sayfası, 2020). Azerbaycan’ın bağımsızlığını tanıyan ilk devlet Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti 9 Kasım 1991 tarihinde, daha sonra sırasıyla 11 Aralık 1991’de Romanya, 13 Aralık 1991’de Pakistan, 23 Aralık 1991’de İsviçre, 25 Aralık 1991’de İran, 23 Ocak 1992’de ABD, 10 Nisan 1992’de ise Rusya tanımıştır. Birleşmiş Milletler 2 Mart 1992’de Azerbaycan Cumhuriyeti’ni resmi olarak tanımıştır.

1.2. Çin Halk Cumhuriyeti’nin Yakın Tarihi ve Siyasi Sistemi

Çin’de antik çağlarda il handen Hya ve Şang hanedanları olduğu tarihçiler tarafından ön görülmektedir. Çini yöneten diğer hanedanlardan olan Şang’la ilgili araştırmalar, M.Ö. 1450-1050 seneleri arasında bunların Çin’de hüküm sürdüklerini göstermektedir. M.Ö. 1050-220 yıllarda Şang hakimiyetini yıkan Çov hanedanı Çin’i yönetmiştir (Kadir Temiz, 2016).

1 Ekim 1949’da Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti tek partili bir yönetim sistemiyle kurulmuş ve Çin Komünist Partisi ÇKP o yıllarda ilk ve tek parti olmuştur. ÇKP aslında 1921 yılında kurulmuş ve o yıllarda 86 milyonu aşkın üyesi mevcut olsa da Çin Halk Cumhuriyeti’nin kurulması 1949 yılında gerçekleşmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti’nde Çin Komünist Partisi dışında 8 parti daha mevcuttur (TÜÇİAD Web Sitesi, 2022). Bunlar:

1. Çin Guomindang Partisi Devrim Komitesi,
2. Çin Demokrasi Birliği,
3. Çin Demokratik Yapılanma Birliği,
4. Çin Demokrasiyi Geliştirme Birliği,
5. Çin Köylü ve İşçi Demokratik Partisi,

6. Çin Zhigongdang Partisi,
7. Üç Eylül Cemiyeti,
8. Taiwan Demokratik Özerklik Birliği'dir.

13 Mart 2013'te yapılan seçimlerde XiJinping Çin Halk Cumhuriyeti'nin başkanı seçilmiştir. 2018 yılının 5 Mart ve 10 Mart tarihinde yapılan seçimlerde XiJinping Çin Halk Cumhuriyeti'nin ikinci kes başkanı seçilmiştir (TÜRK-ÇİN Dostluk Vakfı, 2019). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ulusal Halk Kongresi ve Çin Halk Siyasi Ulusal Komitesi tarafından gerçekleştirilen toplantı sonucunda başkanın en fazla iki defa beş yıllık süreyle seçilme yasası genişletilerek gelecek dönemlerde de aynı başkanın tekrar seçimlere katılması sağlanmıştır (T.C Dışişleri Bakanlığı, 2019). Ülkenin Politik siyasi sistemi genel itibariyle dört temel kurumdan oluşmaktadır. Bunlar:

- 1) Parti-devlet şeması şeklinde olup seçimlerden başarılı bir sonuçla ayrılan iktidar ve devlet yapısı.
- 2) Ülkenin siyasetinde ve güvenliği meselelerinden sorumlu olan Çin Özgür Halk Ordusu.
- 3) Çin Halk Cumhuriyeti'nin Büyük Millet Meclisi görevini yapan Ulusal Halk Kongresi.
- 4) Partiler dışta tutulmak suretiyle politik siyasi aktörleri bir arada tutan danışma görevini yürüten Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı.

Ülkenin başkenti Pekindir ve para sistemi olarak Renminbi isimli Çin Yuanı'nı kullanmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Çince, Moğolca, Tibetçe, Uygurca dil olarak konuşulmaktadır fakat resmi dil "Mandarin" olarak bilinen "Putonghua" lehçesi kabul edilmiştir (CNN Türk İnternet Sayfası, 2014).

1.2.1. Çin Ekonomisinin Sektörleri

Çin, 1978 yılında sanayi alanında reformlar başlatarak ve ülkedeki kalabalık nüfus avantajıyla ucuz iş gücünü verimli bir şekilde kullanmıştır. 1980'de ülkeye doğrudan yabancı yatırım kabul etmeye başladı ve aynı aldığı yabancı yatırım miktarı 60 milyon dolara ulaştı. Son 50 yılda Çin sanayi üretiminde dünyanın fabrikası haline gelerek kişi başı milli gelir 2021 yılında 10.990 dolara ulaşmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde sektörel yapının temel durumuna dikkat edersek üç sektörden oluştuğunu ve bu üç sektör arasında oransal ilişkilere dikkat edilmesi gerektiğini söyleye biliriz (Selim Karahan, 2021). Bu sektörler:

- Tarım,
- Sanayi
- Hizmet sektörü

Son 50 yılda ilaveten de soğuk savaş döneminde Çin bu üç temel sektör üzerinde yoğunlaşmış ve bu alanlarda büyük değişiklikler meydana getirdi. Nitekim 1950'li yılından 2002 yılı arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nde tarım oranında düşüş yaşandığı görülmektedir. Bahsi geçen bu düşüş 1950 yılında %45,4 iken 14.5'e kadar

düşüş gerçekleşmiştir. Fakat Çin’de sanayi sektöründe bunun aksine 1950’li yılından 2002 yılına kadar %34,4’ten %51,8’e kadar bir yükselme grafiği izlemiştir. Hizmet sektörüne dikkat edersek bu alanda da Çin Halk Cumhuriyeti büyük ilerlemeler kat etmiştir. Hizmet sektörü %20,2’lerden %33,7 orana yükselme görülmüştür. Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik ve Teknolojik Kalkınma alanında büyük ilerlemeler kaydederek bu alanda dışa açılan bölgeleri oluşturdu. Nitekim Çin Devlet Konseyinin 1988 yılı kararıyla dışa yönümlü 14 sahil kenti açılması kararı kabul edildi. Bu karar Çin Halk Cumhuriyeti’nin devlet düzeyindeki ekonomik ve teknolojik kalkınma bölgelerinin kurulmasında ilk büyük adım olduğunu söyleye biliriz. Dışa dönümlü 14 sahil kenti aşağıdakilerden oluşmaktadır (T.C Dışişleri Bakanlığı, 2019):

- Dalian,
- Qinquando,
- Tianjin,
- Yantai,
- Qingdao,
- Lianyungan,
- Nantong,
- Minhang,
- Hongqiao,
- Caohejing,
- Ningbo,
- Fuzhou,
- Guangzhou,
- Zhanjiang.

Çin Halk Cumhuriyeti günümüzde dünyanın 220’den fazla ülkesi ile ticaret bağlantısı kurmuştur. Fakat Çin’in ticaret bağlantısı olarak en büyük 10 ticaret ortağı bu şekildedir (TÜRK-ÇİN Dostluk Vakfı, 2019):

- Rusya,
- Japonya,
- ABD,
- AB,
- Kanada,
- Özel İdari Bölgesi,
- Tayvan,
- Hong Kong,
- Avustralya,
- Kore Cumhuriyeti.

1.2.1.1. Çin Halk Cumhuriyeti’nin Yeraltı Kaynakları

Çin Halk Cumhuriyeti, dünyada önemli derecede zengin yeraltı maden kaynaklarına sahip bir ülke olduğunu söyleye biliriz. Günümüze kadar Çin Halk Cumhuriyeti’nde keşfedilmiş yeraltı kaynakların tümü dünya yeraltı

kaynaklarının %12'ni oluşturduğunu belirtmemiz lazım. Nitekim Çin Halk Cumhuriyeti yeraltı kaynaklarına göre dünyada üçüncü sırada yer almaktadır. Çin yeraltı kaynaklar olarak 171 maden bulunarak aktif faaliyette olduğunu söyleye biliriz. Araştırımlara göre Çin'de 45 çeşit madenin 25 adedi dünyada üçüncü sırada yer almaktadır. Çin'in 12 adet madeni ile ise dünya madenleri arasında 1. sırada yere almaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde en önemli madenler ise şu şekildedir (CNN Türk İnternet Sayfası, 2014).

- Volfram,
- Titanyum,
- Vanadyum,
- Alçı,
- Tantal,
- Granit,
- Antimon da.

Diğer bahsedilen en önemli rezervler ise Çin'de, Kömür kaynakları, Petrol ve doğal gaz kaynakları, Demirsiz Metaller ve Siyah Metalleri gösterebiliriz.

1.2.1.2 Çin Halk Cumhuriyeti'nin Yatırım politikası

Çin Halk Cumhuriyeti dünyada ülkesine en fazla yabancı sermaye çekmeği başaran devletlerden biri olduğunu söyleye biliriz. Çin yatırım politikalarındaki kaynağı, devletin uyguladığı imtiyazlı ve gerçekçi yatırım politikası olduğunu söyleye biliriz. Baktığımız zaman dünyada covid dönemi dahil olmak üzere ekonomilerde durgunluk yaşandığını varsayarsak Çin' ekonomisinde bu durgunluk çok az sürdüğünü ülkenin az etkilendiği söyleye biliriz. Çin Halk Cumhuriyeti'nde yabancı sermayeli işletmelerin sayısı 400.000'in üzerinde olduğunu ve 2003 yılında ise 170'ten fazla ülke ve bölgeden gelen yabancı iş adamlarının burada yatırım yaparak Çin ekonomisine katkı sağladı.

1.3. Rusya Federasyonu'nun Tarihi Geçmişi ve Siyasi Sistemi

Şimdiki Rusya topraklarına 4. yüzyılda batıdan göç eden Slav kabileleri olmuştur. Fakat İskandinavlılar Rusya devletini 9. yüzyılda kurmuştur. İlk kurulan devletin yönetimi Novgorod ve Kiev olmuş ve Moskova prenslikleri altında 1480 yılında çarlıklar kuruldu. Ordunun desteğiyle Mart 1917'de Moskova'da grev ve protestolar başladı. Prens Lvov tarafından bir geçici yönetim sağlandı fakat Pskov'da Çar Nikolay'ın kuşatılmasının ardından 15 Mart 1917'de Çar tahtan indi ve bunun sonucunda Çar rejimi Rusya'da bitmiştir.

7 Ekim 1917'de Vladimir Ilyich Lenin başkanlığında komünist rejim hükümeti geldi Lenin tarafından SSCB kurulmuştur. 1987 yılında Mihail Sergeyeviç Gorbaçov tarafından "perestroika" yani yeniden yapılanma politikası getirildi. Rusya Federasyonu'nun kurulması için 17 Mart 1991'de ülke referandumu gitti ve %77 seçmen Rusya Federasyonu için evet oyu kullandı. Bu sonuçla 25 Aralık 1991'de Rusya Federasyonu kuruldu. Rusya Federasyonunun başkenti Moskova şehridir (Rusya Federasyonu Türkiye Büyükelçiliği, 2022). 1993 yılında Rusya Federasyonu kabul edilen yeni yasayla ülke yönetim şekli "Federal yarı-başkanlık sistemli cumhuriyet" sistemine geçmiştir. 2000 yılının Mart ayında Vladimir Putin devlet başkanı seçilmiştir. 2004 yılında yapılan seçimlerde tekrar kazanmıştır. 2008 yılında yapılan seçimlerde Vladimir Putin'in desteğiyle

Dmitriy Medvedev devlet başkanı olmuş ve Dmitriy Medvedev Rusya Federasyonu'nun başbakanı görevine Vladimir Putin atamıştır. 2012 yılında yapılan seçimlerde Vladimir Putin tekrar aday olmuş Rusya Federasyonu'nun devlet başkanı olmuştur (Anadolu Ajans, 2017).

Devletin yürütme yetki devlet bakanındadır ve Rusya Federasyonu'nda son seçimler 18 Mart 2018'de gerçekleştirilmiştir. Bu seçimlerde Vladimir Putin %76'lık oy oranıyla 4. Kez Rusya Federasyonun devlet başkanı seçilmiştir (T.C Dışişleri Bakanlığı, 2019). Rusya Federasyonu'nda 4 parti mevcuttur bunlar:

- Birleşik Rusya Partisi
- Komünist Parti Liberal
- Demokratik Parti
- Adil Rusya Partisi

Rusya Federasyonu arazi olarak dünyanın en geniş arazisine sahip ülke arazilerinin %72'si ağaçlardan ve boş arazilerden oluşmaktadır. Ülkenin önemli 2 nehir Volga ve Don nehirleridir. Rusya Federasyonu doğal rezerv ve madenler olarak da zengin bir ülke olduğunu söyleye biliriz. Nitekim dünyada iki en büyük kömür üreticilerinden biri konumundadır Rusya. Ülkede yeraltı zenginlikler aşağıdaki şekildedir (Rusya Federasyonu Türkiye Büyükelçiliği, 2022):

- Petrol yatakları,
- Doğalgaz yatakları,
- Demir,
- Bakır,
- Grafit,
- Mika,
- Kurşun,
- Çinko,
- Alüminyum,
- Altın,
- Elmas

Rusya Federasyonu genel itibariyle dünyada çıkarılan veya demir üzerine maden rezervi olarak %40'a sahip konumdadır. Rusya Federasyonu'nun ülke olarak temel ihraç ürünleri ise bu şekildedir:

- Petrol ve Petrolden üretilen yan ürünleri,
- Kimyasal maddeler,
- Doğalgaz,
- Ağaç-Ahşap ürünleri,
- Metaller,
- Çeşitli endüstri ürünleri.

Ülkenin teme ithal ürünleri ise esasen tahıl, un olduğunu bunların yansıra tüketim ürünleri, elektronik makineler, endüstri makineleri ve ekipmanlar, şeker, ilaç ve tıbbi malzemeler dahildir. Federasyondaki teknik

çalışmalardan bahsedecek olursak uzay çalışmalarının önemini vurgulamak gerekir. Nitekim Çin ve Amerika Birleşik Devletleri ile neredeyse bu alanda tamamen yarış halinde olduğunu belirtmeliyiz. Rusya’da birçok nükleer santral ve radar santraller mevcuttur. Yukarıda bahsettiğimiz gibi nitekim federasyon arazilerinin soğuk iklim ve elverişsiz arazilerden oluşması sonucu bu arazilerin %10’luk bir bölümü sadece tarıma için uygun şartları sağlamaktadır ve bu alanlarda ise meyve, sebze, tahıl ürünü ekimi yapılmaktadır.

2. RUSYA VE ÇİN’İN AZERBAIJAN ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. Rusya Federasyonu ve Azerbaycan İlişkileri

Rusya Federasyonu ve Azerbaycan ile ilişkileri 1918-1920 yılları arasına bakıldığında zaman olumsuz gelişmelerin ardından ve Rus Bolşevik devletinin kurulması SSCB’nin kurulmasıyla Azerbaycan SSCB devleti adını alması ilişkilerin 70 yıllık olumsuz etkiler bıraktığını söyleye biliriz. Fakat 1990’lı yıllarda SSCB’nin dağılmasıyla bu ilişkilerin boyutu değişmiş. Nitekim 1989 yılında Dağlık Karabağ’da Ermeniler tarafından başlatılan gösteriler bugüne kadar bölgeye sorunların çözülmesinde Rusya Federasyonu temaslarda gözetmen devlet ve bazense diplomasi temaslara katılım sağlamıştır (ABDURAHMANLI & MAMMADLI, 2021). Diğer vurgulanması gereken önemli bir husus Azerbaycan’ın önemli petrol kaynakları Rusya Federasyonu tarafından bölge politikasında etkili olduğundan Moskova-Bakü ilişkilerinde etkili olmuştur. 1990 yılında Azerbaycan’da başlayan ayaklanmaların ardından Yeniden kurma düşüncesiyle “perestrojka” denilen yapı çerçevesinde Rusya Cumhurbaşkanı Mihail Garbaçov 1989 yılının Ekim ayında Azerbaycan’ın başkenti Bakü şehrine zırhlı tankları deniz ve kara üzerinden çıkartma yapmış, 19 Ocak-20 Ocak’a bağlayan 1990 yılı 20 Ocak katliamının emrini vermiştir. Fakat Rusya Federasyonu tarafından atılan bu adım sonucu ters tepki ile sonuçlanarak 18 Ekim 1991’de Azerbaycan Cumhuriyetinin Kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Rusya Federasyonu tarafından imzalanan ve kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ile Rusya Federasyonu tekrar SSCB kurmasa da dışarıdan yönetim düşüncesiyle eski SSCB üyesi devletleri davet etmiştir. İlk dönemlerde Azerbaycan BDT üyesi olmamış daha sonralar ise katılım sağlamıştır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in başkanlığı döneminde Rusya Federasyonu ile ilişkiler ilerletilmiş ve Rusya Federasyonu’nun enerji lobileri bu konuda iki devlet yetkililerini bir araya mekik diplomasisi ile ortak nokta olan enerji politikası ve ekonomik çıkar politikaları çerçevesinde getirmeye başarmışlardır. Rusya Federasyonu’nda Vladimir Putin’in ilk dönemlerinde ABD ve Çin hegemonyasına karşı Azerbaycan ile de ilişkilerini geliştirme ve ortak ilişkiler konusunda önemli adımlar atıldığını söyleye biliriz (MAMMADOV, 2022). Rusya Federasyonu başkanı V.Putin 9-11 Ocak 2001’de Azerbaycan’ı ziyaret gerçekleştirmiş ve iki ülke arasında Hazar’da İşbirliği Ortak Bildirisi ve Bakü Deklarasyonu’nu ve diğer kültürel alanlar üzere bir çok alanda ortak anlaşmalara imza atmışlardır. Belirtilmesi gereken önemli husus “Bakü Deklarasyonu” ile iki tarafta “iki tarafta BM’nin uluslararası sorunlarda ve çok kutuplu dünyada barış ve güvenliğinin sağlanmasındaki rolünün güçlendirilmesine yardım edeceklerini” beyan etmişler ve iki ülkede Kafkasya bölgesindeki barış ve huzurun sağlanması için toprak bütünlüklerine, uluslararası sınırların dokunulmazlığına karşı hassas olduklarını ve korumakla yükümlü olduklarını ifade etmişler (CANAR, 2012). Hazar denizinde çıkarılacak petrol ve gaz konusunda Azerbaycan ve Rusya Federasyonu Azerbaycan’ın kurulduğu ilk yıllarda ortak bir anlaşmaya varamamış fakat gerek Aliyev gerekse de Putin döneminde ikili ilişkiler zirveler, görüşler ve anlaşmalarla ilerletilmiştir. Hazar denizi 5 devlete kıyası olan bir deniz ve bu deniz önemli derecede petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip olduğunu

söyleye biliriz. 16 Kasım 1994 yılında Azerbaycan, 1982 yılı tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin Hazar'a uygulanabileceğini ileri sürmüş ve bu sözleşmeye göre ise 12 millik kara suları ve orta hattı ihlal etmeyecek şekilde 200 mili geçmeyen münhasır ekonomik bölgeler belirlenmesinin gerekliliğini ifade etmiştir. Bu sorun 1998 yılının temmuz ayına kadar sürmüş ve günümüzde de Azerbaycan ve Türkmenistan arasında sorun olarak bazı konular kaldığını belirtmeliyiz. 18 Şubat 1996'da iki ülke arasında yapılan anlaşma ile Azerbaycan petrolünün Rusya Federasyonu Novorossiysk limanına nakledilmesi ile ilgili sözleşme imzalanmıştır (İBRAHİMOVA, 2019). 25 Ekim 1997'de Rusya Federasyonu ve Azerbaycan arasında bir anlaşma daha yapıldı. Bu anlaşma [Azerbaycan Uluslararası İşletme Şirketi](#) adı verilen petrol ve doğalgaz şirketi olan SOCAR ve Trans neft arasında imzalanarak resmi şekilde petrol taşınmasına start verildi. Diğer taraftan ise Rusya Federasyonu ve Azerbaycan arasındaki gerek ticari gerekse de ekonomik iş birliği her yıl günümüzde de artmaya devam ediyor. Nitekim, 2008 yılında iki devlet arasında yıllık ticaret %39,3 artmış ve 2.403 milyar ABD dolara ulaşmıştır. Diğer taraftan ise iki ülke arasındaki ihracat aynı dönem %42,6 artmış 1.9911 milyar ABD dolara ulaşmıştır. İki ülke arasında kültür ve eğitimde ilişkileri devamlı bir şekilde geliştiğini söyleye biliriz. Nitekim Azerbaycan'da okullarda, liselerde ve üniversitelerde eğitim tamamen Rusça ağırlıklı verilen bölümler mevcuttur insandır (The World Bank, 2019). Hatta okullarda zorunlu dillerden biri de Rusça eğitimidir. 2006 yılının aralık ayında iki devlet arasında 2007–2009 insani yardım ve destek programları iş birliği programı kabul edilmiştir.

Azerbaycanlı gençlerin Türkiye, Ukrayna'nın ardından en çok yurtdışındaki eğitim aldıkları ülke Rusya olduğunu belirtmek gerekir. Diğer taraftan Azerbaycanlıların neredeyse 1 milyondan fazla halkı Rusya Federasyonu'nun birçok eyaletinde çalışmakta ve ikamet etmektedir (Sözcü Haber sitesi, 2022). Diğer taraftan ise Rusyalıların çoğu Bakü'de ikamet etmektedirler. Azerbaycan'da din olarak laiklik anayasada belirtilmiş ve ülkede her dinden ibadet evleri mevcuttur. Başkent Bakü olmak üzere birçok Azerbaycan eyaletlerinde kilise mevcuttur. Başkent Bakü'de 2008 yılına gelindiğinde Moskova Devlet Üniversitesi olan "MGU'un" bir şubesinin açılışı olmuştur ve Azerbaycan üniversitelerinde günümüzde 15 binin üzerinde Rus dili eğitim alan genç vardır. Azerbaycan'da 50'in üzerinde Rus dilinde gazete ve 10'na yakın Rus haber ajansı olduğunu belirte biliriz. İki ülkenin de temsilciliği bulunmaktadır ve Azerbaycan Büyükelçiliği başkent Moskova'da, Rusya Büyükelçiliği ise başkent Bakü şehrinde yerleşmektedir.

2.2. Çin Halk Cumhuriyeti ve Azerbaycan İlişkileri

Çin Halk Cumhuriyeti günümüzde sahip olduğu gerek stratejik gerekse de ekonomik stratejileri sonucu 21 yüzyılda büyük ilerlemeler kat etmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti tarafından atılan İpek Yolu olarak bilinen ve çok uzun bir süre ticaretin kalbi şeklinde ifade edilen dünyanın küreselleşen ve günü günden artan ekonomik çıkar çatışmalarına yeni bir düzen olarak gösterilen "Bir Kuşak, Bir Yol-OBOR" projesi olduğunu söyleye biliriz (Azertac Ajansı, 2018). Bu projesi ile bölgesel bütünleşme hedeflendiğini söyleye biliriz. Nitekim bu projeye, Çin tarafından ortak edilen diğer ülkeler arasında gerek ekonomik gerek kültürel gerekse de sosyal bağların güçlenmesine yol açacağı ve yeni iş birliği örgütlerinin oluşturulmasına zemin yaratacağı ön görülüyor (Mədəniyyət qəzeti, 2019).

"Bir Kuşak, Bir Yol-OBOR" projesini kapsayan devletler aşağıdaki şekildedir:

- Çin,

- Kazakistan,
- Azerbaycan,
- Türkiye ve Avrupa.

Hazar Denizi kıyısında yerleşen Azerbaycan, rezervleri ve doğal kaynakları birçok küresel ve bölgesel aktör gibi Çin’inde ilgisini çekmiştir ve bu ülkeye Çin’in yatırımlarını artırmıştır (TÜRK-ÇİN Dostluk Vakfı, 2019). Fakat Çin’in en önemli amacı ise Azerbaycan’dan Avrupa’ya uzanan bir demiryolu hattı geliştirmeye çalışmasında Azerbaycan’ın transit bir yol olacağı kanaatinde olmasıdır. Diğer taraftan ise Azerbaycan transit bir devlet olarak Çin’de malların Avrupa taşınmasında en güvenli bir transit güzergahı olması Azerbaycan21 Çin için önemli bir alternatif olmasına yol açıyor. Bu projeye Çin kendi ekonomisini büyütmeyi hedeflemektedir. Diğer bir önemli husus ise Çinli Yatırımcılar genelde Kafkasya’da gerçekleştirdikleri ticaretinin neredeyse %50’si Azerbaycan’a gerçekleştirmektedirler (Yılmaz, 2020). Bakıldığı zaman Azerbaycan’da aşağıdaki alanlarda 100’ün üzerinde şirket faaliyet göstermektedir.

- Ticaret,
- Sanayi,
- Hizmet,
- İnşaat.

Şekil 1: “Bir Kuşak, Bir Yol-OBOR” projesi

OBOR projesi kapsamında Azerbaycan’daki Çinli firmalar ve Çinli girişimci insanlar ülkeye yaptıkları yatırımı artırma yoluna gitmişlerdir ve günümüzde Azerbaycan’ın galibiyeti ile sonuçlanan İkinci Karabağ savaşının ardından Türkiye’ye ulaşım yolunun yapımında Çin yatırımlarının artmasına neden olduğunu söyleyebiliriz.

Azerbaycan'ın Çin Halk Cumhuriyeti'nde 1,7 milyar dolarlık yatırımı mevcuttur. 23 Nisan 2019'da Azerbaycan'ın Bakü Devlet Üniversitesinde gerçekleşen ve Konfüçyüs Enstitüsü ve Anhui Üniversitesi ile ortak düzenlenen OBOR projesi isimli seminere Azerbaycan'ın ev sahipliğinde gerçekleşmiştir. Yukarıda belirttiğimiz Konfüçyüs Enstitüsü'nün Azerbaycan'da iki üniversite bölümü kurmuş ve bu kurumlar iki ülkenin diplomatik ilişkilerinde uzun bir süredir faaliyet göstermeye devam ediyor. 26 Şubat 2019'da Davos'ta gerçekleştirilen Dünya Ekonomik Formunda Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev konferans esnasında toplantısına Bir Kuşak, Bir Yol Projesi hakkında aşağıdaki kelimeleri söylemiştir:

“Çin ve Azerbaycan 3 yıl önce İpek Yolu Ekonomik Kuşağı'nın kurulmasını ortaklaşa teşvik etmek için bir Mutabakat Zaptı imzaladı. Modern ulaşım altyapısının oluşturulması Azerbaycan'ın önceliklerinden biridir. Coğrafi konumumuzu kullanarak Asya ve Avrupa arasında köprüler kurmaya yatırım yapıyoruz. Karayla çevrili bir ülke olmasına rağmen Azerbaycan'ı uluslararası ulaşım merkezlerinden biri haline getirdik. Bizi komşularımıza bağlayan çeşitlendirilmiş bir demiryolu ağı kurduk. Azerbaycan'da son 15 yılda 15.000 km yol ve otoyol yapıldı. Davos Dünya Ekonomik Forumu'nun değerlendirmesine göre Azerbaycan büyüme kalitesi açısından 34. sırada yer alıyor. Altyapının gelişimi de çok dostane bir iş ortamı yaratılmasıyla destekleniyor ve dediğim gibi 260 milyar yatırımımız var, bunların yarısı yabancı yatırımlar ve bugün Azerbaycan'daki iş ortamı dünyanın en gelişmişlerinden biri. Dünya Bankası'nın Doing Business raporunun son raporuna göre Azerbaycan iş ortamı açısından 25. sırada ve bir yıl içinde pozisyonumuzu önemli ölçüde artırdık. Azerbaycan şu anda dünyanın en reformist on ülkesi arasında yer alıyor. Ülkeleri birleştiren herhangi bir ulaşım profesinin jeopolitik temeli olduğuna kesinlikle inanıyorum.” (President of the Republic of Azerbaijan, 2022)

Azerbaycan Cumhuriyeti Haydar Aliyev Vakfı desteğiyle 2019 yılında "Pekin Expo 2019" Botanik Sergisi ve Azerbaycan'ın ulusal günü düzenlenmiştir. 2020 yılında ise Çin'in Lanzhou Üniversitesi'nde Azerbaycan Araştırma Merkezinin kurulması ile ilgili anlaşma sağlanmıştır. Anlaşmaya Çin Lanzhou Üniversitesi Rektörü, Azerbaycan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Üyesi, Üniversiteler Birliği Başkanı, Profesör Yan Chunhua ve Azerbaycan Devlet Petrol ve Sanayi Üniversitesi Rektörü Profesör Mustafa Babanlı, üniversiteler arasında iş birliği yapılmasını onaylamışlardır (21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü , 2022).

Uluslararası sistemdeki devlet yapılanmalarında kara sınırı temel alan olduğu kadar da denize sınır alanı da bir o kadar önemlidir. Nitekim denize kıyısı olan devletler, kendi aralarındaki mesafenin ne derecede olduğuna bakılmaksızın birbirleriyle teorik olarak sınırdaş kabul edilmektedirler. Rusya ile Azerbaycan'ın deniz ve sınırdan komşuluğu gerek deniz alanında gerekse de kara alanında müttelikliği her zaman sürdürmeye ve bölgedeki gücü kaybetmemeye önem vermektedirler. Uluslararası politikanın en temel teorisini oluşturan güç ve politik dengenin en iyi örneklerinden biri olarak görülmektedir. Nitekim Rusya Kafkaslarda gücünü kaybetmemek için gerek ekonomik gerekse de siyasi olarak bölgede sınır komşuları ile politik ve diplomatik dengeyi koruduğu görülmektedir. Çin'in Avrupa'ya ulaşması açısından ise Azerbaycan ve Türkiye ile ilişkileri politik dengede koruduğu ve geliştirdiği son dönemlerde görülmektedir. Çin'in başlattığı İpek yolu projesinin Azerbaycan merkezli olup Türk devletlerini kapsayacak şekilde bu güç dengesinin tesis edilmesi esnasında ticari ve askeri prensipler temelinde ilerlediği son dönemlerde görülmektedir. Denge politikasının bir türü olan “dinamik dengeleme” modeline baktığımız zaman Çin'in yıllardır ABD'ye yönelik dengeleme stratejilerine uygulanması örneğini göre biliriz. Çin'in Azerbaycan'ın Zergezur bölgesi üzerinden geçecek İpek yolu projesinde politik denge ile iki ülke arasındaki stratejik etkileşimlere ve karşılıklı tehdit algılarına karşı hareket

edilme teminatı vereceği ön görülmektedir. Azerbaycan'ın jeo-stratejik konumu, sahip olduğu değerli madenler ve altyapının daha da nitelikli hale getirilmesi özellikle Çin ve Azerbaycan için win-win şekilli bağlayıcı ve uzun soluklu, bölgedeki barış, huzur ve istikrar politikaların devamlılığı açısından olumlu olacağı görülmektedir.

SONUÇ

Kafkasya'da önemli bir stratejik konuma sahip olan Azerbaycan Hazar denizine kıyısı olması, doğal gaz, altın, petrol gibi rezervlerin dışında transit geçiş yollarının üzerindeki jeopolitik konumu sebebiyle uluslararası güçlerin hedef noktasına çevrilmiştir. Nitekim Rusya 194 yılından sonra ilişkileri normalleştirmeye gitmiş ve Azerbaycan'ı enerji politikalarında destekleyerek Kafkasya'daki müttefikini kaybetmemeğe çalışmıştır. Bununla birlikte Rusya 70 yıllık bir esaretinde kalan Azerbaycan'da kültürel objeler günümüzde de korunmada ve Azerbaycan'da yaşayan Rus halkı tarafından sürdürülmektedir. Diğer kültürel bir gelenek haline gelen olay ise halen Azerbaycan'da Rus dilinde eğitim veren okulların, liselerin ve üniversitelerin olması büyük bir Rusya kalıntısının etkenlerindedir. Günümüzde halen okullarda zorunlu Rusça eğitimi mevcudiyeti vardır. Ekonomik açıdan Rusya ile Azerbaycan arasında ilişkiler diplomatik ve geçmişten gelen yıllardır olan bir bağa bağlı olduğu görülmektedir. Dünyada diğer süper güç olma konumuna gelen Çin ise bu Kafkasya bölgesinde yeni olsa da en çok ilişkilerini geliştirdiği ve bu bölgedeki devletlerdeki ticaretinin çoğunu Azerbaycan'da gerçekleştirmektedir. Çin günümüzde OBOR projesiyle Azerbaycan'da yatırımlarını artırmaya devam etmekte özellikle Hazar denizine kıyısı olması sebebiyle liman yapımı için maddi kaynak ve inşaat malzemesi Azerbaycan'a sağlamaktadır. Diplomatik ilişkilerin "SOFT POWER" diplomasine baktığımız zaman ekonomik alan olmak üzere Çin Azerbaycan'la eğitim alanında da adımlar atmaya devam ediyor. Nitekim en büyük örneği Azerbaycan Araştırma Merkezinin kurulması için anlaşmasının yapılmasını göstere biliriz. İki ülkeye baktığımız zaman gerek Rusya Federasyonu gerekse de Çin Halk Cumhuriyeti Azerbaycan'la olan ilişkilerde dikkatli davranmaya ve bu bölgedeki jeo-ekonomik müttefiklerini kaybetmemeye özen gösteriyorlar ve denge politikasının bu bölgede yürütülmesi Azerbaycan ekonomisi için ayrıca önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

ABD Federal Rezerv Sistemi. (2019, 12 11). Uluslararası Özet İstatistikleri. 12 11, 2019 tarihinde <https://www.federalreserve.gov/data/intlsumm/current.htm> adresinden alındı

ABDURAHMANLI, E., & MAMMADLI, M. (2022). Azerbaycan'ın Stratejik Öneme Sahip Arazisi. KARABAKH IS AZERBAIJAN: Uluslararası Diplomasi Kitabı, ss. 140.

AGAYEV, R. (2020). M. EMİN RESULTADE VE Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, ss. 361.

Anadolu Ajans. (2017, 09 09). Rusya Federasyonu. 12 11, 2019 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/rusya/902427> adresinden alındı

Azerbaycan Turizm Bakanlığı Resmi Sayfası. (2020, 11 26). Azerbaycan Cumhuriyeti Hakkında, <https://azerbaijan.az/information/106>. <https://azerbaijan.az/information/106> adresinden alındı

Azertac Ajansı. (2018, 07 16). Çin'in Bakı limanı və Ələt Azad İqtisadi Zonasından böyük gözləntiləri var. https://azertag.az/xeber/CHinin_Baki_limani_ve_Alet_Azad_Iqtisadi_Zonasindan_boyuk_gozlentileri_var-1180158 adresinden alındı

Bloomberg İnternet Sayfası. (2018, 09 17). 12 11, 2019 tarihinde Çin'in Borç Bombası: <https://www.bloomberg.com/quicktake/chinas-debt-bomb> adresinden alındı

CANAR, B. (2012). Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan İle İlişkileri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt:1, Sayı: 2, ss. 20-24.

CNN Türk İnternet Sayfası. (2014, 09 23). 400 milyon Çinli resmi dili konuşmıyor. 12 13, 2019 tarihinde <https://www.cnnturk.com/haber/dunya/400-milyon-cinli-resmi-dili-konusamiyor> adresinden alındı

Elvin ABDURAHMANLI. (2020, 12 11). Turk Birliği Derneği resmi sitesi- <https://turkbirligi.com.tr/kafkasya-jeo-politiginde-azerbaycanin-daglik-karabag-zaferi/> adresinden alındı

Haberler.com. (2015, 12 11). Azerbaycan ile Çin, İpek Yolu'nda Anlaştı. 10 18, 2022 tarihinde <https://www.haberler.com/fotogaleri/azerbaycan-ile-cin-ipek-yolu-nda-anlasti/> adresinden alındı

İBRAHİMOVA, S. (2019). Türk Bütçe Sistemi ile Azerbaycan ve Rusya Bütçe Sistemlerinin Karşılaştırmalı İncelemesi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Cilt:2, Sayı: 2, ss.230-244.

Kadir Temiz. (2016, 02 16). Çin'in Siyasi Kurumları. 12 11, 2019 tarihinde <https://www.cinhh.com/cinin-siyasi-kurumlari-1/> adresinden alındı

Lib.aliyev İnternet Kütüphane Sayfası. (2006, 09 06). "HEYDAR ALIYEV HERITAGE" INTERNATIONAL ONLINE LIBRARY. Azerbaycan - Rusya Federasyonu : <https://lib.aliyevheritage.org/tk/3284567.html> adresinden alındı

MAMMADOV, F. (2022, 02 01). Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan-Rusya İlişkileri. Tez: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/45172.pdf> adresinden alındı

Mədəniyyət qəzeti. (2019, 04 26). “Bir kəmə, bir yol” tarixi İpek Yolunun yeni xəritəsidir. <https://medeniyyet.az/page/news/48398/Bir-kemer-bir-yol-tarixi-Ipek-Yolunun-yeni-xeritesidir.html> adresinden alındı

OECD World İnternet Sayfası. (2019, 12 11). ABD GSYH. 12 11, 2019 tarihinde

<https://oec.world/tr/profile/country/usa/> adresinden alındı

President of the Republic of Azerbaijan. (2022, 02 01). Ilham Aliyev attends 2nd "One Belt One Road" Forum in Beijing.

<https://president.az/en/articles/view/32878> adresinden alındı

Rusya Federasyonu Türkiye Büyükelçiliği. (2022, 01 16). Rusya Devlet Bayrağı. Rusya Devlet Arması, Rusya Milli Marşı:

https://turkey.mid.ru/tr/rusya_ve_turkiye/rusya_hakkinda_bilgiler/rusya_devlet_bayra_rusya_devlet_armas_rusya_milli_mar_/ adresinden alındı

Rusya'da Eğitim Danışmanlığı. (2022, 01 15). Rusya hakkında genel bilgiler: <https://rusyada.net/rusya/>.

<https://rusyada.net/rusya/> adresinden alındı

Selim Karahan. (2021, 12 07). Çin nasıl başardı?

<https://www.haberturk.com/cin-ekonomisi-3274619-ekonomi> adresinden alındı

Sözcü Haber sitesi,. (2022, 02 01). Azerbaycan ile Rusya arasında anlaşma.

<https://www.sozcu.com.tr/2021/dunya/azerbaycan-ile-rusya-arasinda-anlama-6442166/> adresinden alındı

SOCAR-State Oil Company of the Azerbaijan Republic. (2022, 01 10). Transportation.

<https://socar.az/socar/en/activities/transportation/baku-novorossiysk-oil-pipeline> adresinden alındı

T.C Dışişleri Bakanlığı. (2019, 10 11). Rusya Federasyonu'nun Siyasi Görünümü. 12 11, 2019 tarihinde

<http://www.mfa.gov.tr/rusya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alındı

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi. (2023, 12 10). Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA).

<https://www.mfa.gov.tr/avrupa-kafkasya-asya-ulastirma-koridoru.tr.mfa> adresinden alındı

T.C Dışişleri Bakanlığı. (2019, 11 10). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Siyasi Görünümü. 12 11, 2019 tarihinde

<http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alındı

TÜRK-ÇİN Dostluk Vakfı. (2019, 12 11). Coğrafi Konumu ve Haritası. 12 11, 2019 tarihinde

<https://www.turkcindostlukvakfi.org.tr/menu-sayfa.php?id=13> adresinden alındı

The World Bank. (2019, 12 11). ÇİN ABD RUSYA Verileri.

<https://data.worldbank.org/country/china> adresinden alındı

TÜÇİAD Web Sitesi. (2022, 01 18). TÜÇİAD - Türkiye - Çin Halk Cumhuriyeti İşadamları Dostluk ve Dayanışma Derneği,. Çin Halk Cumhuriyeti Hakkında:

<http://www.tuciad.org.tr/cin-halk-cumhuriyeti-hakkinda/> adresinden alındı

Worldometers İnternet Sayfası. (2019, 12 11). Rusya, ABD, ÇİN nüfusu ve demografik özellikleri. 12 11, 2019 tarihinde

<https://www.worldometers.info/world-population/russia-population/> adresinden alındı

YALÇINKAYA, A. (2021, 06 12). Bölgeselleşme Örnekleri Olarak TRACECA, Avrasya Ekonomik Birliği, Yeni 120. International Journal Of AFRO-EURASIAN Research (IJAR), Cilt: 2, Sayı:1, ss. 100-124.

YILMAZ, S. (2020). Bir Kuşak Bir Yol Projesinin Azerbaycan, Kazakistan ve Türkiye'ye Etkisi. International Journal of Society Researches, ss.5275-5280.

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü. (2022, 02 01). “Bir Kuşak Bir Yol” Projesi Çerçevesinde Çin ve Azerbaycan İlişkileri.

<https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/orta-asya-arastirmalari-merkezi/bir-kusak-bir-yol-projesi-cercevesinde-cin-ve-azerbaycan-i-liskileri> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler Kararları Açısından Keşmir Sorunu ve Narendra Modi'nin Keşmir Politikası

Kashmir Conflict in Perspective of UN Resolutions and Narendra Modi's Kashmir Policy

Sami ULLAH¹

Strategic Public Management Journal
Volume 9, Issue 16, pp. 29-41
December 2023
DOI: 10.25069/spmj.1206541
Research Article/Araştırma Makalesi
Received: 17.11.2022
Accepted: 30.10.2023
© The Author(s) 2023
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

Hindistan ve Pakistan, 1947'deki bağımsızlıklarından bu yana dört kez savaşmışlardır. Bu iki devlet arasındaki rekabetin temel nedeni Keşmir çatışmasıdır. Bu çalışmada, Keşmir sorununun ortaya çıkışı ve Birleşmiş Milletler'in rolü ele alınmıştır. Birleşmiş Milletler'in Keşmir'deki rolünü anlamak için Hint Yarımadası'nın bölünmesinin tarihsel arka planına değinilmiştir. Birleşmiş Milletler kararları çerçevesinde Keşmir sorununun hangi tarihsel süreçlerden geçtiğini ve geçmekte olduğunu ortaya konulmuştur. 1947'de Pakistan ile Hindistan arasında bölge paylaşımında ortaya çıkan en büyük sorunlardan biri Keşmir eyaletini hangi ülkenin ilhak edeceğiydi. Keşmir'in bölünmesi Hindistan'ın parçalanmasından bir yıl sonra gerçekleşmiştir. Bölünme sırasında Keşmir'in durumu Hindistan'ın diğer bölgelerinden farklı gözlemlenmişti. Dolayısıyla nüfus olarak Müslüman çoğunluğa sahipken hükümdarı Hindu olan bir prensli devlet olarak yer almıştır. Keşmir'i kimin (Pakistan veya Hindistan) ilhak edeceği konusundaki anlaşmazlık artık askeri müdahaleye dönüşmeye başladığında Birleşmiş Milletler devreye girmiştir. Bu makalede Keşmir meselesinin nasıl uluslararası bir mesele haline geldiği ve Birleşmiş Milletlerin bu meseleyi neden çözemediği hakkında bilgiler verilmektedir. Keşmir çatışması sırasındaki kritik tarihi olaylara ve Modi yönetimi sırasında Hindistan'ın Keşmir'in yönetiminde gerçekleştirdiği anayasa değişiklikleri de dikkate alarak değerlendirme yapılmıştır. Bu çerçevede Keşmir sorununun çözülmesine ilişkin bir engelleyici durum daha ortaya koyulmuştur. Modi hükümeti, anayasa değişikliği ile Keşmir'in bir bölümünü (Ladakh bölgesi) Keşmir'den ayırmayı başarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik konseyi, Hindistan, Keşmir, Modi, Pakistan.

Abstract

India and Pakistan have fought four wars since their independence in 1947. The main reason for the rivalry between these two states is the Kashmir conflict. In this paper, we will discuss about the emergence of the Kashmir problem and the role of the United Nations. To understand the role of the United Nations in Kashmir, the historical background of the partition of the Indian Subcontinent has been mentioned. Within the framework of the UN resolutions, the historical processes that the Kashmir issue has gone through and is going through

¹ Doktora öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, samibaltee@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0001-8047-5505

have been revealed. One of the biggest problems that arose in the division of territory between Pakistan and India in 1947 was, which country would annex the Kashmir state. The partition of Kashmir took place a year after the partition of India. The situation of Kashmir at the time of partition was different from other parts of India because it was a princely state with a Muslim majority in population but a Hindu ruler. When the dispute over annexation of Kashmir (Pakistan or India) began to turn into military interventions, the UN stepped in. This article provides information about how the Kashmir issue became an international issue and why the UN could not solve this issue. By also paying attention to the critical historical events during the Kashmir conflict and the constitutional changes made by India in its management of Kashmir during the Modi administration, it has been revealed that another obstacle has been thrown to the solution of this Kashmir problem. The Modi government has succeeded in separating a part of Kashmir (Ladakh region) from Kashmir with a constitutional amendment.

Key Words: Security council, India, Kashmir, Modi, Pakistan,.

GİRİŞ

1947'de Büyük Britanya'dan ayrılıp bağımsızlığını kazanan Hindistan, ikiye bölünmüştür. Hindistan'daki Müslümanlar, Muhammed Ali Cinnah liderliğinde ayrı bir devlet kurmayı başarmıştır. Mahatma Gandhi liderliğindeki Tüm Hindistan Kongresi Partisi (All India Congress Party) tek bir Hindistan'dan yanayken, Müslüman Ligi (Muslim League) parti liderleri Hindistan'ı ikiye bölmek istemişlerdir. Muhammed Ali Cinnah, 1940 yılında Lahor'da Muhammad Iqbal'in ortaya koyduğu ünlü "iki millet teorisi" çerçevesinde Müslümanlar için ayrı bir devlet kurma yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu teoriye göre Hindular ve Müslümanlar sadece iki farklı din grubu değil, aynı zamanda iki ayrı millettir (Majid vd. 2014: 185). Cinnah'a göre Hindular ve Müslümanlar kültürel, politik, dini, ekonomik ve sosyal açıdan farklıdır ve bu nedenle Müslümanlar ulusal bir devlet kurma hakkına sahiptir. Ancak iki ülke arasındaki sınırların nasıl ve neye göre çizileceği sorunu ortaya çıkmıştır. İngilizler, Hindistan'dan ayrılmadan önce bu sorunları çözmek istemişlerdir. Bu nedenle Sir Cyril Radcliffe başkanlığında Radcliffe Komisyonu adı verilen bir komisyon kurmuşlardır ve sınırlar İngilizler tarafından çizilmiştir (İlahi, 2003: 80). Bu sınır belirleme süreci karmaşık ve zordu, ancak İngilizler hızla sona erdirmek istedikleri için, sonuçta çeşitli sorunlara neden olmasına rağmen bir sınır çizmişlerdir. Keşmir sorunu da bu noktada başlamıştır. İngiliz hakimiyet altındaki Hindistan'da 562 prenslik devleti bulunuyordu ve bu prenslikler Hindistan ya da Pakistan arasında seçim yapmak zorundaydı. Keşmir, bu prensliklerden biriydi (Snedden 2021: 25-27). Keşmir'deki hükümdar başlangıçta tarafsız kalmışsa da daha sonra Hindistan'a katılmayı tercih etmiştir. Keşmir nüfusunun çoğunluğunu Müslümanlar oluşturduğu için Pakistan bu kararı protesto etmiş ve Peştun kabilelerinden gelen militanları cihat adı altında Keşmir'i işgal etmek için göndermiştir. Bu nedenle Keşmir hükümdarı Hindistan ile birleşme (ilhak) anlaşması imzalamış ve Hindistan askerlerini Keşmir'e göndermiştir. Hindistan, Keşmir hükümdarının Hindistan ile birleşme kararı alması nedeniyle Keşmir üzerinde egemenlik hakkını savunarak Birleşmiş Milletler'e (BM) başvurmuştur. 2018 yılında Modi hükümeti, Hindistan'ın kontrolü altındaki Keşmir'in özel statüsünü kaldırmıştır.

Bu makalede Keşmir sorunu ile ilgili BM kararları incelenecek ve Keşmir sorununu çözmek için BM'nin ne kadar etkili olduğu sorusu ele alınacaktır. Aynı şekilde Modi hükümetinin Keşmir'de uyguladığı yeni politikaların çözüm sürecine ve BM kararlarını nasıl etkilediğini de ortaya koyacaktır. Bu soruların

cevaplanması sürecinde, BM'nin şimdiye kadar aldığı kararlar çerçevesinde Keşmir sorununun uzun bir süre çözüme kavuşamayacağına dair ana hipotezinin doğruluğu irdelenecektir.

Bu makalenin temel amacı, BM kararlarına dayanarak Keşmir sorununu analiz etmek ve gelecekteki beklentileri değerlendirmektir. Türkçe dilinde bu konuda sınırlı sayıda araştırma bulunması nedeniyle bu makale, literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır.

Makale üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, Keşmir sorununun ortaya çıkmasına neden olan önemli tarihsel olayları içermektedir. İkinci bölüm, Keşmir sorununun BM tarafından nasıl ele alındığını incelemektedir. Son bölümde ise Hindistan'ın Keşmir'in özel statüsünü kaldırması sonucunda ortaya çıkan durumları değerlendirilmektedir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup önemli kitaplar, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları, akademik makaleler, dergiler, önemli devlet adamlarının görüşleri, gazeteler, röportajlar gibi kaynaklar incelenerek bilgi derlenmiştir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Keşmir Sorununun Tarihsel Arka Planı

Keşmir meselesini anlamak için Hint yarımadasının o dönemdeki demografik yapısını tarihsel, kültürel, sosyal ve politik olarak değerlendirmek gerekmektedir. Hindistan, farklı kültürleri barındıran çok kültürel bir demografik yapıya sahipti ancak Hindular ve Müslümanlar olmak üzere iki büyük dini gruba ayrılıyordu. Pakistan ve Hindistan arasındaki anlaşmazlığın kökenleri, Büyük Britanya'nın Hindistan'ı işgalinden öncesine kadar, yani çok eskilere uzanmaktadır. Ancak bu araştırma sadece Keşmir meselesi ile sınırlı olduğu için çalışma kapsamında bu konulara girmeden Hindistan'ın genel tarihine kısaca değinilecektir.

Indus River Civilization dediğimiz Indus Uygarlığı, dünyanın en eski medeniyetlerinden biridir. Günümüzde Pakistan'da bulunan Mohenjo Daro ve Harappa bölgeleri hakkında jeolojik araştırma devam etmektedir (Mallowan, 1995: 199). Bu medeniyet, Indus nehirleri etrafında oluşmuştur. Müslümanlar, Hint yarımadasına, Ümeyyad Halifeliği zamanında, Sindh bölgesini işgal ederek çıkmışlardır. Heccac bin Yusuf'un emriyle 19 yaşındaki Muhammed bin Kasım, MS 715 yılında o zamanki Hindu Sind Kralı Raja Dahır'e karşı savaştı ve bu savaş Muhammed bin Kasım tarafından zaferle sonuçlandı (Hamidi, 1997: 338). Bundan sonra Müslümanlar sürekli Hindistan'ın farklı bölgelerini işgal etmeye devam etmiştir. Sonunda Müslüman Mugal ailesi, Hindistan'ın çoğu bölgesini işgal ederek Mugal İmparatorluğu'nu kurdu ve bu imparatorluk, İngilizlerin Hindistanı işgaline kadar devam etti.

İngilizler, Hindistan'a ilk olarak 17. yüzyılın ortasında gelmeye başladılar (Mill ve Wilson, 1848: 1-5). Pakistan ve Hindistan arasındaki Keşmir sorununu anlamak açısından İngilizlerin rolü oldukça önemlidir. Bu çalışmada İngilizlerin Hindistan'ı nasıl işgal ettiği konusuna kısaca değinilecektir. İngilizler, Hindistan'a ilk olarak ticaret amacıyla giriş yapmışlardı. Doğu Hindistan Şirketi tarafından 1650'de Bengal'de kurulan bir fabrikadan başlayarak İngiliz kontrolünün istikrarlı bir şekilde arttığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla 1833'te bu şirket, Hindistan'da İngiliz Kraliyetinin yerel yönetim kurumu olarak etkin bir şekilde bulunmuştur (Harrison, 2007:

38). İngilizler, Hint yarımadasını iki tür siyasi birime bölmüşlerdir. İlki "Eyaletler veya Britanya Hindistan" diğeri ise "Hint Devletleri veya Prens Hindistan" olarak adlandırılmıştır (Faksh, 1967: 8). Britanya-Hindistan'ı, Hindistan Genel Valisi aracılığıyla doğrudan İngilizler yönetmiştir. Bununla birlikte, Britanya-Hindistan'a on bir eyalet dahil edilmiş ve eyaletler arasında Mumbai, Madras ve Assam gibi büyük eyaletlerin olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Belucistan gibi bazı merkezi olarak yönetilen bölgeler de dahil edilmekteydi (Faksh, 1967: 9). Yaklaşık 565 eyaletiyle Prens Hindistan, Büyük Britanya ile değişik anlaşmalarla İngiliz hâkimiyetini kabul etmiştir. Ancak kısmi egemenlik hakları da bu bölgelerde söz konusuydu. Bölgelerin kendi hükümdarları ve kendi askerlerinin varlığı gözlemlenmiştir. Keşmir, bu Prenslük devletlerden bir tanesi olarak varlığını korumaktaydı. Hindular ve Müslümanlar yüzyıllar içerisinde aynı topraklarda yaşamışlardır. Dolayısıyla Hindular ve Müslümanların ayrı kültürlere, dinlere ve tarihlere sahip olduğu bilinmektedir. Her iki milletin kendi kahramanları ve mitolojisi vardır. Muhammed Ali Cinnah 23 Mart 1940'ta Hindular ve Müslümanların iki farklı din felsefesine, sosyal geleneklere ve edebiyata sahip olduğunu vurgulamıştır. Ne birbirleriyle evlendiklerini ne de iç içe olduklarını ve aslında esas olarak çatışan fikir ve anlayışlara dayanan iki farklı medeniyetin temelini oluşturduğunu (Jinnah 1940: 1-2) ifade etmiştir.

Müslüman Mugal saltanatında, Hindular istisnayı zamanlar dışında hep ezilmiştir. Bunun en büyük sebeplerinden biri, Müslümanların toprakları şeriat ile yönetmeleriydi. Şeriat kuralları gereği, Hinduları Cizye denen vergiyi ödemeye zorlanmışlardır. Bu da onların bir alt tabaka olarak kalmasına sebep olmuştur. Bu nedenle zaman zaman Hindu milliyetçiliği ortaya çıkmış ve isyanlar durmaksızın devam etmiştir. 1800'lere gelindiğinde, Sihler Punjab'ta kendi hükümetini kurmuş, zamanla başka toprakları da ele geçirmeye başlamışlardır. Hindu, Müslüman ve Sikhler arasındaki çatışmaların başlangıcının İngilizler tarafından başlatıldığı iddiaları pek gerçekçi değildir. Çünkü bu topraklara İngilizler girmeden önce de çatışmaların mevcut olduğu gözlemlenmiştir. Mahatma Gandhi'ye göre İngilizler, bu bölünmeyi kullanarak Hindistan'ı işgal etmiş ve sömürgecilik faaliyetlerini bu bölünmeyi kullanarak sürdürmüşlerdir. Ona göre, "Hindistan saflarındaki bölünme, İngiliz devlet adamlarının sorumluluğundaydı ve bu bölünme, İngiliz egemenliği Hindistan'ı esaret altında tuttuğu sürece devam edecektir" (Menon, 1957: 108).

Mart 1940'ta Lahor'da "Pakistan kararı" ortaya atıldı ve Müslümanlar için ayrı bir devlet kurma temeli belirginleşmeye başlamıştı (Wolpert, S. ve Wolpert, S.A., 1984: 184-5). Gandhi ve diğer kongre liderleri sonunda bu talebi kabul etmişlerdir. 14 Haziran 1947'de Tüm Hindistan Kongre Komitesi Delhi'de toplandı ve bölünmeyi kabul eden bir karar aldı. 18 Temmuz 1947'de İngiliz Parlamentosu tarafından kabul edilen Hindistan Bağımsızlık Yasası, 15 Ağustos'ta Majestelerinin Hükümeti'nin gücünü iki bağımsız ülkeye bırakacağını belirtti (Hindistan ve Pakistan) (Indian Independence Act 47, 1947: 1-5). Bölünme toplumsal hatlara göre yapılacaktı: Hindu çoğunluklu eyaletler, Hindistan Birliği'ni kuracak ve Müslüman çoğunluklu eyaletler de Pakistan'ı oluşturacaktı. Böylece Ağustos 1947'de dünya coğrafyasında Hindistan ve Pakistan olarak adlandırılan iki yeni devlet ortaya çıktı.

1.2. Keşmir Sorununun Ortaya Çıkışı

Sovyetler Birliği'nin ve Büyük Britanya'nın 19. yüzyılda stratejik açıdan önemli olan Keşmir bölgesinin işgalinde rekabet içinde oldukları görülmüştür. Keşmir, Rusya ve İngiliz Hindistan arasında bir tampon bölge olarak kalmıştır. Hindistan'da iktidarın devrine kadar Keşmir, Büyük Britanya'nın stratejik politikasında

merkezi bir konumdaydı ve bağımsızlıktan sonra da Pakistan ve Hindistan arasındaki jeo-stratejik önemini korumuştur (Fayaz, 2016). İngilizler, prensli devletleri farklı bir yönetim şekliyle idare etmekteydiler. Her prensli devletin bir Raja hükümdarı bulunuyor ve bu hükümdarlar o eyaletin sorumlusu olarak kabul ediliyordu. Keşmir de bu prensli devletlerden biriydi. Keşmir'in ilhaki sırasında, yani 1947'de Maharaja Hari Singh tahta oturuyordu. Prensli devletlerin tüm hükümdarlarına, İngilizlerin Hindistan'dan ayrılacağı tarih olan 15 Ağustos 1947'den önce bir seçim yapma zorunluluğu getirilmiştir (Pakistan ya da Hindistan). 1947'de Maharaja Hari Singh dahil olmak üzere yaklaşık 140 prensli devlet ya Pakistan'ı ya da Hindistan'ı seçmek zorundaydı (Snedden, 2021: 25-27). Ağustos 1947'ye kadar üç prensli devlet, Junagadh, Haydarabad ve Keşmir hariç tüm prensli devletler ya Pakistan'a ya da Hindistan'a katılmıştır. Haydarabad ve Junagadh'da nüfusun çoğunluğunu Hindu'lar oluşturmasına rağmen, hükümdarların Müslüman olduğu gözlemlenmiştir. Bu iki devletin yöneticileri Pakistan'a katılmak istemişlerdir. Ancak Lord Mountbatten (Hindistan Genel Valisi), Cinnah'a "Pakistan Junagadh'ın katılımını kabul ettiğini, Hindistan'ın bölünmesi üzerinde anlaşılan ve uygulanan ilkelerini tamamen ihlal etmiştir" şeklinde konuşması olmuştur (BMGK, 1948: 250. toplantı). Cammu ve Keşmir Eyaleti, İngiliz Hindistan'daki 565 prens devletinin en büyüğü ve en kalabalık dördüncüsüyüdü. Beş ayrı bölgeden oluşuyordu: Keşmir Vadisi, Cammu Eyaleti, Poonch bölgesi, Ladakh ve Baltistan ile Gilgit bölgesi şeklindeydi (Harrison, 2007) (Snedden, 2021: 257).

Haydarabad güçlü bir prens devletiydi. Bu prestijli prens devletin çoğunluğunu Hindu nüfus yönetiyordu ve hükümdarı Nizam Sir Mir Osman Ali Khan isimli Müslümandı. Nizam, Hindistan'ın en zengin, en kalabalık ve ikinci en büyük prens devletinin (Haydarabad) bağımsızlığını veya Pakistan'a katılmasını istiyordu. Ancak Eylül 1948'de Hindistan silahlı kuvvetleri bölgeyi işgal edince Haydarabad artık Hindistan'ın bir parçası olmuştu. (Snedden, 2021: 43-53). Junagarh bölgesinde ise Hindistan askeri müdahalede bulunarak şehir merkezini ele geçirmişti. Bununla birlikte nüfusun çoğunluğunu Hindu'ların oluşturduğu bu bölgede bir plebisit düzenlenmiş ve halkın %90 Hindistan'ı seçerek Hindistan'a katılmasını istemiştir.

Keşmir'e gelince, Maharaja Hari Singh o dönemde Keşmir'in hükümdarıydı. Hari Singh, bir Hindu lideri olarak Keşmir'i yönetiyordu. Hari Sing, Ağustos 1947'ye kadar Pakistan veya Hindistan'dan birini seçseydi, bugün Keşmir sorunu olarak adlandırılan bir problem olmayabilirdi (Campbell, 1953: 223). Bu çerçevede Keşmir'i ne Hindistan'a ne de Pakistan'a bırakmak istemiyordu. Hindu bir lider olmasına rağmen, Hindistan'ı seçmemesinin nedeni, iktidarını sürdürmek ve kendi otokrasisini korumaktı. Hindistan'a katılmanın sonunda mutlak otoritenin yerine sorumlu bir hükümetin geçeceğini gözlemlemiş ve Pakistan'a katılmanın muhtemelen tahtını kaybetmesine yol açacağını biliyordu (Michael, 1953). Müslüman halk, Pakistan'a kayma korkusuyla başkaldırdığında ve olaylar gelişmeye başladığında, Maharaja'nın sıkı bir yönetim uygulamaya başladığı görülmüştür. Maharaja Hari Singh, Hindistan Kongre liderleri Mahatma Gandhi ve Jawaharlal Nehru ile ilişkilerini genişlettiğinde, Keşmir'in Hindistan'a verileceğine dair korkuları nedeniyle Pakistan olaya müdahale etmek istemiştir. Peştün kabilelerini (5.000 Mahsud ve Vezir kabileleri), cihat adı altında Keşmir'e hücum etmek için bir araya getirdi (Harrison, 2007: 121). Maharaja, topraklarını hızla terk etmeye karar vererek askerlerini geri çekmiş ve Maharaja Hari Singh, Nehru ile görüşerek ilhak anlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre Keşmir, Hindistan'ın bir parçası olacaktı, ancak özerk bir yapıya sahip olacaktı. Bu anlaşmanın son derece önemli olduğu görülmüştür. Çünkü Narendra Modi iktidara geldikten sonra bu anlaşmayı bozarak

Keşmir'in Ladakh bölgesinin statüsünü değiştirdiği tespit edilmiştir. Bu konuya çalışmada ayrıntılı şekilde değinilecektir.

Hindistan'ın o dönemki Genel Valisi Lord Mountbatten, Keşmir'in Hindistan ile ilhak edilmesi belgesini imzalarken, Keşmir'de bir plebisit düzenlenmesi gerektiğini belirtti (Raza, 1996: 90-100). Jawaharlal Nehru ile Maharaja Hari Singh arasındaki bu anlaşma, Keşmir'in özerkliğini koruyarak güvenlik, finans ve dış işlerini Hindistan'a bırakmıştı. Geri kalan tüm işlevler özerk statüdeki Keşmir'e aitti. Bu süreçte, aşiret mücahitleri Keşmir'in başkenti olan Srinagar'ı ele geçirmeye hazırlandı. Nehru, daha fazla beklemeden Hint ordusunu Keşmir'e gönderdi ve aşiret mücahitlerine karşı savaş başladı. Pakistan ve Hindistan ülkelerinde askeri liderler hala İngiliz generalin komutasındaydı. Ancak Muhammed Ali Cinnah'ın asker gönderme emrini vermesine rağmen bu emrin uygulanmadığı görülmüştür. Hindistan, BM'ye başvurarak olaya müdahale edilmesini istedi. Bu bağlamda BM'ye başvuran ilk ülke Hindistan olduğu gözlemlenmiştir. Yaşanan gelişmeler hindutva ideolojisine sahip radikal Hindu partileri tarafından eleştirilmiştir. 1948 yılına gelindiğinde ateşkes anlaşması imzalandı ve iki devlet, var olan sınırlara kadar geçici bir sınır çizdi. Hindistan, Keşmir'in egemenliğini korumak amacıyla Birleşmiş Milletler'e başvurmuş oldu.

1.3. Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Keşmir Sorunu

Britanya Hindistan'ı 1945 yılında BM üyeliğine kabul edildiğinden dolayı 1947 yılında kurulan Pakistan için bu durum önemli dezavantaj olarak ortaya çıkmıştı. Bu kapsamda Pakistan, 1947 yılında BM üyeliğine başvurmak zorunda kalmıştır. 30 Eylül 1947'de Pakistan BM üyeliğine kabul edildi (Snedden, 2021: 27-33). Maharaja Hari Singh'in, tarafından yönetilen prensli Keşmir'in iki seçeneği vardı: "Hindistan'a katılma veya Pakistan'a katılma" şeklindeydi. Hari Singh bağımsız kalmayı tercih ediyordu. Batı Keşmir'de Müslümanlar ayaklandı ve Hari Singh bu ayaklanmayı askeri güçle bastırmaya çalıştı. Bu ayaklanma ile Pakistan'ın Peştün kabilelerinin Keşmir'i işgal etmeye başlaması üzerine, Maharaja 26 Ekim 1947'de Hindistan'a katılmıştır (Snedden, 2021: 17-27). Hindistan, ertesi gün Keşmir'i işgali durdurmaya yönelik askeri bir operasyon başlatmıştır.

1 Ocak 1948'de Hindistan, konuyu BM Şartı'nın 35. maddesi uyarınca Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne (BMGK) taşıdı. Bu madde, üye ülkelerin uluslararası barışı tehlikeye atan meseleleri BM'nin dikkatine sunmalarına izin verirken, kararlar bağlayıcı nitelikte değildi. Bu madde yalnızca tavsiye niteliğinde bir karar çıkarabilirdi (Scholfield, 2021: 101-110). Hindistan, kendi toprakları olan Jammu ve Keşmir'e saldıran Pakistan uyruklu aşiret üyeleri olduğunu iddia ederek, Pakistan'ın Keşmir bölgesinden çekilmesini talep etmiştir. Karşılıklı olarak Pakistan, Keşmir'in çoğunluğunun Müslüman olduğunu ve Hindistan'ın Keşmir'i hile ile kendine bağlama girişiminde bulunduğunu vurgulamıştır (BMGK 1948: S/628). 17 Ocak 1948'de Güvenlik Konseyi 38 sayılı kararı kabul etmiştir. Bu karar, Keşmir ile ilgili BMGK'nın ilk kararı olarak öne çıkmıştır. Şekil 1'de gösterildiği gibi, bu karardan sonra BMGK tarafından zaman zaman yeni kararlar alındı. BMGK'nın 38 sayılı kararı, dokuz oy ile kabul edildi ve sonucu şöyleydi: "Konsey, 17 Ocak 1948 tarihli 229. toplantısında, barışın kurulabileceği bir ortak zemin bulma çabası içinde, Hindistan ve Pakistan temsilcilerini, başkanın rehberliğinde doğrudan görüşmelere katılmaya davet etmesine karar verdi." şeklindeydi (BMGK 1948: 38).

BMGK'nın 21 Nisan 1948 tarihli 47 sayılı kararı, Cammu ve Keşmir'de özgür ve tarafsız bir plebisit için önlemleri belirleyen ilk konsey kararıydı. Bu karar şöyledir: "Hindistan Hükümeti, Cammu ve Keşmir'in devlet

olarak Hindistan'a veya Pakistan'a katılımı konusunda mümkün olan en kısa sürede bir plebisit düzenlemek için bir Plebisit İdaresi kurulacağını taahhüt etmelidir." şeklinde olmuştur (Bose, 2005: 39). Araştırmada ifade edildiği üzere Hindistan'ın o zamanki Genel Valisi Lord Mountbatten da katılımı kabul etmiş ancak mutlaka bir plebisit düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Raza, 1996: 90-100).

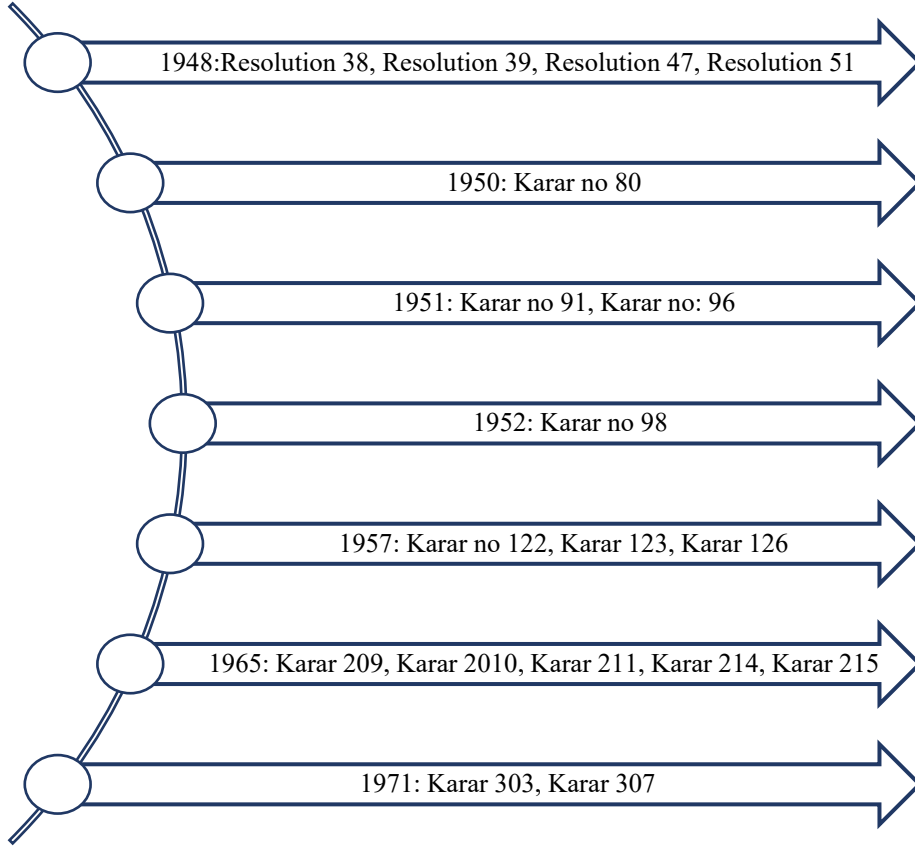
Pakistan ve Hindistan Birleşmiş Milletler Komisyonu (UNCIP) BMGK'nın 21 Nisan 1948 tarihli kararı ile kurulmuştur (UNCIP, AG-046, 1948-50). Bu karar, 20 Ocak 1948 tarihli kararın yerini almış, UNCIP'nin görevi, tarafların şikayetleri üzerine "olguları araştırmak" ve "herhangi bir arabuluculuk etkisini uygulamak" olarak iki yönlü sergilenmiştir. 21 Nisan 1948 tarihli karar, beş üyeli bir komisyonun kurulmasını sağlamış, tarafların plebisit ilkesi konusunda anlaşmasını kaydetmiş ve bir plebisitin yöntemlerinin temellerini atmıştır; ancak halk oylaması sadece Hindistan veya Pakistan'a katılımı sınırlı kalmıştır (bağımsızlık seçeneği sunulmamıştır). Her iki ülke de bu kararı reddetmiştir (Noorani, 1996: 271). Ateşkes nihayet 1 Ocak 1949'da Pakistan adına General Gracey ve Hindistan adına General Roy Bucher tarafından imzalanmıştır. Hat, Birleşmiş Milletler Askeri Gözlemci Grubu (UNMOGIP) tarafından izlenmiştir. 5 Ocak 1949'da UNCIP, ateşkes anlaşması imzalandığında Jammu ve Keşmir Eyaleti'nin Hindistan veya Pakistan'a katılımı sorununun "özgür ve tarafsız bir plebisitin demokratik yöntemi" aracılığıyla çözüleceğini bir kez daha teyit etmiştir (BMGK, S/1196, 1949: 16).

Hindistan, Cammu ve Keşmir'de bir kurucu meclis kurma girişiminde bulunmuştur. BMGK, Hindistan kontrolündeki Keşmir'de kurucu meclisin kurulmasına karşı çıkmıştır. Ancak bu durumu altı yıl sonra kabul etmiştir. 26 Ocak 1957'de yürürlüğe giren Cammu ve Keşmir Anayasası, BMGK tarafından 24 Ocak'ta kabul edilen 122 sayılı karar ile de onaylanmıştır. Bu anayasa, Cammu ve Keşmir'in "Hindistan'ın ayrılmaz bir parçası olduğunu" belirten bir madde içermektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin kararı, Cammu ve Keşmir'in "nihai düzenlemesinin" "halkların iradesine uygun olarak" yapılacağını bir kez daha teyit etmiştir. Ayrıca, BM, plebisitine ilişkin temel ilkelerin, 21 Nisan 1948, 3 Haziran 1948 ve 14 Mart 1950 tarihli BM Güvenlik Konseyi kararlarında ve 13 Ağustos 1948 ve 5 Ocak 1949 tarihli UNCIP kararlarında somutlaştığını belirtmiştir. Keşmir içinde bağımsızlık için bazı mücadeleler verilmeye başlanmış olsa bile, buna dair gelişmelerde başarı sağlanamamıştır (Scholfield, 2021: 270-290).

BM, her iki devletin argümanlarını ele alarak bir çözüme ulaşmaya çalışmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki BM, henüz yeni kurulmuş bir organizasyon olarak çalışmalarına devam ediyordu. UNCIP (Birleşmiş Milletler Hindistan-Pakistan Cevap Grubu), 13 Ağustos 1948 tarihli kararlarına göre Keşmir'de bir plebisit yapılmasına karar verdi. Ancak bu plebisitin gerçekleşebilmesi için Pakistan'ın Keşmir bölgesindeki tüm askerlerini geri çekmesi ve Hindistan'ın da en az miktarda asker bırakması gerekiyordu (Noorani, 1996: 271). Ne yazık ki, bu karar hiçbir zaman uygulanmadı çünkü Pakistan, askerlerini geri çekme yükümlülüğünü yerine getirmedi. Bu nedenle plebisit henüz gerçekleşmedi. Eğer tarafsız bir plebisit yapılsaydı, Pakistan'ın kazanma olasılığının yüksek olduğunu tahmin etmek zor olmazdı. Keşmir, o dönemin koşulları altında Müslümanların Pakistan'a duyduğu sempati nedeniyle Pakistan'ı tercih edebilirdi. 5 Ocak 1949'da UNCIP, plebisitin nasıl yapılacağına dair bir anlaşma üzerinde arabuluculuk yaptığı başka bir kararı kabul etti. Bu kararlar genellikle Güvenlik Konseyi'nin kararları olarak kabul edilir, ancak aslında UNCIP tarafından kabul edilen iki karardır (Noorani, 1996: 271-273).

Güvenlik Konseyi'nin 21 Aralık 1971 tarihli 307 sayılı kararı ve Karaçi Anlaşması uyarınca, BM Genel Sekreteri, her iki tarafın da bir değişiklik talep etmeyi kabul ettiği ve Güvenlik Konseyi'nin resmi olarak böyle bir talebi kabul ettiği bir zamana kadar United Nations Commission for India and Pakistan (UNMOGIP) faaliyetlerini sürdürmesi gerektiğine dair bir karar aldı. Ancak Hindistan daha sonra UNMOGIP gözlemcilerinin bölgeye gitmesine izin vermedi. BM Genel Sekreteri'nin UNMOGIP'i en son Şubat 1973'te ziyaret ettiği görülmüştür (Noorani, 1996: 272). Güvenlik Konseyi kararları, Keşmir sorunu açısından çok fazla ilerleme sağlayamadı.

Şekil 1: BMGK'nın Keşmir Sorununa İlişkin Kararları

4. NARINDAR MODI VE KEŞMİR'İN ÖZERKLİK STATÜSÜNÜ ORTADAN KALDIRMASI

COVID-19 pandemisiyle birlikte Modi hükümetinin Keşmir'in özel statüsünü kaldırma girişimlerine karşı tepkiler azalmış gibi görünse de farklı yollar kullanılarak bu yönde atılan adımların tartışıldığı gözlemlenmiştir. Keşmir, Junagarh ve Haydarabad üç prensli devlet olarak varlığını sürdürmektedir (Bose, 2005: 16). Haydarabad (%87 Hindu) 1949'da Hindistan tarafından zorla ilhak edilmiştir. Junagarh ve Keşmir arasında da benzer durumlar mevcuttur. Keşmir'in hükümdarı Hindu olmasına rağmen halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu görülmüştür. Aynı şekilde Junagarh'ın hükümdarı da Müslümandır, ancak halkın çoğunluğu Hindu'dur

(%80 Hindu) (Bose, 2005: 30). Junagarh'ın hükümdarı Pakistan ile birleşmeye çalışırken, Keşmir hükümdarı ise Hindistan ile birleşmeye karar vermiştir. Pakistan, Junagarh'a yardım edemediği için Hindistan'ın burayı işgal ettiği görülmüş ve bir plebisit düzenledikleri tespit edilmiştir. Sonuçlarda ve yapılan değerlendirmelerde halkın Hindistan'ı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Pakistan, bu bağlamda BM Güvenlik Konseyi'nde sürekli olarak Junagarh örneğine atıfta bulunmaktadır. Mevcut durumda da Keşmir'de bir plebisit yapılmasına ilişkin tercihleri ortaya konulmuştur.

Hindistan'ın kontrolü altındaki Keşmir, o dönemin başbakanı Sheikh Abdullah ile Hindistan'ın Başbakanı Jawaharlal Nehru arasındaki görüşmeler sonucunda özel bir statü elde etmiştir. Bu özel statüye göre, Hindistan'ın dışişleri, savunma ve iletişim gibi konular dışında Keşmir'e müdahale etme hakkı tanınmamıştır. Hindistan'ın kontrolü altındaki Keşmir, 1956 yılında Keşmir özerk bölgesinin kendi anayasasını hazırlamıştır (Bose, 2005: 73). Hindistan'ın anayasası da Hindistan'ın kontrolündeki Keşmir'in özel statüsünü tanımıştır. Anayasanın 370. ve 35A. maddeleri, Jammu ve Keşmir eyaletinin kendi anayasasına ve bayrağına sahip olmasına izin vermiş, eyaletteki demografik yapının Hindistan'ın diğer bölgelerinden insanların mülk satın almasını engellemiş ve bu statüyü korumuştur (Salık, 2019: 3-5). Madde 370(c)'ye göre, Hindistan Başbakan'ının Keşmir parlamentosunda verdiği onay doğrultusunda, Keşmir özerk bölgesinde hükümetin aldığı kararların ancak Keşmir üzerinde geçerli olacağı vurgulanmıştır. Çünkü Hindistan sadece dışişleri, savunma ve iletişim konularında yetki sahibiydi, bu nedenle diğer konularda karar alamazdı. Ancak 370(c) maddeye göre, Keşmir hükümetinin onay ile Hindistan hükümetinin müdahalesine izin vermeden serbestçe değişiklikler yapma yetkisine sahip olduğu görülmüştür. Bu nedenle, Modi hükümetinin bu değişiklikleri önceden planladığı ve farklı yollar araştırdığı açıktır (Chaulia, 2019: 1-3).

Keşmir 2014 seçimlerinde, yerel partiler olan Ulusal Konferans Partisi (NC) ve Demokratik Halk Partisi (PDP) tek başına iktidar kuramamıştır (Nadaf, 2020: 118). En yüksek oyu alan parti ise; Hindistan'da iktidarda olan Modi'nin partisi olan Bharatiya Janata Partisi (BJP) idi. İktidarı elde etmek için bir koalisyon gerekiyordu ancak bu üç parti herhangi bir koalisyon kuramadığından, farklı bir yapıda geçici bir hükümet kurulmasına karar verilmişti. Bu, Keşmir'in anayasasına göre en fazla 6 ay içinde Hindistan'ın müdahale etmesine izin verilmesi anlamına geliyordu. Hızlı ve planlı bir şekilde Keşmir, hükümetten onay aldı ve aynı gün Hindistan parlamentosunda iki karar onaylandı. Bu olay aslında BJP'nin bilinçli bir şekilde Keşmir'de hükümet kurulmasına izin vererek ve 370(c) maddeye dayanarak Keşmir'in iç işlerine müdahale etme yetkisi elde etmek için kullandığı taktiksel bir politikaydı ve bu politikayı başarıyla tamamlamıştır (Lalwani ve Gayner, 2020: 30). Bu kararlar, Keşmir Vadisi, Jammu ve Ladakh bölgesi gibi Keşmir'in üç büyük alanında değişiklikler yaparak Ladakh bölgesini (Union territory olarak) Hindistan'a bağlamıştır (Lalwani ve Gayner, 2020: 30). Bu değişikliklerin Keşmir'de referandum ile yapılmaması geri dönüşü zor bir sürece girmesine neden olmuştur. Keşmir'de milletin iradesi göz ardı edilerek verilen bu karar, kesinlikle demokratik bir adım olarak değerlendirilmeyip, zorla işgal edilme şeklindeki anlayışa eşdeğer olarak gözlemlenmiştir. 5 Ağustos 2019'da Hindistan hükümeti, Anayasa'nın 370. maddesi uyarınca Cammu ve Keşmir eyaletinin özel anayasal statüsünü iptal etti ve daimî mukimlerinin kim olduğunu ve bu ikametini hangi hak ve ayrıcalıklara sahip olduğunu tanımlayan 35A maddesini yürürlükten kaldırmıştır (Lalwani ve Gayner, 2020: 31). Aynı anda, Hindistan hükümeti bölgede neredeyse tam bir telekomünikasyon kilitlenmesi uyguladı, siyasi liderleri ve muhalifleri gözaltına aldı ve şiddetli huzursuzluğu önlemek için Hindistan Ceza Yasası'nın 144. Bölümünü uyguladığı

görülmüştür. Bu koşullar bir yıldan fazla bir süredir aynı kaldığı gözlemlenmiştir (Sodhi, 2021: 3). Hindistan yanlısı politikacılar da dahil olmak üzere binlerce Keşmirli vatandaş tutuklandı, yüzlerce kişi öldü ve bir aydan fazla bir süre için internet erişimi kapatıldı. Bu, dünyadaki en uzun süren internet kesintilerinden biri olarak tarihe geçmiştir (Fareed, 2021). Bu değişikliklerle Hindistan, Keşmir bölgesini iki parçaya bölmüştür. Daha önce Hindistan idaresindeki Keşmir'in Cammu, Vadisi ve Ladakh olmak üzere üç bölgesi söz konusuydu. Müslüman çoğunluğu olan Keşmir Vadisi, Keşmir nüfusunun çoğunluğunu barındırıyordu. İkincisi, Hindu çoğunluğu bulunan Jammu bölgesiydi ve üçüncüsü Budistlerin çoğunluğunda yaşadığı Ladakh bölgesiydi. Bu anayasa değişiklikleriyle Hindistan, Keşmir'in Ladakh bölgesini Cammu ve Keşmir'den ayırdı.

Pakistan, Çin'in yardımıyla bu konuyu tekrar BM Güvenlik Konseyi gündemine getirmeye çalıştı ve üç kez denemesine rağmen başarılı olamadı. Keşmir sorunuyla ilgili endişelerini ilettiler ve iki ülke sorununun BM Güvenlik Konseyi'nin önceki kararlarına uygun bir şekilde barışçıl bir yolla çözülmesini savundu.

SONUÇ

Keşmir sorunu, 1947'de Hindistan'ın Büyük Britanya'dan bağımsızlığını kazanmasının ardından ortaya çıktı ve hala çözülmeyi bekleyen dünyanın en büyük sorunlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. Hindistan, Keşmir meselesini BM'ye taşıdı ancak 73 yıl boyunca BM bu soruna kesin bir çözüm getiremedi. BM'nin başarısızlığı, Keşmir sorununun daha da karmaşık hale gelmesine neden oldu. Özellikle Narendra Modi'nin Keşmir'in özel statüsünü kaldırmasının ardından, Keşmir meselesi büyük bir çıkmaza girmiştir. BM'nin çözüm getirememesi ve yaşanan bu gelişmelerle birlikte Keşmir sorununun uzun bir süre çözülemeyeceğini göstermektedir. Keşmir sorununun çözümü için BM'nin 35. maddesine başvuruldu ama bu madde bağlayıcı bir nitelik taşımamaktadır. Keşmir sorunu konusunda BM Güvenlik Konseyi'nin rolü oldukça geniştir ve 17 karar almıştır. Ancak bu kararlar herhangi bir şekilde uygulanmamıştır. BM'nin girişimleri sonucunda ortaya çıkan Karaçi Antlaşması ise önemli bir başarı olarak kabul edilebilir, 21 Nisan 1948 tarihli bu karar oldukça önemlidir. Antlaşmaya göre, Pakistan ilk olarak bütün silahlı güçlerini geri çekecek ve ardından Hindistan bölgede asgari miktarda asker bulundurarak bölgeyi BM'nin gözetimine bırakacaktı ve plebisit gerçekleştirilecekti. Ancak anlaşmanın ilk maddesi gereği olarak Pakistan'ın askerlerinin tamamını geri çekme taahhüdü hiçbir zaman yerine getirilmedi. Bu durum, Hindistan'ın antlaşmadan doğan sorumluluklarını yerine getirmemesi için bir neden olmuş ve diğer bütün sorumluluklar taraflarca yerine getirilmemiştir. Bu dönem sonrasında farklı çözüm önerileri geliştirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bu öneriler ise Pakistan ya da Hindistan tarafından kabul görmeyip, sorunun hala çözümsüzlüğünü beraberinde getirmektedir. 1972'de Zülfikar Ali Bhutto ve Soniya Gandhi arasında imzalanan Şimla Antlaşması, iki ülkenin sorunlarını taraflar arasındaki görüşmelerle çözmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu antlaşmaya göre Keşmir sorunu da iki devlet arasında barışçıl bir şekilde ve BM Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde çözülmelidir.

Hindistan'da popülist bir lider olarak iktidara gelen Narendra Modi, seçimden önce vaat ettiği gibi 2018 yılında Keşmir'in özel statüsünü parlamento gücüyle ortadan kaldırdı. Keşmir'in özel statüsünü tanıyan iki madde, 38. madde tamamen kaldırıldı ve 370. maddeye b ve c maddelerinde değişiklikler yapıldı. Bu değişiklikler sonucunda sadece 370. madde eski haliyle kaldı. Bu değişikliklerin nedeni, Modi'nin politik manevraları, yükselen milliyetçi dalga ve popülist söylemlerin politik bir stratejiye dönüştürülmesiydi. Bu değişiklikleri yaparken Keşmir'de sıkı yönetim ilan edildi, bütün siyasi liderler ev hapsine alındı ve internet erişimi kapatıldı.

Ayrıca diğer insan hakları göz ardı edilerek bu kanun yürürlüğe konduğu görülmüştür. Hindistan, bölgenin demografik yapısını değiştirmeye çalışmaktadır, özellikle Hindistan'ın Anayasası'na göre çıkarılmış olan 38(a) maddeye göre (plebisit olma ihtimaline karşı) Cammu ve Keşmir bölgesinde herhangi bir birey ya da şirket, Cammu ve Keşmir vatandaşı değilse bu bölgelerden toprak satın alamazdı. Bu ilke, Müslüman çoğunluğu olan Cammu Keşmir'in demografisinin değiştirilmemesi amacıyla konmuş bir kural olarak dikkat çekmiştir. Ancak Hindistan, bu kanunu değiştirerek artık Cammu ve Keşmir bölgesinde istediği kadar toprak satın alma hakkını elde etti ve böylece demografisini değiştirme yetkisini kazandı, ayrıca bu durum daha fazla yabancı (Hindu, Sih) yerleştirmek için de uygun şartların sağlanmış olması anlamını taşımaktadır. Modi hükümetin geliştirdiği bu politikalar Keşmir'de BM kararların sonucunda ortaya çıkan plebisitin yolunda olağanüstü bir engel teşkil etmektedir.

BM, Keşmir sorununu ikili müzakerelerle çözümlenmenin büyük bir güç olduğunu kabul etmeli, sorunu tüm yönleriyle tartışarak çözüm odaklı sonuçlar geliştirmelidir. Tarafsız bir referandum yapılmasını sağlamalı, Keşmir'deki insanların kendi kaderlerini belirlemelerine yardımcı olmalıdır.

KAYNAKÇA

BMGK Kararı 38. (1948). requesting India and Pakistan to take measures to improve the situation in Kashmir. Erişim Tarihi: (26.12.2021). Erişim Adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/111953>

BMGK Raporu. (10 Ocak 1949). Transmitting The Second Intertim Report Of The Commission. Doc No S/1196. Erişim Tarihi : (02 Şubat 2022) Erişim Adresi: <https://undocs.org/S/1196>

BMGK, S/628 (1 January 1948). Letter from the Representative of India Addressed to the President of the Security Council. Erişim Tarihi : (26.12.2021). Erişim Adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/468605#record-files-collapse-header>

BMGK. (18 Feb, 1948). Official Records, 250. Toplantı.

Bose, S. (2005). Kashmir: Roots of conflict, paths to peace. Harvard University Press.

Campbell-Johnson, A. (1953). Mission with Mountbatten. Dutton. New York.

Chaulia, S. (2019). Operation Kashmir: has Modi checkmated Pakistan?.

Faksh, M. A. (1967). Kashmir Dispute: A Case Study of United Nations Action in Handling an International Dispute (Doctoral dissertation, Oklahoma State University).

Fareed.R. (19 Şubat 2021). UN experts: Loss of Kashmir autonomy undermining minority rights. Aljazeera News. Erişim tarihi: (03.02.2022).

- Erişim Adresi: <https://www.aljazeera.com/news/2021/2/19/laws-change-in-kashmir-carry-potential-to-alter-demographics-un>
- Fayaz, S. (2016). Kashmir Dispute between Pakistan and India: The Way Out. *Dialogue (Pakistan)*, 11(1).
- Ganguly, R. (1998). *India, Pakistan and the Kashmir dispute*. Wellington, N.Z. : Asian Studies Institute : Centre for Strategic Studies.
- Hamidi, T. H. (1997). Entry Route of Muhammad Bin Qasim in South Eastern Sindh. *Journal of the Pakistan Historical Society*, 45(4), 337-345.
- Harrison, D. (2007). *The History of British India: A Chronology*. Reference Reviews.
- Ilahi, S. (2003). The Radcliffe boundary commission and the fate of Kashmir. *India Review*, 2(1), 77-102.
- Indian Independence Act 1947. (1947). Parliament of the United Kingdom. London. Erişim tarihi: 13.02.2022. Erişim adresi: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1947/30/pdfs/ukpga_19470030_en.pdf
- Jinnah, M. A. Quaid-e-Azam. Cell, 306, 8485581.
- Lalwani, S., & Gayner, G. (2020). *India's Kashmir Conundrum: Before and After the Abrogation of Article 370*. United States Institute of Peace.
- Majid, A., Hamid, A., & Habib, Z. (2014). Genesis of the two nations theory and the quaid-e-azam. *Pakistan Vision*, 15(1), 180.
- Mallowan, M. (1955). The Indus civilization: a review. *Antiquity*, 29(116), 199-202.
- Menon, V. P. (1957). *VP Menon-The Transfer of Power in India*-Princeton.
- Michael, B. (1953). *The Struggle for Kashmir*. New York. Oxford University Press.
- Mill, J., & Wilson, H. H. (1848). *History of British India*. Vol. III.
- Nadaf, A. H. (2020). Framing internal politics in a conflict situation: A study of the 2014 election campaign news in the local newspapers in the Indian-administered Kashmir region. *Media, War & Conflict*, 13(2), 111-132.
- Noorani, A. G. (1996). Partition of Kashmir, *Economic and political weekly*: 271–273. Erişim Tarihi: (01.02.2022) Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/pdf/4403745.pdf>

Raza, M. M. (1996). Wars and No Peace Over Kashmir. Lancer Publishers.

Salik, N. (2019). Kashmir and the Abrogation of Article 370: A Pakistani Perspective. Future Directions International (Independent Strategic Analysis of Australia's Global Interest), 3-5.

Schofield, V. (2021). Kashmir in conflict: India, Pakistan and the unending war. Bloomsbury Publishing.

Snedden, C. (2021). Independent Kashmir: An incomplete aspiration. In Independent Kashmir. Manchester University Press.

Sodhi, J. (2021). The Article 370 Amendments on Jammu and Kashmir: Explaining the Global Silence.

UNCIP. (1948-1950). United Nations Commission for India and Pakistan. AG-046. Erişim Tarihi: (18.12.2021). Erişim adresi: <https://search.archives.un.org/correspondence-files-united-nations-commission-for-india-and-pakistan-uncip-and-united-nations-representative-for-india-and-pakistan-unrip>

Wolpert, S. A., & Wolpert, S. (1984). Jinnah of Pakistan. Oxford University Press, USA.

Perspectives of the Strategic Alliance of Science and Theology and Non-Violent Resistance to Global Challenges, Antagonism and Human (In)Security

Stratejik Bilim ve Teoloji İttifakının Perspektifleri ve Küresel Zorluklara, Düşmanlığa ve İnsani (İç) Güvenliğe Karşı Şiddetsiz Direniş

Strategic Public Management Journal
Volume 9, Issue 16, pp. 42-59
December 2023
DOI: 10.25069/spmj.1210338
Research Article/Araştırma Makalesi
Received: 26.11.2022
Accepted: 30.10.2023
© The Author(s) 2023
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Faruk Hadžić¹

Öz

Bu çalışma barışçıl, güvenli ve adil bir dünya özlemine çözüm olarak Bilim ve Din arasındaki sinerjiyi; felsefi, sosyo-politik ve insani güvenlik yaklaşımları çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Din ve Bilimin uyum ve ittifak perspektiflerine işaret etmekte ve çok sayıda küresel sorunla ilgili şiddet içermeyen direnişin teorik kavramlarını incelemektedir. Bu makalenin çıkış noktası, sosyal ve politik dinamiklerin yanı sıra Bilim ve Din'in de çatışmalar (ulusal, jeopolitik, ideolojik veya dini), çevresel konular, küreselleşme ve göçler, artan radikalizm, milliyetçilik, insan güvenliği gibi veya sosyal adaleti etkilemek gibi küresel zorluklar üzerinde büyük etkileri olduğudur. Tarihsel olarak Bilim ve Din arasındaki ilişki son zamanlarda, çatışmadan düşmanlığa kadar değişmektedir. Karşılıklı anlayışın normatif eylemi ve Bilim ile Din arasındaki etkileşim ve işbirliği, öncelikle, özellikle küresel meselelerle ilgili olarak yapıcı diyalogdaki katılımcılara (siyasetleşmemiş teologlar ve bilim adamları) bağlıdır. Bilim ve Din arasındaki çatışan anlatılar, ortak öğrenme ve daha iyi bir dünyaya ve şefkatli bir kültüre katkı için bir fırsattır. Bu nedenle, sınırları aşan söylemin önde gelen fikirleri, bilimler ve dinler arasındaki sinerjinin teşvik edilmesi ve şefkatli bir toplumun, yani empatik bir medeniyetin teşvik edilmesi için uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesidir. Küresel zorluklara karşı şiddet içermeyen muhalefet, yapısal şiddetin kaynağı olarak güç dengesizliğinin değiştirilmesine dahil edilmelidir. Bununla birlikte kurtuluş, sosyal adalete, sosyopolitik istikrara ve kritik insanî güvenliğe odaklanmalıdır. Küresel zorluklarla yüzleşirken Bilim ve Din, karşılıklı anlayışı teşvik ederek ve işbirliği yoluyla ortak bir dil kullanarak diplomatik değere sahip olmalıdır. Genel ruhsal gelişimin değerli aracı olarak küresel dinsel olmayan maneviyatla desteklenen dini gelenekler ve bilim, ulusötesi zorluklara karşı bir barış ve diyalog kültürünü öne çıkarmalıdır. Ancak materyal bilimi ve teoloji, artan radikal milliyetçiliğe, ırkçılığa, çatışmalara, hegemonyacılığa, Dünya'nın yok edilmesine ve sosyoekonomik eşitsizliğe açıkça biçimlendirici değildir. Bilim ve Din arasındaki etik ve yapıcı politikaların dayattığı sağlıklı stratejik birlik, küresel sorunların ve karşıt uygulamaların çözümünü destekleyebilir ve geliştirebilir. Böyle bir normatif-biçimlendirici çerçeve; bilginin,

¹ Independent researcher/scholar, faruk.hadzic01@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1158-7857

her Dinin ahlaki ilkelerine göre insani, sosyal, ekonomik ve çevresel hedefleri ilerletecek şekilde geliştirilmesini sağlamalıdır.

Anahtar Kelimeler: *Düşmanlık, Küresel zorluklar, İnsani güvenlik, Şiddet içermeme, Barış & İstikrar, Bilim & Din, Sosyal adalet, Stratejik ittifak.*

Abstract

This study aims to analyze a synergy between Science and Religion within philosophical, socio-political, and human security approaches as the solution to the longing for a peaceful, secure, and just world. It indicates the perspectives of harmony and alliance of Religion and Science and examines the theoretical concepts of non-violent resistance related to numerous global challenges. The starting point of this paper is that Science and Religion, alongside social and political dynamics, have massive effects on global challenges such as conflicts (national, geopolitical, ideological, or religious), environmental matters, globalization and migrations, growing radicalism, nationalism, human security, or influence social justice. Historically, the relationship between Science and Religion has recently ranged from conflict to hostility. The normative action of mutual understanding and the interaction and cooperation between Science and Religion depends primarily on the participants (non-politized theologians and scientists) in constructive dialogue, particularly regarding global issues. Conflicting narratives between Science and Religion are an opportunity for joint learning and contribution to a better world and a compassionate culture. Therefore, the leading ideas of the discourse across borders are the promotion of synergy between sciences and religions and cooperation between nations in promoting a compassionate society – an empathetic civilization. Non-violent dissent to global challenges should be involved in changing the power imbalance as a source of structural violence. Nevertheless, liberation must focus on social justice, sociopolitical stability, and critical human security. In facing global challenges, Science and Religion must have diplomatic value by promoting mutual understanding and using a common language through collaboration. Religious traditions and Science, strengthened by global non-religious spiritualism as the valuable means of general spiritual growth, should assert a culture of peace and dialogue for transnational challenges. However, material science and theology are not explicitly formative to growing radical nationalism, racism, conflicts, hegemonism, destruction of the Earth, and socioeconomic inequality. The healthy strategic union between Science and Religion enforced by ethical and constructive politics can support and enhance the resolution of global issues and antagonistic practices. Such a normative-formative framework should ensure that knowledge is developed to advance human, social, economic, and environmental goals according to the moral principles of each Religion.

Key Words: *Antagonism, Global challenges, Human security, Non-violence, Peace & Stability, Science & Religion, Social justice, Strategic alliance.*

INTRODUCTION

The starting point of this paper is that Science and Religion, alongside social and political dynamics, have massive effects on global challenges such as conflicts (national, geopolitical, ideological, or religious), environmental matters, globalization and migrations, growing radicalism, nationalism, human security, or influence social justice. Historically, the relationship between Science and Religion has recently ranged from conflict to hostility. The normative action of mutual understanding and the interaction and cooperation between Science and Religion depends primarily on the participants (non-politized theologians and scientists) in constructive dialogue, particularly regarding global issues. Conflicting narratives between Science and Religion is an opportunity for joint learning and contribution to a better world and a compassionate culture.

The conflict thesis, Science vs. Theology, has long been rejected by authors and historians who study the relationship between Science and Religion. Not only is the model very Western-centric, but it is also believed to be a superficial reading of the historical record. (Anusha, 2020) It also needs to include personal factors and political developments in its examples. However, despite other factors being involved, the Galileo Affair, amongst others, raised serious questions about the relationship between Science and Religion. It then brought up the Independence model, in which Science and Religion seek to understand different perceptions of reality and are consistent and complete. The conflict between these two paradigms of human reasoning does not consist in goals but in the mutual objects on which they issue opinions and theories; these theories are in opposition - the conflict. However, numerous scholars have pointed out that Religion is tied to individual beliefs. Therefore, the question arises: Is an objective domain of theology/religion valid? Moreover, there needs to be more clarity in the discourse between objective Science and subjective Religion. Accordingly, in such a way, neither Science contributes to theology/religion nor Religion contributes to Science. A modification of the independence model was thus developed, called the Dialogue model. "This model maintains that Religion and Science are primarily separate yet share a common ground and will be in constant exchange, sometimes even in conflict. There are conceptual parallels between the two fields, and neither is purely subjective or objective. For example, while creation may be a product of God's free actions, the laws of nature must be studied through scientific investigation. The fields remain separate in dialogue, but they talk to each other using standard methods, concepts, and presuppositions. While the Dialogue model sparked the attempt to unify Science and Religion, the Integration model that followed up was more extensive. Here, both the scientific and religious perspectives co-exist peacefully and are intertwined with one another. One's religious perspective shapes one's interpretation of Science, and vice versa is also true. Many examples from Ancient Civilization support this and show that most clashes between the two are over very few topics, usually among extremists." (Anusha, 2020)

According to a survey, 46% of American scientists declared themselves atheists and 14% agnostics. (Wilson, 1999) Insinuations that most scientists were religious throughout history do not help because we live in a current moment that has transcended the past. "You could equally refer to the claim that our distant ancestors ate each other. On the contrary, it shows the adaptation of Religion to scientific knowledge (such as the recognition of evolution and astronomical and physical facts) rather than the other way around while insisting on the metaphysical structure of its basis. A similar objection could be made to the left-wingers, considering that we also included left-oriented believers in the term) regarding historical persistence in materialistic reality.

History points to undoubted social and civilizational progress (the more ironic would contrast destructive wars, the rise of economic inequality, many refugees, environmental problems, and climate change), which includes the secularization of society, starting with the French Revolution, through the Enlightenment, until today, at least in Western societies and not essentially in all of them. In physics, there is a concept of balance of forces: if two opposite directions and equal forces act on the body simultaneously, it will forever, statically, and stoically occupy the same position. Society is a dynamic phenomenon, so there must be a weight on the side that moves it toward progress. In a simplified picture of reality, it is Science, which is adapted to technique, technology, worldviews, and ethics that are not frozen in God's ten commandments (religions do not have an exclusive right to ethics; it has been an independent philosophical discipline since ancient times), but it lags far behind scientific achievements. According to the understanding of his time as an intellectual leftist, Voltaire declared, "destroy the shameless house," referring to the church structure and not the believers to which he belonged." (Babic, 2015)

"Yet as much as we understand the critical role of Science, paradoxically over the last decade, Science has become more challenged, more politicized in that acceptance of denial of scientific knowledge has become a badge of partisan affiliation in some places, and disinformation and manipulated knowledge is now central to much of the domestic and multilateral political space. The paradox goes further; war is a human conflict and a technological competition. Science as the basis of technology is thus a factor that fuels conflict. This inherent paradox about the place of Science and technology in societal progress has existed since our species began. We have seen destructive as well as constructive uses of essentially every technology developed since the time of the first stone tool." (Gluckman, 2022)

Defining the position of theology in sociopolitical stability and peace is challenging. The phenomena of "faith" and "peace-building, conflict transformation, conflict resolution" are fluid and broad. Thus, it can be poured into various frameworks and given different forms—some sociologists of Religion claim that Religion is a social factor in disintegration, not just social cohesion. If we examine it from a historical perspective, the responsibility of Religion in many unfortunate, violent historical events is evident. However, Religion can be used as a weapon of progression and a tool against global adverse processes, be it wars, conflicts, social justice, anti-xenophobia and anti-radicalization, and growing nationalism. Also, "contemporary sociopolitics, as an expression of neoliberalism, globalization, radical nationalism, and supremacy, maintain archaic conflicting ideological, racial antagonistic, and national entity relations, particularly in post-socialist and post-conflict ethnoreligiously controlled societies (e.g., SouthEast Europe; the Balkans). The peace philosophy seeks to advance human society marked by processes and relations, cooperation, tolerances, mutual arrangements, and parity to resolve violent, non-violent, or ideological conflicts within the liberty of manifestation of individuals and societies. Thus, general civilizational progress." (Hadzic, 2022) At the same time, globalization engenders greater religious tolerance across politics, economics, and society. However, it also disrupts traditional communities, causes economic marginalization, and brings individuals mental stress, creating a backlash of religious parochialism. Besides, "although globalization paves the way in bringing cultures, identities, and religions in direct contact, globalization brings religions to a circle of conflicts that reinforces their specific identities. However, not just religions but humanity can use existing religious principles to overlook religious and cultural differences." (Golebiewski, 2014)

To better understand how Science relates to Religion worldwide, the Pew Research Center conducted in-depth interviews with a small group of Muslims, Hindus, and Buddhists to discuss their perspectives. The conclusion is that no single/universally held view of that relationship exists. Many Muslims expressed the view that Islam and Science are compatible while, at the same time, acknowledging some areas of friction – e.g., the theory of evolution conflicting with religious beliefs about the origins and development of human life on Earth. Evolution also has been a point of discord between Religion and Science in the West. Hindu interviewees generally took a different tack, describing Science and Religion as overlapping spheres. As with Muslim interviewees, many Hindus maintained that their Religion contains elements of Science and that Hinduism long ago identified concepts later illuminated by Science. The mentioned, e.g., copper's antimicrobial properties or turmeric's health benefits. In contrast with Muslims, many Hindus stated that the theory of evolution is encompassed in their religious teachings. Buddhist interviewees generally described Religion and Science as two separate and unrelated globes. Additionally, Buddhists stated that Religion offers moral guidance while describing Science as an observable phenomenon. Frequently, they could not name any scientific research areas that interested them for religious reasons. Moreover, Buddhist interviewees did not hold an evolution theory as a point of conflict with their Religion. (Thipgen et. al, 2020)

Suppose we regard politics as crucial in global issues and sociopolitical and security processes. In that case, realism states that politics is governed by objective laws rooted in human nature. Accordingly, to improve society and create lasting stability and peace, we must first understand the values of humanity. The current issues strengthen the global onslaught of humankind's despondency paradigm of the post-Cold War period. It is evident how lessons from the past manifest themselves in situations from the present, reminiscent of what we call the "Second Cold War." Thus, we quickly come to the rationality that today, by the re-nationalization of the post-Cold War world, a culture of fear and a violent strategy of developing and maintaining hegemonic goals has been adopted, which rises to unquestionable status. Alongside global economic deprivation and capitalism that debilitated the welfare state's idea, nationalism and hegemonism encourage transnational negative behavior patterns. By redefining the relationship between the components of the liberal order – sovereignty, institutions, participation, rules, and responsibilities – a new basis of global geopolitical order could begin. The COVID-19 crisis and its impact should open spaces to invigorate a global system that can engage people inclusively across differences and countries." (Hadzic, 2021)

Non-violence is as attractive as it is an incomprehensible word. It is attractive because it awakens hope in the possibility of action that will have the right direction in searching for an answer to how to end the violence without violence. However, on the other hand, it is an incomprehensible word because non-violence is still an abstract concept, judging by the reactions of many of our co-believers, e.g., to offer education for non-violent action. Their answer is often, "I am not violent," meaning that they have not killed anyone, they do not beat anyone, and they do not curse. Liberation theology, primarily because of its tools of social criticism, owes a lot to the Marxist philosophy of political economy and is challenging to popularize in the post-communist environment of our region, especially Croatia. Any resemblance to communism in religious circles can quickly be denounced as the spread of totalitarianism. Often, there needs to be more time to explain that this is not the case. (Raffai, 2017) The father of liberation theology, Peruvian G. Gutierrez, stated in *A Theology of*

Liberation: History, Politics, and Salvation: "No matter what Marxism, the poor had neither the time nor the knowledge to read Marx. We only observe the reality around us in the light of the gospel." (Gutierrez, 1988) The practice of non-violent action in the context of liberation theology underlines believers' political responsibility for structural violence. In this case, "the personal political responsibility of believers for nationalism and xenophobia. A field of action opens before us as believers, which presupposes the insight that the privatization of Religion and the passivization of believers favor nationalism and xenophobia." (Raffai, 2017)

Theology is strongly ideologically connoted, while Science is fundamentally ideologically neutral, i.e., supra-ideological. Religions largely owe their longevity, authority, and spread to the connivance of ruling elites. Both have always used this connection ideally to their advantage. So, should we stick to Christianity since Constantine's recognition and rapid transformation into a state religion through the French Revolution, whose actors, after the initial slaughter of the clergy and the confiscation of church property, made a silent pact with it on non-aggression (have you ever heard the Church mention those crimes?), until today. With one exception (clearly, it was about "communist," i.e., "socialist" states), considering that it banished faith into the personal habitus of man, reducing its public influence, opposing its foundations (God, as the metaphysical cause of everything) as unscientific. They are because there are no scientific confirmations of its existence, and religions transfer the obligation to prove their claims to the field of Science. That is why uncritical faith is the basis of accepting religious views, and Science is based on doubt, skepticism, research, and evidence. Therefore, the former offers boundless trust in the unproven supreme authority and his "representative" on Earth, and the other only as a strict proof of his claims, which are open to anyone for repeated proof or disproof. (Babic, 2015) However, modern natural Science studies the rough, material world as if its laws do not apply to the spiritual world. However, most of the issues civilization is facing as a whole lie precisely in the spiritual sphere. In all probability, Science cannot deal with it alone.

The material world has already been studied quite well by Science. However, the spiritual world does not enter its competence sphere. The mentioned fact is an argument for restricting ironically-minded theorists. At the same time, every major Religion in the world - Buddhism, Christianity, Confucianism, Hinduism, Islam, Jainism, Judaism, Sikhism, and Taoism have similar ideas of love, the same goal of benefiting humanity through spiritual practice and the same effect making their followers into better human beings. (Donovan, 1986) Thus, a fertile generalization foundation in facing and acting to change adverse global issues. For example, understanding the cultural dimensions of climate change requires understanding its religious aspects. Thus, Religion attends to human ways of being regarding environmental issues. The followers of different theologies need to initiate dialogue and interaction for a peaceful planet for all, regardless of Religion national and ethnic identities. It is the only way to eliminate the specter of antagonism and political extremism in promoting positive peace and social justice. Learning scientific theories can make individuals understand societies better. Religions, as authentic truths through faith, and Science, as natural, rational facts, can exist in harmony. When Religions, shorn of some of their superstitions and inappropriate dogmatic conventions, show their conformity with Scientific rationality, then will there be a tremendous unifying, cleansing force in the world that will neutralize all adverse effects: wars and conflicts, disagreements, social injustice, intolerance, discrimination, and human insecurity. Some aspects of human insecurity are economic insecurity – unemployment, job

insecurity, income inequality and inequity, inflation, underdeveloped social security, and houselessness; food insecurity – the issues of physical and economic access to food; health insecurity – threats to health or life and inadequate access to adequate health services; climate change and environmental insecurity - more frequent natural disasters, long-term changes in precipitation and temperature, coral bleaching, and sea-level rise, affect human insecurity.

Notably, for these topics, there is growing spirituality in the world. For the first time in human history, Science has become a companion of spirituality. The intersection of Science and spirituality on the oneness of motion of humanity can empower the next generation to examine the factual truths or to be constructive peace and justice catalysts. The convergence of Science and spirituality on the oneness of humanity has prepared us to educate and empower the younger generation to independently investigate the truth and join us as catalysts in the constructive plane, voluntarily and of their own accord." It is comforting for global issues because it proclaims peace and harmony. More people than ever before are identifying as atheists, agnostic, or otherwise non-religious. It has world-changing effects. (Bullard, 2016) For example, more than a quarter of Americans stated that they are spiritual but not religious, according to the Pew Research Center. (Young and Miller, 2021) At the same time, In 2018, scientists found a "spiritual part of the brain." They called this area the "neurobiological home" of spirituality. "It is an area that shines up during traditional religious experiences of feeling in touch with God. However, more broadly, when that "transcendence" involves communion with nature or humanity." (Livni, 2018) However, many people need to distinguish between Spirituality and Religion. There are some defined differences between the two. Spirituality is often more individual practice and involves having a sense of peace and purpose. However, Theology also deals with spirituality, but not exclusively. Religion emphasizes the rational system of religious beliefs. Nowadays, the study of spirituality is distinguished from Religion and theology.

Moreover, spirituality is considerably more than a sole process of meditation. Spirituality generally creates hope, optimism, a sense of community, and inclusiveness; spiritual traditions often involve organized religions. In addition, spirituality and religiosity can positively predict subjective well-being. Thus, it has significant value for numerous interrelated processes, i.e., social, political, legal, security, peace, and conflicts. Consequently, the strategic union of Science, Religion, (and Spirituality) is crucial in understanding, coping, and confronting various global challenges.

This study's main objective is to analyze a synergy between Science and Religion within philosophical, socio-political, and human security approaches as the solution to the longing for a peaceful, secure, just, and unprejudiced world. It indicates the perspectives of harmony and alliance of Religion and Science and examines the theoretical concepts of non-violent resistance related to numerous global challenges.

1.CONCEPTUAL FRAMEWORK

1.1.The Strategic Approach of Science and Theology to the Global Issues and Human Security

Anthropologist Anthony Wallace estimates in the book "Religion: An Anthropological View" that there have been about 100 thousand religions throughout human history, all of which can be subsumed under the "system

of belief in supernatural entities." It is essential to mention that religion - present mainly as an institutionalized form of faith - and faith (understood as one of the theological virtues) are not the same. The first tries to impose itself on the masses as a binding dictum, which often only centuries can change in its basic settings, except those on whose foundations it rests. No matter how religions change, even if they are left-wing (e.g., South American liberation theology, a branch of Christianity that corresponds to socialism), they do not renounce their essential position - belief in a supernatural divine being that governs the universe and all of us, although - given free will, which is then weighed in purgatories of all kinds. The outcome of the measurement decides on the "further fate of our souls." Religion, in ethical matters, should not be objected to, and it cannot be on the left. However, following its historical ideological context, we cannot ignore those mentioned above. Even accepting with skepticism the data on the rise of atheism and agnosticism (especially in the most developed countries of the world) about religious beliefs, the fact is that Religion is dying (slowly and probably will never completely die out). At the same time, this is not the case with left-wing political, social, and economic equality and justice ideas. Besides, the return to Religion in parts of the world - especially in Eastern European countries and South Eastern European countries - coincides with the acceptance of conservative social values, such as nationalism, chauvinism, and xenophobia, caused by the social transition of socialist countries, but this speaks more about human hypocrisy and adaptability than about an essential return to the foundations of faith. If we demand as the primary duty of man not the discovery of natural laws and the harmonizing of the picture of the world but the creation of a society of mutual tolerance and respect that can only distance us from our evolutionary ancestors, while everything else comes only later, then the cooperation of the left and religious movements on an ethical and social plan. Worldviews of any kind do not guarantee the virtue of philanthropy. However, this cooperation also has limits that must be overcome in cases where they should be ignored for the general benefit of the people. If we ignore the mythological image at the core of religions, that God created man, we are much closer to scientific statements if we say that "work created man." Therefore, labor and not capital, and therein lies the primacy of labor over capital, for the realization of which the left is fighting and which religions can and must join (and the pope is increasingly saying this publicly), with the remark that scientific achievements, which are supra-ideological, cannot be called into question. Of course, an all-around ethical criticism of everything that Science and capital threaten the dignity of human life is always desirable. (Babic, 2015)

We have already noted that spirituality is growing globally. Nevertheless, it has significant value for global challenges. Spirituality is "constantly coming back, looking inward, getting re-centered, and looking beyond ourselves." (Bullard, 2016) At the same time, we noted that scientists found the spiritual part of human brains and that Religion is not required for spiritualism. Moreover, spirituality is considerably more than a sole process of meditation. Spirituality generally creates hope, optimism, a sense of community, and inclusiveness; spiritual traditions often involve organized religions. In addition, spirituality and religiosity can positively predict subjective well-being. Likewise, the people needed a link to connect their hearts with God and other humans, so they started a religious tradition. However, research showed that extreme religionism affects mental health as it creates a state of unrest by instilling a feeling of dominance. (Behere et al., 2013) The faith, seen as a hope for world peace, has not created a good result. It is not the Religion, but its followers have caused chaos because of misinterpreting Religion's right message of peace, love, and purity. At the same time, many factors affect world peace, and these causes are deep-rooted in the human mind. The intellect that lacks peace and solace

inside will likely release the same outside. Reflecting deeply, vices residing inside humans such as anger, lust, greed, attachment, ego, and sex lust — are the direct reasons that cause discord in human behavior. (Rana, 2021)

However, despite blind faith and extremists on both sides causing difficulties, most uneasiness is due to popular media and the perception of the masses. Many scientists are happy to proclaim their religious beliefs, and many religious people and organizations support scientific endeavors. Influence has flowed in both directions, and their interactions have shaped both fields. As we try to assign either credit or blame, we need to appreciate both Science and Religion's roles in the growth of civilization. (Anusha, 2020) Changing how actors think in global challenges (conflicts and antagonism) is crucial for strengthening peace and dialogue. The motive of better education also justified the introduction of confessional instruction in schools. However, religious education has not reduced prejudices against members of other nations, ethnicities, and religions.

Moreover, no aspect of marginalization, discrimination, and violence (equality and equity) in the contemporary world has not decreased. Religion used to perform and serve the victorious antagonistic and violent ideal. Some even associate Religion with the human biological urge to maintain social cohesion and order. Therefore, religious peace-building should start from itself and fundamentalism in their communities. Attacks on other fundamentalisms outside their Religion further provoke the tamed conflicts and create a peace stalemate and negative peace. A critical guideline for believers or peacebuilders is to bring faith to the forefront of justice, truth, reconciliation, non-violence, and active advocacy for positive societal change because of the unquestioning belief that this is the essence of God's word for humanity. The task of religious communities is to eradicate the seeds of evil accumulated in clerical, ethnic, and national hegemonic wars and post-war hybrid conflicts.

We will not know whether Religion as a belief in God will continue to be essential or decrease in the following stages of evolution, we will not know. Time will tell. Time will tell if some other instrument will replace Religion. However, modern natural Science studies the rough, material world as if its laws do not apply to the spiritual world. However, most of the issues civilization is facing as a whole lie precisely in the spiritual sphere. In all probability, Science cannot deal with it alone. The material world has already been studied quite well by Science. However, the spiritual world does not enter its competence sphere. The mentioned fact is an argument for restricting ironically-minded theorists. At the same time, Religion influences morals and values through multiple pathways. It shapes how people think about and respond to the world, fosters church attendance and prayer habits, and provides social connections. In a 2019 survey, 44% of Americans and 45% of people across 34 nations said that belief in God is necessary "to be moral and have good values." So, what happens to a person's morality and values when they lose faith? After leaving Religion, religious donees emphasize each of the five moral foundations, though less so than the consistently religious ones. (Schwadel and Hardy, 2021) People's thoughts on whether belief in God is necessary to be moral vary by economic development, education, and age. Respondents in nations with lower gross domestic product are more likely to say that believing in God is necessary to be moral and have good values. In other words, there is an inverse relationship between GDP per capita and the percentage of the public that draws this connection between belief in God and morality. Statistical analysis shows a strong inverse correlation, with a coefficient of -0.86. (Pew Research Center, 2020)

However, most importantly, it is a fact that all world religions have the same moral values. Thus, values to make progress towards facing and generating global issues.

Contemporary research addresses mainly Religion and violence. However, we should start the other way around and look first at human violence to investigate religious potentials to strengthen the case for non-violence. Contributions that take human violence as its starting point may engage with it from a biological, anthropological, psychological, or historical perspective. Regarding non-violence and Religion, a key example is Mohandas Gandhi, whose concept of satyagraha was influenced by his Hindu tradition but also drew on Jainism, Christianity, and Islam. Gandhi's thinking contributed to interreligious dialogue, its relation to gender, its relevance for today's world, and its limits.

Much of the developed world stands surprised that many countries have not been overtly critical of Russia. In University World News, Peter Gluckman (2022) addressed reasons for such positions. However, he stated that one is crucial. Western responses demonstrate a patronizing attitude: a conflict in Europe is perceived as more significant than elsewhere, such as the many other conflicts in Africa, Asia, the Middle East, and Central America. He argued that Science is also placed in a similar light within the perception magnified in the rise of the call to "decolonize science." This phrasing is subject to much politicizing and misinterpretation, indicating that Science must be available and performed by and with all societies if it is to be a global good. Thus, Science is a global language not owned by any culture or society, even if some misuse it. As the world enters a more fractured geopolitical framework, Science must work hard to build and maintain the global framework rather than get caught in extreme nationalism. Scientists are citizens of their countries and thus have obligations as citizens. He noted that the dilemma is that we would like Science to be immune from real political issues, but it cannot be. Science has always had a political dimension, and modern warfare reflects the misuse of Science and technology for destructive rather than constructive purposes. So, acceptance of pragmatic approaches is needed. It is inherently apparent that there have always been some boundaries to sharing knowledge related to defense and security technologies. Nevertheless, with that clear understanding and proviso, scientific relationships have generally not been used as a political weapon. Scientific associations between countries such as the USA and China have increasingly become a political focus, with even non-sensitive scientific relationships being questioned. (Gluckman, 2022) Various institutions and countries have applied broad and untargeted scientific sanctions in response to the war in Ukraine. He noted that these blunt tools would hurt Science over the long term, but it is not clear they have effects as sanctions. The devastation to the science and educational infrastructure in many war-torn countries is enormous. Many such regions were also subject to COVID-19 lockdowns. It means that education and research have been disrupted. Moreover, before the pandemic, rates of compromised youth mental health had doubled in the prior decade in many countries for complex reasons. Besides, existential issues— climate change, water and food insecurity, the refugee crisis, pandemic recurrences, social unrest and loss of social cohesion, and rising rates of loss of mental well-being are ongoing matters. All of these seem almost inevitable, Gluckman concluded. (Gluckman, 2022)

Science and Religion are relatively distinct, independent, and closed systems of ideas, beliefs, and practices. However, "simultaneously, they satisfy different human needs: the first — is the need for rational knowledge, and the second — is non-cognitive needs (for the ultimate meaning of life, consolation, and salvation." (Susnjic,

1987) However, the collective values between Science and Technology, whose development can contribute to the common humanization of the species, are needed. Moreover, social and scientific evolution will already put the differences in place without needing a violent "harmonization" of worldviews. The quality of the interaction between Science and Religion depends primarily on the participant's (theologians and scientists) activity in constructive dialogue, especially regarding global issues and human security.

To date, climate change is not just an environmental challenge; it is increasingly evident that it is one of our time's most pressing political and security issues. The impacts of climate change, such as more frequent natural disasters, long-term changes in precipitation and temperature, coral bleaching, and sea-level rise, can combine with other factors to increase the risk, prevalence, duration, or intensity of violent conflict. These impacts of climate change on international peace and security are already playing out and are projected to increase. According to the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), the additional pressures brought by climate change will increase vulnerability and the risk of violent intra-state conflict, especially in places characterized by a history of conflict, marginalization and exclusion, and weak governance. While earlier research in this field focused on whether or not there was a link between climate change, peace, and security, research is now pivoting, arguably more usefully for programming purposes, towards more systemic understandings of climate-fragility risk dynamics. The scientific focus has duly shifted from questions of if to when and how those pressures overwhelm States and societies and contribute to conflict and fragility. There is now a consensus that the relationship between climate change and conflict is, as with all other potential drivers of conflict, multifaceted and context-dependent. No determinist golden thread links climate change to increased conflict and fragility. It is also probabilistic and comes with no counterfactuals, so we can never prove that any given conflict would not have occurred without climate change. That being the case, there is still a lot that the current research can tell us about the relationship between climate change and human security, which can help inform responses. However, climate change will mean more fragility, less peace, and less security without the proper responses. With comprehensive climate-security risk and foresight analysis to inform our understanding of how climate change interacts with social, political, economic, and environmental drivers of conflict and fragility, who is most affected, and under what circumstances, we will be better placed to make the kind of risk-informed decisions that are integral to sustaining peace in a changing climate. (Vivekananda, 2022)

Regarding religions, there is a long history of religious thinking and attention to the role of humans as stewards of the Earth and the environment. The Evangelical Environment Network, for example, is a ministry of Christian people and organizations aimed at reducing pollution and environmental degradation. The theological underpinnings for the network stem from the idea that God created Earth and humans. Therefore, God's children have a responsibility to care for his creations. This perspective is shared across several faiths. Early in President Obama's first term, the White House Office of Faith-Based Initiatives established a task force for religious organizations to address the effects of climate change on the environment and the American population. In June 2015, Pope Francis issued an encyclical urging Catholics and all people on Earth to focus on various environmental issues and problems, including pollution, climate change, biodiversity, and global inequality of ecological systems. However, Previous Pew Research Center studies have found only a modest effect of Religion on attitudes about environmental protection. For example, a 2010 Pew Research Center telephone

survey of US adults found that 81% of all adults, including solid majorities of all major religious traditions, favored "stronger laws and regulations to protect the environment," while 14% opposed them. While 47% of those who attend worship services at least once or twice a month said their clergy speak out on the environment, few adults described Religion's influence as most important in shaping their thinking on environmental protection. Just 6% of US adults in the 2010 survey said religious beliefs have had the biggest influence on what they think about "tougher laws to protect the environment." More said the biggest influence on their views had been education (28%), the media (24%), personal experience (18%), or something else (11%). Another 6% said friends or family had the biggest influence on their views. Concerning people's beliefs about climate change, the religiously unaffiliated, not those who identify with a religious tradition, are particularly likely to say the Earth is warming due to human activity. (Pew Research Center, 2015)

1.2. Religion, Non-violence, and Dissent to Global Antagonism

As a form of social consciousness, Religion represents "a belief system in which the central place is a supernatural being, spirit or omnipotent force - in monotheistic religions God, in polytheistic religions more various deities or supernatural forces. In most Religions, God, or gods, is also the creator of the world and the one who determines the general events and fate of the world and judges the limits of good and evil. Religions are connected with their moral code and firm ritual laws, sometimes with cultic worship whose rules and implementation are taken care of by spiritual religious leaders and their subordinate priests. With this, we can include all historical – non-institutionalized and institutionalized – forms of it, from totemism through polytheism and pantheism to the monotheistic religions of today. It should not be overlooked that despite the high moral principles invoked by institutionalized religions, in practice, it is precisely the believers - given that they are the most represented in the population and policymakers - who most often violate them by participating in thievery, murder, adultery, nationalism, chauvinism, wars, and to everything that God strictly forbade them. It is not the principles themselves that are at stake here, but their violators and "users," regardless of whether they are believers. In that case, neither the faith nor the religious stand out from the rest of the population in anything exceptional, except for the faith whose confirmation they find in itself. (Babic, 2015)

However, does Religion motivate and intensify nationalism, or does Religion moderate and even suppress nationalism? Religious sentiments mobilize people more rapidly than other identities. The ideologies of religious superiority intertwine with intensely dominant national perceptions, especially in SouthEast Europe, the Balkans, and post-Yughoslav countries. This entanglement is the groundwork for despondency and a hostile peace climate. Current clerical and ethnopolitical policies lead further away from conflict transformation, directing toward the renewal of monotheistic spirituality, cognition, and violence. Political involvement affects "authentic" Religion. We should engage in all-inclusive theological and consensus approaches to demonstrate that religions are peace-building agencies, retrieving and revitalizing authentic morality criteria. (Hadzic, 2023) "Six kinds of relationships between nationalism and religion are critically reviewed: nationalism as a modern religion in competition with traditional religions; religious origins of the "Chosen People" as the mythomoteur of nationalism; religious exclusion as nation-building; religious influences on national policies; the influence of religious observance on national identification; and religiously based "civilizations" transcending nationalisms. Western Christian experience with nationalism is not generalizable due to the institutional

autonomy and supranational organization of the Catholic Church. Western European nationalisms were premised on religious sectarian homogeneity, and the homogenous "confessional state" served as the template of European nation-states.

Furthermore, the late medieval eradication of Muslims and Jews across Western Europe prefigured sectarian and ethnonational purges of the following centuries. Finally, different configurations of Religion and nationalism depend on two critical conditions: the degree to which the dominant religious tradition is doctrinally super ethnic and institutionally transnational and the religious identity of the main adversary in the constitutive conflict that culminated in national statehood. The crises of Marxism and liberalism provide the context for the present resurgence of Religion and nationalism." (Akturk, 2022)

Nationalism initiates and homogenizes the national masses with narratives regarding the threat to national domains or injustices. At the same time, the current large migrations caused by the Ukrainian-Russian war exposed some documented confirmations of racism and xenophobia. Consequently, it is specifically related to (still) ongoing Middle Eastern and African migrant crisis. Unequal treatment of "non-Europeans" is demonstrated based on race, ethnicity, nation, and Religion. (CBC, 2022) Hence, racial discrimination can take many forms. It often denies some basic principles of equality by inciting ethnic or religious hatred. Violent behavior is also visible as a way of achieving one's goals or showing one's views on the one hand, while on the other hand, there is the concept of human rights and demands for their respect. These conflicts are the first in a series of non-violent challenges that need to be addressed through the education system. Growing consumerism and pollution are also visible, while on the other hand, there is an effort to ensure sustainable development for the countries. As a result of globalization and the need for labor in a demographically aging Europe, the number of immigrants will grow. Research on migration showed increased immigration increases racism and xenophobia and creates fertile ground for integral nationalism. Thus, the increase in immigration and the rise of racism often go hand in hand. Political will, or the lack of it, is a fundamental issue that can make the difference between effective interventions to tackle racism and xenophobia or the continued exposure of immigrants and refugees to its effects. (ILO, 2021) However, the desire to eradicate racism with bans and punishments is often counterproductive because what is forbidden always provokes the need to resist. The 2015 European migrant crisis and Latin American insurgency have parallels and adverse global consequences. In addition, Venezuela's political and economic implosion has become a significant issue for much of Latin America. Therefore, regional governments should seek common ground and coordinate their efforts with the EU's International Contact Group to negotiate a negotiated transition. (International Crisis Group, 2019)

The COVID-19 pandemic has aggravated the situation and endangered immigrants seeking security. Impotent treatment of racism is astounding in a scientifically enlightened time. It appeals to the powerless, contemporary concept of human rights, compassion for those affected, and the religious commandment of the love of one's neighbor, although all monotheistic religions in some form dispute other religions at their core. With the challenges of today and growing global influence, uncertain futures, economic difficulties, unemployment, inflation, terrorism, religious and cultural migration issues, and climate change, the radical right is using fears and anxiety to mobilize dissenters and attract the masses. From these indications, today, multiculturalism (including interreligious dialogue) is regarded in the light of internal legal and political dynamics, peace and

conflict, and courses of adapting EU structures. (Hadzic, 2022) Moreover, the future requires a willingness to uncover a balance between reflecting history and institutional conditions.

If, in the hermeneutic key of liberation theology, we recognize the critical position of people experiencing poverty as an exact starting point for the practice and interpretation of faith, are they not others (from other nations or foreigners/refugees) sent to us as an opportunity to live faith? "It is an opportunity for help, but even more an opportunity to "change your mind," to change yourself, and see the violence that we as believers are obliged to eliminate. The shared vision of non-violent resistance and liberation theology is a sweeping change in social relations. Liberation theology offers the analytical tool for decoding violence that seems normal; we know the action strategy from the theory and practice of non-violent actions. The analytical sharpness of liberation theology liberates non-violent action from the illusion of developmental assistance to the underdeveloped traces of dependency theory. In non-violent action, we understand liberation as establishing justice or restoring harmony destroyed by structural violence. The points of contact of non-violent strategy and liberation theology are recognized as the context of repression in which non-violent resistance usually arose, the standard theological tradition of prophetic theology, the centrality of the value of justice, the integrity of liberation, and the importance of voluntary/solidarity poverty for ending social injustice. Liberation theology offers a salutary critique of depoliticized non-violence and privatized faith to recognize that neutrality in unjust relations is partiality for those who perpetrate or support injustice. From the perspective of liberation theology, support for non-violent action represents the insight that non-violence that does not ask about power relations remains powerless to change the power imbalance as a source of structural violence. Equally, non-violent action indicates that the radical practice of liberation must never forget the human dignity of every person, including the opponent. The practice of non-violent resistance can withstand the tension between combativeness for liberation and respect for the opponent, as shown by numerous examples of non-violent actions throughout history until today." (Raffai, 2017) When speaking about human dignity, we must note Critical security studies and human security as a distinct approach to non-traditional security. Nevertheless, unfortunately, "critical" human security arguments – which privilege the individual as the referent of security analysis and seek to influence policy have not significantly affected critical security studies and their practical sociopolitical approach.

An adversary process of disintegration occurs in parallel with integration and globalization. It further distinguishes between globalization as an objective historical process and globalism as adverse domination. In order to reverse the resistance against globalization, active policies are required in opposite directions: strengthening democracy above the level of the nation-state and investing efforts in local economic development. Globalization can be regulated through international agencies, although it cannot be sufficiently democratic. Globalization causes the weakness of national borders, restriction of state domination of information stream and traditional borders, and broadcast of democratic values by new communication instrumentals that stabilize democracy to favorite aim and success method in people's minds. However, globalization strengthens democratization and political, cultural, and social transformation. World citizenship necessarily presupposes creating a new political identity, and cosmopolitanism must show how this identity can be achieved without a democratic deficit or a bureaucratic-oligarchic plethora. It is essential to build a globalization theory by understanding what is arising in various spheres separately. The world cannot be

governed based on several abstract ideological principles such as liberalization, privatization, and monetarism - insofar as the hegemonism policies' philosophy. After a certain level of development, the Soviet Union could no longer be successfully managed from one center, becoming even less powerful globally. The consequences of centralism are rough, inadequate, belated solutions that do not consider the specifics (historical, cultural, sociopolitical, economic, psychological) of regions (Balkans, Latin America, Muslim World) and any particular nation-state. Each of these must have a different development strategy. Events like the Arab Spring should advance democratization in non-democratic regions because freedom, equality, and justice are common values between people that are hidden in a democratic nature. (Hadzic, 2021)

CONCLUSION

The normative action of mutual understanding and the interaction and cooperation between Science and Religion depends primarily on the participants (non-politized theologians and scientists) in constructive dialogue, particularly regarding global issues. Conflicting narratives between Science and Religion are an opportunity for joint learning and contribution to a better world and a compassionate culture. Therefore, the leading ideas of the discourse across borders are the promotion of synergy between sciences and religions and cooperation between nations in promoting a compassionate society – an empathetic civilization. Non-violent dissent to global challenges should be involved in changing the power imbalance as a source of structural violence. However, liberation must focus on social justice, sociopolitical stability, and critical human security. Thus, the dignity of human beings. In facing global challenges, Science and Religion must have diplomatic value by promoting mutual understanding and using a common language through collaboration. Religions must be the chief instrument for establishing world order and tranquillity amongst all people. Religions often become the tool and source of antagonism and strife, but divine Religion, at its core, can not generate conflict, disagreement, and critical human insecurity. However, the absence of theological life, i.e., Religions, should not be preferred. Religions, in essence, must be outside any (geo)political or national influence. At the same time, the more significant the force of declining Science, the more unfortunate outcomes. Moreover, spiritual and scientific truths required for a unique and complete transformation in social consciousness and affinities became essential to humanity's order and harmony.

Understanding both scientific explanations and religious doctrines is crucial. Both epistemologies can sincerely obtain consensus for human well-being. Scientifically, through study, we gather evidence from the natural world to find explanations for various phenomena. Understanding religious faith, we gather spiritual evidence and revelation to find explanations for spiritual truths. Religious traditions and Science, strengthened by global non-religious spiritualism as the valuable means of general spiritual growth, should assert a culture of peace and dialogue for transnational challenges. However, material science and theology are not explicitly formative to growing radical nationalism, racism, conflicts, hegemonism, destruction of the Earth, and socioeconomic inequality. In particular, the healthy strategic union between Science and Religion enforced by ethical and constructive politics can support and enhance the resolution of global issues and antagonistic practices. Such a normative-formative framework should ensure that knowledge is developed to advance human, social, economic, and environmental goals according to the moral principles of each Religion. Historically, the

relationship between Science and Religion has recently ranged from conflict to hostility. However, harmony and alliance is the only purposeful value in facing global challenges.

REFERENCES

- Akturk, S. (2022). Nationalism and Religion in Comparative Perspective: A New Typology of National-Religious Configurations, *Nationalities papers*, 50(2): 205-218
<https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/nationalism-and-religion-in-comparative-perspective-a-new-typology-of-nationalreligious-configurations/7965D0CEC6C6A680007386D50D12B95E>
- Anusha, Y (2020). Blank 101, *Science and Religion: Beyond War and Peace*,
<https://medium.com/blank-101/science-and-religion-beyond-war-and-peace-67dc624ad173>
- Babic, L. (2015). Tacno.net, "Religija ljevica" – pogled ispod tribine, 2015.
<https://www.tacno.net/novosti/religija-i-ljevica-pogled-ispod-tribine/>
- Behere, P., Das, A., Yadav, R. and Behere, A., (2013). Religion and mental health", *Indian J Psychiatry*, 55(2): 187–194
- Bullard, G. (2016). National Geographic, "The World's Newest Major Religion: No Religion,"
<https://www.nationalgeographic.com/culture/article/160422-atheism-agnostic-secular-nones-rising-religion>
- CBC, (2022). Europe's different approach to Ukrainian and Syrian refugees draws accusations of racism»,
<https://www.cbc.ca/news/world/europe-racism-ukraine-refugees-1.6367932>
- Donovan, P. (1986). Do Different Religions Share Moral Common Ground?», *Religious Studies*, 22(3/4): 367-375 <https://www.jstor.org/stable/20006295>
- Gluckman, P. (2022). University World News, «Science is the basis for moving ahead on global challenges,»
<https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20220621111618302>
- Golebiewski, D. (2014). «Religion and Globalization: New Possibilities, Furthering Challenges,» *E-International relations*, <https://www.e-ir.info/2014/07/16/religion-and-globalization-new-possibilities-furthering-challenges/>
- Gutierrez, G. (1988). *A Theology of Liberation: History, Politics, and Salvation*, New York: Orvis Books.

- Hadzic, F. (2021). International Relations After the Cold War: Violent Democracies, Hegemonism, and Deprivation, Voice of International Affairs
- Hadzic, F. (2021). The world between the globalization, democratization, and disintegrative globalism, Conference: International Scientific and Practical Conference «Scientific goals and purposes in XXI century,» Seattle, USA
- Hadzic, F. (2023). Violent and Unethical Non-Violent Abuse of Faith and Ethnoreligious Sentiments in Southeast Europe: Religious Peace-Building. International Journal of Social Inquiry 16(1):47-74, 10.37093/ijsi.1194016
- Hadzic, F. (2022). Sociopolitics, Psychology, And Genocracy of Global Nationalism and Neo-Racism; Peace and Conflict Philosophy, Universal Journal of History and Culture, 4(2): 158-193, [10.52613/ujhc.1116521](https://doi.org/10.52613/ujhc.1116521)
- International Crisis Group, (2019). «A Way Out of Latin America's Impasse over Venezuela, Briefing 38, Latin America and Caribbean»
- International Labour Office (ILO), International Organization for Migration (IOM) and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) (2021). «International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia»
- Livni, E. (2018). Qz.com, "Columbia and Yale scientists found the spiritual part of our brains—religion not required," <https://qz.com/1292368/columbia-and-yale-scientists-just-found-the-spiritual-part-of-our-brains>
- Pew Research Center, (2020). The Global God Divide, <https://www.pewresearch.org/global/2020/07/20/the-global-god-divide/>
- Pew Research Center, (2015). Religion and Views on Climate and Energy Issues, <https://www.pewresearch.org/science/2015/10/22/religion-and-views-on-climate-and-energy-issues/>
- Raffai, A. (2017). Vjerniczamir.org. «Teologija osloboğenja kao kontekst nenasilnog djelovanja vjernika za mir,» https://www.vjerniczamir.org/clanci/teologija_oslobodjenja
- Rana, D. (2021). Medium.com, "The Role of Spirituality in World Peace," <https://medium.com/spiritual-secrets/the-role-of-spirituality-in-world-peace-589cb31c3326>

-
- Schwadel, P. and Hardy, S. (2021)., The Conversation.com, «Faith still shapes morals and values even after people are "done" with Religion," <https://theconversation.com/faith-still-shapes-morals-and-values-even-after-people-are-done-with-religion-160328>
- Susnjic, D. (1987). Odnos nauke i relig., Rev. za soc, 17(1): 3-10
- Thipgen, C., Johnson, C. and Funk, C. (2020). «On the Intersection of Science and Religion,» Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/religion/2020/08/26/on-the-intersection-of-science-and-religion/> [Orig. source: <https://studycrumb.com/alphabetizer>]
- Vivekananda, J. (2022). Reimagining the human security- Environment relationship, Why Climate Change Matters for Human Security, Canada: United Nations University, Center for Policy Research
- Wilson, E. (1999). Consilience-the unity of knowledge, New York: Vintage.
- Young, R. and Miller, K. (2021). Wbur.org, «Can Spirituality Exist Without God? A Growing Number Of Americans Say Yes," <https://www.wbur.org/hereandnow/2020/01/13/spirituality-krista-tippett>.

Almanya’da Kültürel Farkların Eğitimde Ayrımcılık Üzerinde Etkileri

The Effects of Cultural Differences on Discrimination in Education in Germany

Hande ORTAY¹

Strategic Public Management Journal
Volume 9, Issue 16, pp. 60-85
December 2023
DOI: 10.25069/spmj.1224246
Research Article/Araştırma Makalesi
Received: 25.12.2022
Accepted: 15.08.2023
© The Author(s) 2023
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

İnsanlar gibi kültürler de farklılık gösterir. Göç, önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletlerin 2020 verilerine göre, uluslararası göçmen nüfusu, 271 milyon kişiye ulaşmış durumda. Bu insanlar, gittikleri ülkelere farklı kültürel özelliklerini de taşıyorlar. Ten renkleri ile kıyafetleriyle, farklı dilleri, sosyal ilişkileri ve dini inançları ile geldikleri toplum tarafından hemen fark edilip, yadırganıyorlar. Bunun en önemli sebebi ise onlara hiç benzememelerinin ve farklı olmaları olduğu söylenebilir. Bu çalışmanın amacı, Almanya’da kültürel farkların eğitimde ayrımcılık üzerinde etkilerini incelemektir. Araştırmada, Türk göçmen çocukları için ayrımcılık oluşturduğu düşünülen eğitimde imkan ve fırsat eşitliği, eğitim hakkı, genellik ve eşitlik gibi temel ilkeler ile Almanya’nın Türk çocukları için uyguladığı eğitim politikaları incelenmiştir. Bu amaçla, Almanya’da kültürel farkların eğitimde ayrımcılık üzerinde etkileri incelenmiştir. Araştırmanın temel araştırma soruları, “Almanya’da kültürel farkların eğitimde ayrımcılık üzerinde etkileri vardır” şeklindedir. Sosyal İnşacılık Kuramı çerçevesinde, betimsel yöntemin kullanıldığı araştırmada, problemle ilgili literatür taranmış, elde edilen veriler araştırmanın amacına uygun olarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonunda, ulaşılan sonuçlardan en önemlileri şunlardır: Türk çocukları, Almanya eğitim sistemi içinde Alman ve diğer yabancıların çocuklarına göre nitelik ve nicelik olarak oldukça geri bir seviyededirler. Bunun en önemli nedenlerinden biri ayrımcılıktır. Bu ayrımcılığın en önemli nedeninin de kültürel farklılıklardan kaynaklı olduğu, bunun bilinçli olarak yapıldığı, Almanya’da uygulanan ve göçmenlerin eğitim durumunu iyileştirici politikalara, Türk çocuklarının diğer yabancı çocuklara kasıtlı olarak göre daha az dahil edildikleri söylenebilir.

Anahtar kelimeler: *Almanya’da kültürel farklar, Almanya’da kültürel farkların eğitimde ayrımcılık, Ayrımcılık üzerinde etkiler, Almanya, Eğitim ayrımcılık.*

Abstract

Cultures differ, as do people. Migration is an important phenomenon. According to the 2020 data of the United Nations, the international immigrant population has reached 271 million people. These people also carry their different cultural characteristics to the countries they go to. With their skin colors, clothes, different languages,

¹ Dr. Öğretim Üyesi, KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, hande.ortay@karatay.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9553-5910

social relations and religious beliefs, they are immediately noticed by the society they came to and they are found strange. The most important reasons for this are immigrants do not resemble them at all and they are different. The aim of this study is to examine the effects of cultural differences on discrimination in education in Germany. In the research, basic principles such as opportunity and equality of opportunity in education, the right to education, generality and equality, which are thought to constitute discrimination for Turkish immigrant children and the education policies implemented by Germany for Turkish children were examined. For this purpose, the effects of cultural differences on discrimination in education in Germany, were examined. The main hypothesis of the research is that “Cultural differences in Germany have an impact on discrimination in education.” In the research in which the descriptive method was used within the framework of Social Constructivism Theory, the literature related to the problem was searched and the data obtained were evaluated in accordance with the purpose of the research. The most important of the results reached at the end of the research are as follows: Turkish children are at an extremely low level in terms of quality and quantity compared to the children of Germans and other foreigners in the German education system. One of the most important reasons for this is discrimination. It can be said that the most important reason for this discrimination is due to cultural differences, this is done consciously and the fact that Turkish children are deliberately less included in the policies implemented in Germany to improve the educational status of immigrants compared to other foreign children.

Key Words: *Cultural differences in Germany, Educational discrimination of cultural differences in Germany, Effects on discrimination, Germany, Educational discrimination.*

GİRİŞ

İnsanlar gibi kültürler de benzerlikler gösterebildiği gibi farklılıklar da gösterir. Günümüzde göç, etki ve sonuçlarıyla önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç eden insanlar, gittikleri ülkelere farklı kültürel özelliklerini de ister istemez taşırlar. Davranışlarıyla, ten renkleriyle kıyafetleriyle, farklı dilleri, sosyal ilişkileri ve dini inançları vb. ile geldikleri toplum tarafından hemen fark edilip, yadırganabiliyorlar. Bunun en önemli sebebinin ise onlara hemen hemen hiç benzememelerinin ve farklı olmalarının olduğu söylenebilir. Farklılığın yüceltiildiği bir çağda yaşamaktayız...Her yerde cinslerin farkı, kültür ve doğa farkı, ulusal ve bölgesel kod farkları ortaya konmaktadır (Sönmez Selçuk, 2012). Batılı toplumlar (Beyaz Irk), tarih boyunca, ekonomik gelişmişlikleri ve medeniyetleri ile diğer toplumlara karşı nobran bir tavır sergilemişler, onları daha alt sınıftan ve kendilerinden aşağı bir konumda görmüşlerdir. Bu husus, batının kültürünün bir parçası olmuştur (Diller, 2011:57). İkinci Dünya savaşından yenik ve ikiye ayrılmış olarak çıkan Almanlar Federal Almanya’da büyük bir sanayi hamlesi yapmış, yeni fabrikalar kurmuş, bunların sonucu olarak genç ve dinamik bir iş gücüne ihtiyaç duymuş, bu bağlamda çeşitli ülkelerle işgücü anlaşmaları yapmıştır. Federal Almanya’nın işgücü anlaşması yaptığı ülkelerden biri de Türkiye’dir. 30 Ekim 1961’de Türkiye ile Federal Almanya arasında Ankara Sözleşmesi imzalanmış ve çok sayıda genç insan Almanya’ya işçi olarak göç etmiştir.

Kültür, bir toplumun yarattığı maddi-manevi her şeyi içeren bir unsur olarak tanımlanabilir. Toplumlar bazı yönlerden birbirlerine benzerlik gösterirken bazı yönlerden de farklılaşırlar. Bunun en önemli nedeni kültürel farklılıklardır. Bir toplumda kültür ortak yönleri itibariyle bireyin içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlarken aynı zamanda toplum içinde bir çimento görevi görerek toplumu ve toplumun üyelerini birleştirir. Eğer birey çeşitli şekillerde içinde yaşadığı topluma uyum sağlayamazsa ya da içinde yaşadığı toplum bireyin o kültüre uyumunu sağlaması konusunda üzerine düşenleri yerine getiremezse o kültüre uyumsuzluk ve yabancılaşma kaçınılmaz olabilecektir.

Almanya’da, şu anda yaşanan da yabancılaşma, çatışma ve ayrımcılık olarak belirmektedir. Bu yabancılaşma, çatışma ve de ayrımcılık, hayatın hemen her alanında hissedilebildiği gibi, özellikle eğitim alanında çok daha belirgin hale gelmektedir. Bu makalenin de amacı, özellikle bu ayrımcılığın eğitime olan yansımalarının nasıl ve neler olduğunu vurgulamaktır.

İnşacı (constructivist) bir temele sahip olan güvenikleştirme teorisi, güvenliği söz-edim (speech act) olarak görür. Teoriye göre, güvenlik konuları, söz-edimler sayesinde birer güvenlik tehdidi olarak inşa edilmektedir. Bu sayede, inşa edilmiş olan güvenlik tehditlerine karşı olağanüstü yollara başvurulması meşru hâle gelmektedir. İktidar sahipleri, olağanüstü tedbirler almak istedikleri konuları, hâlihazırda güvenlik tehdidi olarak sunmak suretiyle, uygulayacakları yaptırımları meşrulaştırma yolunu seçebilmektedir (Baysal ve Lüleci, 2015).

Uluslararası ilişkiler alanında güvenlik genellikle devlet politikalarıyla ifade bulur. Güvenlik devletin kalıcılığına yönelik tehdit ya da tehditlerin varlığıyla ilgilidir. Bu tehditler iç ve dış tehdit olarak tanımlanır. Dolayısıyla devlet temelli güvenlik anlayışı, kendisine yönelik tehdidi ortadan kaldırmak için başta kuvvet kullanımı olmak üzere her türlü önlemi meşru görmektedir. Bu bağlamda sosyal güvenliğin aksine uluslararası güvenlik geleneksel güç politikalarıyla ilişkilidir. Devlete yönelik askeri tehdit doğrudan devletin varlığına yönelirken, politik alanda devletin egemenliğine yöneliktir. Ekonomik alanda ise tehditler daha belirsizdir (Buzan, Waever ve De Wilde, 1998’den akt: Zora; 2015). Bu durum “Uluslararası ilişkilerin anarşik doğası gereği beka ile ilgili kaygılar güvenlikle meşguliyeti doğurur. Bir devletin kendini güvende hissetmesi ya diğerlerini kendine saldırmaktan caydırabilmesi ya da saldırıya uğraması halinde (...) kendisini başarıyla savunabilmesini gerektirmektedir” şeklinde tanımlamaktadır. Bu nedenle güvenlik politikaları alana göre çeşitlenmektedir. Kopenhag Okulu’nun en belirgin yönü “güvenlik” kavramını daha geniş ve sosyal bir tabana yaymasıdır (Zora; 2015).

Kopenhag Okulu, bölgesel güvenlik kompleksi teorisini Avrupa bölgesine uyarladığında Soğuk Savaş öncesinde ve sonrasında devlet, devlet-benzeri oluşumları güvenlik aktörleri olarak ön plana çıkarmaktadır (Akgül Açıkmeşe, 2008). Batı dünyası (Avrupa ve ABD) için 2. Dünya Savaşı sonrasında Dünyanın 2 kutba ayrılması ve Doğu blokunun Batı için önemli bir tehdit oluşturması, 1945-1991 yılları arasında yaşanan soğuk savaş, sonrasında bu tehditlerin ortadan kalkmasıyla Batı dünyası kendine yeni bir tehdit unsuru buldu. Bu tehdit unsuru özellikle 11 Eylül saldırıları ile somutlaştı ki burada 11 Eylül önemli bir milat oldu. Batı ve belki de tüm dünya için 11 Eylül önemli bir olaydı. Gerek bireysel ve gerekse toplumsal güvenlik için devletler açık ve/veya örtük tedbirler alma yoluna (doğal olarak) başvurdular. Bunu belki de bir savunma refleksi olarak ta düşünmek mümkündür.

Kopenhag Okulu mensuplarına göre güvenlik, “varlığa kasteden tehditler karşısında beka sağlamak” anlamına gelir (Buzan vd.,1990’dan akt: Akgül Açıkmeşe, 2008). Mevcudiyete yönelik tehdidin varlığı, bu tehditle mücadele için gereken olağandışı tedbirlerin alınmasını meşrulaştırır. Bir başka deyişle güvenlik, olağan siyasi süreçler ötesinde bir aciliyet gerektirip, olağan dışı tedbirler alınmasını zaruri hale getiren mevcudiyete dair tehditler karşısında beka sağlamayı ifade eder (Buzan, Wæver ve de Wilde, 1997’den akt: Akgül Açıkmeşe, 2008). Güvenikleştirme süreci üçlü bir sütunun üzerinde yükselmektedir. Bu sütunlardan ilki “varlığına yönelik bir tehdit altında” bulunan referans nesnesi (referent object) olarak adlandırılmaktadır. Ulus devlet anlayışının hakim olduğu devletlerden oluşan mevcut uluslararası sistemde geleneksel anlamda bu referans nesnesi “devlet” olmaktadır. Buna karşın, güvenikleştirme sadece devlet elitleri tarafından değil, siyasi bir grubu yönlendirme gücüne sahip diğer aktörler tarafından da gerçekleştirilebileceği için, referans nesnelere de çeşitlilik gösterebilmektedirler. İkinci sütun olan güvenikleştirici aktörler (securitizing actors) devlet elitleri, asker, sivil toplum ya da kanaat önderleri olabilmektedir. Bu bağlamda, bu aktörlerde bulunması gereken asıl işlev, bir konuyu güvenikleştirebilmek adına “güvenlik söylemine” başvurabilme (security speech act) ve bu söylemini siyasal bir kitleye kabul ettirerek meşruiyet sağlayabilme işlevidir. Bu noktada Schmitt tarafından tanımlanan egemenlik kavramı ile güvenikleştirici aktör tanımı arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Schmitt’in egemenlik tanımına göre egemenlik, hakimiyet ya da baskı gücüne sahip olmak değil, karar verme tekeline sahip olmaktır. Bu tekeli elinde bulundurabilmek bir meşruiyet süreci gerektirir. “Egemen, istisnalara karar verendir.” Kopenhag Okulu’nun güvenikleştirme anlayışı ile paralel olarak Schmitt’e göre egemen, mevcut politik duruma yönü çevrilmiş bir güvenlik tehdidinin hangi zamanda olağanüstü bir aciliyet halini almasına ve bu mevcut politik durumun korunması için “politika sınırlarının dışına çıkılmasına” karar veren otoritedir (Açıkmeşe, 2011’den akt: Zora; 2015). Kopenhag Okuluna göre bir grup veya toplumun güvenlik tehdidi haline geldiği düşünüldüğü (algılandığı) zamanki bu güvenlik tehdidi bir inşa sürecidir. Onlara göre güvenikleştirme için (bu tehdidin ortadan kaldırabilmesi için) olağanüstü tedbirler alınmalıdır.

Yabancıların Almanya’daki durumlarına baktığımızda, Almanya’nın yaklaşımının ya da ürettiği politikaların ağırlıklı olarak güvenlik kaygısından kaynaklı olduğunu söylemek mümkündür. Yabancı/göçmenlerin yoğun olarak bulunduğu Almanya’da yabancılar ile göçmenlere kendilerinden olanlarla eşit muamele güvenlik kaygısına neden olabiliyor. Yani neden olarak kendilerini güvenliksiz bir ortamda tehdit altında hissediyorlar, kendi yurttaşlarına sağladıkları birtakım hakları yabancılar da/göçmenlere de sağladıkları takdirde bu tehdidin daha da büyüterek tehlike oluşturacağını düşünüyorlar. Bütün bunların hem milliyetçilikten kaynaklandığını ve döngüsel olarak milliyetçiliği arttırdığını da söylemek mümkündür. Her ne kadar orada yaşayan Türkler uzun süredir orada yaşasa da onlar için kendilerinden olmayanlar (Türkler) yabancılardır. Dolayısıyla Alman vatandaşlarının ve devlet yetkililerinin ülkedeki bazı azınlıklara veya göçmenlere özellikle de Türklere açık veya örtük olarak uyguladıkları ayrımcılığı bu bağlamda ele almak mümkündür. Eğer bu göçmenler ülkelerine bir şekilde geldikleri ülkelere gönderilebilirlerse ki bunlardan bazıları da baskı, tehdit, mobbing (ikinci sınıf insan muamelesi yapmak) eğitim-iş hayatı ve istihdam vb. gibi birçok alanlarda çeşitli ayrımcı uygulamalara maruz bırakılmalarıyla bu sonuca ulaşabileceklerini, böylelikle bu tehditleri savuşturabileceklerini varsaymaktadırlar. Bu bağlamda Alman yetkililerinin ve Alman vatandaşlarının, yabancılar hakkındaki güvenlik kaygılarına neden olabiliyor bunu bir güvenlik algısı olarak görüyorlar. Bunu önemli bir tehdit olarak gördükleri için bu tehdidi çeşitli yollarla ortadan kaldırma (ki Türklere ve yabancılar yönelik bombalama,

yakma, öldürme olaylarıyla bunu yapıyorlar) yollarına başvurabiliyorlar. Onlara göre yabancılar Almanlar için toplum düzenini bozan yabancılardır. Kendilerinin ve dolayısıyla Alman Devletinin bekaları için sorun teşkil etmektedirler. Bu tehdidin ve sorunun ortadan kaldırılma yollarından biri de onları ötekileştirmedir. Bilindiği gibi ötekileştirmede ötekini, kendinden görmemek söz konusudur ve öteki tehdittir. Ötekileştirme bir önlem olarak kullanılmakta ve ötekileştirme yoluyla bu tehditten kurtulma, hayatta kalma, bekayı sağlama amaçlanmaktadır. Türkiye’den yapılan yoğun iş gücü göçü her iki kültür (Türk ve Alman Kültürü) arasındaki kimlik ve kültürel kimi farklılıklar bu iki millet (toplum) tarafından özellikle de Almanlar tarafından sorun olarak görülmektedir. Türk ve Almanlar kendi kimlik ve kültür tanımlarını ortaklaşa olarak tanımlayabilirlerse (belki de yeniden yapılandırabilirler) ve kabullenebilirlerse, tarafların kimi farklılıklarına rağmen, kültürel ve kimliksel farklılıklarının, “çeşitlilik” ve “zenginlik” bakış açısıyla yeniden değerlendirilebilmesi gerektiği aşikardır. Konuya Sosyal Yapılandırmacı bakış açısıyla bakıldığında; Almanların ve Türklerin kendilerini ve diğerini-ötekini nasıl tanımladığı, kimliğini ve kültürünü korumak için ne gibi çabalar gösterdiği ile ilgili olarak; tarihsel süreç içerisinde Almanların Türk nüfusu ülkeleri için bir tehdit olarak görüp öteki (veya düşman) olarak algıladıkları, Türklerin kendi ülkelerine geri dönmesi gerektiğini, toplumlar arasında bu çatışmaların gitgide artarak “öteki”ni yarattığı söylenebilir. Bu durum bazı ırkçı Almanların Türklere yönelik şiddet eylemlerinden, çoğu Almanın; Türkleri hayatın her alanında kabul etmemeye yönelik direnç, tepki ve uygulamalardan da kolaylıkla anlaşılabilir. Oysa iki farklı kültüre sahip toplum ve topluluk kendi kimliğini de koruyarak ortak yaşama bilinci geliştirebilir, diğerini tehdit veya düşman olarak görmez.

Bu çalışmanın literatürde önemli bir eksikliği önemli ölçüde gidereceği, araştırmacılara yardımcı olacağı, eğitimcilere ve eğitim politikalarını yapıcılara ve ülkelerin (Almanya ve Türkiye’nin) politikacılarına yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın problemine, amaç ve önemine, araştırma sorularına, veri toplama aracına ve yöntemine, tanımlara yer verilmiştir. İkinci bölümde çalışmanın temel kavramları ve kavramsal çerçevesi ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde bulgular, dördüncü bölümde ise sonuç ve değerlendirme yer almıştır.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KONUSU

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın problemine, amaç ve önemine, araştırma sorularına, tanımlara ve veri toplama aracına ve yöntemine yer verilmiştir.

1.1. Problem ve Amaç

Almanya, özellikle son yıllarda ülkede yaşayan diğer topluluklara karşı olumsuz bir tavır sergileyen ülke olarak dikkat çekmekte, onları (kendi ırkından olmayanları) daha alt sınıftan ve kendilerinden aşağı konumda görmektedirler.

Bu çalışmanın amacı, Almanya’da kültürel farkların eğitimde ayrımcılık üzerinde etkilerini incelemektir. Araştırmada, Türk göçmen çocukları için ayrımcılık oluşturduğu düşünülen eğitimde imkan ve fırsat eşitliği, eğitim hakkı, genellik ve eşitlik gibi temel ilkeler ile Almanya’nın Türk çocukları için uyguladığı eğitim politikaları incelenmiştir.

Araştırmanın temel sorusu “Almanya’da kültürel farkların eğitimde ayrımcılık üzerindeki etkileri nelerdir?” şeklindedir.

Bu amaçla cevapları aranacak sorular şunlardır: 1. Alman toplumunun ve yetkililerinin kültürel çoğulculuğa bakışı nasıldır? 2. Almanya’da yabancılara karşı beslenen ön yargılar var mıdır? Varsa bu önyargılar nelerdir? 3. Almanya’da Türk karşıtlığı var mıdır? Varsa bu karşıtlığın eğitime yansımaları nasıldır? 4. Alman toplumunun Türk çocuklarının eğitimine bakışı nasıldır? 5. Türk çocukların Alman eğitim sistemindeki durumları nasıldır? 6. Almanya Türk çocukları için eğitim hakkını kullandırma bakımından ne durumdadır? 7. Almanya’nın Türk gençlerine eğitim ve iş yaşamında eşit imkanlar sağlamakta mıdır?

1.2. Önem

Araştırmanın konusunu oluşturan Almanya’da kültürel farkların eğitimde ayrımcılık üzerinde etkilerinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın literatürde önemli bir eksikliği önemli ölçüde gidereceği, araştırmacılara yardımcı olacağı, eğitimcilere ve eğitim politikalarını yapıcılara ve ülkelerin (Almanya ve Türkiye’nin) politikacılarına yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırma Soruları

- Almanya’da kültürel farkların eğitimde ayrımcılık üzerinde etkileri var mıdır?
- Almanya’da Türk çocuklarına eğitimde ayrımcılık yapılmakta mıdır?
- Almanya’da Türk çocuklarına eğitimde imkan ve fırsat eşitliği sağlanmakta mıdır?
- Almanya’da Türk çocukları eğitimde diğerleriyle eşit tutulmakta mıdır?

1.4. Veri Toplama Aracı

Araştırma bu konuda hazırlanmış basılı kaynaklardan toplanan verilerle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Ayrımcılık: Ayrımcılık bir devletin ya da toplumun bazı üyelerinin, ötekilere sağlanan belli hak ve/veya ayrıcalıklardan yoksun bırakılmasıdır. Bazı birey ya da gruplar “kategorik olarak ayrımcılığın” konusu olurlar çünkü toplumsal olarak “ya ırk, din, cinsiyet ya da bir toplumun üyelerini birbirinden ayırmada kullanılan herhangi bir tanımlama yüzünden” belli bir sınıflama içine sokulurlar (Cashmore, 1988’den akt: Ataöv, 1996).

Kültür: Genel olarak kültür, tarih içerisinde yaratılan bir anlam ve önem sistemi, bir grup insanın bireysel ve toplu yaşamlarını anlamada ve düzenlemede kullandıkları bir inançlar ve adetler sistemidir (Gökalp, 2013).

Ötekileşme: Ötekileştirme, ait olmadığımız kişi veya gruplara yönelik tutum, kanaat, inanç, anlam ve stereotipler gibi farklı bilişsel öğelere işaret etmektedir. Hedef kişi ve grupların toplumun gözünde “haksız”, “meşruiyet dışı” veya “eksik” hale gelmesi/ getirilmesine vurgu yapan ötekileştirme süreci; kabul gören

normatif sınırların dışında kalan grup veya kişilerin olumsuz kategorilerle işaretlenmesini ifade etmektedir (Bar Tal, 1990’dan akt: Çömez Polat ve Kaya, 2017).

Eğitim: Eğitim toplumsal bir hizmettir. Devlet, eğitim hizmetlerini topluma sunmakla yükümlüdür. Eğitim sistemi ve okullar bu hizmeti halka sunmak için kurulmuşlardır (Başaran, 1984).

1.6. Veri Toplama Yöntemi

Almanya’da kültürel farkların eğitimde ayrımcılık üzerinde etkilerini ele alan bu çalışmada, “tarama modeli” kullanılacaktır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2019:109). Almanya’da kültürel farkların eğitimde ayrımcılık üzerinde etkilerini ele alan bu çalışmada çeşitli istatistikler, kitaplar, makaleler, raporlar, tezler incelenmiş, araştırma konusuyla ilgili veriler-bilgiler toplanmış, çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır.

2. TEMEL KAVRAMLAR VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde, kültür ve kültürel farklılıkların ne olduğu tanımlanacak, kültürel farklılıklardan kısaca söz edilecek, Alman toplumunun kültürel çoğulculuğa bakışı ve eğitimin neler olduğu, bakış açısı ve eğitim ele alınacak, Almanya’da Türk karşıtlığının eğitime yansımaları ve ayrımcılığa değinilecek ve nedenler irdelenecektir.

2.1. Kültür ve Kültürel Farklılıklar

2.1.1. Kültür

Belki de üzerinde anlaşılması ve tanımlanması en zor kavramlardan biri kültürdür ve her toplum özellikleri bakımından diğer toplumlardan bazı yönlerden farklılaşır. Bu farklılıklar kimi zaman bir zenginlik olurken kimi zaman da bir çatışma nedeni olabilmektedir.

Türk Dil Kurumu, Kültür kelimesinin Fransızcadan geldiğini belirterek, kavramı “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddî ve manevî değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” şeklinde tanımlıyor.

Kültür (Culture): Bir önceki kuşaktan devralınan ya da karşılıklı ilişki ve etkileşimler sonucu oluşturulan ve nesilden nesile aktarılan sanat, dil, felsefe, töre ve gelenekleri içeren değerler bütünüdür (Küçükahmet, 2010’dan akt: Damgacı, 2013). Rose (1995), kültürün, günümüzde din, dil, ırk, etnik köken, sınıf, cinsiyet veya yaşam tarzı gibi özelliklerdeki farklılaşmayı kapsayan bir olgu olduğunu söylemektedir (Damgacı ve Aydın, 2013). Genel bir ifadeyle kültür, kuşaktan kuşağa aktarılan ve o toplumda yaşayan insanların öğrendikleri tecrübeler ve paylaştıkları değerleri kapsayan bir kavramdır. Toplumlar, sahip oldukları kültüre göre farklılaşır veya benzeşirler. Kültür, bir toplumu diğerinden farklılaştırır. Ayrıca aynı toplumun içinde kültürel farklılıklara da rastlamak mümkündür. Yani; toplumların bir alt kültür oluşturmaları da söz konusudur.

2.1.2. Alt Kültür

Alt kültür, bir toplum içinde az veya farklılaşmış, bu toplumun genel kültürel yapısına tam uyum sağlayamamış, ancak yine de onun temel bir üyesi olan grubun toplumsal kuralları ve yaşam biçimi olarak tanımlanabilir. Kültür, durağan değildir. Toplumların gelişmesine paralel olarak kültür de dinamik bir şekilde bu değişimlere ayak uydurur. Kültür, aynı zamanda karmaşık bir kavramdır. Onun sabit ve genel geçer bir anlamı yoktur. İnsanların kültürden anladıkları, zamana ve bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Kültür, merkezinde bireyin yer aldığı, bir insan çemberinin, kişinin yaşamını şekillendirmesidir. Gelenekler, değerler, aile içindeki kriterler, arkadaşlar ve diğer unsurlar, kişinin kültürünü şekillendirir (Parvis, 2013:3).

2.1.3. Kimlik

Bir kişinin kimliği o'nun kendisini nasıl tanımladığı ile ilgilidir. Kimliğimiz insan olarak varlığımızın merkezidir. “Kimlik nedir?” sorusunun en basit cevabı “Sen kimsin” sorusunu cevaplama biçimidir. Kimlik kişisel ve sosyal/kültürel kimlik olarak iki kategoride ele alınabilir. Kültürel ve ulusal/bölgesel kimlik aynı kavramları karşılamaktadır. Kimlik gelişimi sırasında bireyler bu kimlik kategorilerini farklı düzeylerde geliştirebilirler. Kişisel kimlik bireyin kişisel amaçları, değerleri, fikirleri, coşku ve duyguları ile ilgilidir. Kültürel kimlik ise kişinin sosyal dünyaya ait olma biçimidir. Bu aidiyet ırk, dil, din, etnik grup ve toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgilidir (Bilgin ve Oksal, 2018). Bugünün dünyasında “kimlik” en büyüleyici ve en ilgi çekici kavramlardan biridir. Kimlik, bir özellik, bir nitelik belirtisidir. Birer özellik, birer nitelik gösteren kimlikler her şeyden önce farklılıkları da ortaya koyar. Kimliğe yüklenebilecek işlem ise bir sınıflama işlemidir ve bu işlem farklılıkları belirtir. Kimlik en geniş anlamıyla, bireyin tüm özelliklerini kapsar hem kişinin kendisini nasıl gördüğü hem de toplum tarafından nasıl görüldüğü, kimlik kavramıyla ilgili konulardır. Birey, kimlikler aracılığıyla toplumsal çevreye uyum sağlar (Aşkın, 2010).

2.1.4. Kültürel Çatışmalar

Kültürel çatışmalar, farklı kültürlere sahip insanların davranış normları ve değerlerindeki farklılıklardan kaynaklanır. Her insan, kendi kültürünün değerlerine ve normlarına göre davranır. Farklı kültürdeki insanlar, onun davranışını, kendi dünya görüşlerinin filtreleriyle belki de tümü ile zıt bir bakış açısıyla yorumlayabilirler. Bu durum, yalnızca yanlış anlamlarla sınırlı kalmaz, bunun da ötesine geçerek değerlerin çatışmasına ve güçlü olumsuz duyguların ortaya çıkmasına kadar gidebilir. Kültürler arası çatışmaları, diğer çatışma türlerinden ayıran en önemli özellik, farklı kültürel değerlerin çatışmanın temelini oluşturmasıdır.

Her çatışma türünde olduğu gibi, kültürler arası çatışmalarda da içerik ve ilişkisellik boyutları bulunmaktadır. Ancak bu tür çatışmaları diğerlerinden ayıran ve kültürel boyutlarla tanımlamayı gerektiren başka özellikler de bulunmaktadır. Kişinin, kendisinin ve karşısındakinin davranışı hakkındaki beklentilerinin karmaşık ve sürekli değişen bir bileşimi bulunmaktadır (Barutçugil, 2011).

İnsanların, çatışma durumlarına farklı tepkiler verdikleri gözlemlenmiştir. Bunlar; güç kullanma, uyum sağlama, kaçınma, uzlaşma ve iş birliğidir. Demokrasi kültürünü içselleştirmiş toplumlarda, bireylerin bu çatışmalara olumlu yönde tepki vereceği beklenilmektedir, çünkü çok kültürlülük anlayış ve hoşgörü gerektirir

(Parvis, 2013:29). Demokrasi, sadece devlet yönetiminde değil, hayatın her alanında mevcut olmalıdır. Demokratik ülkelerde hoşgörü kültürü, toplumsal yaşamının her alanında kendini hissettirir. Evde, okulda, iş yerinde, karar alırken, ilgili kişinin fikrinin alınması, mümkün olduğu kadar, herkesin karar alma sürecine katılması demokrasi kültürünün varlığını gösterir. Sosyal ilişkilerde, demokrasi kültürü zayıfsa, bu zayıflık devlet yönetimine de yansyacaktır. Sosyal ilişkilere tahammül edemeyen bireylerin, siyasete de karşıt düşünceleri hazmetmesi ve barışçıl bir ortamda tartışması beklenemez (Niray, 2009:25). Demokratik vasıflarla övünen Alman toplumunun, bu konuda gerçek durumunu öğrenmek için, ilginç bir araştırma sonucuna odaklanmamız yeterli olacaktır. 2017 yılında, Almanya'da, 5000'den fazla katıldığı bir araştırmada, Almanların farklılıklara karşı daha kuşkucu ve düşmanca yaklaştıkları ortaya konuldu. Araştırmanın bir diğer çarpıcı noktası ise bu güçlü karşıtlığın, Almanya'nın nispeten ekonomik olarak daha zayıf olan eski Doğu Alman eyaletlerinde yoğunlaşmasıdır (Unzicker ve Andreas, 2018).

2.2. Alman Toplumunun Kültürel Çoğulculuğa Bakışı ve Eğitim

2.2.1. Göç ve Göçmenlik

Göç, insanlık tarihinin bütün dönemleri boyunca var olan, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel olarak toplumları etkileyen bir olgudur (Aksu 2010 ve Sağlam 2006'dan akt: Baş ve Molu, Tuna ve Baş, 2017). Göç ile dil, din, gelenek, kültür gibi pek çok açıdan birbirinden farklı geçmişlere sahip bireyler aynı ortamda yaşamak zorunda kalmaktadır (Aksoy, 2012'den akt: Baş ve Molu, Tuna ve Baş, 2017). Göçü; nedenleri bağlamında zorunlu veya gönüllü, amaçları bağlamında çalışma amaçlı veya sığınma amaçlı, gidiş yolları bağlamında ise yasal veya yasa dışı olarak tanımlamak mümkündür. Yurt dışına ekonomik, sosyal ve psikolojik anlamda refaha erişebilmek adına kalıcı olma niyetiyle çıkılmayan bu yolculukta gidilen yerlerde kurulan yeni düzenle birlikte kalıcı bir yaşama geçiş olduğu görülmektedir. Göç edinilen yere ve yeni yaşam koşullarına uyum sağlamada dil sorunu, sosyal çevre eksikliği, ekonomik yetersizlik gibi unsurlar belirleyici olmaktadır. Göç eden bireylerin, iş sahibi olma ve kültürel yönden kabul görme arzusunun olduğu göz önüne alındığında, buldukları ülkede sosyal, ekonomik ve psikolojik anlamda daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek adına arayış içerisinde oldukları görülmektedir. Bu arayışın bir sonucu olarak, bu bireyler bazen göç ettiği ülkenin kültürel ve toplumsal yaşamına uyum sağlama eğilimi gösterirken ve bunu gerçekleştirebilirken, bazen de kendi kültürel değerlerine sahip çıkabilmek adına kendi etnik gruplarıyla sıkı bağlar kurma eğilimindedir. Bu bağlamda aidiyet kuramama, ekonomik kazanç elde edememe, ağır çalışma koşulları, dışlanmışlık, kültür şoku, ötekileştirilmişlik hissi, sosyal etkileşim örüntülerinden ayrılması sebebiyle yalnızlık ve yabancılaşma yaşayan ve kültürel farklılıklar nedeniyle uyum sağlayamayan birey, kendi kültürüyle aşırı özdeşleşmeye yönelebilmektedir (Ekşi vd., 2016).

2.2.2. Almanya'ya Göçler ve Türk Göçü

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, sanayinin büyük bir hızla büyümesi, Federal Almanya'yı yeni fabrikalar kurmaya yönlendirmiştir. Bu atılımla birlikte, 1950'li yılların ortalarından itibaren iş gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Federal Almanya işgücü anlaşmalarını ilk önce İtalya (1955), İspanya ve Yunanistan (1960), arkasından Türkiye (1961), Fas (1963), Portekiz (1964) ve Tunus (1965) ile yapmıştır. 30 Ekim 1961'de imzalanan Ankara Sözleşmesi ile Türkiye'den çok sayıda insan, işsiz olmaları sebebiyle Almanya'ya göç etmişlerdir (Koçtürk 2008'den akt: Zarzavatçioğlu, 2014). Almanya'da göç, her şeyden önce istihdam

politikasının bir sonucudur. Başlangıçta, 20. yüzyıl başlarında çoğunlukla bu göçmenler, Alman Polonyalıları idi. Daha sonra Rusya'dan ve Avusturya'dan gelen yabancı Polonyalı sayısı artınca, Alman yetkililer yabancı işgaline karşı telaşlandılar. Bunun üzerine; Hollandalı, Avusturyalı ve İtalyan işçilerinden oluşan “yedek sanayi ordusunu” devreye sokarak, yabancı nüfus yapısını değiştirdiler. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yabancı işgücü, ülkenin yeniden inşası için önemli bir ihtiyaç haline geldi. Bu kez gelenler, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye'den gelenlerden oluşmuştu. Halen Almanya'da 7 Milyon yabancı yaşamakta olup, bunun 2,5 milyonu Türk'tür (Aydın, 2017). Yaşadıkları yerde, geçimlerini temin etmek için yeterli iş imkanlarına sahip olmayan bireyler, maddi anlamda daha iyi şartlara kavuşmak için gönüllü olarak, başka şehir veya ülkelere göç ederler. Bu tarz göçün altında yatan temel sebep, savaş, deprem vb. gibi zorunluluk ya da herhangi bir siyasi neden değil, tamamen ekonomiktir. 1960'ların başında Almanya'ya göç eden gurbetçilerimiz, tam da bu nedenle göç etmişlerdi. Almanya'ya göç eden 1. nesil Türkler, memleketlerindeki ekonomik şartları düzeltmek için kısa zamanda çok para kazanıp memleketlerine geri döneceklerdi. Ancak durum böyle olmadı. 1. nesil Türk göçmenler geri dönemedikleri gibi, eşlerini ve çocuklarını “acı vatan” Almanya'ya getirdi ve zamanla onların çocukları, torunları Almanya'da çalışma hayatına atıldılar. Şu an dört nesil Almanya'da hayatını devam ettirmekte ve ekmeğini buradan kazanmaktadır (Dertli, 2018). Türklerin Almanya'da varlığı 1960'lara kadar uzanmaktadır. O dönemlerde, yanlış bir fikir veren ve geri dönmeyi teşvik eden söylemlerle, geçici bir ikametle, asimile edilmesi zor bir grup olarak duruyorlardı. 1980'lere gelindiğinde, Almanya, kendisini “çok kültürlü” bir devlet olarak tanımlıyordu. Ancak bu terim, hiçbir zaman temsil stratejisine, farklı milliyetlerden, dinlerden insanların bir arada bulunduğu bir toplum anlamında kullanılmamıştır.

Gerçekte gelen bu insanlar, “Gastarbeiter” (konuk işçiler) ve “Ausländer” (Yabancılar) olarak görüldü. Türk işçilerine uzun süre bu sıfatlar verilmişti. Bu terim, öncelikle Türk işçilerinin, Almanya'daki sosyoekonomik, siyasi statülerini, yasal ve politik bir tanımını ifade ediyordu. Türkler de kendilerini uzun süre misafir işçi olarak görmüşler, Almanya'da çalışıp, yeterince para biriktirdiklerinde Türkiye'ye geri döneceklerine inanmışlardı (Kandioti, 2002:310). Alman ulusunun bu şekilde tanımlanması, yakın zamana dek, “Almanya'nın bir göçmen ülkesi olmadığı” söylemlerinde yer almaktaydı. Ancak, son dönemdeki araştırmalar bunun tam tersini ortaya koymaktadır. Almanya bir göçmen ülkesidir (Rainer vd., 1997).

2.2.3. Ötekileştirilme: Yabancı ve Göçmen Kökenli Vatandaşlar

Almanya, Türk Toplumunun dini, kültürel ve sosyal arka planın, uyumsuzluğa neden olmasının belirtilmesi dışında, önemsenmemesi bu insanları sosyo-psikolojik bir travmanın içine çekmektedir. Kendi kültürel, geleneksel ve dini yapılarını Almanya'da kurumsallaştırmaya çalışırken, karşılaştıkları toplumsal ve siyasal engellemeler, onlardaki gurbet kavramını pekiştirip Türkiye'ye olan bağlılığı arttırırken, Almanya'ya ve Alman Toplumuna olan güveni ve birlikte yaşama duygusunu törpülemektedir. Paralel toplumun sadece coğrafi olarak değil, sosyal olarak da ortaya çıkmasının en güçlü nedenlerinden biri budur. Misafir işçi statüsünde Avrupa kültürü dışında bir kültürden gelen Türklere 50 yıllık bir süre içerisinde verilen statüler “Yabancı” ve “Göçmen Kökenli Vatandaşlar”dır. Her iki kavram da başlı başına bir ayrımcılık içermektedir (Acar, 2014).

1960'lı yıllardan sonra, Türkiye'den Avrupa'ya geçici işçi statüsünde kitlesel bir göç hareketi gerçekleşmiştir. Türk göçmenler, bir zaman sonra birtakım nedenler dolayısıyla Avrupa'da yerleşik bir düzen kurmuşlardır.

Türk göçmenler, ilk etapta dilsel, dini, sosyo-kültürel vb. farklılıklar dolayısıyla Avrupa toplumuyla ciddi anlamda uyum sorunu yaşamışlardır (Yamaç, 2020).

1990 yılında, Doğu Almanya ile birleşme, bu göçmenlerin entegrasyonu konusunu öne çıkardı. Ancak bu kişilere gösterilen kolaylık, Türk kökenli ve diğer Müslüman işçilere sağlanmadı. 1994 yılında hazırlanan bir yasa ile Türk kökenli üçüncü kuşak çocuklara vatandaşlık verilmesi gündeme geldi. Kamuoyunda yoğun tartışmalara neden olan bu girişime “beşikte vatandaşlık” (Kindesstaatsangehörigkeit) deniliyordu. Söz konusu yasa tasarısı, ebeveynlerden birinin Federal Almanya doğumlu olması koşuluyla doğan çocuğa Alman Vatandaşlığı verilmesi öngörülüyordu. Evli çiftin, çocuğun doğumu öncesinde en az 10 yıl boyunca Almanya’da yerleşik olduklarını kanıtlaması gerekiyordu. 18 yaşına geldiğinde, çocuğa Alman vatandaşlığı ile ebeveynlerin uyrukluğu arasında bir tercih yapma şansı sunuluyordu.

Alman anayasasının tek vatandaşlığa izin vermesi nedeniyle, Alman olmak için kişinin ilk uyrukluğundan vazgeçmesi gerekmektedir. Ancak kimlik, tek başına kültürel entegrasyon için yeterli değildir. Bu açıdan bakıldığında, Vatandaşlık basit bir yasal statüden öteye geçmemektedir. Türklerin hem azınlık konumu hem Türk ulusal kimliği hem de İslami kimliği, Alman toplumu tarafından şüphe ve nefretle bakılan bir yabancılık vasfını vurguluyordu (Aydın, 2017:51). Ulusal birlik hayalinin, Alman romantizmi ile güçlü bağları olduğu bilinmektedir. Alman siyasetçilerinin pek çoğu, Alman ulusunun kültürel birliği düşüncesinde ısrar eder. Aynı soyu, dili, kültürü paylaşan herkes için kolektif bir Alman kimliğinin sınırları çizilmeye çalışılmaktadır. Alman unsurun yapıtaşı unsurlarından biri haline gelen “Volksgeist” (halkın ruhu), Alman ulusunun bu kimliği kaybetme korkularını körükler. Bu aidiyet, temelde etnik bir özelliğin altını çizer ve kültürel farklılıklara izin vermez. Dolayısıyla kültür ve siyaset öyle bir şekilde birleştirilmiştir ki, kültürel kimlik, siyasi kimliğinin temelini oluşturmuştur (Aydın, 2017:42).

2.3. Almanya’da Türk Karşıtlığının Eğitime Yansımaları ve Ayrımcılık

2.3.1. Aidiyet, Ayrımcılık ve Kimlik

Ayrımcılık kelime olarak Latince “discriminare” sözcüğünden gelmektedir ve ayırmak, bölmek (İştar, 2002:2’den akt: Orhan, 2015); varlıklar veya insanlar arasında tanımlanan farklılıklar (Mathis ve Jackson vd., 2000: 160’tan akt: Orhan, 2015) anlamı taşımaktadır. Tellefsen ve Thomas (2005: 24’ten akt: Sözer, 2019) aidiyeti, “değer verilen bir ilişkiyi, uzun süreli sürdürme isteği” olarak tanımlamaktadır. Aidiyet kavramı bireyin kendini nasıl konumlandığına ve anlamlandırdığına bağlı olarak insana, nesneye, mekana, komşuluk ilişkilerine, kültüre, siyasete, çeşitli sosyal tabakalara, etnik kökene dayalı olarak da inşa edilebilen akışkan bir kavram olarak nitelendirilmelidir. Bu kapsamda aidiyet, bireylere kimi zaman benzer çatılar altında buluşmayı sağlarken, kimi zamanda neredeyse bir turnusol kâğıdı görevi yaparak bizi “öteki”lerden ayırabilmektedir. Kaldı ki aidiyet kapsamında bireyin kimliği inşa edilirken, “Ben kimim?” sorusu kadar, “Ben kim değilim?” sorusu da önem arz etmektedir. Bu, oluşturulan öteki kurgusunu da destekler. Öte yandan aidiyet, bir eklemleme, çıkarılma veya bütünleşmeye yönelik bir zaman dilimi olarak da tanımlanabilmektedir (Koçak, 2011’den akt: Sözer, 2019). Özellikle göçmenler açısından düşünüldüğünde, aidiyet kavramının, kimlik boyutunun ön plana çıktığı, kimlik oluşumunun kritik öneme sahip olduğu görülebilir. “Kimlik, hem bireyin kendisi ile diğeri arasında bir farklılaşma içerir, hem de kendisiyle diğeri arasındaki özdeşleşmelerden hareketle inşa edilir” (Bilgin, 2007:95’ten akt: Sözer, 2019). Göçmenler zaman içerisinde belirli bir oranda

uyum sağlarken, aidiyet ve kimliklerini tanımlama konusunda belirli sıkıntılar yaşamaktadır. Çünkü kimlik ve aidiyet kavramları sadece geçmişten gelen mutlak ve değişmez öğelerle beslenmez, geleceğe yönelik birtakım hedeflerle birlikte içerisinde bulunulan kültürel etkileşimle birlikte inşa edilir (Sözer, 2019). Her şeyden önce kimlik, yani kimliğin oluşumunda etken olan, ortak tarih, ortak kültür ve ortak dil gibi kaynaklar üzerinde kendini inşa eder (Orman ve Ulutaş, 2014).

Türklerin gerçekleştirmiş olduğu işçi göçünün geçici bir göç faaliyeti olmaktan çıkıp, kalıcı hale gelmesiyle birlikte birçok problemle karşı karşıya kalan göçmenlerin, kültürel kimlikle ilgili sorunlarla da uzun süreli sıkıntılar yaşamaktalar. Öyle ki bu sorun, birçok kuşakta görülebilmektedir. Göç edilen toplumla olan ilişkilerin düzeyine bağlı olarak gelişen kimliksel etkileşim, kültürel planda bireylerin değerleri, normları ve anlayışları ile ilgili değişikliklerin, toplumsal ve ekonomik boyutta ise çeşitli seviye ve konumdakilerin karşılaştırılmasıyla başlamaktaysa da başlamasında etkili olan en önemli unsur ayrımcılık olmaktadır. Öznel olarak Türklerin yaşadığı kimlik problemleri, süreç dahilinde göç edilen toplumla birlikte yükselen değerlerde, öznel temelleri ise bu noktadaki konumlarının kalıcı olmasıyla, karşılaşmış oldukları tepkilerde meydana gelmektedir (Güven, 2017).

Türk işçi göçünün geçicilikten, kalıcılığa dönüşmesiyle pek çok sorunlarla karşılaşan göçmenler, bunlar içinde özellikle kültürel kimlikle ilgili olan sorunları kuşaklar boyunca yaşamaktadırlar. Kimliksel etkileşim, her şeyden önce içinde bulunulan toplumla ilişkilerin artışına bağlı olarak, kültürel planda değerler, normlar ve anlayışlar arasındaki farklılıkların, sosyoekonomik düzlemde ise farklı düzey ve statülerin karşılaştırılması ile başlamakta, ancak asıl tetikleyici güdüsünü ise hissedilen ve uğranan ayrımlarda kendini göstermektedir. Türklerin kimlik sorunlarının, öznel temelleri süreç içinde ev sahibi toplumla artan etkileşimlerde, nesnel temelleri ise buradaki statülerinin kalıcılığa dönüşmesiyle maruz kaldıkları tepkilerde ortaya çıkmaktadır. Göçmenlerde ve azınlık gruplarında, kimliksel yönelimin çoğulcu, uyumcu olması ile dışlayıcı, entegrist olması arasındaki farkın nesnel temeli, daha çok ev sahibi toplumla kurulan sosyopsikolojik temasa göre şekillenmektedir (Çelik, 2014).

Göçlerin muhtemel sebepleri hususuna gelince, insanlar yaşadıkları mekanları çeşitli nedenlerle terk etmek durumunda kalmışlardır. Bu nedenler, siyasi, dini, ekonomik, eğitim, savaş/terör, doğa olayları veya doğal afetler şeklinde sınıflandırılabilir (Şahin, 2001'den akt: Aydın, 2017). Göç ile kültür (dil, din, gelenek-görenek, ahlak-etik, alışkanlık vb.) yönünden birbirinden farklı özellik ve geçmişlere sahip bireyler zorunlu olarak aynı ortamda yaşamak durumunda kalmaktadır.

Kadim göç olgusu, 21. yüzyılda ekonomik, politik, sosyal ve kültürel nedenlere bağlı artarak devam etmektedir. Türkiye'den diğer ülkelere, ikinci dünya savaşının akabinde başlayan göç süreci, farklı biçimler almaktadır. Günümüzde, dünyanın birçok coğrafyasında, yaklaşık 5 milyon Türkiyeli göçmen yaşamaktadır. Göçmenlerin yaşadığı temel problemleri, Türkiyeli göçmenler de bazı ülkelerde daha yoğun bazı ülkelerde, daha hafif deneyimlemektedir. Şüphesiz Türkiyeli göçmenlerin yaşadığı bu temel problemlerin başında, yeni kuşağın eğitim öğretim sorunları, buna bağlı olarak toplumsal konumun yeniden üretilmesi gelmektedir. Türkiyeli göçmenlerin yoğun yaşadığı birçok ülkede yeni kuşak; eğitim süreçlerine yeterli düzeyde dahil olamamakta, yerli halkın çocuklarına göre daha başarısız olmakta ve tavsiye sistemi ile genel olarak mesleki eğitime

yönlendirilmektedir. Kurumsallaşmış ayrımcılık pratikleri, bu süreç üzerinde esas olarak belirleyici olmaktadır (İnce, 2016).

Türkler, Almanya’da iyi bir işgücü olarak görülmesine rağmen, günümüze kadar yaşanan olaylar, ilk kuşak sonrası değişen görüşler, Türkleri farklı bir konuma getirmiştir. Türkler, artık Almanya’da misafir işçi konumundan çıkmış, vatandaş konumuna gelmiştir. Bu durumda Almanların, Türklere bakış açısını farklılaştırmış ve yabancı düşmanlığı başlamıştır. Aslında Almanya’da yaşayan Türklerin genel sorununu şu cümle tanımlıyor: “biz işçi istedik, insan geldi” (Güven, 2017).

Dünyanın her yerinde göçmenlerin temel ihtiyaçları can güvenliği, barınma, beslenme, sağlık, şiddet ve istismardan korunma, çocukların eğitimi ve çalışabilecekleri işler (Hassoy, 2016:18). Göç edenlerin, ev sahibi ülkede yaşadıkları en önemli sorunlar: geldikleri ülkenin dilini iyi ya da hiç bilmemeleri, istihdam, dilden ve ev sahibi toplumunun verdiği tepkiden kaynaklı sorunlar, barınma sorunu, ev sahibi toplumla farklı bir dine sahip olması durumunda dini ritüellerini gerçekleştirememesi sorunu, göç edilen ülkedekilerin yabancılara karşı olumsuz tutumları, yeni çevreye uyum süreci, ekonomik zorluklar ve kültürel farklılıklar şeklinde sıralanabilir (Çakırer Özservet, 2016: 54’ten akt: Sözer, 2019).

Dünyada birçok ülkede, Türk işçisi olmasına rağmen, sayıca fazlalığın olduğu Almanya Türkler açısından dış göçü sembolize eden ülke konumundadır. Almanya’ya 1961 yılında başlayan Türk göçünün, günümüze kadar gelen sorunları arasında eğitim önceliğini korumaktadır. Alman eğitim sisteminin özelliği, yabancılara karşı gösterilen farklı ve bazen önyargılı yaklaşımların da bu sorunda payının olduğu söylenebilir (Dedeoğlu, 2013).

Almanya’ya, 1961 yılında başlayan Türk göçünün, günümüze kadar gelen sorunları arasında eğitim sorunu önceliğini korumaktadır. Bu sorunda, Alman eğitim sisteminin özelliği ve yabancılara karşı gösterilen farklı ve bazen önyargılı yaklaşımların da payı olduğu söylenebilir (Dedeoğlu, 2013). Söhn ve Özcan (2006), Türk çocuklarının Alman eğitim sisteminde geri kalma nedenlerini; sosyoekonomik statülerinin ve Almanca dil yeterliklerinin çok düşük olmasının yanı sıra, Alman eğitim sisteminin göçmenlere olanaklar da sağlayamamasının (örneğin okul öncesi eğitimden yararlanamamaları vd.) etkisini belirtmişlerdir (Bingöl ve Özdemir, 2014). Worbs (2003), Almanya’da yaşayan ikinci kuşak göçmenlerin, okul ve iş piyasasındaki durumları incelendiğinde, ciddi sorunlar yaşadıklarını ve bu göçmenler arasında da en dezavantajlı grubun Türkler olduğunu belirtmiştir (Bingöl ve Özdemir, 2014). Genelde Avrupa’ya ekonomik nedenlerle göç eden vatandaşlarımızın yolculuğu; vatan hasreti ve ailevi problemler basta olmak üzere, ilgili ülkede özellikle dini, kültürel, siyasal ve ekonomik alanlarda zaman zaman maruz kaldıkları dışlanma ve ötekileştirilme duygusunun yarattığı hayal kırıklığı, kaygıları içeren sıkıntılı bir zaman sürecinden oluşmaktadır (Çetintaş ve Vergil, 2011).

Almanya’da kalıcılık söylemi geliştiren Türkiye kökenli Almanyalı Müslümanlar ne asimile olmak ne de “paralel toplumlarda” yaşamak istemektedir. Onlar, Almanya’da sorumluluk ve haklarla çerçevesi çizilen tam bir sosyal katılımı var olmak eğilimindedirler. Almanyalı yeni kuşak Müslümanlar, bir taraftan birçok azınlık toplulukta olduğu gibi tanınma ve kültürel kimliği koruma uğraşı verirken, diğer yandan birlikte yaşamın gereklerini toplumsal ve siyasal katılım vurgusuyla yerine getirme çabası içinde görünmektedirler (Aslan, 2020). Alman eğitim sistemi ve politikalarının kültürel çeşitliliği tanınması noktasında, özellikle Türkler açısından fırsat eşitliği kavramını sorgulayan Güllüpınar (2010), eğitim politikaları, eleyici eğitim sistemi, kültürlerarası bir eğitim programının olmaması, kurumsal ayrımcılık gibi yapısal ve kurumsal faktörlerin Türk

gençlerinin eğitim alanında sürekli olarak aşağıya doğru hareketlilik içine hapsolmasına neden olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Güllüpinar, yeni kuşakların kültürlerarası yeteneklerini ve kimliklerini güvenli bir şekilde yaşayabilecekleri alanların oluşturulmasının önemine dikkat çekmektedir. Gomolla ve Radtke (2007) gibi birçok araştırmacı, güvenli ortamların oluşturulmasından ziyade, sosyal tabakalaşmaya yol açan, özellikle göçmen çocuklarına karşı uygulanan ayrımcılığın sistematik olarak devam ettiği, bu durumun çocukların dezavantajlı durumlarını pekiştirdiğini tartışmaktadır (Dedeoğlu, 2013).

Ders kitaplarına baktığımızda, “Almanlar” ve “Yabancılar” şeklinde iki ayrı toplum olduğu mesajı yanında, bu iki toplum birbiriyle uyumlu yaşayabilir iletişimi de örtük olarak verilmektedir (Dedeoğlu, 2013). Hiçbir ön hazırlık yapılmadan, Almanya’ya göç eden Türklerin, kendi kültürleri, sosyal yaşantıları, dini inançları önemsenmedi. Alman toplumu tarafından sadece geçici bir işçi olarak ekonomilerine katkı sağlayan bir kazanç olarak görüldüler. Yabancıların, geri dönmeyecekleri anlaşıldıktan sonra bile, onların bu topluma uyum sağlama konusunda yeterli çözümler üretilmemiştir. Aksine Alman toplumunun Türklere, özellikle gençlere karşı uyguladığı dışlama, ötekileştirme, ayrımcılık ve daha sonrasında Alman partilerinin Türklere karşı uygulamış olduğu politikalar ile yabancı düşmanlığına dönüşmüştür. Bu durum, birinci nesil Türk işçilerinin daha da içine kapanık bir yaşam sürmelerine, Alman kültürünü ve dilini öğrenmelerine engel olmuştur (Zarzatçıoğlu, 2014).

Bıçakçı (2003:1), Alman eğitim sisteminin, Türk kökenli çocukların, eğitim sorunlarına yeterince eğilmediğini vurgulamaktadır. Eleyici bir yapıya sahip olan sistem, sosyal yönden yardıma gereksinimi olan çocukları ve gençleri eğitmeyi başaramamaktadır. Bu grubun başında ise Türk kökenli çocuklar gelmektedir. Öğrencilerin büyük bir bölümü, dersleri Almanca olarak izleyebilecek, iletişim becerilerine ulaşmadan okula başlamaktadır. Öğretim dilini iyi bilmeyen bir çocuğun ise okul başarısı düşük olmakta, çoğu temel eğitimini güçlükle tamamlamakta ya da meslek okullarına yönlendirilmektedir. Aynı araştırma sonuçlarına göre istatistikler, Alman ve diğer kültürel azınlıklara göre Türk kökenli çocukların, öğrenme başarısının daha düşük olduğunu göstermektedir. Özel eğitim (özürlü çocuklar eğitimi) okuluna giden öğrenciler içinde Türk kökenli çocukların oranının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Sarıkaya, 2014).

Ceylan (2016)’ın çalışmasında ulaştığı sonuçlara göre; özellikle Türklerin, göçleri sonucunda Almanya’nın sosyolojik açıdan çok kültürlü bir ülke olduğu ancak, bu kültürel çeşitliliğin, Alman hükümetleri tarafından yeterince dikkate alınmadığı ortaya çıkmıştır. Göçmenlerin karşılaştıkları en önemli problemler, göçmenlerin milli bayramlarının resmi tatil edilmemesi, önceden beri orada yaşamakta olan insanların dil şartına tabi tutulmadan vatandaşlık verilmemesi, okullarda eşit hakların sunulmaması, dini ve kültürel farklılıklara saygı duyulmaması hususlarında yoğunlaşmaktadır.

2.3.2. Almanya’da Yabancılara Karşı Oluşan Önyargılar ve Ayrımcılık

Almanya’da, yabancılara karşı beslenen ön yargılara yönelik çok sayıda araştırma yapılmıştır. Berlin’deki Hür Üniversitesi (Freie Universität) rektörünün, Türk çocuklarının geri zekalı olduğuna dair açıklaması kurgulanan bu önyargının, bir gruba yönelik olarak genelleştirilmesinin en açık örneğidir. Yabancılar işgalcidir, serseridir,

esrar kaçakçısıdır, sokaktaki teröristlerdir, garip alışkanlıkları vardır, Müslüman fundamentalistlerdir, sosyal refah devleti sömürücüleridir, çalışma alışkanlıkları yoktur gibi sıfatlarla tanıtıldılar.

Türk çocuklarının, Alman eğitim sistemindeki durumlarına bakıldığında görülen tablo çok iç açıcı değildir. Göçün başladığı yıllardan, 80’li yılların başına kadar diğer yabancı çocuklar gibi, Türk çocukları da okul ve meslek hayatında, Alman çocuklarla karşılaştırıldıklarında başarı sağlayamamışlardır. Bu yıllarda, ilkokulu bile bitiren çocuk sayısı az olmuş, çok nadir Türk çocuğu kendilerini üniversiteye ulaştıracak, bir liseye gidebilmiştir. Büyük çoğunluk, öğrenme zorluğu çeken çocukların devam ettikleri Sonderschule/Förderschule’lere ve yardımcı işçi yetiştiren temel eğitim okullarına, yani Hauptschule’lere devam etmişlerdir (Şen, 1993:34 ve Baran, 2002’den akt: Bingöl ve Özdemir, 2014). Söhn ve Özcan’a (2006) göre Almanya, Türk gençlerine eşit imkanlar sağlama konusunda çok güçlü değildir, çünkü Baran’ın (2002) belirttiği gibi, İtalyan, Portekiz, Eski Yugoslavya ve diğer göçmen kökenli çocukların eğitimsel durumları daha iyidir (akt: Bingöl ve Özdemir, 2014).

Ceylan (2016)’ın çalışmasında, ayrımcılığa uğrama noktasında, katılımcıların neredeyse tamamı aynı görüşte birleşmekte ve ayrımcılığa tabi tutuldukları noktasında birleşmektedirler. Yapılan görüşmeler sonucunda, Alman hükümetinin ortaya koymuş olduğu yabancı politikalarının farklı kültürlerden gelen göçmenleri, tatmin etmediği düşüncesi öne çıkmaktadır.

Ceylan (2016)’ın çalışmasında sonuç olarak, farklı bir kültür ve kimliğe sahip olan göçmenlerin, Almanya devletinden istekleri: göçmenlerin milli bayramlarının resmi tatil edilmesi, önceden beri orada yaşamakta olan insanların dil şartına tabi tutulmadan, vatandaşlık verilmesi, okullarda eşit hakların sunulması, dini ve kültürel farklılıklara saygı duyulması hususlarında yoğunlaşmaktadır. Özetle, istenilen haklar genelde din, dil ve eğitim olarak ortaya çıkmaktadır.

Babaoğlu (2011), Avrupa’da çalışan göçmen Türk işçilerinin eğitim durumlarını araştırmış, araştırma sonucunda, Türk işçilerin ve ailelerinin yaşadığı eğitim sorunlarının, okul, dil, ayrımcılık, aile, uyum, kültür ve asimilasyon kategorilerinde toplandığı görülmüştür. Bu kategorilere paralel olmak üzere, Türklerin yaşadığı en önemli eğitim sorunları ise eğitimsel ayrımcılık, Türkçeyi ve yaşanan ülkenin dilini etkili bir şekilde kullanamama, ailelerin çocuklarının eğitimiyle doğru şekilde ilgilenmemesi ve Türk çocuklarının okul başarısının düşük olmasıdır.

Türkiyeli göçmenlerin yoğun yaşadığı ülkelerden biri olan Almanya’da, Türk öğrencilerin yarısı mesleki eğitime devam ederken, Alman öğrencilerin mesleki eğitime devam edenlerin oranı sadece %21’de kalmaktadır (İnce, 2016). Görünüşte Federal Hükümetin, eğitim politikaları, göçmen çocuklarına, Almanlarla eşit imkânlar sunulduğu kanaatini yaratsa da uygulama oldukça farklı yürütülmektedir. Eyaletlerden eyaletlere farklılık gösterse de okullarda uygulamacılar, öğretmenler ve yöneticiler göçmen çocuklarının başarılı olmasını engelleyici pek çok idari engeller ortaya koyuyorlar. Amaç, Alman çocukları ile rekabette yabancıları birkaç adım daha geride tutmak ve daha iyi iş imkanlarını, “die Reine Deutsche Generation” öz ve saf Alman nesline sunmak.

Federal yapıya sahip Almanya’da, eğitim konusu eyaletlerin yetkisindedir. Ancak uygulamalar bakımından eyaletler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Almanya’da, çocukları küçük yaşta ayırıştırmaya dayanan ve

öğrencilerin potansiyelinden ziyade dil bilgisinin belirleyici olduğu bir eğitim sistemi mevcuttur. Bu bağlamda, BM ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar, Alman eğitim sistemini göçmenler başta olmak üzere, toplumun alt katmanlarına ait gruplardan gelen çocuklara yeterli olanak sunmaması nedeniyle eleştirmektedir. Max Planck Enstitüsü'nün araştırmaları (2017), aynı olumsuz tabloyu ortaya çıkarmaktadır. Yine Alman Sosyal Yardım Kuruluşları Birliği tarafından, 2010 yılı içinde açıklanan bir rapor: “Göçmen kökenli çocukların, Almanya'daki eğitim sistemi nedeniyle ayrımcılığa uğradığını, her üç Alman öğrenciden biri liseye giderken her 10 yabancı öğrenciden sadece birinin liseye gidebildiğini ve üniversiteye giden öğrencilerin de sadece yüzde 3'ünü göçmen kökenlilerin oluşturduğunu” ortaya koymaktadır (Öztürk, Gimatdinova Çağaç ve Öztürk, 2018).

Almanya'da, farklı kültürel geçmişe sahip öğrencileri dikkat alan eğitim çabaları, 1980'lerde, eğitimde kültürel çeşitliliğe cevap verebilmek, kültürel olarak farklı öğrencileri toplumla uyumlu bir şekilde yaşama hazırlamak amacıyla ortaya çıkmıştır (Borkert ve Bosswick, 2007; Boyer ve Pardini, 2013; Ehmke, 2006 ve Genç, 2004'ten akt: Rengi ve Polat, 2019).). İlerleyen yıllarda ise kültürel çeşitliliğe yanıt verebilme çabaları, çeşitli yasa ve tavsiyeler doğrultusunda hukuki bir temele yerleştirilmeye çalışılmıştır (Faas, 2008 ve Miera, 2007'den akt: Rengi ve Polat, 2019). Örneğin, “Genel Eşit Muamele Yasası” sosyal, hukuksal, sağlık vb. konuların yanı sıra, eğitimde kültürel çeşitlilik konularını da kapsamaktadır. Bu yasaya göre ırk, etnik köken, yaş, cinsiyet, engellilik, din, cinsel yönelim, kültür vb. tüm farklılıklara bakılmaksızın sağlık, seçim, meslek edinme, çalışma koşulları ve eğitim konularında, herkesin dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir. Yasada, farklı kültürel özelliklere sahip bireylerin, mesleki eğitimi de dahil bütün eğitim konularını kapsayacak şekilde, ayrımcı davranışa maruz bırakılmaması gerektiği savunulmuştur. Dışlayıcı yaklaşımları, cezalandırma ve tüm azınlık topluluklarının ihtiyaçlarını ele alma bu yasa ile güvence altına alınmaya çalışılmıştır (Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (AGG), 2006 ve Faas, 2008'den akt: Rengi ve Polat, 2019).

Almanya, Fransa, Belçika ve Hollanda gibi Türkiye kökenlilerin, yoğun olarak yaşadıkları ülkelerin eğitim sistemlerinin ortak paydası, göçmenlere ve çocuklarına mezuniyet sonrası kültürel sermayelerini ekonomik sermayeye dönüştürebilecekleri bir platform sağlayamıyor olmalarıdır. Dolayısıyla, iş piyasasında göçmen ailelere karşı ayrımcılık uygulandığı söylenebilir. Fransa'da, Kuzey Afrika kökenli olup da üniversite mezunu nitelikli bir gencin işsiz kalma olasılığı %30 iken, aynı niteliklere sahip bir Fransız asıllı gencin işsiz kalma olasılığı %5'tir. Bu oran, Almanya, Belçika ve Hollanda da ise %12 ve %4 şeklindedir (Kaya, 2017'den akt: Kaya, 2015). Bu koşullar altında genç kuşaklar için eğitim cazibesini büyük ölçüde yitirmekte, bu nedenle gençler yapısal olarak dışlanmış, önceki kuşakların oluşturdukları kendi içine kapalı paralel ekonomilerde kendilerine istihdam alanları yaratmaya çalışmaktadırlar. Özellikle Müslümanların, kamusal yaşamda, kendilerini sosyal olarak mobilize edememe durumu, ülkede sosyal, ekonomik ve eğitimsel sorunları, “geri kültürler”le tanımlayan güçlü zihinsel yapıların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu tür zihinsel yapılar, yurttaşlar için kapsayıcı bir eğitimin gerçekleştirilmesini oldukça zorlaştırmaktadır (Kaya, 2015).

Eğitim sisteminden kaynaklanan zorluklar, Türk çocuklarının okul sistemine entegre olabildiğini, dolayısıyla başarılarını olumsuz yönde etkileyen en önemli nedenlerden birini oluşturmaktadır. Almanya'da, liseye (Gymnasium) gidebilme şansını bulabilen öğrenciler arasında, Türk öğrencilerin sayısı %1 oranında kalmakta, dolayısıyla üniversite okuma imkanı da aynı oranda azalmaktadır. Büyük çoğunluğun, meslek okullarına yönlendirildiği Türk öğrenciler, sistemle uyuşamama nedeniyle, okul-içi disiplinsizlik olaylarında da ön plana

gelebilmektedir. Buna bağlı olarak yabancı gençlerin %15,4'ü, okulu bitirmeden terk etmektedir. Dolayısıyla yabancı gençlerin eğitim durumları, genel eğitim spektrumunda kötü olarak görülmekte ve bir meslek öğrenemedikleri için gelecek şansları daha da azalmaktadır. Eğitim sisteminin seçiciliği, Alman öğrenciler lehine kayırmacılık, Türk öğrencilerin dışlanması gibi çeşitli nedenler gösterilse bile, Türk öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonu konusunda Türk ailelerin, yetkililerinin yeterli girişim, hazırlık yapmamış olmaları, eğitim sorunlarını sürekli ve çözümsüz duruma getirmiştir (Perşembe, 2008'den akt: Kömürçü, 2011).

AB mevzuatına göre, her vatandaş kendi ana dilinde öğrenim görme hakkına sahiptir ve her AB vatandaşı iki dile ilave olarak kendi ana dilini de kullanmak zorundadır. 1986 Barselona Dil Hakları Beyannamesi'ne göre, "bütün diller ve kültürler eşittir." Türkiye'nin AB üyeliği için, Türkiye'deki yerel ağızlarda, geleneksel dil ve lehçelerde öğretim ve yayın için şartlar koyan AB'nin kendi vatandaşı olmuş yüz binlerce Türk'ün ana dilini öğrenmesi karşısında sorunlar çıkarması bir çelişkidir, çifte standarttır. Ayrıca Bavyera Eyaleti Bakanlar Kurulunun, 14 Eylül 2004 tarihinde, aldığı karar gereği Bavyera Eğitim Bakanlığını tarafından finanse edilen Türkçe ve Türk kültürü derslerinin, 2005/2006 öğretim yılından itibaren 5 yıl içerisinde kaldırılması, süresi biten öğretmenlerin yerine yeni atama yapılmaması öngörülmektedir. Türkçenin birinci yabancı dil olduğu, deneme okulları ise yürürlükten kaldırılmış bulunmaktadır (Küçük, 2006'dan akt: Kömürçü, 2011). Türkçe'nin ders olarak kredili şekilde okunmasının kaldırılması, çifte vatandaşlık hakkının sınırlandırılması, tek kültürü benimseyenlerin daha çabuk iş bulabilmesi gibi durumlar (Demirağ ve Kakışım, 2018) Almanya'da yaşayan Türklerin ayrımcılık konusunda yaşamış oldukları sorunlardır.

Almanya deneyiminden çok iyi bildiğimiz gibi, göçmen çocuklarının yetersiz dil öğrenimi, keskin genetik ya da zihinsel gerilikle açıklanamamaktadır. Her ne kadar bir dönem Almanya'da egemen olan bu gerici ve belli ölçüde ırkçı yaklaşım sonucunda pek çok göçmen çocuğu Sonderschule'lere gönderilmişse de bunun yalnız bir önyargıya dayandığı açık biçimde ortaya çıkmıştır (Die Gaste, 2014). Türk göçmenlerin, sıkça göç ettiği Federal Almanya, İsviçre, İsveç, Hollanda, Fransa, Avusturya'da, 1980'lerde, Türk göçmen nüfusunun neredeyse yarısını 18 yaşın altındaki çocuklar oluşturmaktaydı. Dolayısıyla bu dönemden sonra Türk göçmen çocuklarının, eğitimi temel bir konu haline gelmeye başlamıştı. Türk göçmenlerinin gittiği ülkelerin dilini bilmemesi, kültürel farklılıklar, karmaşık eğitim sistemleri ve eğitim sistemlerinin göçmen çocuklarının temel ihtiyaçlarını göz ardı eden bir politikaya sahip olması, göçmen çocuklarının eğitim öğretim süreçlerine yeterince dahil olması önünde önemli engeller oluşturmuştur. Özellikle Almanya'da, göçmen çocuklarının resmi dili bilmemesi, bazı kültürel farklılıklar onların zeka engeli olarak damgalanmasına neden olmuş, zeka engeli öğrencilerin yönlendirildiği Sonderschule adlı özel okula gönderilmesini beraberinde getirmiştir (Abadan-Unat, 2002'den akt: İnce, 2016).

Ailelerin, çocukların eğitimiyle yeterince ilgilenmemeleri yetersiz dil öğreniminde etkin bir unsur olduğu söylenebilirse de benzer durumun yerleşik toplumun alt sosyal katmanlarında da yaygın olduğu bir gerçektir. Ancak en temel unsur, göçmen çocuklarının yetersiz dil öğrenimi kesin ve açık bir olgu ise, bu olgu, yerleşik toplumun kamu yönetiminin bu olguyu ortadan kaldırmak ya da asgari düzeye indirmek için gerekenleri yeterince yapmadığını göstermektedir (Die Gaste, 2014).

Tedbirlerin ve önlemlerin alınmasında, geç kalınmasına rağmen, bu alanda bir değerlendirme yapmak, bir yol haritası oluşturmak adına ilk kez 2015 yılında geniş kapsamlı bir toplantı yapılmıştır. Stuttgart

Başkonsolosluğu, Eğitim Ataşeliğinin ev sahipliğinde, Feuerbach’da, Türk STK temsilcileri, öğretmenler, veliler ve öğrencilerle bir araya gelerek toplantı yapılmıştır. Bu alandaki ilk sayılacak bu toplantıda, tüm eğitim bileşenleri olarak eğitimde nicelik ve nitelik konuları konuşuldu, eğitimde yeni bir atılım ve seferberlik başlatılması yönünde önemli konular istişare edildi (KEUK toplantısı). Ele alınan konular görüşmeye açılmış, iki günlük çalıştaydan sonra yapılacak yenilemeler ve alınacak tedbirler kapsamında kararlar alınmıştır. Tespit edilen konular arasında olumlu ve olumsuz yönler de vardır (Öztürk, Gimatdinova Çağaç ve Öztürk, 2018):

- Türk öğrencilerin, Alman okullarındaki başarı durumunun düşük olduğu gözlemlenmiştir.
- Türkçe ve Türk Kültürü Derslerinin durumunun acilen ele alınıp, iki taraflı çözümlerin acilen üretilmesi gerekir.
- Son 10 yıl içinde, Alman öğrenciler arasında Abitur (liseye giriş sınavı) yapıp, üniversiteye kayıt yaptıranların oranı %36’dan %57’ye çıkmıştır (Türk öğrencilerde bu oran bazı eyaletlerde %8’lerden %6’lara düşmüştür).
- Türk öğrenci sayısının, yaklaşık 300 bin olduğu bir ortamda, öğrencilerin %80’inin Türkçe derslerine devam etmediği tespit edilmiştir.
- Türk gençlerinin, sadece %14’ü lise öğrenimini tamamlayıp, üniversiteye gitmektedir. Almanya’daki Türk toplumunun sayısına bakacak olursak, sonuç olumlu ve yeterli değildir. Almanya’da yaşayan, diğer göç veren ülkelerin oranları ise şöyle: Polonya %36; Macaristan %43; İspanya %43; Bulgaristan %46; İngiltere, %56; Fransa %62 (Wernersson, 2015:8).
- Öte yandan, meslek yapan Türk öğrencilerin oranlarında bir iyileşme sağlanamamıştır (Oysa Almanya’da, meslek edinme ve edindirme imkanları çok geniştir, özellikle Türk gençlerini tercih etmektedirler. Buna rağmen, ekseri Türk aileleri ya bu imkânı bilmiyor veya ilgi duymuyorlar).
- Özellikle, meslek edindirme alanında, VHS ve IHK gibi Alman kurumları, bu alanda geniş imkanlar sunmaktadır. Bu fırsatlardan Türk toplumu haberdar edilmeli ve katılım sağlanmalıdır. Burada Eğitim Ataşeliklerine ve Konsolosluklara önemli görev ve sorumluluk düşmektedir.
- İstatistikler incelendiğinde, özürlü okullara (Sonderschule) giden öğrencilerin oranının, Gymnasium’a (liseye) gidenlerin oranının neredeyse iki katı olması ürkütücüdür.
- (Sonderschule: yeteneksiz ve başarısız, ayrıca özürlü öğrencilerin gönderildiği okullardır. Bu okullar, Almancaya vakıf olmayan, Türk öğrencilerinin de gönderildiği okul olarak bilinmektedir. Bu okullara gitmek zorunda bırakılan öğrencilerin çoğunun ne Almancayı ne de Türkçeyi tam olarak konuşamadıkları gerçeği ile karşılaşıyoruz).
- Alman okullarından, geçerli diploma alamadan işsiz kalan gençlerimizin oranının %20 dolayında olması, acilen masaya yatırılması gereken bir durum olduğunu göstermektedir.

BULGULAR

Araştırmanın bulgularına bakıldığında; Almanya’da kültürel farkların eğitimde ayrımcılık üzerindeki olumsuz etkileri olduğu, Alman toplumunun ve yetkililerinin kültürel çoğulculuğa bakışı her ne kadar demokrat olarak gözükseler de kültürel çoğulculuk fikrine sahip olmadıkları, yabancılara karşı beslenen ön yargılarının olduğu, onları toplumsal düzene uyumsuz olarak gördükleri, toplumda yoğun bir Türk karşıtlığı olduğu görülmektedir. Türk karşıtlığının eğitime yansımalarına bakıldığında Türk çocuklarına karşı ayrımcılık yapıldığı, yüksek öğretime devam etmelerinin önüne set çekildiği, Alman toplumunun Türk çocuklarının eğitimine bakışının işçi çocuklarının işçi olarak kalmaları gerektiğini düşündükleri, Türk çocukların Alman eğitim sistemindeki durumlarının ikinci sınıf vatandaş statüsünde görüldükleri, Türk çocukları için eğitim hakkını kullandırma bakımından bu haklarının temel insan hakları olarak kullandırılmadıkları. Türk gençlerine eğitim ve iş yaşamında eşit imkanlar sağlanmadığı bulgulanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın H1-Almanya’da kültürel farkların eğitimde ayrımcılık üzerinde etkileri vardır. H2-Almanya’da Türk çocuklarına eğitimde ayrımcılık yapılmaktadır. H3-Almanya’da Türk çocuklarına eğitimde imkan ve fırsat eşitliği sağlanmamaktadır. H4-Almanya’da Türk çocukları eğitimde diğerleriyle eşit tutulmamaktadır şeklindeki araştırma soruları doğrulanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Merkezinde bireyin yer aldığı, onun yaşadığı toplumun değer yargıları, tecrübeleri, dili ve inançları ile şekillenen kültür, zamana ve coğrafyaya bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu farklılık, toplum içerisinde zenginlik ve hoşgörü gibi olumlu sonuçlara neden olabileceği gibi, çatışma, şüphe ve düşmanlığa da yol açabilir. Ülkeler arasında refah ve gelir dağılımının son derece adaletsiz olduğu bir dünyada, ekonomik, siyasi, sosyal beklentiler sebebiyle, toplumsal göçlerin devam edeceği bir gerçektir. Her ne kadar ev sahibi bir ülke, kendi menfaatine olan bu göç olgusuna olumlu yaklaşıma çalışsa da o ülkede yaşayan insanların yabancılara rakip bir unsur olarak görmeleri, gelenlere karşı tahammülsüz ve düşmanca tepki vermelerine engel olamamaktadır.

Günümüz evrensel değerleri içerisinde yer alan eşitlik ve insan hakları gibi kavramlar, gelen göçmenlerin, o ülkedeki hak ve menfaatlerden eşit olarak yararlanma taleplerini ortaya çıkarmaktadır. Bir başka ifadeyle, gelen kişiler, sağlık, eğitim, iş ve temsil konularında insanca bir muameleye sahip olma beklentisi içindedirler.

Makalede, örnek olarak Avrupa’nın en gelişmiş refah toplumu olan Almanya ele alınmıştır. Dışarıdan bakıldığında, demokrasi ve çok kültürlülüğe saygı duyduklarını övünçle ifade eden Alman toplumunun, aslında yabancılara karşı pek de dostane olmayan, hatta düşmanca bir tutum içinde oldukları görülmektedir. Özellikle yeni kuşak göçmenlerin, Alman toplumu ile uyum ve bütünleşmesine imkan veren, eğitim alanında bu olumsuz tavrın sürdürüldüğü görülmektedir. Bu insanların, Alman ekonomisi için vazgeçilmez bir üretim faktörü olduğu göz önüne alındığında, onların farklı kültürlerinin anlayış ve hoşgörü içinde benimsenmesinden başka bir yol olmadığı kesindir.

Çatışma ve düşmanlık, sadece gelen yabancılar için değil, Almanya ve Alman toplumuna da zarar verecektir. Popülist söylemlerle, halkın kin ve nefret duygularını yabancı düşmanlığına dönüştürmeye çalışan siyasetçilerin günlük söylemlerine uzak, akılcı politikalara duyulan ihtiyaç ortadadır. Bu doğruyu gören Alman

devlet adamlarının, sadece gelen yabancıların eğitimi ve adaptasyonu için uğraştıkları kadar, Alman toplumunun da benzer şekilde eğitilmesine biran evvel yönelmelerinde yarar bulunmaktadır.

Sonuç olarak; Türk çocukları, Almanya eğitim sistemi içinde Alman ve diğer yabancıların çocuklarına göre nitelik ve nicelik olarak oldukça geri bir seviyededirler. Bunun en önemli nedenlerinden biri ayrımcılıktır. Bu ayrımcılığın en önemli nedeninin de kültürel farklılıklardan kaynaklı olduğu, bunun bilinçli olarak yapıldığı, Almanya’da uygulanan ve göçmenlerin eğitim durumunu iyileştirici politikalara, Türk çocuklarının diğer yabancı çocuklara kasıtlı olarak göre daha az dahil edildikleri söylenebilir. Bu bağlamda gerek Alman gerekse Türk yetkililerin bir araya gelerek bu önemli sorunu çeşitli yönleriyle ele almalı ve kalıcı çözümler konusunda fikir birliğine vararak bu ayrımcılığı ortadan kaldıracı politikaları devreye sokmalıdırlar.

KAYNAKÇA

Abadan Unat, N. (2002). *Avrupa'daki Türkler: Misafir İşçiden Ulus Ötesi Vatandaşa*. Berghahn Kitapları.

Acar, M. (2014). Almanya’da bir Yaşam Süreci Olarak Göçmenlik ve Uyum Sorunu. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: (12), 83-97. (Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/diclesosbed/issue/61619/920199>, Erişim tarihi: 1 Kasım 2021).

Akgül Açıkmeşe, S. (2008). Kopenhag Okulu ve Realist Güvenlik Çalışmaları’nda Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Güvenliği Üzerine Bir Değerlendirme. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz. (2006). *Antidiskriminierungsstelle des Bundes*. Deutschland: Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz. (Erişim adresi: https://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/AGG/agg_gleichbehandlungsgesetz.pdf?__blob=publicationFile, Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).

Aslan, A. (2020). Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanların Sosyal Katılımı: Perspektif Dergisi Örneği. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. Sayı: 3(4), 216-239.

Aşkın, M. (2010). Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 10(2), 213-220. (Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisobil/issue/2820/38014>, Erişim tarihi: 16 Aralık 2021).

Ataöv, T. (1996). *Çatışmaların Kaynağı Olarak Ayrımcılık*. Ankara: A.U. S.B.F. İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

Aydın, C. (2017). Göçmenlerin Karşılaştıkları ve Neden Oldukları Bazı Psikolojik Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Analiz. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*. 305-316.

- Babaoğlan, E. (2011). Avrupa'da Yaşayan Türklerin Eğitim Sorunları. *Bilig*. Sayı: 58, 29-46.
- Bar Tal, D. (1990). Causes and Consequences of Delegitimation: Models of Conflict and Ethnocentrism. *Journal of Social Issues*. Sayı: 46(1), 65-81.
- Baran, R. (2002). *Federal Almanya Eğitim Yapısı ve Göçmen İşçi Çocuklarının Eğitim Sorunları*. (Erişim adresi: www.ozgurpolitika.org/2000/04/22/hab29.html, Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Barutçugil, İ. (2011). *Kültürler Arası Yönetim*. İstanbul: Kariyer Yayınları.
- Baş, M., Molu, B., Tuna, H. İ. ve Baş, İ. (2017). Göç Eden Ailelerin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Değişiminin Kadın ve Çocuk Yaşamına Etkisi. *ITOBİAD: Journal of the Human & Social Science Researches*. Sayı: 6(3), 1680-1693.
- Başaran, İ. E. (1984). *Eğitime Giriş*. (5. Basım). Ankara: Sevinç Matbaası.
- Bıçakç1, G. (2003). *PISA'dan Sonra Alman Eğitim Sisteminden Neler Bekliyoruz?* (Erişim adresi: <https://www.tuerkischeelternfoederation.de/0-ISTMLER/seite9.htm>, Erişim tarihi: 30 Kasım 2021).
- Bilgin, A. ve Oksal, A. (2018). Kültürel Kimlik ve Eğitim. *Academy Journal of Educational Sciences*. Sayı: 2(1), 82-90. (Erişim adres: DOI: 10.31805/acjes.346729, Erişim tarihi: 16 Aralık 2021).
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşına Kitaplar.
- Bingöl, A. S. ve Özdemir, M. Ç. (2014). Almanya ve Hollanda'da Türk Göçmen İşçi Çocuklarına Uygulanan Eğitim Politikaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. Sayı: 12(2), 134-157.
- Borkert, M. ve Bosswick, W. (2007). Migration Policy-Making in Germany: Between National Reluctance and Local Pragmatism. *International Migration, Integration, and Social Cohesion (IMISCOE) Working Paper*. Sayı: 20. (Erişim adresi: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.474.3060&rep=rep1&type=pdf>, Erişim tarihi: 2 Aralık 2021).
- Boyer, P. ve Pardini, V. (2013). *Current Immigration and Integration Debates in Germany and the United States: What we can Learn From Each Other*. Washington, DC: Heinrich Böll Stiftung. (Erişim adresi: https://www.boell.de/sites/default/files/2013-08-Boyer-Pardini_Immigration-and-Integration.pdf, Erişim tarihi: 2 Aralık 2021).
- Cashmore E. E. (1988). *Dictionary of Race and Ethnic Relations*. London: Routledge.

- Ceylan, Y. (2016). Çok Kültürlülük Avrupa Modelleri (Almanya Örneği). *Journal of International Social Research Dergisi*. Sayı: 9(43), 1207-1207.
- Çakırer Özservet, Y. (2016). Uluslararası Göç, Yerel Yönetimler ve Toplumsal Uyum. *TBB İller ve Belediyeler Dergisi*. Sayı: 813, 48-55.
- Çelik, C. (2014). Almanya’da Türkler: Sürekli Yabancılık, Kültürel Çatışma ve Din. *Milel ve Nihal*. Sayı: 5(3), 105-142.
- Çetintaş, H. ve Vergil, H. (2011). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Tahmini. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. Sayı: (1), 15-30.
- Çömez Polat, F. ve Kaya, E. (2017). Bir Ötekileştirme Pratiği: Türkiye’de Yaşayan Suriyelilere Yönelik Tutumlar. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 1(1), 38-48. (Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/meusbd/issue/33259/370256>, Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Damgacı, F. (2013). *Türkiye’deki Akademisyenlerin Çok Kültürlü Eğitime İlişkin Tutumları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Damgacı, F. ve Aydın, H. (2013). Akademisyenlerin Çok Kültürlü Eğitime İlişkin Tutumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 12(45), 325-341. (Erişim adresi: <http://dSPACE.yildiz.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/1/422/0107155.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Dedeoğlu, H. (2013). Almanya’da Bavyera Eyaleti İlköğretim Ders Kitaplarında Türk İmgesi Üzerine Bir Analiz. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. Sayı: 38(170), 401-417.
- Demirağ, H. ve Kakışım, C. (2018). Almanya’daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması. *Journal of Social Policy Conferences*. Sayı: (75), 123-152. (Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/iusskd/issue/41800/504496>, Erişim tarihi: 20 Ekim 2021).
- Dertli, O. (2018). Almanya’da Yaşayan Türk Göçmenlerin Çalışma Hayatına Dair Bazı Tespitler ve Çalışma Hayatının Türk Göçmenler Üzerindeki Etkileri. *Diyanet İlmî Dergisi*. Sayı: 54(1), 171-192.
- Die Gaste. (2014). *Türkiyeli Göçmenlerin Global Sorunları*. Sayı: 31.
- Diller, J. V. (2011). *Cultural Diversity A Primer for the Human Services. Fourth Edition*. Belmont, CA: Thomson Brooks-Cole.

- Ehmke, W. (2006). *Almanya ve Türkiye'deki Eğitim Sistemleri Bir Karşılaştırma*. Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayınları.
- Ekşi, H. Çiftçi, M., Yaman, N., Parlak, S., Dinçer, M., Ulaş, E. ve Ulusoy, M. A. (2016). Almanya'da Yaşayan Türkiye Kökenli Göçmenlerin Yeniden Yaşam İnşası. *Middle East Journal of Refugee Studies*. Sayı: 1(2), 5-48.
- Faas, D. (2008). From Foreigner Pedagogy to Intercultural Education: An Analysis of the German Responses to Diversity and its Impact On Schools and Students. *European Educational Research Journal*. Sayı: 7(1), 108-123.
- Genç, Y. (2004). *Almanya'da Çok Kültürlülük, Kültürlerarası Eğitim ve Türk Öğrencilerin Durumu*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gomolla, M. ve Radtke, F. O. (2007). *Institutional Discrimination: The Production of Ethnic Difference in Schools*. (2nd ed.) Wiesbaden Germany: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Gomolla, M. ve Radtke, F. O. (2007). Institutional discrimination: The production of Ethnic Difference in Schools. (2nd ed.) Wiesbaden Germany: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Gökalp, E. (2013). *Kültür ve Toplum. Sosyolojiye Giriş*. (Editor: Nadir Suğur). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Güllüpnar, F. (2010). "Bir İleri Bir Geri": Almanya'daki Türk Gençlerinin Eğitimdeki Başarısızlıklarının Yapısal Nedenleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. Türk-Alman İşgücü Anlaşması'nın 50. yılında Almanya Türkleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güllüpnar, F. (2010). Almanya'da Türk Göçmenlerin Çocuklarının Bölünmüş Kaderleri ve Eğitimdeki Başarısızlıklarının Yapısal Nedenleri: Entegrasyon Aşağı mı Yukarı mı? *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*. Sayı: 8 (31), 65-87.
- Güven, F. (2017). *Almanya'da Yaşayan Türklerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hassoy, H. (2016). *Sığınmacılara İlişkin Genel Durum. Savaş, Göç ve Sağlık*. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.
- İnce, C. (2016). Türkiye Bağlamında Dış Göçler, Eğitim Sorunu ve Toplumsal Konumun Yeniden Üretimi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*. Sayı: (32), 293-306.
- İştar, E. (2002). Gazetelerdeki İş İlanlarında Ayrımcılık. *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı: 28, 1-13.

- Kandiyoti, D. ve Saktanber, A. (2002). *Kültür Fragmanları*. (Z. Yelçe Çev.) İstanbul: Metis Yayınevi.
- Karasar, N. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. (34. Basım). Ankara: Nobel Yayınları. (Erişim adresi: https://www.nobelyayin.com/kitap_bilgileri/dosyalar/bilimsel_arastirma_en_180221.pdf, Erişim tarihi: 18 Kasım 2021).
- Kaya, A. (2015). Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslam ve Entegrasyon Tartışmaları. *Göç Araştırmaları Dergisi*. Sayı: (1), 44-79.
- Koçak, O. (2011). *Okul Müdürlerinin Öğrencilik, Öğretmenlik ve Müdürlük Dönemlerindeki Okul Yöneticiliğine İlişkin Metaforik Alguları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Kömürcü, E. Y. ve Özkan, Y. T. D. (2011). *Almanya’da Yaşayan Türk Göçmenlerin Sosyo-Kültürel Sorunları: Bir Entegrasyon Çalışması* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Küçük, S. (2006). Kültürler Arası Konumda İki Dilli Öğrenciler İçin Öğretmen Yetiştirme ve Erasmus Programı. *Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 8(1), 231-251, Afyon.
- Küçükahmet, L. (2010). *Eğitim Bilimine Giriş*. (8. Basım). Ankara: Gazi Kitabevi. (Erişim adresi: <http://dSPACE.yildiz.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/1/422/0107155.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Mathis, Robert L. ve Jackson, John H. (2000). *“Human Resource Management”*. Mason: Cengage Learning. (Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/558279>, Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Max Planck Enstitüsü. (2017). Almanya’ya Türk Göçü Serüveni ve Eğitim Sorunlarına Eleştirel Bakış. (Erişim adresi: https://ssdjournals.org/Makaleler/721218678_2_3-12.62%20%20c3%96zt%20c3%bcrk_382-393.pdf, Erişim tarihi: 2 Aralık 2021).
- Miera, F. (2007). *German Education Policy and the Challenge Of Migration*. Emalie Working Paper. (Erişim adresi: http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/en/2008/10/german_education_policy_and_the_challenge_of_migration.pdf, Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Niray, N. (2009). *Siyasal Kültür Yazıları*. İstanbul: Derin Yayınları.

- Orhan, U. (2015). Sosyal Gerçeklik Mi, Algı Mı? Almanya’daki Türklerin İşyerinde Irksal Ayrımcılık Deneyimleri Üzerine Bir Çalışma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 25(1), 175-184.
- Orman, N. ve Ulutaş, S. (2014). Dilin Gücü Üzerinden Kimliğin Oluşumu. *Die Gaeste Zeitschrift*. Sayı: 31.
- Öztürk, İ., Gimatdinova Çağaç, F. ve Öztürk, M. H. (2018). Türk Göçünün Almanya’da Oluşturduğu Sorunlar. *Journal of International Social Research*. Sayı: 11(61), 596-605.
- Parvis, L. (2013). *Understanding Cultural Diversity in Today’s Complex World. Fifth Edition*. USA: Embrace Publications.
- Perşembe, E. 2008. *Türklerin Entegrasyon Sorunlarında Kültürel Kimliğin Değerlendirilmesi ve Öneriler*. I.Uluslararası Eğitim ve Kültür Bağlamında Avrupa Türkler Kongresi, Cilt I, 187-206.
- Rainer, M., Seifert, W. ve Ulrich, R. E. (1997). *Zuwanderung nach Deutschland: Strukturen, Wirkungen, Perspektiven*. Frankfurt: Campus Verlag.
- Rengi, Ö. ve Polat, S. (2019). Okullarda Kültürel Çeşitliliğe İlişkin Uygulamalar ve bu Uygulamalarla İlgili Öğrenci Görüşleri: Almanya’nın Baden-Württemberg Eyaleti Stuttgart Örneği. *Eğitim ve Bilim*. Sayı: 44(197), 239-260.
- Rose, M. A. (1995). *Education Students Perceptions of Multicultural Education*. M.A. Thesis in Educational Psychology, Mount St. Vincent University.
- Sarıkaya, H. S. (2014). Belçika Flaman Bölgesi Eğitim Sisteminde Türk Kökenli Çocukların Yaşadığı Temel Eğitim Sorunlarının İncelenmesi. *ASOS*. Sayı: 2(8), 246-260.
- Söhn, J. ve Özcan, V. (2006). The Educational Attainment of Turkish Migrants in Germany. *Turkish Studies*. Sayı: 7(1), 101–124.
- Sönmez Selçuk, S. (2012). Postmodern Dönemde Farklılığın Kutsanması ve Toplumun Parçacılaştırılması: “Öteki” ve “Ötekileştirme”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. Sayı: 15(2), 77-99. (Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/sosars/issue/11398/136110>, Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Sözer, A. (2019). Göç, Toplumsal Uyum ve Aidiyet. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 14(28), 418-431. (Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/907705>, Erişim tarihi: 1 Aralık 2021).
- Şahin, C. (2001). “Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme”. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 21(2), s. 57-67.

- Şen, F. (1993). *32 Yıllık Göçün Hikayesi: Federal Almanya 'da Türkler; Misafir İşçilikten Türk Azınlığa*. Essen: Türkiye Araştırmalar Merkezi.
- Tellefsen, T. ve Thomas, G. P. (2005). The Antecedents and Consequences of Organizational and Personal Commitment in Business Service Relationships. *Industrial Marketing Management*. Sayı: 34, 23-37. (Erişim adresi: <http://www.nirvanasosyal.com/h-513-egitimde-aidiyetin-onemi.html>, Erişim tarihi: 2 Aralık 2021).
- Unzicker, K. ve Andreas G. (2018). The German Population is Becoming More Tolerant of Diversity, but Polarization is Increasing. (Erişim adresi: <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/gesellschaftlicher-zusammenhalt/project-news/the-german-population-is-becoming-more-tolerant-of-diversity-but-polarization-is-increasing/>, Erişim tarihi: 5 Kasım 2021).
- Wernersson, M. (2015). Evaluation von Automatisch Erzeugten OCR-Daten am Beispiel der Allgemeine Zeitung. *ABI Technik*. Sayı: 35(1), 23-35.
- Worbs, S. (2003). The Second Generation in Germany: Between School and Labor Market. *The International Migration Review*. Sayı: 37(04), 1011-1038.
- Yamaç, M. (2020). Avrupa'da Yaşayan Türklerin Dini ve Sosyo-Kültürel Hayatında Türk Diyanet Vakıflarının Yeri ve Önemi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı: 2(25), 181-208.
- Zarzavatçioğlu, E. (2014). Scheinhardt'ın "Drei Zypressen" Adlı Eseri Işığında Almanya'da Yaşayan Türk Gençlerinin Kimlik Problemi ve bu Problemlere Yönelik Çözüm Önerileri. *Türk Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*. Sayı: 1(3), 123-134.
- Zora, K. (2015). Güvenikleştirme: Hukuksal Meşruiyetten Siyasal Meşruiyete Evrilme ve Kopenhag Okulu. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(2), 111-126.

Temsili Bürokrasi ve Vatandaş Katılımı*
Representative Bureaucracy and Citizen Participation

Namık Kemal ÖZTÜRK¹
Özge DEMİREL²

Strategic Public Management Journal
Volume 9, Issue 16, pp. 86-100
December 2023
DOI: 10.25069/spmj.1265896
Research Article/Araştırma Makalesi
Received: 27.12.2022
Accepted: 06.09.2023
© The Author(s) 2023
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

Bir toplumda cinsiyet, ırk, etnik köken, dil, din vb. çeşitliliğin kamu hizmeti ifa etmekte görevli olan bürokratik yapıya yansımaları ve bunun hizmetlere olan etkisi temsili bürokrasi kavramıyla açıklanmaktadır. Buna göre demografik yapının kamu bürokrasisine yansımaları pasif temsili bürokrasi, bürokraside bu çeşitliliği temsil eden kişilerin alacakları karar veya uygulamalarında meydana getirdiği değişiklik aktif temsili bürokrasi ve bunun sembolik olmasının dahi olumlu sonuçlar ortaya çıkaracağı, bürokratin eylemine yansımalarına gerek olmadığı üzerine odaklanan sembolik temsili bürokrasi olarak ele alınmaktadır. Bu noktada pasif temsili bürokrasinin oransal olarak bir toplumda demokrasinin gelişimine, aktif temsili bürokrasinin ise bu sürece katılımcı anlayışla ortaya çıkan hizmetler açısından katkı sağlayacağını söylemek mümkündür. Bu çalışmada kamu kurumlarında farklılıkların temsili olan temsili bürokrasinin bir toplumda katılımcı demokrasi ilkelerinin gerçekleşmesi sürecine katkı sunduğu varsayımından yola çıkılmıştır. Buna göre temsili bürokrasiyi içselleştirmiş, iyi kurgulamış bürokratik yapılarda, vatandaşın hizmetten yararlanma memnuniyetinin, hizmette etkinlik ve verimliliğin arttığı, hizmeti kendisinden biri olarak gördüğü bürokratlar elinden aldığı karar alım ve uygulama süreçlerine daha aktif katılım sağladığı sonucuna ulaşılmaktadır. Çalışmada öncelikle temsili bürokrasi kavramı pasif, aktif ve sembolik temsil olmak üzere farklı boyutlarıyla açıklanmıştır. Ardından kavram, tüm boyutlarıyla bir bütün halinde vatandaş katılımına olan katkısı bağlamında ele alınmıştır. Bu değerlendirme, alanda daha önce yapılan çalışmalar ve ortaya koyduğu sonuçlar üzerinden yapılmış ve temsili bürokrasi ile vatandaş katılımında meydana gelen değişim ve dönüşüm örneklerle ele alınmıştır.

Anahtar Kelime: *Temsili bürokrasi, Toplumsal gruplar, Vatandaş, Katılım.*

* Bu çalışma, Marmara Üniversitesi tarafından düzenlenen 6. Sivil Strateji Sempozyumunda sunulan tebliğin, makale formatına dönüştürülmesinden oluşturulmuştur.

¹ Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, nkozturk@mu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7264-4791

² Dr., Bodrum Belediyesi, demirelozge48@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3797-6723

Abstract

Representative bureaucracy is the reflection of diversity on the bureaucratic structure as gender, race, ethnicity, language, religion etc. and its effect on services. The passive representative bureaucracy is the reflection of the demographic structure on the public bureaucracy. An active representative bureaucracy is the change brought about by the decisions or practices of bureaucrats representing diversity. It is symbolic representative bureaucracy that does not require the active action of the bureaucrat. At this point, it is possible to say that the passive representative bureaucracy will contribute proportionally to the development of democracy in a society, while the active representative bureaucracy will contribute to this process in terms of services that emerge with a participatory approach. The assumption of this study is that representative bureaucracy contributes to the realization of participatory democracy in a society. In institutions that apply representative bureaucracy, satisfaction and efficiency in service increase, and participation in decision-making and implementation processes increases. In the study, first of all, the concepts of passive, active and symbolic representation are explained. Then, the contribution of representative bureaucracy to citizen participation is discussed. This evaluation is based on previous studies and results in the field. The change and transformation in citizen participation with representative bureaucracy are discussed with examples.

Key Words: *Representative bureaucracy, Social groups, Citizen, Participation.*

GİRİŞ

Bugün bütün toplumlar cinsiyet, etnik köken, ırk, dil, din veya engellilik durumları itibariyle birbirinden farklı insanlardan oluşmaktadır. Bu insanların herkesle eşit koşullarda ve yaşam standartlarında yaşaması, barınma, beslenme, sağlık gibi gündelik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, onların eşit şart ve fırsatlar ile çalışma hayatına katılmasını gerektirmektedir. Bu fırsatlar özel sektörde bir takım düzenleyici tedbirler alınmasını gerektirdiği kadar kamu sektöründe de düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir. Kamuda, eşit fırsatlarla ve toplumun demografik yapısına uygun şekilde herkesin liyakatine göre işe alınma ve ücret elde etme hakkına erişmesi için farklı düzenlemeler yapılması mümkündür. Bu düzenlemeler personel sisteminde, ücret sisteminde, işe alım politikalarında bir dizi dönüşümü gerektirmektedir. Bu dönüşüm ilkelerinden biri de toplumun demografik yapısının bürokrasiye yansımaları olarak adlandırılan temsili bürokrasidir.

Temsili bürokrasi en genel tanımıyla, bir toplumda demografik yapının kamu bürokrasisine yansımaları, kendine yer bulması ve bunun kamu hizmet ve uygulamalarına olumlu katkı sunmasıdır. Temsili bürokrasi, bürokraside, sosyo-demografik açıdan etnik, dil, din, renk, kültür gibi farklılığı olan insanların eşit temsili ile sınırlı değil, aynı zamanda kadın, engelli gibi hususlarda dezavantajlı olan grupların da eşit ve orantılı olarak yer alması üzerine daha geniş perspektifte kurgulanmış bir kavramdır (Öztürk ve Hameş, 2018: 82). Hizmet edilen nüfusun çeşitliliği ile hizmet edecek işgücü çeşitliliğinin birbirine uyumu olan bu temsil, toplumsal barışa, hizmette kalite artışına, anlaşıldığını ve temsil edildiğini düşünen vatandaş memnuniyetine katkı sunmanın yanı sıra bir toplumda katılımcı demokrasinin gelişmesine de önemli katkılar sunmaktadır. Demokratik toplumlarda temsili bürokrasi ile vatandaşların talep ve beklentilerine karşı daha duyarlı, daha çözüm odaklı ve daha verimli

politikalar yapılacağı ve uygulanacağı ileri sürülmektedir. Böylece görece olarak kamusal hizmet ve haklardan eksik yararlanan veya hiç yararlanamayan dezavantajlı kişilerin, devlet kurumlarının yönetsel ve hatta siyasi karar alım süreçlerine dahil olacağı, daha katılımcı anlayışla oluşturulan politikaların daha adil olacağı ve kişiler arasında ayrımı engelleyeceği kabul edilmektedir (Hameş, 2021: 2). Bu yönüyle toplumsal barışa ve huzura katkı sağlayan temsili bürokrasinin aynı zamanda toplumun genel yapısını, ihtiyaçlarını ve beklentilerini yansıtması sebebiyle daha isabetli ve doğru politika belirlenme ve uygulanması sürecine de katkı yapacağı ileri sürülmektedir. Çünkü kişilerin veya grupların sorunlarını ve taleplerini ancak onların içinden gelen, aynı geçmiş, deneyim ve birikime sahip kişiler eliyle daha doğru şekilde çözüme kavuşturulabileceği savunulmaktadır.

Temsili bürokrasinin sayılan faydalarının yanı sıra kavrama zaman zaman eleştiriler de yapılmıştır. Bu eleştiriler; kavramın sınırlarının henüz net olarak çizilememiş olması, demografik yapının eşit ve adil temsiline dayanmasından dolayı liyakat ilkesinden taviz verilmesi tehlikesi oluşturduğu, tarafsız ve değer yargılarından arınmış hizmete zarar verebileceği gibi hususlardadır (Hameş, 2021:27). Bu çalışmada temsili bürokrasi kavramı, kavrama yöneltilen eleştiriler de göz önünde bulundurularak vatandaş katılımına olan katkıları üzerinden değerlendirilmektedir. Bu noktada toplumun demografik kompozisyonuna uygun şekilde, görevin gerektirdiği yetkinlik ve liyakat üzerinden kamu bürokrasisinin belirlenmesi ile kamu hizmetlerinin daha adil, eşit, kaliteli ve ihtiyaca uygun şekilde yerine getirileceği, bunun da demokrasi ve katılımcılığın gelişmesi noktasında önemli katkıları olacağı ele alınmaktadır. Buna göre vatandaşın kamudan beklediği hizmet ve uygulamalarda, kendisiyle ortak geçmiş ve değerlere sahip kişilerin söz sahibi olması sayesinde anlaşıldığını, fikirlerinin değerli olduğunu, taleplerinin karşılık bulduğunu ve sorunlarının en doğru şekilde çözüme kavuşturulduğunu düşünerek katılım sürecinde daha aktif olacaktır. Vatandaşın aktif katılımı, ülkede demokrasinin olduğu kadar toplumsal barışın da gelişmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Çalışmada kamu bürokrasisinde temsil sadece etnik köken, ırk, dil, din gibi ortak unsurlar üzerinden değil cinsiyet veya engellilik durumlarını da kapsayacak şekilde daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Burada toplumun genel demografik yapısının oransal olarak temsili anlayan pasif temsili bürokrasi, hizmetlerin ifası sürecinde bunun etkisini değerlendiren aktif temsili bürokrasi ve sembolik temsili bürokrasi kavramları bir bütün olarak değerlendirilerek vatandaş katılımına olan katkısı ele alınmaktadır. Burada öncelikle temsili bürokrasi kavramı farklı tanımlarıyla açıklanarak, kavramın katılımcı anlayışın gelişmesi üzerindeki olumlu etkileri, alanda daha önce yapılmış çalışmalar üzerinden iyi uygulama örnekleri verilerek ortaya konulmaktadır.

1. TEMSİLİ BÜROKRASİ: KISA BİR TARİF

Temsili bürokrasi kavramı ilk defa 1944 yılında, Donald Kingsley tarafından İngiltere’de hakim sosyal sınıf olan orta sınıfın bürokraside daha fazla yer alması düşüncesinden hareketle ortaya atılmıştır (Kingsley, 1944: 266). Kingsley, orta sınıfın bürokraside temsili sayesinde bu kesimin talep ve beklentilerine uygun, daha kaliteli ve iyi hizmet götürülebileceğini öne sürmektedir (Hameş, 2021: 7). İngiliz bürokrasisi için yapılan bu önermenin ardından 1946 yılında ABD bürokrasisi için de David Levitan tarafından temsili bürokrasi fikri ileri sürülmüştür. Levitan, toplumun demografik yapısını yansıtan bürokratlar eliyle yürütülen kamu hizmetinin daha yararlı ve halkın da bu hizmetleri benimseme ve kabul etme oranının daha yüksek olacağını

savunmaktadır. Bu yönüyle Levitan temsili bürokrasiyi, demokrasinin bürokrasiye yansması ve olumlu sonuçlarıyla alternatif bir sistem olarak görmektedir (Arslan, 2019: 26).

Temsili bürokrasi, yönetsel açıdan daha demokratik bir yapı oluşturarak, toplumun genel demografik yapısının bürokrasiye yansması ve böylece toplumun ihtiyaç ve sorunlara karşı daha cevap verebilir bir yönetim oluşturulması üzerine kurgulanmıştır (Durmuş, 2021: 77). Kavram, demografik yapı içerisinde yer alan etnik köken, dil, din, renk farklılıkları olan azınlıkların yanı sıra kadın, engelli, gazi gibi kişilerin de bürokratik kademedede olmasını da içermektedir. Bu yönüyle temsili bürokrasi, bir toplumda var olan tüm çeşitliliklerin veya toplumsal mozağin bürokrasiye yansması olarak nitelendirilmektedir. Herkes açısından işe ulaşmada ve çalışma koşullarında fırsat eşitliğinin sağlanması, işgücünde etnik köken, renk, dil, din, kültürel farklılığın, cinsiyet veya başka ayrımın yapılmamasının karşılığı temsili bürokrasi olarak karşımıza çıkmaktadır. Temsili bürokrasi, kamu hizmetini ifa eden ve hizmetten yararlananlar açısından katılım ve demokratik ilkelerin gerçekleşmesine katkı sunarken talep ve beklentilere uygun hizmet verilmesi, memnuniyetin artması, kalitenin yükselmesi gibi sonuçlar da ortaya koymaktadır. Toplumun bir çeşit aynası olarak görev yapan kamu bürokratları sayesinde vatandaş ile daha güçlü bağlar kurulmakta ve beklentilerine uygun politikalar uygulanması yönünde daha duyarlı olunacağı savunulmaktadır (Öztürk, 2017: 256).

Toplumsal yapıdaki çeşitliliğin farklı yöntemler kullanılarak bürokraside yer alması mümkündür. Fırsat eşitliği, kota uygulamaları, pozitif ayrımcılık uygulamaları bu yöntemlerden bazılarıdır. Fırsat eşitliği ve kota uygulamaları genellikle azınlık grupların, pozitif ayrımcılık ise engellilerin veya kadınların bürokraside kendilerine yer bulmaları için kullanılmaktadır (Hameş, 2021: 13). Yöntem farklılıkları olsa da varılması hedeflenen nokta aynı olup hepsi, herkesin eşit fırsatlarla bürokraside yer alması ve toplumun bürokraside adil temsil edilmesidir.

Kavramın pasif, aktif ve sembolik olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır. Pasif temsili bürokrasi, bürokraside toplumun genel demografik yapısının oransal olarak yer almasıdır. Bu, etnik köken, dil, din vb. sebeplerden dolayı azınlık olan grupların veya kadınların nüfus içerisindeki payı oranında kamuda görev alması ya da demografik çeşitliliğin bürokrasiye yansmasıdır (Hameş, 2021: 13). Pasif temsili bürokrasi, toplumun tüm kesimlerinin bürokraside temsilci bulundurmaları olup bürokrasinin toplumla uyumunu göstermektedir (Arslan, 2019: 70). Bürokraside pasif temsil ile farklı grupların politika görüşlerinin paylaşılabilirdiği, duyarlı olduğu, iyi hissetmelerine imkan sağlandığı, benimseme ve katılımlarının arttığına ve bu sayede kamu hizmetlerinde meşruiyetin arttığına inanılmaktadır (Keiser, 2010: 48, Woo, 2015: 13). Yine pasif temsili bürokrasi aracılığıyla, var olan farklılıkların bürokraside görünür kılınacağı, kabulünün sağlanacağı ve toplumsal kimlik algısının genişleyeceği kabul edilmektedir (Woo, 2015: 13).

Kavramın diğer boyutu olan aktif temsili bürokrasi, bürokraside temsil edilen grupların çıkarları, ihtiyaç, talep ve beklentileri doğrultusunda kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasıdır (Grissom, Kern ve Rodriguez, 2015: 186). Bir başka tanıma göre aktif temsili bürokrasi, bürokratların sahip oldukları yetkileri, kendileriyle ortak geçmişten gelenlerin çıkarlarını korumak veya ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere kullanmasıdır (Arslan, 2019:89). Bu noktada pasif temsili bürokrasi demografik yapının oransal olarak bürokraside temsiliyle ilgilenirken bu temsilin kamu politika ve uygulamalarındaki etkinliği ise aktif temsili bürokrasinin konusunu oluşturmaktadır. Aktif temsili bürokrasi ile özellikle azınlık grubu üyesi bürokratlar, bu

grupların hizmetten yararlanma memnuniyetini artırmak üzere çalışacak ve bu da genel olarak faydayı artıracaktır (Arslan, 2019: 88). Aktif temsili bürokrasi sayesinde aynı geçmişten gelen, ortak sorun, talep ve ihtiyaçları olan grupların beklentilerinin daha etkin ve verimli şekilde karşılanacağı ve hizmetlere yansıtacağı kabul edilmektedir. Bu sayede de kamu politika ve karar alım süreçlerine vatandaş katılımını artıracacağı düşünülmektedir. Çünkü vatandaş, taleplerinin dinlendiği ve buna uygun çözümler getirildiğini görecektir ve fikirlerini daha fazla ortaya koyma eğiliminde olacak, dolayısıyla da daha aktif katılımcı olacaktır.

Temsili bürokrasinin kendisinden beklenen faydayı ortaya koyabilmesi veya pasif temsilin aktif temsile olumlu katkı sunabilmesi için ilgili bürokratların geniş takdir yetkisine sahip olmaları ve hizmetlerin demografik yapılara uygun olarak verilmesi şartları bir arada gerçekleşmelidir (Öztürk ve Hameş, 2018: 84). Nüfus dikkate alınarak atanan bürokratlar, geniş takdir yetkisine sayesinde kendileriyle aynı geçmişe sahip grupların ihtiyaçlarına uygun politikalar belirleyebilecek ve çözümler üretebilecektir. Bu da bir yandan kamu hizmetlerinin herkes açısından meşruiyetine katkı sağlarken bir yandan da her kesimin dikkate alındığı inancıyla katılımcı süreci aktifleştirecektir.

Temsili bürokrasi ile ilgili çalışmalarda aktif ve pasif temsilin yanı sıra son yıllarda sembolik temsil kavramı da tartışılmaya başlanmıştır. Sembolik temsil, bürokraside toplumsal özelliklerin oransal olarak yansıtılması yani pasif temsilin yeterli olduğu, bunun karar ve uygulamalara dönüşmesinin gerekli olmadığı düşüncesinden yola çıkmaktadır. Buna göre, bürokraside temsilin kurum içerisinde birtakım olumlu değişimler meydana getirmesi için eyleme gerek olmayabilir, temsilcinin bulunması bile sonucun değişmesi için yeterli olabilmektedir (Arslan, Lamba ve Öztop, 2020: 413). Sembolik temsilde, vatandaşların kendileriyle ortak geçmişe sahip bürokratlar olduğunu görmesi aidiyet hislerinin ve bunun kararlara yansıtacağı inancının gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Arslan, 2019: 94-95). Aktif temsili bürokrasi, bürokratların sosyolojik açıdan ortak geçmişe sahip olduğu kesimlerin faydalarını artırmak üzere eylemlerde bulunmaları, bunu da kamu politika belirleme ve uygulama süreçlerine olan olumlu katkısı ile ilgilenmektedir. Buna karşın sembolik bürokratik temsil, bu sonuçların bürokratların herhangi eylemine gerek olmaksızın ortaya çıktığını ileri sürmektedir (Arslan, 2019: 93). Bürokraside yer almanın sonuçları değiştirmek için yeterli olacağı fikri üzerine kurulu sembolik temsil ile vatandaşların da kamu hizmet ve uygulamalarının meşruiyeti algılarını olumlu etkileyeceği ve bunun da katılım sürecine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Temsili bürokrasi kavramına bazı noktalarda eleştiriler yapılmaktadır. Bu eleştiriler genel olarak nüfusun demografik eşit temsili ile liyakat ilkesinden taviz verileceği, bürokratların değer yargılarına göre uygulamalar yapabileceği ve bunun da adalet ve eşit hizmet ilkelerine zarar verebileceği, pratikte herkese eşit fırsat tanımının mümkün olamayacağı, kavramın tanımının henüz belirsiz ve sınırlarının net olmadığı gibi hususlardadır (Hameş, 2021:27-28). Ancak bu eleştirilerin doğru ve güvenilir işe alım politikaları benimsenmesi, liyakat ve yeteneğin temel alınması, personel yönetiminde demokratik değerlerin önemsenmesi, hizmetlerin ihtiyaç, etkinlik ve verimlilik yönlerinden denetlenmesi gibi önlemlerle aşılmasının mümkün olacağı düşünülmektedir. Ayrıca kavrama yöneltilen liyakat ilkesinin zarar göreceği eleştirisinin aksine kavramın kendinden beklenen faydayı ortaya koyması açısından liyakat ilkesinin çok daha önemli olacağı, bu yönüyle liyakat ve yeteneğin personel yönetiminde demokratik değerlerin yerleşmesi için önemli bir başarı kriteri olacağı ve bu yolla etnik köken, cinsiyet, dil, din vb. durumları sebebiyle kayırmacılık yaparak işe almanın azaltılabileceği savunulmaktadır (Campbell, 2021: 9). Yine toplumun bürokraside ne oranda ve

düzye temsil edileceği, burada niteliğin mi niceliğin mi önemli olacağı, eşitsizliklerin temsil yoluyla ne ölçüde giderilebileceğinin belirsiz olduğu hususlarında kavrama yönelik eleştiriler yapılmaktadır (Hameş, 2021:28). Bu noktada bir toplumda herkese bürokraside eşit temsil ve fırsat sunulması üzerine inşa edilen temsili bürokrasi benimsenecekse, bunun bürokrasinin tüm kademelerinde mevcut olması gerektiği düşünölmektedir (Aşkar, 2019:102). Bu temsilde nicelik kadar nitelik de önemli olup liyakat ve yeteneğin temel ilke olarak benimsenmesi, bürokraside yaşanan eşitsizliklerin aşılmasında önemli bir adım olacaktır.

Bu noktada kavrama yöneltelen eleştiriler bir yana bürokraside temsil ile hizmette meşruiyet, etkinlik ve verimlilik artışı sağlanacağı, kamu kurumlarına duyulan güvenin artacağı, beklenti ve sorunların çözümünde ortak akıl ile hareket etmenin hakim olacağı, dikkate alındığını görerek vatandaş katılımının artacağı değerlendirilmektedir. Bu noktada temsili bürokrasinin, katılımcı yönetim anlayışının gelişmesine bağlı olarak toplumda demokratik değerlerin gelişmesine, adalet ve eşitlik duygusunun yerleşerek barış ve huzurun tesisine yardımcı olması beklenmektedir. Ayrıca kamu kurumlarında temsilin artmasına bağlı olarak hizmet performansının da arttığı kabul edilmektedir. Buna göre temsilin fazla olduğu kurumlarda işe alım süreçlerinde ayrımcılık yapılmadığı ve buna bağlı olarak azınlık mensubu, dini, dili, cinsiyetine göre değil liyakatine ve uzmanlığına bağlı olarak alım gerçekleştirildiği için daha yetenekli insanlarla çalışıldığı belirtilmektedir. Kurum içerisinde farklı bakış açılarının olması sebebiyle problem çözme kabiliyetlerinin geliştiği bunun da verimlilik artışına önemli katkılar sağladığı vurgulanmaktadır. Kamu hizmetlerinde görölen bu verimlilik artışı ile vatandaşların hizmetlere katılımında isteklerinin artacağı, ortak akıl ile daha kaliteli, ihtiyaca uygun ve faydalı hizmet sunulacağı savunulmaktadır. Bu noktada özellikle kamuda temsilin artmasına bağlı olarak kurumsal bütönlüğün sağlandığı ve ortaya çıkan uyumlu havanın kurumsal davranışlarda duyarlılığının gelişmesine yol açtığı bunun da vatandaşın ortak iş üretimine katkısını ve cesaretini artıracağı sonucuna ulaşılmaktadır (Hong, 2015: 14).

2. TEMSİLİ BÜROKRASİ VE VATANDAŞ KATILIMI

Temsili bürokrasinin kamu kurumlarında ve vatandaş davranışlarında meydana getirdiği değişiklikleri izlemeye yönelik olarak çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda zaman zaman pasif temsil, aktif temsil veya sembolik temsil kavramları ayrı ayrı ele alınmış ve etkileri değerlendirilmiştir. Yapılan bu çalışmalar üzerinden temsili bürokrasinin vatandaş katılımı, vatandaş davranış ve işbirliğine olumlu katkılarını aktaracağımız bu bölümde, temsili bürokrasi kavramı bir bütönlük olarak ele alınmıştır. Burada pasif, aktif veya sembolik olmasına bakılmaksızın kamu yönetiminde temsili bürokrasi ilkelerine uygun atanan bürokratlar eliyle verilen hizmetin, vatandaşlar üzerinde meydana getirdiği değişimler, katılımcı yönetim anlayışının yerleşmesine olan katkısı değerlendirilmiştir.

Temsili bürokrasi ve etkileri üzerine yapılan çalışmaların ilki ABD’de 1968 ile 1984 yılları arasında eğitim alanında fırsat eşitliğinin sağlanması için neler yapılacağını ortaya koyan çalışmadır. Çalışma, en az 15.000 öğrenci ve %1 oranında Afrikalı-Amerikan siyah öğrencilerin okuduğu 170 kadar büyük okul bölgesinde yapılmıştır. Çalışmada ilgili okullarda özellikle Afrikalı Amerikalı öğrencilerin orantısız ve adaletsiz bir şekilde daha düşük beceri alanlarına ayrıldığı ve daha fazla disiplin cezalarına tabi tutulduğu ele alınmıştır. Bu adaletsizliğin giderilmesi ve eğitimde herkes için fırsat eşitliği sağlanması için Afrikalı Amerikalı öğretmenlerin sayısının artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu durumda öğrencilerin yaşadıkları

eşitsizliklerin giderilebileceği belirtilmiş ve kendileriyle aynı ortak geçmişe sahip öğretmenlerin bu süreçte olumlu katkı sunacağı değerlendirilmiştir (Meier ve diğerleri, 1990: 10).

Temsili bürokrasinin kamu yönetiminde meydana getirdiği değişimleri gözlemlemek, farklı politika etkilerine sahip olarak farklı çıktılar ortaya koyma becerisini analiz etmek amacıyla bir çalışma da Florida'da yapılmıştır. Bu çalışmada örneklem olarak 67 devlet okulu seçilmiş ve burada okuyan öğrencilere, aynı ortak kökene sahip öğretmenler tarafından verilen eğitimde kalitenin, etkinin ve olumlu iletişimin arttığını ortaya koymuştur. Çalışmada elde edilen bulgular sonucunda kamu bürokrasisinde temsilin sadece sembolik bir önemi olmadığını, bunun ötesinde kamu politika ve çıktılarında önemli etkileri olduğuna dikkat çekilmiştir (Meier ve Stewart, 1992). Yine eğitim alanında aynı sosyolojik tabandan gelen öğretmen ve okul müdürlerinin kurum içi iletişimlerini konu alan çalışmada benzer bulgulara rastlanmıştır. Buna göre aynı etnik kökenden gelen okul müdürleriyle çalışan öğretmenlerin işlerinden daha fazla tatmin olduğu ve işten ayrılma oranlarının düşük olduğu gözlemlenmiştir (Arslan, Lamba ve Öztöp, 2020: 428). Aynı çalışma kapsamında siyah öğretmenlerin çalıştıkları okullarda beyaz okul müdürü olduğu zaman ek ücret olarak daha az kazandıklarına dair sonuçlara ulaşılmıştır (Grissom ve Keiser, 2011: 557). Bu adaletsiz tutum hiç şüphesiz kurum içi olduğu kadar toplumsal barışa, eşitlik ve adalet duygusuna da önemli zararlar verecek bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kamu bürokrasisinde temsil unsurunun vatandaşlar üzerindeki etkilerini ele alan bir başka çalışma da ABD'de devlet okullarında çalışan 150 Kızılderili okul müdürü ve onların Kızılderili topluluklar üzerindeki etkilerini konu almıştır. Anket yoluyla yapılan bu çalışma, ortak etnik kökenden gelen okul müdürlerinin, diğer okul müdürlerine göre bu gruplarla daha yüksek düzeyde iletişim kurabildiğini, artan etkileşim ile işbirliği ve katılım durumunun geliştiğini ortaya koymuştur (Conner, 2016: 288). Bu çalışmada kamu yönetiminde anlamlı, etkin ve verimli politika sonuçları ortaya koymak için paydaşlarla iletişimin çok önemli olduğu ve bunu sağlamanın bir yolunun da temsili bürokrasi olduğunu vurgulanmıştır. Temsili bürokrasinin vatandaşları yönetime katılmaya teşvik ettiği ve yönetişime katkıda bulunduğu belirtilmiştir (Arslan, Lamba ve Öztöp, 2020: 428).

Azınlık mensubu öğrencilerin başarı ve motivasyonları ile temsil arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir başka çalışma Dee tarafından yine ABD'de yapılmıştır. Çalışmaya göre azınlık ve azınlık olmayan öğrenciler arasındaki başarı düzeyi eğitim alanında görülen en büyük sıkıntılardan olup toplumsal yapıda birçok soruna da temel teşkil etmektedir. Eğitim hayatında yaşanan motivasyon eksikliği, düşük başarı, gruplar arasında görülen sıkıntıları daha derinleştirmekte, sağlık, barınma, beslenme, aile, çalışma hayatı, ücret gibi farklı alanlarda da sorunlara sebep olmaktadır. Dahası bu sorunlar toplumsal adalet, barış ve huzura da olumsuz olarak etki etmektedir. Çalışmaya göre etkisi bu denli büyük olan eğitim farklılığını azaltmak, azınlık ve azınlık olmayan öğrencilere eşit fırsatlarla daha kaliteli ve iyi eğitim vermek sorunların çözümünde kilit nokta olacaktır. Bu noktada ABD'de eğitim alanında azınlık gibi dezavantajlı grupta yer alan öğrencilerin yaşadıkları bu sorunların kabul edilmesi ve çözüm yolunun ortaya konulması üzerine yasal anlamda birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Bu yasal düzenlemelerden biri de 2001 yılında azınlık gibi dezavantajlı gruptaki öğrencilerin akademik başarısını artırmak, eğitim programlarını iyileştirmek üzere yapılan Hiçbir Çocuğun Geride Kalmaması Yasasıdır (No Child Left Behind Act of 2001). Yasa çalışmada da ortaya konulduğu gibi azınlık mensubu öğrencilerin eğitim alanındaki sorunların çözümünü, yaşanan diğer sorunların çözümünde ilk sıraya koymuştur (Dee, 2005: 158). Buna göre toplumda azınlıklara yönelik uygulanan politikalarda eşitlik ve adaletin tesis edilmesi öncelikle eğitim alanında yapılması gereken düzenlemelere bağlıdır. Eğitimde fırsat eşitliği

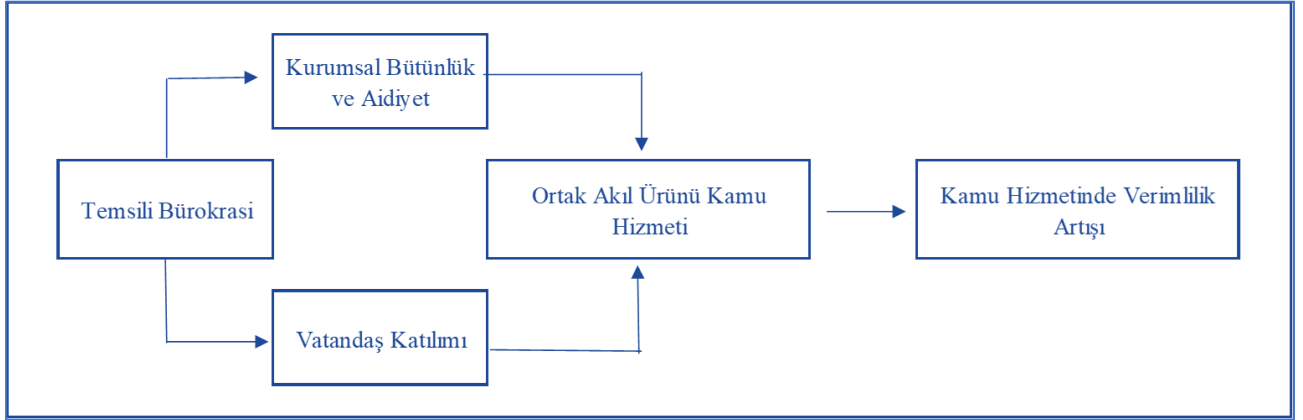
sağlanır ve herkes için iyi bir eğitim sistemi yerleştirilirse, en başından kişiler arasındaki problemlerin oluşması engellenecek, herkese iyi yaşam koşullarında yaşaması için ortam oluşturulmuş olacaktır. Aynı ve kaliteli eğitimi alan kişiler, liyakatine göre eşit ücret ve çalışma imkânı elde edecek, herkes gibi gelirene uygun barınma, beslenme, sağlık, aile hayatı gibi şansını elde edecek, toplumla barışık ve huzurlu yaşayacaktır. Bu noktada eğitim ve çalışma ortamında temsilin olması kritik öneme sahiptir. Çünkü kendisi gibi olanlardan alacağı eğitim öğrencilerin kendilerini güvende hissetmelerine ve başarılarının artmasına katkı sağlayacaktır. ABD’de yapılan bu çalışmada öğrencilerin kendileri ile aynı etnik köken, ırk, renk veya cinsiyete sahip öğretmenlerden aldıkları eğitimde, başarılarının arttığı fikrini destekleyen bulgulara ulaşmıştır (Dee, 2005: 165). Buna göre azınlık mensubu kişilerin belirli kademelerde çalıştığını gören diğer azınlık mensubu kişilerin, geleceğe dair plan ve programları olumlu etkilenmekte, kendisine bu toplumda eşit fırsatlar verileceğini ve kendisinin de buralara gelebileceğine dair umudu olmasına katkı sağlamaktadır. Bu da bu kişilerin çalışma azimlerini geliştiren ve başarılarını artıran, bugünden geleceklerini şekillendiren önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Grissom, Kern ve Rodriguez, 2015: 187).

Temsili bürokrasinin kamu yönetimindeki etkileri üzerine yapılan çalışmalar sadece eğitim alanıyla sınırlı kalmamıştır. Birleşik Krallıkta görevli polis memurlarının etnik kökenleri ve bunun vatandaş davranışlarına etkisi ile ilgili çalışma da yapılmıştır. Çalışmada güvenlik güçleri içerisinde etnik grupların temsili arttığında bu bölgelerde suç işleme oranlarının düştüğü sonucuna varılmıştır. Bu sonuca ulaşmada azınlık grubu üyesi polis memurlarının temsilinin artmasına bağlı olarak ortaya çıkan tutum ve davranış değişikliğinin önemli etkisi olduğu düşünülmektedir. Azınlık üyesi polis memurları ile özellikle azınlıkların doğası gereği daha fazla suç işleme eğiliminde oldukları yönündeki önyargı ile sorgusuz suçlama durumunun azaldığı, kendilerinin dinlenildiği ve önyargıların ortadan kalktığını gören grup üyelerinin bu duruma olumlu karşılık vererek kendilerini daha rahat ifade ettikleri ve şiddetten uzaklaştıkları ortaya konulmuştur (Hong, 2015: 11). Çalışmada azınlık üyesi vatandaşlara karşı geliştirilen agresif tutumun ve önyargının azalmasına bağlı olarak suç oranlarının azaldığı verilerle desteklenmiştir. Buna göre Birleşik Krallıkta 10 yıllık dönem içerisinde azınlık mensubu polislerin atanmasında görülen %10’luk artış sayesinde rapor edilen ortalama suç olayı sayısında %3,8’lik bir azalma görülmüştür (Hong, 2015: 13). Çalışmada azınlık temsilinin kurum içinde tutum değişikliği ve olumlu iklim oluşmasına katkı sağladığı, bunun kurumun hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırdığı gibi vatandaşların memnuniyetini ve güvenini de artırdığı ele alınmıştır. Kurumlar hakkında vatandaşın algısının olumlu yönde değişimi sayesinde ortak iş üretme isteğinin arttığı ve dolayısıyla katılımcı yönetim anlayışının gelişmesine önemli katkı sunduğu vurgulanmaktadır. Örneklem olarak ele alınan polis teşkilatı içerisinde temsilin artmasına bağlı olarak ortaya çıkan kurum içi olumlu iklimin vatandaşlar açısından adalet duygusunun gelişmesine ve bunun da katılımı arttırdığına ilişkin durum verilerle desteklenmiştir (Hong, 2015: 15). Birleşik Krallıkta çalışan azınlık mensubu polislerin temsilinin artmasına bağlı olarak suç oranlarının azalışını ele alan bu çalışmada beklenen olumlu sonucun ve katılımın artması şematik olarak gösterilmiş ve belirli koşulların gerçekleşmesine bağlanmıştır. Buna göre;

1. Demografik yapıyla orantılı olarak bürokraside temsilin olması
2. Bürokratların geniş takdir yetkisine sahip olması
3. Bürokratların vatandaşların gündelik hayatına ilişkin doğrudan hizmet verecek pozisyonda olması

koşullarının bir arada olması durumunda kurumsal aidiyet ve bütünlüğün sağlanacağı, kamu politika belirleme ve uygulama sürecinde vatandaşın katılımının artacağı, bunların ortak aklın ürünü kamu hizmetlerinin ortaya çıkmasına katkı sunacağı ve sonucunda da kamu hizmetlerinde verimliliğin artacağı değerlendirilmiştir (Hong, 2015: 15). Yapılan bu değerlendirmenin şematik gösterimi de aşağıdaki şekilde yapılmıştır.

Şekil 1: Temsili Bürokrasinin Vatandaş Katılımına ve Kamu Hizmetlerinde Verimlilik Artışına Etkisi

Kaynak: Hong, 2015: 16

Temsili bürokrasinin azınlık üyesi vatandaşlar üzerindeki etkilerini ABD ve İngiltere dışında ortaya koyan bir diğer çalışma Campbell tarafından yapılmıştır. 43 farklı ülkede yapılan bu çalışmaya göre azınlık üyesi vatandaşlar temsili bürokrasi kavramına oldukça olumlu anlamlar atfetmekte ve güven artırıcı bir unsur olarak kabul edilmektedir (Campbell, 2021: 7). Temsili bürokrasinin vatandaş tutumları üzerindeki etkisi ve ortaya çıkan güven, meşruiyet ve katılım ilişkisini ele alan diğer bir çalışma da Arslan, Lamba ve Öztop tarafından ülkemizde yapılmıştır. Polis ve jandarma teşkilatı üzerinde yapılan bu çalışmaya göre; bürokratik temsil sayesinde kurumlara güven artmakta, hizmetlerin meşruiyetine katkı sağlamakta, ortaya çıkan bu olumlu algı ve tutuma bağlı olarak vatandaşın karar alım ve uygulama süreçlerine katılımı da artmaktadır. Çalışmada, kolluk güçleri özelinde temsil artışı ile güven, katılım ve meşruiyet arasında pozitif ilişki olduğu verilerle desteklenmiştir. Çalışma, Nevşehir’de yaşayan 550 vatandaş üzerinde anket yoluyla yapılmıştır. Ankete katılanlardan akraba veya yakını polis veya jandarma teşkilatı içerisinde görev yapanların, bu kurumların faaliyetlerinin meşruluğuna ve faaliyetlerinden memnuniyetlerine daha pozitif yaklaştığı ve kendisinin bu kurumlarda temsil edildiğini düşündüğünü ortaya koymuştur. İlgili kurumlar içerisinde temsil edildiğini hisseden vatandaşların da bu kurumların faaliyetlerine güveninin ve katılımının arttığı değerlendirilmiştir. Söz konusu çalışmaya göre, ülkemiz kamu bürokrasisinde farklı grupların istihdamının artırılması suretiyle ortaya çıkan sembolik temsilde, kamu hizmetlerinde meşruiyetin sağlanabileceği, güvenin, vatandaş katılımının ve desteğinin artırılabilceği sonucuna ulaşılmıştır (Arslan, Lamba ve Öztop, 2020: 413-414).

Temsili bürokrasinin kamu kurumları içerisinde çeşitliliği sağlayarak aslında sosyal anlamda da çeşitliliğe katkı sunduğu savunulmaktadır. Buna göre bir kamu kurumunda toplumun demografik yapısına uygun, etnik köken, ırk, renk, cinsiyete göre temsiliyet sağlandığında, bu sosyal tabanın değerlerinin anlam kazanacağı ve dikkate alınacağı, hareketlerin ve hizmetlerin bu değerlere göre şekilleneceği dolayısıyla politika sonuçlarının buna

uygun ortaya çıkacağı vurgulanmaktadır. Yani pasif temsilden aktif temsile giden süreçte kökene göre temsiliyetin değerlere, bunun hareketlere ve en sonunda kamu politika çıktılarına yansıtacağı kabul edilmektedir. Etnik köken ortaklığının politika çıktılarında ve işbirliğine katkısına benzer bir durum da kamuda kadın hizmet veren ve alan arasındaki ilişkide görülmektedir. Buna göre kadın vatandaşlar, kadın memurlardan hizmet aldıklarında veya hizmet aldıkları kurumlarda kadın yöneticilerle karşılaştıklarında işbirliğine daha yakın olmakta ve bu sayede daha etkili ve yerinde politikalar ortaya konulmaktadır (Arslan, Lamba ve Öztop, 2020: 429). Bu değerlendirmeyi somutlaştırmak amacıyla kadın bürokratlar ve hizmet verdikleri kadınlar üzerinde bir çalışma yapılmış ve verilerle desteklenmiştir. Bu çalışmada elde edilen veriler ışığında kadın bürokratların çalıştıkları aile içi şiddet ile ilgili hizmet veren kurumlarda, ihbar ve çözüm olasılıklarının arttığı ortaya konulmuştur (Arslan, Lamba ve Öztop, 2020: 428). Çünkü özellikle aile içi şiddet durumunda şiddet mağdurlarının, çocuklarını kaybetme veya daha ağır şiddet görme korkusu veya tehdidi nedeniyle güven sorunu yaşadıkları ve ihbar etmekten çekindikleri belirtilmektedir. Ancak bu mağdur kadınların, karşılarında kadın bürokrat olması durumunda kendini daha iyi anlayabileceği hissi ile güven duydukları ve durumu daha kolay izah edebildikleri ele alınmıştır. Yine cinsel saldırılara ilişkin şikayetlerde kadın bürokratları gören mağdurların konuyu daha rahat aktarabildikleri ve ceza verilmesi noktasında daha güven duydukları savunulmaktadır. Bunu desteklemek üzere yapılan çalışmada, kadın mağdurların, özellikle kolluk gücünde görev yapan kadın bürokratlarla daha açık bir iletişim kurup işbirliği yapabildiği ve daha kaliteli bir çözüm elde edebildiği görülmüştür. Bu çalışmaya göre; bürokraside temsil ile ortaya çıkan bu aktif işbirliği, katılımcı bir süreçle ortak çözüm geliştirme ve demokratik çıkarılara uygun politika üretmeye önemli katkı sağlamıştır (Norma ve Greg, 2017: 3-7).

Kadınların bürokraside temsilinin politika sürecine katkısına ilişkin detaylı bir başka çalışma da 44 ülke üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmada ilgili ülkelerde kadınların bürokratik temsili ve etkileri analiz edilmiş ve kadınların bürokraside temsilinin ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliği kabulü ve kadınlara yönelik destekleri ile oldukça paralel olduğu görülmüştür. Buna göre kadınlara yönelik siyasi ve bürokratik destek olduğu ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin yüksek olduğu ülkelerde kadınların bürokraside temsili de artmıştır. Bu da temsili bürokrasinin elverişli politika, siyasi ortam ve destekle güçlendiğini, bunların birbirleriyle yakın ilişkide olduğunu ortaya koymuştur (Seung-Ho, Song ve Meier, 2021: 5).

Temsili bürokrasinin vatandaş davranışlarında meydana getirdiği olumlu değişimlere ilişkin bir başka çalışma da gaziler üzerinde yapılmıştır. Bu çalışma ile etnik köken, dil, din veya cinsiyet temelinde temsilin vatandaş üzerinde etiklerine ilişkin daha önce yapılan çalışmalara farklı bir açıdan yaklaşmış ancak yine benzer sonuçlara ulaşmıştır (Gade ve Wilkins, 2013: 267). Buna göre rehabilitasyon hizmeti alan gaziler, kendileri gibi gazi olan birinden bu hizmeti aldığı daha fazla memnun olduklarını belirtmişlerdir. Yine engelli hastaların kendileri gibi herhangi engeli olan bir memurdan aldıkları hizmet karşılığında memnuniyetleri daha fazla olmuş ve kendilerini daha güvende ve anlaşılır hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda başka bir çalışma da alkol bağımlısı bireylerin kamu kurumlarında tedavi süreçlerine ilişkin yapılmıştır. Burada da alkol tedavisi gören kişiler, kendileri gibi daha önce alkol tedavisi almış memurlardan hizmet almayı tercih ettiklerini ve bu şekilde kendilerini daha anlaşılır ve kendilerini güvende hissettiklerini belirtmişlerdir (Arslan, Lamba ve Öztop, 2020: 429).

Bu çalışmalar azınlıklar veya kadınların temsili dışında engelli, gazi, alkol bağımlısı gibi herhangi bir alanda hassasiyeti olan kişilerin de bürokraside temsili sayesinde kendileri gibi olma ve daha iyi anlama hissini gelişmesine yol açtığını göstermektedir. Bu anlaşılma ve ortak deneyim duygusu, kuruma ve bürokrata karşı duyulan güvenin, hizmetten memnuniyetin, hizmette etkinlik ve verimliliğin artmasında ve aktif katılımın gelişmesinde kilit rol oynamaktadır. Buna göre kamu yönetiminde yer alan bürokratlar ve hizmet alan vatandaşlar arasında sosyolojik anlamda benzerlikler olduğu zaman güven, memnuniyet ve meşruiyet algısı üzerinde iyileştirici bir etki meydana gelmektedir (Arslan, Lamba ve Öztop, 2020: 427). Bu algı da vatandaşın kamu politika karar alım ve uygulama süreçlerine katkı sunmak noktasında isteklerini artırmakta ve dolayısıyla katılımını artırmaktadır. Bunu destekleyen bir başka çalışma da Theobald ve Haider-Markel tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, ABD’de polislerin etnik kökenine göre vatandaşa verdiği tepkiler ve vatandaşın da bu etnik kökenindeki polis memurlarına karşı verdiği tepkileri konu edinmişlerdir. Buna göre siyah polislerin davranışlarını, siyahların meşru algıladığını bunun yanı sıra beyazların da beyaz polislerin davranışlarını meşru algıladıklarını ortaya koymuştur (Theobald ve Haider-Markel, 2009: 417). Bu çalışma da aslında etnik azınlık mensubu olup olmama durumu fark etmeksizin vatandaşın kendi sosyolojik benzerliği olan memurlara karşı daha olumlu tavır sergilediğini ortaya koymaktadır. Çünkü çalışmada siyahların verdiği tepkilerin benzerini azınlık olmayan beyazlar da vermiş ve beyaz memurlarla daha rahat işbirliği yapmışlardır.

Görüldüğü üzere bir toplumda hizmeti alanların bürokraside temsili, vatandaşların kamu kurumlarına güvenini artırmakta, hizmette meşruiyeti sağlamakta ve ortaya çıkan bu güven ve meşruiyet de vatandaşın kamu kurumlarıyla işbirliği yapma ve ortak akıl ile politika üretme isteğine olumlu katkı yapmaktadır. Vatandaşın kamu politikalarının belirlenme ve uygulanma sürecine artan katılımı da o toplumda ve yönetimde demokratik hedeflere ulaşılmasına destek olmaktadır. Çünkü katılımcı süreçle birlikte kamu hizmeti ifa edenlerin hesap verebilirliği artacak ve açık, şeffaf, adil, eşit hizmet anlayışına katkı sunulacak ve dolayısıyla demokratik değerler daha anlam kazanacaktır. Bunun tam aksi durumunda yani bürokraside temsilin olmadığı veya eksik olduğu durumlarda ise meşruiyetin, güvenin ve katılımın eksik olduğu bunun da bürokratik hesap verebilirliği azalttığı ve dolayısıyla toplumda barış ve huzurun tesisinde önemli zaafılar ortaya çıkaracaktır. Bu varsayımı destekleyecek önemli bir çalışma ABD polis teşkilatı üzerinde yapılmıştır. Çalışmada, ABD’de bazı bölgelerde şiddetin ortaya çıkması ve yerel grupların polise yönelik sarsılan güvenin temelinde bu grupların polis teşkilatı içerisinde yetersiz temsiline bağlanmıştır. Buna göre Ferguson bölgesinde nüfusun üçte ikisi Afro-Amerikan iken burada görev yapan 53 polis memurundan sadece 3’ünün bu kökenden geldiği belirtilmektedir. Bölgede polis teşkilatı içerisinde temsilin eksik olmasının hesap verebilirliği azaltarak kural ihlallerini artırdığı ve vatandaşın da polise karşı daha şiddet içeren davranışlar sergilemesine neden olduğu belirtilmektedir (Norma ve Greg, 2017: 8-9).

Temsili bürokrasi üzerine yapılan araştırmalara göre toplumun demografik yapısının bürokrasiye yansımalarıyla kamu politika belirleme ve uygulama süreçlerine vatandaş katılımının artmasının yanı sıra politika belirleme ve önceliklendirme sürecine de olumlu katkısı olmaktadır. Buna göre aynı ortak sorunlar ve ihtiyaçlar içerisinde gelen bürokratlar, kamu politikalarını ve uygulamalarını sıralarken hassasiyeti ve sorunu daha doğru tespit edecek ve buna göre önceliklendirme yapacaktır. Sorunları bilen ve bunları kısa-orta ve uzun vadeli planlamayla sıralayan ve acil ihtiyaçlarla daha az önemi olan ihtiyaçlar arasında önceliklendirmeyi reel olarak yapan bürokratlar kamu hizmetlerinde zamandan ve kaynaktan tasarruf da sağlayabilecektir. Yine demografi yapısının bürokrasiye ayna olması sayesinde kamu politika ve hizmetlerinde performans artışı olduğu ortaya

konulmaktadır. Örneğin, toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun olarak kadın bürokratların atanması durumunda daha kadın dostu politikalar benimsendiği, kadınların farkındalıklarının ortaya konduğu ve kadınlara hizmet sunumunun geliştiği gözlemlenmiştir (Moscovich, 2016: 5, Hameş, 2021: 20). Bu gözlem, Arjantin’de eğitim alanında yer alan kadın bürokratların, kadın politika ve hizmetlerinde etkisini konu alan bir çalışmada ortaya konulmuştur. Buna göre kadın bürokratlar, direkt olarak eğitim çıktılarına iyileştirecek güce sahip değillerdir ancak sayıları arttıkça, özellikle eğitim alanında kadınlara yönelik daha doğru ve etkili politikalar ortaya konulmakta, okullaşma oranları ve eğitim kalitesi artmaktadır (Moscovich, 2016: 14).

Temsili bürokrasinin bir başka faydası da kurum içinde meydana getirdiği olumlu değişimlerde kendisini göstermektedir. Örneğin azınlık mensubu bir bürokratin olumlu tutum ve davranışları, diğer iş arkadaşlarının da olaylara ve kişilere karşı davranışlarını olumlu etkileyecek ve azınlıkları daha yakından tanıyarak anlamalarına katkı sağlayabilecektir. Bu da daha fazla bürokratin duyarlılığının gelişmesine ve dolayısıyla kamu politika ve uygulamalarının bu kesimlerin ihtiyaçlarına daha uygun tasarlanmasına katkı sağlayacaktır. Aynı kurumda çalışan bürokratlar açısından ortaya konan bu karşılıklı birbirlerini tanıma ve anlama süreçlerinin bir benzeri, hizmet alanlar açısından da ortaya çıkmaktadır. Örneğin eğitim alanında azınlık grubu mensubu eğitimci, azınlık grubu mensubu kişilerin hassasiyetlerine uygun ve eleştirel yapıdan uzak konu anlatacak, sınavlar yapacak, sorular sorabilecektir. Aynı geçmişten geldiği kişilerin hassasiyetlerine uygun davranan ve farklı geçmişlerden gelen kişileri anlamaya çalışan eğitimcileri öğrencileri de daha yakın tanıyabilecek ve anlayabilecek, farklılıkları benimsemelerine katkı sağlayabilecektir (Hameş, 2021: 26). Yine cinsiyet temelinde ortaya çıkan sorunların mağdurlarının, kadın memurların davranış ve tepkileri dolayısıyla ortaya koydukları anlaşılma ve güven duygusu kurum içinde diğer memurların davranışlarının da değişmesine katkı sunacaktır (Theobald ve Haider-Markel 2009: 412). Özellikle erkek memurlar, kadın memurların davranışlarının mağdurlar üzerinde meydana getirdiği olumlu hava dolayısıyla kendi davranışlarını da iyileştirmeye, tepkilerini güven ve anlama hissiyle vermeye başlayacaktır. Kurum içinde ortaya çıkan bu olumlu davranış değişikliği, vatandaşın da kuruma karşı güven duymasına, memnuniyetinin artmasına, dolayısıyla hizmetlerine desteğin ve katılımının artmasına imkan sağlayacaktır.

SONUÇ

Ele alınan çalışmalar da göstermiştir ki kamu kurumlarında temsil düzeyi arttıkça bu ister pasif, ister aktif isterse sembolik temsil olsun, gerek kurum içinde gerekse vatandaş düzeyinde farklı seviyelerde olumlu sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Buna göre en genel anlatımıyla temsili bürokrasi ile kamu hizmetlerinde beklenen etkinlik-verimlilik artışının sağlanabileceğini, toplumsal taleplerin daha iyi karşılanması yoluyla kamu hizmetlerinin iyileştirilebileceğini, yönetsel duyarlılığın geliştirilebileceğini, hesap verebilirliğin ve denetlenebilirliğin işlevselliğinin artabileceğini, kamu hizmetlerinde meşruiyetin sağlanmasına destek olunabileceğini söylemek mümkündür. Ortaya çıkan hesap verebilir, şeffaf, açık, güvenilir, anlaşılır, duyarlı, çözümcü yönetim ilkeleri vatandaşın politika yapım ve uygulama süreçlerine katılımlarını teşvik ederek demokratik yönetim anlayışına önemli katkılar sunmaktadır.

Temsili bürokrasi kavramına yöneltilen eleştiriler de göz önünde bulundurularak, bürokraside liyakat ve yetenek ilkelerinden taviz verilmeden ancak temsilde adaletin ve eşitliğin sağlanacağı şekilde işe alım ve personel yönetim sistemleri sayesinde kendisinden beklenen faydayı ortaya koyacağı, bunun da vatandaş

katılım sürecine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Temsili bürokrasinin beklenen faydaları ortaya koyabilmesi için vatandaşın sorunlarını aktarabileceği etkin ve katılımcı mekanizmalara işlerlik kazandırılmalı ve çözümü noktasında görev alacak bürokratlar geniş takdir yetkisiyle donatılmalıdır. Özellikle yönetici kademedeki yer alan bürokratlar toplumun tüm kesimleri içerisinde gelmeli, hassasiyetlerini, beklenti ve taleplerini bilmeli, bunu çözebilecek yetkinlikte ve yetkide olmalıdır. Toplumsal yapıyı temsil eden kamu yöneticileri, anlamlı politika sonuçları sağlamak için kurum içinde olduğu kadar kurum dışındaki paydaşlarla da iletişim içerisinde olmalı ve etkin işbirliği yapmalıdır. Bugüne kadar kamu bürokrasisinde görev alan özellikle kadın ve azınlık üyesi bürokratların aynı ortak geçmiş ve hassasiyetlere sahip olması sebebiyle çalıştıkları alanda daha etkili ve verimli politika sonuçları ortaya koyduğu görülmüştür. Buna göre bu bürokratlar, toplumsal ihtiyaca uygun politika belirlenme ve uygulanması sürecinde takdir yetkilerini daha etkin kullanmış, ayrımcı ve adaletsiz uygulamaları azaltarak sorunların çözümüne daha fazla katkı sunmuşlardır.

Temsili bürokrasi, kamu bürokrasisinde meşruiyeti sağlamak, hizmetlerde kalite ve verimliliği artırmak, kurumlara ve hizmetlerine olan güveni artırmak, yönetimde ve toplumda demokrasiyi teşvik etmek ve vatandaş katılımını etkinleştirmek için bir kamu politikası aracı olarak kullanılması mümkündür. Bu araç, bir yandan kamu hizmeti alanlar ve verenler arasında anlaşılır ve değer verilir olma duygusunun, bir yandan da eşit fırsatlarla toplumda var olma duygusunun yerleşmesine katkı sağlayacaktır. Toplumda yerleşen bu adalet ve eşitlik anlayışı ile karşılıklı anlama ve kabullenme kültürü, toplumun her alanında barış ve huzurun tesis edilmesinde önemli rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

Arslan, M. (2019). *Temsili Bürokrasi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Arslan, M., Lamba, M. ve Öztop, S. (2020). Transformation Of Passive Representation Into Symbolic Representation In The Framework Of Representative Bureaucracy Approach: A Field Research On The Gendarmarie And The Police. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, ISSN: 2149-1658, Cilt: 7, Sayı: 2 s.418-444.

Aşkar, G. (2019). Bürokraside Temsil Sorunu: Temsili Bürokrasi Yaklaşımı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 59, s.95-104.

Bradbury, M. D. ve Kellough, J. E. (2011). Representative Bureaucracy: Assessing the Evidence on Active Representation, *The American Review of Public Administration* 41(2) 157 –167 DOI: 10.1177/0275074010367823.

Campbell, J., W., (2021), Representative Bureaucracy, Immigrants And Trust In Government: A Cross-National Study, *Public Administration Issues*. 2021. Special Issue II, 7-23.

Conner, T. W. (2016). Representation and Collaboration: Exploring the Role of Shared Identity in the Collaborative Process. *Public Administration Review*, 76(2), 288-301.

- Dee, T. (2005). A teacher like me: Does race, ethnicity or gender matter?. *American Economic Review*, 95(2), 158-165.
- Durmuş, M. (2021), Temsili Bürokrasi Sıfır Toplamlı Bir Oyun Mudur? Literatür Kapsamında Bir Değerlendirme, Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Yıl: 2021 Cilt- : 14(1) ss: 68-81.
- Gade, D. M., ve Wilkins, V. M. (2013). Where did You Serve? Veteran Identity, Representative Bureaucracy and Vocational Rehabilitation. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 23(2), 267-288.
- Grissom J. A., Kern, E. C. ve Rodriguez, L. A., (2015, Haziran). The “ Representative Bureaucracy” in Education: Educator Workforce Diversity, Policy Outputs, and Outcomes for Disadvantaged Students, *Educational Researcher*, Vol. 44 No. 3, pp. 185–192, DOI: 10.3102/0013189X15580102.
- Grissom, J. A., and Keiser, L. (2011). A Supervisor like Me: Race, Representation, and the Satisfaction and Turnover Decisions of Public Sector Employees. *Journal of Policy Analysis and Management*, 30(3), 557-580.
- Hong, S. (2015). Representative Bureaucracy, Organizational Integrity, and Citizen Coproduction: Does an Increase in Police Ethnic Representativeness Reduce Crime? *Journal of Policy Analysis and Management*, 35(1), 11–33. doi:10.1002/pam.21876
- Hameş, Ö. (2021), Temsili Bürokrasi Uygulamaları ve Türkiye, Paradigma Akademi, Çanakkale.
- Keiser, L.R. (2010). Representantive Bureaucracy. *The Oxford Handbook of American Bureaucracy*, edited by Robert F. Durant, 714-37. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Kingsley, J. D. (1944). *Representative Bureaucracy: An interpretation of the British Civil Service*. Ohio: The Antioch Press.
- Meier, K. J., Stewart, J., Jr., & England, R. E. (1990). *Race, class, and education: The politics of secondgeneration discrimination*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Meier, K. J., & Stewart, J. J., Jr. (1992). The impact of representative bureaucracies: Educational systems and public policies. *American Review of Public Administration*, 22, 157-171.
- Moscovich, L. (2016, September). Improving Service Delivery to Women? Legislative and Bureaucratic Representation, Political Contestation, and Subnational Education Outcomes in Argentina1, Paper prepared for the Annual Meeting of the American Political Science Association, Philadelphia, PA, September 2, 2016.
- Norma M. Riccucci and Greg G. Van Ryzin. (2017), Representative Bureaucracy: A Lever to Enhance Social Equity, Coproduction, and Democracy, *Article in Public Administration Review* · January 2017 DOI: 10.1111/puar.12649

- Öztürk, Namık Kemal (2017), Bürokrasi-Siyaset İlişkileri ve Türkiye, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Öztürk, N. K. ve Hameş, Ö. (2018), Kanada’da Temsili Bürokrasi Uygulamaları, Strategic Public Management Journal Volume 4, Issue 8, pp.81-94.
- Seung-Ho An, Song, M. ve Meier, K. J. (2021), Representative bureaucracy and the policy environment: Gender representation in Forty-Four countries, First published: 11 October 2021 <https://doi.org/10.1111/padm.12789>
- Theobald, Nick A. and Donald P. Haider-Markel . (2009), Race, Bureaucracy, and Symbolic Representation: Interactions between Citizens and Police . Journal of Public Administration Research and Theory 19 (2): 409 – 426.
- Woo, K. H. (2015, Feb.). Representative Bureaucracy: The Malaysian Perspective, International Journal of Political Science, Law and International Relations (IJPSLIR) ISSN(P): 2278–8832; ISSN(E): 2278–8840 Vol. 5, Issue 1, pp.11-22.

South Africa's Municipal Financial Management Patterns from 2016 – 2021

2016 – 2021 Yılları Arasında Güney Afrika'nın Belediye Mali Yönetim Modelleri

Brad Bell¹
Daniel Govender²

Strategic Public Management Journal
Volume 9, Issue 16, pp. 101-120
December 2023
DOI: 10.25069/spmj.1265896
Research Article/Araştırma Makalesi
Received: 16.03.2023
Accepted: 30.10.2023
© The Author(s) 2023
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

Bu makale, Güney Afrika'daki apartheid sonrası modern yerel yönetim sisteminin hem kuruluş aşamasını (1995 – 2006) hem de düşüş aşamasını (2006 – 2016) eleştirel bir şekilde sorgulayarak başlamaktadır. Bu çalışma daha sonra, 2018 civarında meydana gelen sosyal, politik ve yasal değişikliklerin bir kombinasyonunun, Beşinci Dönemdeki mali yönetim ve hizmet sunumu modeli açısından Dördüncü Yerel Yönetim İdaresinin (2016 – 2021) performansını etkilemek için yeterli olup olmadığını araştırmaktadır. yıllık görev süresi. Bu, Dördüncü İdarenin devam edip etmediğini, tutuklanıp tutuklanmadığını veya yerel yönetimin gerileme aşamasını tersine çevirip çevirmediğini belirlemek için yapılır. Nicel bir yaklaşımın ardından bu çalışma, Güney Afrika Baş Denetçisinin denetim sonuçları ve izinsiz, düzensiz, sonuçsuz ve savurgan harcama kalıpları ve yılsonu olmak üzere iki göstergelye ilgili bir dizi raporundan ikincil verileri toplar. Dördüncü Yerel Yönetim İdaresi'nin beş yıllık görev süresinin tamamı boyunca yaklaşık 300 belediye ve belediye birimi için bütçe açıkları. Bu verilerin Cramer's V ile birlikte Pearson ki-kare istatistiği kullanılarak analizi, bu beş yıl boyunca hiçbir göstergede önemli bir değişiklik göstermez. Bunun ne bir gerileme ne de bir gelişme olduğu kaydedilerek, Dördüncü Yerel Yönetim İdaresi'nin yavaş bir dönüm noktası olarak rolü ve yeni Beşinci Yerel Yönetim için öneriler tartışılıyor.

Anahtar Kelime: Mali yönetim, Yerel yönetim, Kamu yönetimi, Hizmet sunumu, Güney Afrika Belediyeleri.

Abstract

This paper begins by critically interrogating both the establishment phase (1995 – 2006) and the decline phase (2006 – 2016) of the post-apartheid system of modern local government in South Africa. This study then investigates whether a combination of social, political and legal changes that occurred around 2018 were sufficient to influence the performance of the Fourth Local Government Administration (2016 – 2021) in terms of its pattern of financial management and service delivery over its five-year term of office. This is done to determine if the Fourth Administration continued, arrested, or turned around the decline phase of local government. Following a quantitative approach, this study aggregates secondary data from a series of reports from the Auditor-General of South Africa relating to two indicators, namely audit outcomes and patterns of

¹ Lecturer, Regent Business School, brad.bell.01@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7323-4401

² Regent Business School Daniel.govender@regent.ac.za ORCID ID: 0009-0009-5309-4104

unauthorised, irregular, and fruitless and wasteful expenditure, as well as year-end budget deficits, for approximately 300 municipalities and municipal entities over the full five-year period of the Fourth Local Government Administration's term of office. Analysis of this data using Pearson's chi-squared statistic together with Cramer's V, shows no significant changes in either indicator over these five years. Noting that this is neither a decline nor improvement, the role of the Fourth Local Government Administration as a slow turning point is discussed, together with recommendations for the new Fifth Local Government Administration.

Key Words: *Financial management, Local government, Public administration, Service delivery, South African Municipalities.*

INTRODUCTION

This paper begins by offering an overview of the two distinct phases of the evolution of post-apartheid local government in South Africa. The first phase involves the establishment of a new system of modern local government, and covers the terms of office of the transitional (1995 – 2000) and first (2000 – 2006) local government administrations, during which time new legislation, new structures, and new systems, were all being developed and implemented (Mathebula, 2014).

The second phase involves the decline of this system of local government into a morass of corruption, incompetence, and collapsed serviced delivery, which covers the terms of office of the second (2006 – 2011) and third (2011 – 2016) local government administrations, characterised by the system of grand corruption known as 'state capture' in South Africa and the brazen looting of the public purse (Fourie and Malan, 2022; Zweni, Yan and Juta, 2022).

However, several events happened during the course of the fourth (2016 – 2021) local government administration, such as the dogged tenacity of National Treasury in issuing MFMA Circulars to address widespread weaknesses in a practical manner, Cyril Ramaphosa's rise into the Presidency on a 'reformist' ticket, and the passage of the Public Audit Amendment Act, both in 2018.

This paper investigates whether or not this combination of new factors was enough to produce any measurable change in the overall patterns of financial management and service delivery throughout the local government sector in general.

1. CONCEPTUAL FRAMEWORK

1.1. The Establishment of a New System of Modern Local Government in South Africa

South Africa held its first democratic general elections in April of 1994, when Nelson Mandela was elected President. In South Africa, national and provincial elections are held every 5 years, with local government elections being held mid-cycle, two years after each general election. Each municipal council elected for each five-year period is commonly known as an 'administration'. At local government level, councillors are elected through a mixed-member system, with half the elected councillors being elected on a first-past-the-post system

within their geographically-defined wards, and the other half of the councillors elected on a proportional representation system throughout the wider municipal area (Mulaudzi and Liebenberg, 2017).

Since then, the local government sector has evolved through two major phases in terms of its financial management and service delivery, namely:

- Phase 1: Establishment (1995 – 2006); and
- Phase 2: Decline (2006 – 2017).

The ‘establishment phase’ commenced when the post-apartheid **Transitional Local Government Administration of 1995/96 – 1999/2000** was elected in most provinces on 1 November 1995, with the local government voting in the Western Cape province following on 29 May 1996 and in KwaZulu-Natal province on 26 June 1996 due to delays in the resolution of boundary disputes in those two provinces (Mulaudzi and Liebenberg, 2017).

These elections were held under the auspices of the temporary Local Government Transition Act No. 209 of 1993, and were then followed by a flurry of new legislation intended to firmly establish a new system of local government in South Africa, including:

- Constitution of the Republic of South Africa, 1996
- Organised Local Government Act No. 52 of 1997
- White Paper on Local Government of March 1998
- Municipal Demarcation Act No. 27 of 1998
- Municipal Structures Act No. 117 of 1998
- Municipal Systems Act No. 32 of 2000

These Acts provided a clear and modern framework for local government in South Africa, and remain in force until today.

The ‘establishment phase’ continued following the next round of local government elections on 5 December 2000, when the **1st Local Government Administration of 2001/02 – 2005/06** was ushered into being. Shortly after these elections, the new Department of Provincial and Local Government (DPLG) replaced the old Department of Constitutional Development, and the flurry of foundational legislation for the new system of local government continued unabated, including:

- Disaster Management Act No. 57 of 2002
- Traditional Leadership and Governance Framework Act No. 41 of 2003
- Municipal Finance Management Act No. 56 of 2003
- Municipal Property Rates Act No. 6 of 2004
- Public Audit Act No. 25 of 2004

- Intergovernmental Relations Framework Act No. 13 of 2005

For our purposes, the Municipal Finance Management Act (MFMA), together with the Public Audit Act (PAA), are arguably the most important pieces of legislation from this era, and lay the basis for the variables investigated in this research. The MFMA introduced the concepts of unauthorised, irregular, and fruitless and wasteful expenditure, while the PAA introduced the five categories of audit outcomes, from unqualified through to disclaimer, which form the variables in this study and are discussed in more detail below.

1.2. The Decline of the Local Government System in South Africa

The start of the ‘decline phase’ follows the local government elections on 1 March 2006, which brought the **2nd Local Government Administration of 2006/07 – 2010/11** into being. This 2nd Administration was, from the perspective of legislation, a very quiet period, dominated in part by the global financial crisis of 2008 – 2009, and by the dawning realisation that, in general, local government financial management and service delivery was starting to fail, and publicly to be seen to be failing, in South Africa (Mantzaris, 2014).

During this time, the new Department of Cooperative Governance and Traditional Affairs (COGTA) replaced the former Department of Provincial and Local Government in May 2009. Rather than focusing on higher-level legislative frameworks, COGTA conducted a thorough, nation-wide assessment of the performance of local government, published its State of Local Government in South Africa report in 2009, and quickly followed this with its practically-oriented Local Government Turnaround Strategy (LGTAS) of November 2009 (Kroukamp, 2016).

Both the report and the turnaround strategy were generally well-received as an honest attempt by government to admit and understand the failures of the local government sector, and to try turn them around by fast-tracking improvements in the five focus areas of service delivery, financial management, good governance, infrastructure development, and fighting corruption (Kroukamp, 2016).

However, the LGTAS failed in implementation, and ultimately made no measurable difference, and the ‘decline phase’ continued after the local government elections of 18 May 2011, which resulted in the **3rd Local Government Administration of 2011/12 – 2015/16**. Several months after these elections, South Africa’s National Planning Commission released its much-anticipated National Development Plan: Vision for 2030 (National Planning Commission, 2011). This was a significant effort, covering developmental goals for all spheres of government, including local government, which was by now widely perceived as a general failure, characterised by endemic corruption, incompetence, and a ‘couldn’t care less’ attitude towards the plight of the people (Fourie and Malan, 2022).

Unfortunately, the many good qualities resulting from the huge amount of professional and passionate planning that went into the National Development Plan: Vision for 2030 soon came to be overshadowed by the era of grand corruption, known as ‘state capture’, in South Africa, where ‘looting of the public purse’ in all its guises came to characterise the national, provincial and local government spheres from 2014 onwards, with sensational news headlines of increasingly brazen corruption exposed by courageous investigative journalists capturing the country’s attention (Martin and Solomon, 2016).

While there was no new legislation promulgated for the local government sector during the Third Administration, the National Treasury continued COGTA's practical approach by issuing multiple action-oriented circulars, which have a status similar to regulations within the local government sector. Many of these focused on correcting financial management and service delivery problems, such as:

- MFMA Circular No 62 – SCM: Enhancing compliance and accountability of August 2012
- MFMA Circular No 65 – Internal Audit and Audit Committee of November 2012
- MFMA Circular No 68 – Unauthorised, Irregular, Fruitless and Wasteful Expenditure of April 2013
- MFMA Circular No 76 – Municipal Regulations on Financial Misconduct Procedures and Criminal Proceedings of October 2015
- MFMA Circular No 77 – Model SCM Policy for Infrastructure Procurement and Delivery Management of November 2015
- MFMA Circular No 82 – Cost Containment Measures of March 2016 (National Treasury, n.d.).

In addition to the legal foundation for financial management within the local government sector previously laid by the MFMA and the PAA during the First Local Government Administration, the newer National Development Plan, and especially the MFMA Circulars, are also important for our purposes, as they laid the operational and procedural foundation for financial management during the next administration, on which this research focuses.

1.3. The Fourth Local Government Administration: A turning point?

After the local government elections on 3 August 2016, the **Fourth Local Government Administration of 2016/17 – 2020/21** came into being, with 2018, the midpoint of its term of office, being characterised by two potentially impactful events, namely:

- February 2018 – Mr Cyril Ramaphosa was elected as President of South Africa, and was lauded throughout South African society as a potential 'reformer' who was publicly associated with promises to turn back the era of grand corruption; and
- November 2018 – The office of the Auditor-General of South Africa (AGSA) successfully championed the Public Audit Amendment Act No. 5 of 2018, followed shortly by the Public Audit Act Regulations of 1 April 2019, into existence. These amendments only came into effect for the last two of the five years of the Fourth Local Government Administration's term of office (Masuku and Jili, 2019).

By this time, AGSA had become immensely frustrated with the seemingly intractable problems of poor financial management and service delivery within the local government sector. In the past, AGSA had identified and reported multiple recurring financial management and service delivery problems throughout the municipalities of South Africa, but had to rely on the same political leadership and administrative management

of the municipalities where the problems occurred to investigate and correct them. Not surprisingly, this hardly ever happened, with neither politicians nor officials being held accountable (AGSA, 2022).

After making multiple, increasingly strongly-worded, public statements highlighting and condemning this lack of accountability, and thus lack of improvement, over the course of many years, AGSA changed tack and pushed successfully for what might turn out to be important and effective new legislation. This new PAA Amendment Act of 2018, and its associated Regulations, now give AGSA new ‘teeth’. These new powers allow AGSA to define certain financial management problems as ‘material irregularities’, refer material irregularities that the municipality concerned fails to resolve to outside agencies for independent investigation, and to enforce the recovery of monies lost through material irregularities through a Certificate of Debt system (Deliwe, 2019).

After a lengthy quiet period of about 15 years during which there was no new local government financial management-related legislation, ie since the time of the MFMA of 2003 and the PAA of 2004, this new PAA Amendment Act of 2018 represents a significant new phase in the evolution of local government financial management and service delivery in South Africa, with the external auditor now also playing the role of ‘enforcer’. This represents a significant shift in an external auditor’s role (Dhansay, 2022; Erasmus, 2022).

Over the previous decades, when middle or senior managers failed in terms of financial mismanagement, AGSA only played the role of ‘reporter’ and turned to the Municipal Manager (also known as the Accounting Officer). When the Municipal Manager failed, AGSA turned to the elected political leadership of the municipality. When the local government politicians failed, AGSA turned to provincial and national politicians (eg reports to the respective legislatures), but with none of these levels of reporting achieving any consistent success (AGSA, 2022; Enaifoghe, 2022).

In fact, in her consolidated report on the local government sector of 2020-21, ie the fifth and final year of the Fourth Local Government Administration’s term of office, AGSA used the word ‘enforce’ or its cognates 18 times. For example:

‘Through our expanded mandate, and the ensuing material irregularities in particular, we have enriched our insights and strengthened our ability to influence and *enforce* performance, accountability, transparency and integrity in local government. In response to the material irregularities we identified, municipalities are taking action to recover losses, prevent further losses and harm through strengthening internal controls, and effect consequences for transgressions. We do not hesitate to use our *enforcement* mandate if material irregularities are not responded to with the required seriousness and urgency’ (AGSA, 2022: 6; emphasis added).

At the same time as AGSA was evolving from being a ‘reporter’ of problems to an ‘enforcer’ of solutions, the National Treasury continued with its own campaign of improving local government financial management and service delivery through additional action-oriented MFMA Circulars, such as:

- MFMA Circular No 92 - Municipal Public Accounts Committee of April 2018
- MFMA Circular No 95 - Interventions and Debt Relief of June 2019
- MFMA Circular No 96 - Implementation of SCM Regulation 32 of July 2019

- MFMA Circular No 97 - Municipal Cost Containment Measures of July 2019 (National Treasury, n.d.).

With a new President, new AGSA powers from the Public Audit Amendment Act, and new MFMA Circulars from National Treasury, the Fourth Local Government Administration found itself at a possible inflection point in South African local government – would all this be enough to create the conditions necessary to cause the local government sector to arrest its own decline, ‘turn the corner’, and start showing some measurable improvements?

2. RESEARCH METHODOLOGY

Following a quantitative approach, this study aggregates secondary data relating to two indicators, namely audit outcomes and patterns of unauthorised, irregular, and fruitless and wasteful expenditure over the five-year period of the Fourth Local Government Administration’s term of office.

The data are collected from a series of five reports, known as the ‘Consolidated General Reports on Local Government Audit Outcomes’ published by the Office of the Auditor-General of South Africa for each of the five financial years from 2016/17 until 2020/21.

The whole population of 257 municipalities, plus about 50 municipal entities, in the South African local government sector is included in this study, resulting in between 300 and 310 organisations being included in the study, with the numbers varying slightly across the five-year timeframe as not all organisations completed and submitted their financial statements by the deadline for auditing each year.

This data is tabulated, converted into graphical format for visual detection of any possible trends, and finally the homogeneity over time is measured using Pearson’s chi-squared statistic together with Cramer’s V.

2.1 Indicators of Local Government Financial Management and Service Delivery

This study uses two indicators of local government financial management and service delivery, which are:

- Audit outcomes; and
- Expenditure patterns.

2.1.1 Audit outcomes

Firstly, the power of AGSA to define audit outcomes is derived from the Public Audit Act of 2004. In terms of Section 20 of the PAA, audit outcomes represent a combination of discrete sub-audits that encompass financial statements, performance reports, and compliance with key legislation. AGSA has developed a set of five different categories of audit outcomes, which are:

- **Unqualified with no findings**, also commonly known as a ‘clean audit’, where the auditee has produced financial statements found to be free of material misstatements, produced performance reports that measure and report on performance in a useful and reliable manner, and has also complied with key legislation applicable to it;

- **Unqualified with findings**, where the auditee has produced satisfactory financial statements that were found to be free from material misstatements, but has not produced acceptable performance reports and/or has failed to comply with all key legislation;
- **Qualified with findings**, where the auditee has produced financial statements, but they were found during the audit to contain some material misstatements, which, although identified, were not corrected by the time the statements were published. The auditee also struggled to produce a credible performance report and/or to comply with key legislation;
- **Adverse with findings**, where the auditee has produced financial statements that were found to have multiple problems, including many material misstatements, to the extent that many of the amounts and disclosures contained in the financial statements cannot be trusted; and
- **Disclaimed with findings**, where the auditee was found to have failed significantly in terms of record-keeping that not enough evidence was available to substantiate the amounts and disclosures in the financial statements, leaving the auditor with no objective basis for forming an opinion on the credibility of the financial statements. Typically, municipalities with adverse and disclaimed audit outcomes also fail with regards to their performance reports and the degree to which they comply with key legislation.

While audit outcomes do not necessarily correlate with levels of service delivery in all cases, the experiences of AGSA suggest that there is indeed a relationship most of the time. As such, while a 'clean' audit is no guarantee of good service delivery, the institutionalised controls and systems that a municipality has in place that allow it to plan, measure, monitor and account for their finances and performance, while complying with all the critical regulations, form a solid foundation for good service delivery that will utilise, and benefit from, the very same controls and systems (AGSA, 2022).

As such, audit outcomes are a direct measure of the credibility of financial statements, performance reports, and compliance with key legislation, while at the same time they can also be interpreted as an indirect proxy indicator for the quality of service delivery (Ngwakwe, 2012; Goryakin et al, 2017).

2.1.2 Patterns of Expenditure

Secondly, while there are multiple expenditure patterns, the four that are used in this study are defined in the Municipal Finance Management Act of 2003, and include:

- **Unauthorised expenditure**, which means any expenditure that involves overspending on a vote within the budget or on the entire budget, or using funds from a certain vote within the budget or grant for the wrong purposes not related to that vote or grant;
- **Irregular expenditure**, which means expenditure incurred by following a process that is not in accordance with relevant legislation or the municipality's own policies;

- **Fruitless and wasteful expenditure**, which means expenditure that was made in vain, eg payments for goods or services that were not delivered or contributed nothing towards the achievements of the municipality’s integrated development plan, and would have been avoided had reasonable care been exercised; and
- **Year-end budget deficits**, which is arguably the most serious form of unauthorised expenditure, and closely associated with the sustainability of the municipality as a ‘going concern’, and, as such, is being treated separately here in order to measure the scale of the problem.

Again, while a pattern of expenditure does not necessarily correlate with service delivery in all cases, it usually does in most cases. For example, if there are high levels of unauthorised expenditure, then that means a significant amount of funds are being spent on the wrong objectives, or even non-objectives, resulting in insufficient funds remaining to achieve the necessary objectives. Similarly, high levels of irregular or fruitless and wasteful expenditure also leave insufficient funds remaining for the correct expenditure on the planned objectives of the municipality (AGSA, 2022).

As such, patterns of expenditure are a direct indicator of local government financial management, and an indirect proxy indicator of local government service delivery (Ngwakwe, 2012; Goryakin et al, 2017).

2.2. Findings

2.2.1 Fourth Administration Audit Outcomes

Firstly, in terms of audit outcomes, the 257 municipalities together with approximately 50 municipal entities each year achieved the audit outcomes presented in Table 1 below.

Table 1: Fourth Administration Audit Outcomes

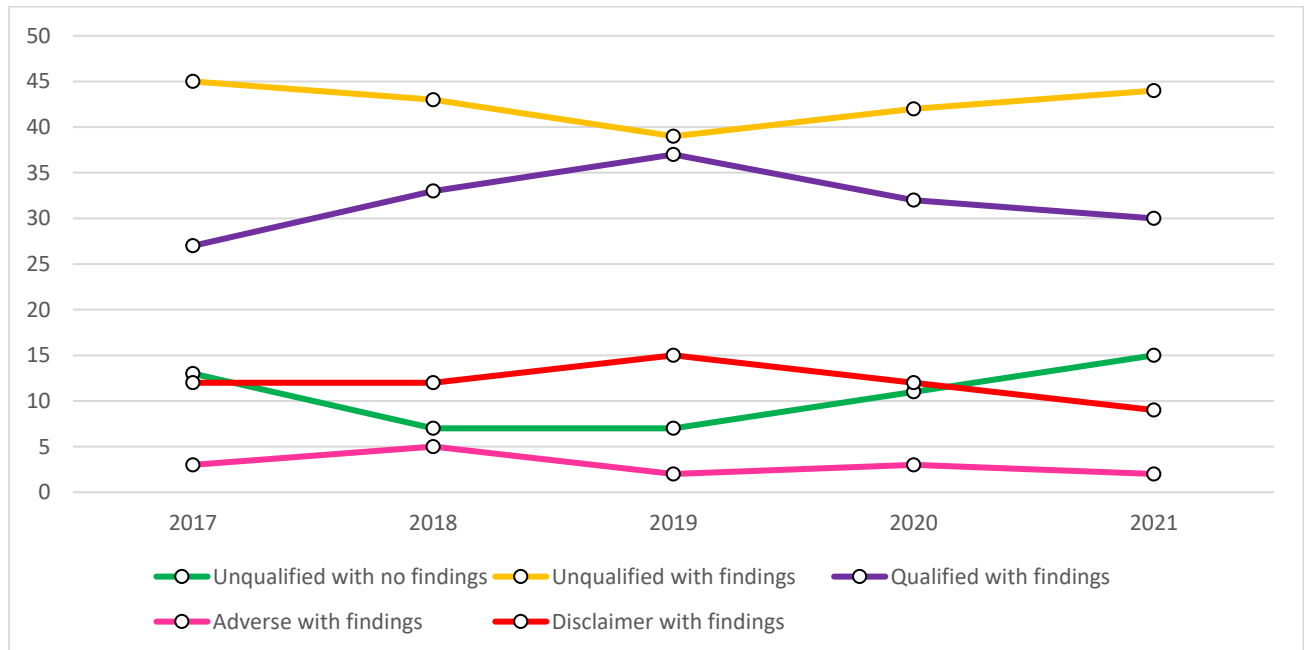
	2016-17		2017-18		2018-19		2019-20		2020-21	
Audit Outcomes	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%	No.	%
Unqualified with no findings	40	12,90	23	7,42	23	7,44	35	11,36	47	15,67
Unqualified with findings	141	45,48	132	42,58	121	39,16	128	41,56	131	43,67
Qualified with findings	85	27,42	103	33,23	113	36,57	98	31,82	89	29,67

Adverse with findings	8	2,58	14	4,52	6	1,94	9	2,92	5	1,67
Disclaimer with findings	36	11,61	38	12,26	46	14,89	38	12,34	28	9,33
TOTAL	310	100	310	100	309	100	308	100	300	100

There were between 300 and 310 municipalities and municipal entities that were audited during this five-year period, with, on average each year, 34 of them achieving an unqualified audit with no findings, 131 of them achieving an unqualified audit but with findings, 98 achieving a qualified audit with findings, 8 achieving an adverse audit opinion with findings, and 37 achieving a disclaimer with findings.

Because a slightly different number of organisations were audited each year, the percentage version of this data, to maintain consistency, is presented in the form of a graph in Figure 1 below.

Figure 1: Fourth Administration Audit Outcomes – Line Graph

Visually, the lines in this graph appear to be substantially horizontal, suggesting that the respective distribution of audit outcomes is characterised by homogeneity over time, ie there is a stable pattern rather than a changing trend.

This possible pattern was tested statistically using Pearson's chi-squared test, which is commonly used to assess three types of comparison: goodness of fit, homogeneity, and independence. In this case, it was used to measure homogeneity over time, and the results are presented in Table 2 below.

Table 2: Fourth Administration Audit Outcomes – Chi-Squared Test

CHI-SQUARED	Alpha	0,05	DF	16	
	<i>chi-sq</i>	<i>p-value</i>	<i>chi-crit</i>	<i>signif</i>	<i>Cramer's V</i>
Pearson's	10,55	0,84	26,30	no	0,07

The statistical result of Pearson’s chi-squared test is 10,55, which falls below the critical level of 26,30. The p-value shows that there is an 84% probability that this set of observations would occur if the null hypothesis were true, ie if there was no difference between the groups of audit outcomes over these five years (IBM, 2023a). In other words, this result is not statistically significant. The practical result of this test (Cramer’s V) shows an effect size of 0,07, which means that the groups in this test are strongly associated with, and similar to, one another (IBM, 2023b).

2.2.2 Fourth Administration Expenditure Patterns

Secondly, in terms of patterns of expenditure, the same 257 municipalities together with approximately 50 municipal entities each year demonstrated the patterns of expenditure presented in Table 3 below.

Table 3: Fourth Administration Expenditure Patterns

	2016-17		2017-18		2018-19		2019-20		2020-21	
Expenditure patterns	Value (R mil)	%	Value (R mil)	%	Value (R mil)	%	Value (R mil)	%	Value (R mil)	%
Unauthorised expenditure	12 603	3,13	12 852	3,42	15 910	3,04	22 000	3,40	20 450	4,46
Irregular expenditure (known)	29 730	7,38	24 480	6,51	32 950	6,29	26 230	4,05	21 950	4,78

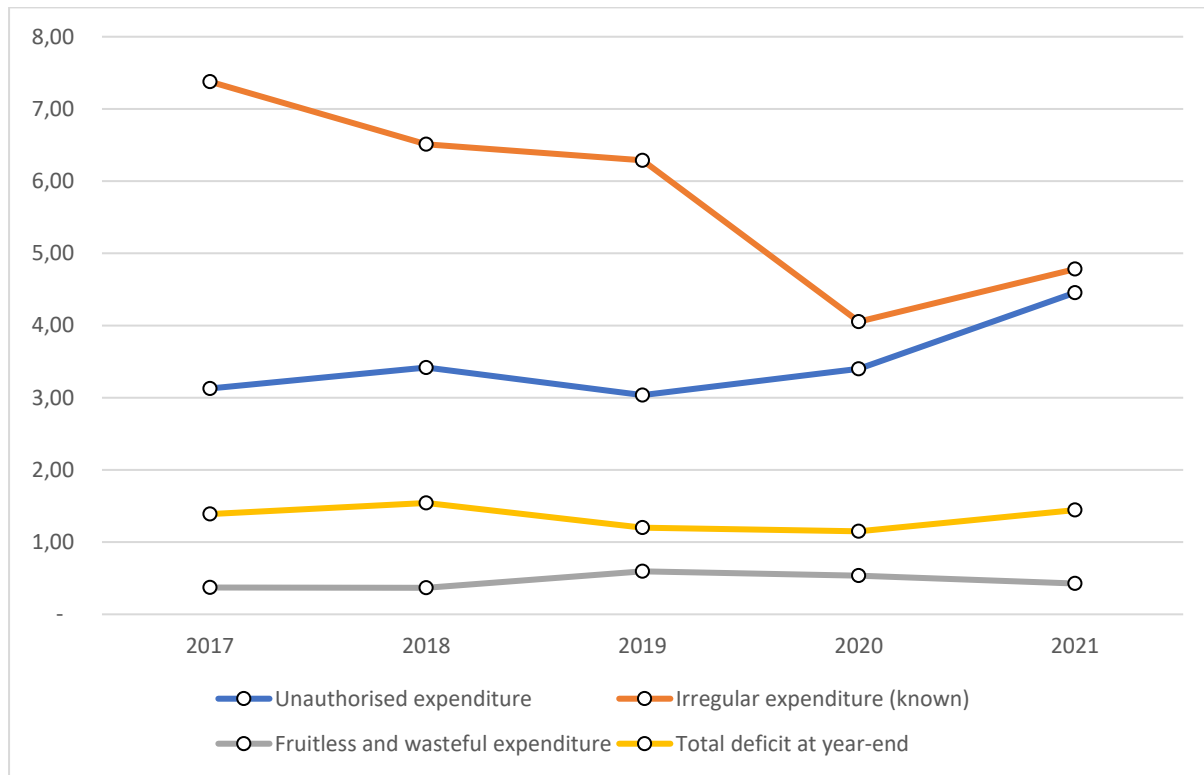
Fruitless and wasteful expenditure	1 500	0,37	1 382	0,37	3 120	0,60	3 470	0,54	1 960	0,43
Total deficit at year-end	5 600	1,39	5 800	1,54	6 290	1,20	7 440	1,15	6 630	1,44
Total Local Government Expenditure	403 000		376 000		524 000		647 000		459 000	

There was between R376 billion and R647 billion total expenditure by all organisations in the local government sector during the five years under review that was known to, and reported by, the Auditor-General of South Africa. On average each year, there was about R16,763 billion unauthorised expenditure, R27,068 billion irregular expenditure (known to the auditors), R2,286 billion fruitless and wasteful expenditure, with the sector's consistent over-spending resulting in an average deficit of R6,352 billion each year.

There is usually a discrepancy between these figures in different years' audit reports due to the fact that not all problematic expenditure is identified by the various audit teams by the time the AGSA compiles her final reports each year. Updated (usually higher) figures for the previous years' problematic expenditure can usually be found in the following year's audit reports.

Because a different total of all local government sector expenditure was reported each year, the percentage version of this data, to maintain consistency, is presented in the form of a graph in Figure 2 below.

Figure 2: Fourth Administration Expenditure Patterns – Line Graph

Visually, with the possible exception of what appears to be a slight downward trend in irregular expenditure, the lines in this graph generally appear to be substantially horizontal, suggesting that the respective patterns of expenditure are again stable over time.

This possible pattern was also tested statistically using Pearson's chi-squared test, and the results are presented in Table 4 below.

Table 4: Fourth Administration Expenditure Patterns – Chi-Squared Test

CHI-SQUARED	Alpha	0,05	DF	12	
<i>chi-sq</i>	<i>p-value</i>	<i>chi-crit</i>	<i>signif</i>	<i>Cramer's V</i>	
Pearson's	12,73	0,39	21,03	No	0,09

Similar to before, Pearson's chi-squared test result is 12,73, which falls below the critical level of 21,03. The p-value suggests that there is a 39% probability that this set of observations would occur if the null hypothesis were true, ie if there was no difference between each year's pattern of expenditure over these five years (IBM, 2023a). In other words, this result is not statistically significant. Cramer's V shows an effect size of 0,09, which shows that the groups in this test are strongly associated with, and similar to, one another (IBM, 2023b).

In conclusion, the homogeneity of both the audit outcomes and the pattern of expenditure by between 300 and 310 municipalities and municipal entities over the five-year period from 2016-17 until 2020-21 shows no changes, whether improvements or deterioration, of any statistical significance.

This bears witness to the Auditor-General's comments in her MFMA Consolidated Report of 2020-21, that:

'The audit outcomes were in a bad state when the previous administration took over in 2016-17 and this state has not improved since then. Some municipalities improved their audit outcomes, just to regress again in later years. Overall, only 61 municipalities now have a better audit outcome than in 2016-17, with 56 now having a worse audit outcome' (AGSA 2022a: 8).

3. DISCUSSION AND RECOMMENDATIONS

The original question raised in this paper was whether the combination of key events that occurred around the mid-point of the Fourth Local Government Administration, ie National Treasury issuing ongoing MFMA Circulars, Cyril Ramaphosa's rise into the Presidency, and the promulgation of the Public Audit Amendment Act, were sufficient to produce measurable change in the overall patterns of financial management and service delivery by the local government sector. The findings show that they were not sufficient, and both variables remained steady from 2016 – 2021.

To begin with, the National Treasury's MFMA Circulars, while providing practical guidance and support to municipalities, are not legally binding and do not have any specific or direct enforcement mechanisms to ensure compliance and accountability from municipal officials and political leaders (Jitsing et al, 2019; Selepe & Magagula, 2023; Madumo & Koma, 2019).

Furthermore, Cyril Ramaphosa's rise to the Presidency, although welcomed by many as a sign of reform and renewal, faced resistance and opposition from factions within his own party and from other political parties, which may have limited his ability to implement a reformist vision and fiscal discipline agenda for local government (Mngomzulu, 2023; Rapanyane, 2022).

In addition, the Public Audit Amendment Act of 2018 and its associated regulations only came into effect for the last two years of the Fourth Local Government Administration's term of office, which may not have been enough time to see significant changes in the audit outcomes and expenditure patterns of municipalities. Such changes may often only be institutionalised very slowly, requiring changes in corporate culture before their impact becomes apparent in later years (Dhansay, 2022; Gasela, 2022).

Finally, the Covid-19 pandemic, which hit South Africa hard in 2020 and 2021, posed unprecedented challenges and pressures on the local government sector, affecting its revenue collection, service delivery, infrastructure development, and financial management. The pandemic also disrupted the normal functioning of oversight and regulatory institutions, such as the Auditor-General and the National Treasury, as well as civil society and media organisations that play a role in monitoring and exposing corruption and maladministration in municipalities. It seems possible that the weakening of these control measures during 2020 and 2021 may, in fact, be associated with an opportunistic increase in financial mismanagement during this time (Bardosh, 2023; Kamara et al, 2023).

Noting that the Fourth Local Government Administration neither continued the decline associated with the two previous administrations, nor demonstrated measurable improvements on these indicators, it may be possible that this Administration represents a slow turning point in the evolution of local government in South Africa.

In other words, it took the full five years of this Administration's term of office to arrest the previous pattern of decline, and to lay the foundations for change that the Fifth Local Government Administration can build upon.

In terms of defining the problem to which solutions need to be recommended, the Auditor-General noted that:

'The poor audit outcomes and inadequate service delivery by many municipalities during the term of the [Fourth] administration were the result of a pattern of behaviour and conduct by leaders and officials that led to a local government culture in which performance, accountability, transparency and integrity were not prevalent' (AGSA, 2022a: 56).

Existing solutions have not proven adequate to reverse the decline of local government and turn around the financial management and service delivery associated with this sector (Enwereji and Uwizeyimana, 2019). As such, new key recommendations for the Fifth Local Government Administration to overcome these weaknesses, and turn around the financial management and service delivery of local government in South Africa during its term of office, include three critical areas, which are:

Prevention: Steps that can be taken to strengthen internal controls thereby preventing further financial and poor service delivery. Possible recommended actions that are suitable here include:

- Setting of clear long-term goals and short-term objectives, specifying on which programmes and projects the funds are intended to be spent, and what outputs those programmes and projects are intended to generate;
- Building a credible system of internal controls, including in-year reporting, which will ensure greater levels of protection against financial abuse and service delivery neglect, improved transparency and monitoring, and enhanced decision-making;
- Stabilising and capacitating the administration, through filling of key vacancies, training of managers in financial management and service delivery, and ensuring the retention of 'institutional memory and skills' through the retention of key managers across local government administrations; and
- Developing a corporate culture that promotes responsible revenue collection, effective and efficient spending, prompt identification and recovery of wasted funds, and a general respect for the sanctity of taxpayers' funds.

Recovery: Steps that can be taken to recover financial losses or from substantial harm. Possible recommended actions that are relevant here include:

- Investigating all instances where actual income and expenditure on the one hand, and service delivery on the other hand, vary from that which was planned, including an in-depth 'root cause analysis' of the factors and people contributing to the variance;
- Internal quarterly reporting, eg by senior management to the municipal manager, and by the municipal manager to the council, on all the identified variances in financial management and service delivery, and the steps taken to recover the financial losses (if any) and/or the service delivery backlog; and
- External accountability ecosystem, which involves activating the oversight function of the other two spheres of government outside of the municipality or entity itself, including the provincial legislatures and national parliament, the oversight and regulatory functions of coordinating ministries, such as the National Treasury and Department of Cooperative Governance and Traditional Affairs and their provincial counterparts, and also involving specialised investigative and law enforcement agencies where necessary.

Consequences: Steps that can be taken to ensure accountability for financial mismanagement and the associated legal transgressions, including both internal disciplinary actions and external law enforcement agencies. Possible recommended actions that are suitable here include:

- Civic education and empowerment, where voters are assisted to understand the link between the power of their vote, the use of their vote for a political party that promotes accountability, the value of their participation in public processes such as integrated development planning, and the power of their vote to remove political parties that condone financial mismanagement and sub-standard service delivery;
- Updating the relevant Codes of Conduct for both municipal councillors and officials to provide for standard consequences if audit queries remain unattended to in subsequent years, if audit recommendations are not implemented, and if financial losses and/or material irregularities are not recovered;
- Clarifying the extent of responsibility, accountability and liability by municipalities, their political leadership, and their administrative management for the costs and consequences of the appointment of external consultants, particularly in cases where value is not delivered; and
- Creating a 'blacklist' of both councillors and senior managers who may not stand for public office or be employed as officials in local government for a specified number of years if they have been identified in audit reports as being responsible for financial mismanagement, and/or for neglecting / failing / refusing to investigate financial mismanagement when reported to them, and/or for neglecting / failing / refusing to recover monies lost due to financial mismanagement when expected of them, etc. (AGSA, 2022; Fourie and Malan, 2022; Khaile, Davids and Khaile, 2021; Kroukamp and Cloete, 2018; Marais, Sheik and Schoeman, 2022; Mnguni and Subban, 2022; Moji, Nhede and Masiya, 2022; Zweni, Yan and Juta, 2022).

CONCLUSION

This paper investigates whether or not the combination of new factors around 2018, ie the tenacity of National Treasury in issuing MFMA Circulars to practically address widespread weaknesses, Cyril Ramaphosa's rise into the Presidency on a 'reformist' ticket, and the passage of the Public Audit Amendment Act, was enough to produce any measurable change in the overall patterns of financial management and service delivery throughout the local government sector in general.

A visual inspection of the data in both tabular and graphical formats suggested that there were no significant changes in either the audit outcomes or the patterns of expenditure over time. This was confirmed by the use of Pearson's chi-squared statistic together with Cramer's V, which show no significant changes in either indicator over the five-year time period.

Since the indicators show that financial management and service delivery neither declined nor improved during the Fourth Local Government Administration, there is the intriguing possibility that this Administration represents a slow turning point in the evolution of local government in South Africa. Enhancing the accountability ecosystem surrounding local government in South Africa through a variety of new strategies is critical for the Fifth Local Government Administration if they want municipal financial management and service delivery to start changing for the better during their term of office.

REFERENCES

- AGSA / Auditor-General (South Africa). (2022), *Consolidated General Report on the Local Government Audit Outcomes MFMA 2020-21*, https://www.agsa.co.za/Portals/0/Reports/MFMA/2020-21/FINAL_MFMA%202020-21%20GR_15%20June_2022%20tabling.pdf?ver=2022-06-15-095648-557 (18 February 2023).
- Bardosh, K. (2023), How Did the COVID pandemic response harm society? *A Global Evaluation and State of Knowledge Review (2020-21)*, Available at SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4447806>.
- Deliwe, M. C. (2019), The potential impact of the Public Audit Amendment Act of 2018 on the effectiveness of the Auditor-General South Africa, *Southern African Journal of Accountability and Auditing Research*, Vol. 21, No. 1, pp. 47-57.
- Dhansay, A. (2022), Impact of the Public Audit Amendment Act on the Auditor-General of South Africa's ability to safeguard the quality of democracy, *Southern African Journal of Accountability and Auditing Research*, Vol. 24, No. 1, pp. 39-50.
- Enaifoghe, A. (2022), Challenges of municipal service delivery and instruments for enhancing South African local government administration, *African Journal of Development Studies*, Vol. 12, No. 3, pp. 105-124.

- Erasmus, L. J. (2022), The auditing profession's role in terms of accountability: A South African perspective, *Southern African Journal of Accountability and Auditing Research*, Vol. 24, No. 1, pp. 1-6.
- Fourie, D., & Malan, C. (2022), Addressing the endemic consequences of corruption in the South African local government public sector, *Corruption - New Insights [Working Title]*, doi: 10.5772/intechopen.108154 (18 February 2023).
- Gasela, M. M. (2022), The impact of material irregularity provisions of the Public Audit Act on accountability, oversight and governance in the Northern Cape province of South Africa, *Africa's Public Service Delivery and Performance Review*, Vol. 10, No. 1, p 601.
- Goryakin, Y., Revill, P., Mirelman, A., Sweeney, R., Ochalek, J.M. and Suhrcke, M.E. (2017), *Public financial management and health service delivery: a literature review*, Overseas Development Institute Report. London. <https://eprints.whiterose.ac.uk/116571/> (18 February 2023).
- IBM. (2023a), *Cognos Analytics: Significance value*, <https://www.ibm.com/docs/en/cognos-analytics/11.1.0?topic=terms-significance-value> (18 February 2023).
- IBM. (2023b), *Cognos Analytics: Cramer's V*, <https://www.ibm.com/docs/en/cognos-analytics/11.1.0?topic=terms-cramrs-v> (18 February 2023).
- Jitsing, A., Brey, Z., Wall, K., Craig, S., Thosago, M., & Munro, S. (2019), State of municipal finance management: an overview of capacity and challenges. *Civil Engineering / Siviele Ingenieurswese*, Vol. 27, No. 1, pp 39-45.
- Kamara, J. K., Mahumud, R. A., Hounsell, B., & Renzaho, A. M. (2023), Variations in COVID-19 interventions: A systematic review and meta-ethnography of government policy responses and characteristics in eastern Africa, *International Journal of Disaster Risk Reduction*, Vol. 96, 103909.
- Khaile, T. S., Davids, G. J., and Khaile, F. T. (2021), Limitations of the principal-agent theory to explain the problem of non-compliance in South African municipalities, *African Journal of Governance and Development*, Vol. 10, No. 1, pp. 164-183.
- Kroukamp, H. (2016), Strategies to restore confidence in South African local government, *African Journal of Public Affairs*, Vol. 9, No. 3, pp. 105-116.
- Kroukamp, H., & Cloete, F. (2018), Improving professionalism in South African local government, *Acta Academica*, Vol. 50, No. 1, pp. 61-80.

-
- Madumo, O. S., & Koma, S. B. (2019). Local government reform in South Africa: The quest for review and repositioning of municipal administration, *Journal of Reviews on Global Economics*, Vol. 8, pp 581-590.
- Mantzaris, E. A. (2014), Municipal financial management to fight corruption and enhance development: A holistic approach, *African Journal of Public Affairs*, Vol. 7, No. 2, pp. 80-92.
- Marais, A., Sheik, A., and Schoeman, F. (2022), Sustainability in the context of the South African municipalities. *CIGFARO Journal (Chartered Institute of Government Finance Audit and Risk Officers)*, Vol. 22, No. 4, pp. 10-13.
- Martin, M.E. and Solomon, H., (2016), Understanding the phenomenon of ‘state capture’ in South Africa, *Southern African Peace and Security Studies*, Vol, 5, No. 1, pp. 21-35.
- Masuku, M. M. & Jili, N. N. (2019), Public service delivery in South Africa: The political influence at local government level, *Journal of Public Affairs*, Vol. 19: e1935. <https://doi.org/10.1002/pa.1935> (18 February 2023).
- Mathebula, N. (2014), Public sector financial management, morality, culture and law, *Journal of Public Administration*, Vol. 49, No. 3, pp. 936-945.
- Mngomzulu, B. R. (2023), Debunking the “New Dawn” myth: A comparative analysis of South Africa and Zimbabwe, *African Journal of Political Science and International Relations*, Vol. 17, No. 3, pp 28-36.
- Mnguni, S., & Subban, M. (2022), Critical considerations to achieve and maintain clean audit outcomes in South African metropolitan municipalities, *Administratio Publica*, Vol. 30, No. 3, pp. 148-170.
- Moji, L., Nhede, N. T., & Masiya, T. (2022), Factors impeding the implementation of oversight mechanisms in South African municipalities, *Journal of Local Government Research and Innovation*, Vol. 3, 8 pages.
- Mulaudzi, M. and Liebenberg, I., (2017), Planning and socio-economic interventions in a developmental state: The case of South Africa, *Journal of Public Administration*, Vol. 52, No. 1, pp. 29-51.
- National Planning Commission. (2011), *National Development Plan: Vision for 2030*. https://www.gov.za/sites/default/files/gcis_document/201409/devplan2.pdf (18 February 2023).
- National Treasury (n.d.), *MFMA Circulars*. <http://mfma.treasury.gov.za/Circulars/Pages/default.aspx> (18 February 2023).

- Rapanyane, M. B. (2022), Key challenges facing the African National Congress-led government in South Africa: An afrocentric perspective, *Insight on Africa*, Vol. 14, No. 1, pp 57-72.
- Selepe, M. M., & Magagula, M. L. (2023), Conceptualization of accountability and municipal finance management within the South African local government environment, *International Journal of Social Science Research and Review*, Vol. 6, No. 8, pp 230-246.
- Zweni, A., Yan, B., and Juta L. B. (2022), The malady of perpetual municipal finance mismanagement: Designing a leadership framework as a panacea. *African Journal of Development Studies*, Vol. 12, No. 1, pp. 169-188

XYZ Kuşakları Karakteristik Özelliklerinin Siyasal Katılımdaki Rolü: İstanbul İli Örneği *

The Role of Characteristics of XYZ Generations on Political Participation: The Case of Istanbul Province

Mehmet Esat BUDAKOĞLU¹

Murat TUYSUZ²

Strategic Public Management Journal
Volume 9, Issue 16, pp. 121-161
December 2023
DOI: 10.25069/spmj.1281811
Research Article/Araştırma Makalesi
Received: 12.04.2023
Accepted: 11.08.2023
© The Author(s) 2023
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

Yönetim şekli demokrasi olan ülkelerde siyasal süreçte işleyen mekanizmaları etkilemek ve yönlendirmek bireylerin siyasal katılım sürecine katılmalarıyla etkilidir. Demokratik ülkelerin modernleşmesinin ilk koşulu siyasal katılımdır ve siyasal katılım karar almada önemli rol oynamaktadır. Siyasal katılım, bireyin toplumsal varlığa yönelik tutumunu ve bu tutumu belirleyen faktörleri içeren farklı bir süreçtir. Siyasal katılımı etkileyen bu faktörler kişiden kişiye toplumdaki topluma farklılık göstermektedir. Bu çalışmada İstanbul seçim bölgelerinde ikamet eden seçmenlerden XYZ kuşağında olan seçmenlerin siyasal katılım oranı gözden geçirilmiş ve katılım oranının nedenleri arasında yer alan demografik özellikler üzerinden seçim bölgeleri arasında karşılaştırmalı olarak analiz yapılmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul ili seçim bölgelerinde yaşayan herhangi bir hukuki kısıtlaması olmayan siyasal katılım erkine sahip tüm bireyler oluştururken, bu evren içerisinde XYZ kuşağında olan seçmenler ise araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Çalışmada anket aracılığı ile veriler toplanarak analiz edilmiş ve sonuçlar paylaşılmıştır. Buna göre XYZ kuşakları arasında, siyasal katılım düzeyi, siyasal katılım türü, siyasal katılımda etkili faktörlere ve oy verilen lidere bağlılık derecesine göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Ayrıca siyasal katılım düzeyinin yaş, eğitim durumu, medeni durum ve gelir düzeyi gibi demografik özelliklere göre de farklılaştığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, Siyasal katılım, XYZ kuşağı.

* Bu makale, "X-Y-Z Kuşakları Arasındaki Farklılıkların Siyasal Katılıma Etkisi: İstanbul İlinde Bir Araştırma" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, gezgin783@hotmail.com, ORCID NO: 0000-0002-0681-2320

² Dr. Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Yerel Yönetimler Programı, murat.tuysuz@marmara.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-5321-0413

Abstract

Influencing and directing the mechanisms operating in the political process in countries with a democratic form of government is effective with the participation of individuals in the political participation process. The first condition for the modernization of democratic countries is political participation and it plays an important role in decision making. Political participation is a different process that includes the individual's attitude towards social existence and the factors that determine this attitude. These factors affecting political participation differ from person to person and from society to society. In this study, the political participation rate of voters in the XYZ generation residing in the electoral districts of Istanbul was reviewed and a comparative analysis was made between the electoral districts based on the demographic characteristics that are among the reasons for the participation rate. While the population of the research consists of all individuals with political participation power who do not have any legal restrictions living in Istanbul electoral districts, voters in the XYZ generations from this population constitute the sample of the research. In the study, data were collected and analyzed through a survey and the results were shared. Consequently, significant differences were found between XYZ generations according to the level of political participation, the type of political participation, the factors affecting political participation and the degree of commitment to the voted leader. In addition, it was found that the level of political participation differs according to demographic characteristics such as age, education level, marital status and income level.

Key Words: Politics, Political participation, Generation XYZ.

GİRİŞ

Demokrasi halkın kendi kendini yönetme iradesidir. Bireyin karar vermesi, alınan kararı etkilemesi ve yönlendirmesi çabasını siyasal katılım olarak, çaba harcayan bireyleri ise siyasal davranış sergilemiş olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin siyasal sürece katılımı, demokrasinin hâkim olduğu ülkelerde işleyen mekanizmaları yönlendirmekte ve etkilemektedir. Siyasal katılım, bireyin toplumsal varlığa yönelik tutumunu ve bu tutumu belirleyen faktörleri içeren farklı bir süreçtir. Siyasal katılımı etkileyen birçok faktör vardır bunlara; kişisel menfaatler, dini inanışlar, siyasal görüşler, sosyoekonomik faktörler, demografik özellikler, çevresel ve kültürel faktörler örnek olarak verilebilir. Siyasal katılımı etkileyen bu faktörler kişiden kişiye toplumdaki topluma farklılık göstermektedir. Siyasal katılımın en önemli belirleyicisi halkın kendi kendini yönetmesidir. Demokratik ülkelerde demokrasinin gelişmesinde halkın siyasal katılımının önemi büyüktür. Buradan siyasal katılımın olmadığı bir devlet idaresinin demokratik olmayacağı, demokratik olmayan devlet idaresinin de siyasal katılımının düşük ve zor olacağı sonucuna varmak mümkündür.

XYZ kuşağında bulunan insanların siyasal katılım biçimleri farklılık gösterebilmektedir. Eskiden siyasal katılım olarak oy vermek ve mitinglere katılmak varken şimdilerde ise gazete, dergi ve televizyonun yanı sıra teknolojinin gelişmesi ve teknolojik araçların var olmasıyla birlikte internet ve buna bağlı olarak kitle iletişim araçları da karar almada ve karara etki etmede önemli birer araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemiz de var olan yasaların yanı sıra internet üzerinden elektronik uygulamalar (e- devlet, e- belediye vb.) ve çeşitli

sosyal medya araçları, (twitter, instagram, facebook vb.) vatandaşların yönetime katılması ve bilgi edinmesi anlamında siyasal katılımı arttırmaya yönelik imkânlar sunmaktadır.

Türkiye’de demokrasinin vazgeçilmez yapı taşı ve siyasal katılımın en etkili sağlandığı alan siyasi partilerdir. Siyasi parti üyelikleri son zamanlarda siyasal katılımın en etkili faktörlerinden biri haline gelmiştir. Genel olarak ülkemizde demokrasinin bir gereği olan seçimlere siyasal katılma yetisine sahip X ve Y kuşağına mensup seçmenlerin katıldığı ve siyasi partilere üye oldukları bilinmektedir. Yapılan seçim tarihleri baz alındığında ilk defa seçme ve seçilme hakkını kullanacak olan Z kuşağı önem ifade etmektedir.

Demokratik ülkelerde siyasal katılımın gelişmesi vatandaşların sosyo-ekonomik yapıları, sosyo-kültürel yapıları, siyasal görüşleri ve ülkelerin yasal düzenlemeleri değişkenlerine bağlıdır. Buna bağlı olarak bu çalışmada XYZ Kuşakları arasındaki karakteristik özelliklerin siyasal katılımdaki rolü araştırılmak istenmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen araştırma Şubat-Nisan 2022 tarihleri arasında üç seçim bölgesine ayrılmış olan İstanbul ilinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın evrenini İstanbul ilinde yaşayan herhangi bir hukuki kısıtlaması olmayan siyasal katılım erkine sahip tüm bireyler oluştururken, örneklem grubu ise bu evren içerisinde İstanbul ilinde yaşayan XYZ Kuşağı’nda olan seçmenlerden 1107 katılımcı bireye erişilerek oluşturulmuştur. Katılımcıların 392’si kadın, 715’i erkek seçmenden oluşmaktadır. Katılımcıların 304’ü X kuşağı, 483’ü Y kuşağı ve 320’si ise Z Kuşağı’ndan oluşmaktadır.

1. SİYASAL KATILIM VE SİYASAL KATILIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Dünya siyasal sisteminin en büyük toplumsal örgütlenmesi devlettir ve devlet dünya siyasal sisteminin bir alt sistemidir (Öztekin, 2016: 232-233). Toplumsal, ekonomik ve uluslararası sistemlerde politik sistemin girdilerini destek ve talepler oluştururken kararlar, yasalar ve uygulamalarda politik sistemin çıktılarını oluşturmaktadır. Çevreye dönüştürülen bu çıktılar, yeni gereksinimler şeklinde sırayla girdi olarak sistemin kendisine iletilir. Politik sistem sosyal sistemin özelliklerini taşımaktadır. Siyasi kurumlar ve siyasi aktörler siyasi sistemin temel unsurlarıdır. Benzer şekilde, Parlamento, partiler, sendikalar ve sivil toplum kuruluşları (STK) arasındaki yapısal ve işlevsel ilişkiler siyasi bir sistem oluşturmaktadır. Bu unsurların etkileşim seviyeleri ve ilişkileri birbirinden farklı olduğu için, toplumların ve ülkelerin politik sistemleri de farklıdır ve siyasi sistemi güç olgusuna dayanan bir örgütlenme tarzı olarak ilan etmiştir. Ona göre, bu güç aygıtı siyasi kaynakların ve değerlerin dağıtımından sorumludur. Bu otorite, gücü toplumdaki diğer güç ve otorite ilişkilerinden kapsam ve zorunluluk açısından ayırır. Siyasi sistem toplumun tüm üyelerini etkiler, ancak tüm üyeler aynı hızda ve yoğunlukta etkilenmez. Toplumun üyeleri, siyasi sistemin yasalarına ve kararnamelerine uymak zorundadır. Bu prosedürlere uyulmaması cezalara ve yaptırımlara yol açabilir. Siyasi sistemin bir diğer özelliği de bu sistemin bir ortamda şekillenmesi ve işlevidir. Toplum, politik sistem içinde çok boyutlu bir parçadır. Toplumun her bir parçası, ayrı bir sistem oluşturarak politik sistemle etkileşime girebilir (Turan, 1976: 16-17).

Siyasal katılma ise toplumdaki uğraşlar neticesinde ulaşılan ve anayasal bir temele dayanan demokrasinin en önemli araçlarından biridir. Siyasal katılma kavramının çeşitli tanımları bulunmaktadır. Dar anlamda bakıldığında en basit olarak oy kullanmak gibi düşünülebilmektedir. Geniş anlamda ise sadece oy kullanmakla

kalmayıp aynı zamanda bürokrasi ve siyasal karar alma süreçlerinin tümünde görev almak olarak tanımlanabilmektedir. Özbudun (1975) siyasal katılmayı merkezî ve yerel devlet organlarının personelinin ya da kararlarını etkilemek amacıyla bireylere verilen hukuki haklar çerçevesinde veya hukuk dışı yapılan eylemler bütünü olarak ifade etmektedir. Nie vd. (1989) ise Özbudun'dan farklı olarak bireylere verilen yasal haklar çerçevesinde, devletin ve hükümet yetkililerinin seçimini ve onların yaptıkları işleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmek için gerçekleştirilen eylemler şeklinde tanımlamaktadır. Baykal (1970)'a göre ise siyasal katılım, bireylerin siyasal davranışlarını ortaya çıkarabilmeleri için gerçekleştirmiş oldukları her türlü faaliyetler olarak ifade edilmektedir. Siyasal katılım hem siyasi iktidarı kapsayan hem de devlet yönetimine katılmayı içeren, aynı zamanda yerel yönetimler ve kamusal yaşamın içerisindeki farklı alanlara kadar uzanan tüm katılımları kapsamaktadır. Kısacası bu kavram; “siyasi olan tüm alanlarda etkin olabilmek” olarak tanımlanabilmektedir. Günümüzde siyasal katılma bilincinin gelişmesi ile genel olarak oy verme, seçim faaliyetleri, kolektif lobicilik çabaları, örgütsel faaliyetler ve özel çabalar siyasal katılımda ön plana çıkmaktadır (Özkan, 2004: 92).

Bir toplumun demokratikleşmesinin artırılmasının yolu, toplum içerisinde yer alan bireylerin siyasal karar alma süreçlerine dâhil olması ile mümkündür. Günümüzde siyasal katılma, demokrasinin vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Bireylerin eğitim düzeyleri, ekonomik düzeyleri, kültürel ve sosyal düzeyleri kişiden kişiye göre değişmektedir. Dolayısıyla bu farklılıklar kişilerin siyasi tercihini de etkileyebilmektedir. Bu farklılıkların etkisiyle kimileri sadece oy kullanarak siyasal katılımını gerçekleştirirken kimileri de bizzat siyasetin içerisinde yer alarak siyasal katılımını gerçekleştirebilmektedirler. Kişilerin siyasal katılma sürecine bizzat katılmaları siyasi ortamda rekabeti ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla kişilerin farklılıkları da siyasal katılma davranışını etkileyebilmektedir (Duran, 2005: 150).

Siyasal katılmanın biçimleri vardır. Siyasal katılma biçimleri toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Hatta bazen aynı toplum içerisinde de farklı zamanlarda değişen siyasal katılma biçimleri yer alabilmektedir. Günümüzün demokratik siyaset anlayışının siyasal katılım biçimleri; aktif ve pasif katılma, özerk-istek üzerine katılma, açık-kapalı katılma, yaklaşılana-kaçınılan katılma, geçici-sürekli katılma, yatırım- sonuç odaklı katılma, açıklayıcı- araçsal katılma, sözlü-sözlü olmayan katılma, sosyal olan- sosyal olmayan katılma olarak farklı yazarlarca ifade edilmiştir.

Hülür'e (2006) göre Siyasal katılım türleri içerisinde ayrıca olayları izleme, siyasal olaylar ile ilgili tavır takınma, siyasal olaylara karışma, siyasal sistemde görev alma, bürokratlarla yazışma, politikacılarla bizzat görüşme sayılabilir. Dilber'e (2013) göre ise üç türlü siyasal katılım bulunmaktadır. Bunlar, olağan siyasal katılım, olağan dışı siyasal katılım ve katılımsızlıktır.

Olağan siyasal katılma, siyasal rejim tarafından ortaya konan kurallara uyulmasıdır. Olağan siyasal katılma şekillerine oy kullanmak, başkaları ile siyaset konuşmak, tartışmak ve seçim kampanyalarına katılmak gibi örnekler verilebilmektedir.

Olağandışı siyasal katılma, toplum içerisinde yapılan itaatsizlik eylemleri olarak da ifade edilmektedir. Siyasal katılmanın olağandışı biçimlerini kullananlar ya olağan siyasal katılma yollarını bilmedikleri için ya da bu yolları yeterli bulmadıkları için bu biçimi tercih etmektedirler. Boykot, grev, bildiri yayınlamak, gösteri yürüyüşlerine katılmak ve miting düzenlemek, itaatsizlik, imza toplamak gibi bazı eylemler olağan dışı siyasal

katılma biçimlerinden bazıları olarak bilinmektedir. Katılımsızlık, adından da anlaşılacağı üzere siyasal sistem içerisinde katılma yanlısı olmayıp daha çok pasif kalan grupların yaptıkları eylemler olarak bilinmektedir.

Siyasal katılım modelinde, siyasi katılım üzerine seçmen davranış araştırmasının önceki davranış teorisinin etkisi altında, seçimlerde oy kullanma ve partilerin seçim kampanyalarına katılma gibi davranışsal ifadeler yapılmıştır. Daha sonraki dönemlerde bahsi geçen kavrama yeni boyutlar eklenmiştir (Göksu, 2016: 56). Siyasi Katılım araştırmalarında, genellikle politik katılım olgusunun iki modelinden bahsedilmektedir. Bunlar geleneksel ve geleneksel olmayan katılımlardır. Daha sonra, bu tanımlara ilaveten sosyal ve bilimsel gelişmelere paralel olarak post modern katılım türü de dâhil edilmiştir (Göksu, 2016: 56).

Siyasal katılımı etkileyen demografik faktörler bulunmaktadır. Bunlar yaş grubu, cinsiyet durumu, gelir düzeyi, eğitim seviyesi, meslek grubu, yerleşim birimi, aile ve sosyal çevre, siyasal ilgi olarak sayılabilir. Siyasal katılmada yaş faktörü önemli etkenlerden bir tanesidir. İnsanların yaşamış oldukları zaman ile siyasete bakış açıları ve siyasal katılma arasında bir ilişki söz konusudur. Bunu daha sade bir şekilde anlatmak gerekirse, küçük bir çocuğun siyasete olan ilgi ve alakası yetişkin bir bireye göre ya çok az olmakta ya da hiç olmamaktadır. İnsanların yaşları ilerledikçe edinilen bilgilerle birlikte yeni deneyimler kazanılmakta ve kişinin siyasal bilinci yerleşmektedir. Genel olarak bakıldığında genç bireyler ile yaşlı bireylerin siyasal katılmaları arasında farklılıklar gözlenmektedir. Bunların nedenleri arasında ilgi alanı, zaman ve enerji düzeyleri gibi değişkenler sayılabilmektedir (Hülür, 2006: 107). Siyasal katılma konusunda yapılan araştırmalar sonucunda, siyasal katılmada kadınların daha az etkili oldukları ya da bu konuda tamamen pasif durdukları gözlenmiştir. Araştırmalar sonucunda buna etken olarak, birçok toplumda bu anlayışın hâkim olması gösterilebilir. Gelir düzeyi de siyasal katılımı etkileyen bir diğer faktör olarak görülmektedir. Siyasal katılma etki eden olumlu psikolojik gelişmeler içerisinde yer alan gelir düzeylerinde farklılaşmalar, katılıma olan ilginin de değişmesine neden olabilmektedir (Dilber, 2013: 4). Bireylerin gelir düzeyinde yaşanan artışların, siyasal katılıma olumlu yönde etki ettiği görülmektedir. Kışlalı (2006)'ya göre de gelir düzeyi ile siyasal katılım arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bireylerin gelir seviyelerinin artmasıyla birlikte siyasal eğilimlerinde de bir artış yaşanmaktadır. Buna bağlı olarak gelir seviyeleri alt seviyelere indikçe, siyasal katılım da yok olmaya gidebilecek seviyelere kadar düşmektedir. Dolayısıyla düşük gelire sahip kesimleri temsil edecek bir adayın/partinin çıkamaması da siyasi yöneticilerin genellikle zengin ve orta seviyeli gelire sahip kişilerden olmasına neden olabilmektedir. Doğal olarak gelire göre siyasal katılımın türü de değişmekte ve gelir artışıyla birlikte siyasal katılmada da bireylerin daha fazla aktif olabildiği ifade edilmektedir (Kışlalı, 2006: 14; Öztekin, 1993: 190; Dilber, 2013: 4). Siyasal katılmayı önemli ölçüde etkileyebilen bir diğer faktör de bireylerin eğitim durumudur. Katılmada belli düzeylerde artış ya da azalmalar yaşanmasında eğitim seviyesi son derece etkili olabilmektedir. Bu faktör, bireylerin siyasal olaylara daha fazla ilgi ve merak duymasını sağlayabilmektedir. Doğal olarak, bireyler daha fazla bilgilendikleri için siyasal olayların içinde yer almaları daha kolay hale gelmektedir. Bunun sonucunda siyasal katılımın da bu yönde artış göstermesi kaçınılmazdır. Fakat eğitim düzeyinin de bir noktada gelir seviyesine bağımlı olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla eğitim, gelir seviyesi ile yakından ilişkili olduğundan alt gruplardaki eğitim seviyesi düşük olan bireylerin siyasal katılmalarının daha düşük olduğu düşünülebilir (Kışlalı, 1991: 94). Meslek, bireylerin toplum içerisindeki statüsünü belirleyen en önemli faktörlerden biridir. Toplumun genel durumuna göre insanlar mesleki çevrenin etkisiyle siyasi

kurumlara ve kadrolara ulaşabilme imkânı elde edebilmektedirler. Yani kişinin mesleği bu imkânın ölçüsünü belirlemektedir. Bundan dolayı siyasal yaşama olan ilgi ve siyasal katılım, meslek statüsü yüksek olan bireylerde daha fazla gözükmektedir. İyi eğitim almış yüksek statüdeki mesleklere ulaşmış bireylerde siyasal yaşama katılım hatta aktif rol oynama diğerlerine göre daha yüksek olabilmektedir (Büyüktosunoğlu, 2013: 29). Bireylerin siyasal katılımlarında etkili olan bir diğer unsur da yaşadıkları yerle ilgilidir. Kentleşme siyasal katılımın şeklini belirleyebilmektedir. Bu konu ile ilgili tam bir netlik olmamakla birlikte, belirli dönemlere göre değişiklik gösterebilmektedir. Kimi çalışmalarda kentte yaşayanların daha fazla katılım gösterdikleri, kimi çalışmalara göre ise kırdaki yaşayanların daha fazla katılım sağladıkları tespit edilmiştir. Aile, bireylerin siyasal katılımlarında en çok etkili olan faktörlerden biri olarak görülmektedir. Yapılan araştırmaların bulguları gösteriyor ki aile üzerinde etkili olan sosyo-ekonomik bir faktör, bireyin siyasal tercihinde de etkili olmaktadır. Fakat günümüzde aile bireyleri arasındaki iletişimin eskiye oranla azalmasının ailenin bireyin siyasal katılım davranışı üzerindeki etkisinin diğer faktörlere göre biraz daha düşük olmasına neden olabileceği ifade edilmektedir. Bu etkinin ne kadar olabileceğine dair araştırmalar farklı sonuçlar vermektedir. Bunun nedeni ise aile içi iletişimin azalması ile ailenin siyasal katılımında bireyleri etkileme oranını düşürebileceği kanısındır (Kapusızoğlu, 2008: 45).

Siyasal İlgi; siyasal ilgi de siyasal katılma davranışlarını etkileyen unsurlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bireylerin siyasal ilgilerinin artmasıyla katılma da buna bağlı olarak artmaktadır. Oy verme gibi bir vatandaşlık hakkı olan bazı eylemler demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olarak gözüke de bu gibi katılım biçimleri siyasal ilgi olmadan da yapılabilmektedir. Fakat siyasal sistemde bir sorunun çözümünde bürokrasiyle nasıl bir ilişki kurulabileceği ve nasıl çözüme ulaşılabileceği siyasal ilginin yüksek olmasıyla bağlantılı şekilde ilerlemektedir. Siyasal ilginin yüksek olması bireylerin doğru siyasal katılma davranışlarına yönelmesinde etkili olmaktadır (Kalaycıoğlu, 1983: 41). Kalaycıoğlu (1983) siyasal ilgiyi; “siyasal olayları, siyasal sistemin işleyişini ve siyasal kararların alınmasını sürekli ve düzenli olarak izlemek eğilimi” olarak tanımlamaktadır (Kalaycıoğlu, 1983: 41). Siyaseti takip eden bireylerin siyasi duruşları, tutum ve davranışları, siyasi yapıları ve siyasi faaliyetleri siyaset takip etmeyenlerden farklıdır. Siyasal ilginin düzeyi kişinin sahip olduğu siyasal düşüncesini geliştirmektedir. Aynı şekilde siyasi ilgi arttıkça siyasi katılım da artar çünkü siyasi ilgi siyasi sistemleri anlamaya yardımcı olmaktadır. Siyasal ilgi, siyasal yaşam yöneliminin işaretlerinden birisidir. Siyaseti takip eden ve sorgulayanların siyaset arenasında daha aktif oldukları söylenebilir. Siyasal ilgi, siyasal toplumsallaşma sürecini de etkileyerek, bireylerin siyasal eylemlerini bilinçli bir şekilde yerine getirmelerine yardımcı olmaktadır.

Siyasal katılımı etkileyen psikolojik faktörlerde bulunmaktadır. Seçmenlerin, siyasal sistem aktörlerinden beklentilerini karşılayamaması ve siyasal kampanyalarda verilen sözlerin tutulmaması gibi durumlar siyasal katılımı etkileyebilmekte ve halkın siyasetten uzak durmasına neden olabilmektedir (Gücük, 2006: 14). Dolayısıyla, seçmenlerin beklediklerini alamamaları gibi sebeplerden dolayı psikolojik etkiler oluşabilmekte ve bu da siyasal katılımı o yönde etkileyebilmektedir.

Psikolojik faktörler kişilerin tutum ve davranışlarını etkileyen en önemli unsurlardan biri olarak bilinmektedir. Bireylerdeki çoğunluğun yöneldiği yere yönelme isteği, kızgınlıkların olması, siyasi yapılaşmadan korkunun olması ve ekonomik bazı baskılar kişilerin siyasal katılımlarında olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkili olabilmektedir. Psikolojik etkenler seçmenlerin oy verme davranışlarında ve parti tercihinde de etkili olan

önemli unsurlardan biri olarak göze çarpmaktadır. İnsan davranışlarının temelini oluşturan ihtiyaçlar bireylerin siyasal katılımında etkili olmaktadır. İhtiyaçlar kişilerde gerginlik oluşturan ve harekete geçiren davranışların oluşmasında etkili olabilmektedir. Günümüz koşullarında bireyler tatmin boyutlarının yüksek olabilmesi için ihtiyaçlarını tamamlayabilme arayışına girmektedir (Kılıç, 2015: 96). Bundan dolayı seçmen davranışındaki olumlu psikolojik durumlar siyasal katılmayı olumlu yönde etkileyebilmekte iken olumsuz psikolojik durumlar siyasal katılmayı olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Bireyin psikolojik niteliklerinin ve kişilik yapısının etkisinde gerçekleşen davranışı siyasal katılmayı etkilemektedir. Siyasal katılımın bir biçimi olan seçmen davranışı siyasal etkinlik duygusu, vatandaşlık duygusu, empati, sosyal girişkenlik, olumsuz değişkenler gibi psikolojik faktörden etkilenmektedir.

Siyasal Etkinlik Duygusu; etkinlik, bireylerin eylem ve davranışlarıyla olay ve durumları etkileyebilecekleri inancına sahip olup olmadıklarını ifade eden bir kavramdır. Bu tanıma göre kimileri bu inanca karşı olumlu bir tutum içindeyken kimileri ise olaylar karşısında çaresiz ve güçsüz kalmaktadır. Buna göre siyasal katılımı etkileyen önemli psikolojik faktörlerden birinin etkinlik duygusu olduğu söylenebilir; çünkü siyasal etkinlik duygusunun zayıf ya da güçlü olması siyasal katılım oranını artırmakta ya da azaltmaktadır.

Vatandaşlık Duygusu; siyasal katılımı destekleyen psikolojik faktörlerden bir tanesi de vatandaşlık duygusudur. Vatandaşlık duygusu, insanlarda sorumluluk ve hesap verebilirlik duygusunu beslemektedir. Baykal (1970), vatandaşlık ile siyasal katılım arasında pozitif bir ilişki olduğuna dikkat çekmektedir. Aynı zamanda yükseköğrenim ve sosyo-ekonomik statünün yurttaşlık bilincini artırdığını belirtmektedir. Bireyler siyasal sürece katılmayı yerine getirilmesi gereken önemli bir vatandaşlık görevi olarak görmektedirler. Siyasal yaşamda yurttaşlık bilincine sahip kişiler daha istekli ve aktiftir (Baykal, 1970: 100). Vatandaşlık duygusu hem ideolojik bir nitelik hem de manevi bir niteliktir. Bireyler siyasi hayatta etkili olup olmadıklarını düşünmezler, sadece siyasi sürece katılmayı bir vatandaşlık görevi olarak görürler.

Empati; Lerner, kişinin siyasal katılımını etkileyen psikolojik değişkenlerden biri olarak 'empati' kavramını yorumlar. Kavram modern bir temelde ele alınsa da siyasal katılımında da açıklayıcı bir niteliği vardır. Empati, kişinin soyut düşünmesi, kendini başkalarının yerine koyması, yenilikleri benimsemesi veya kabul etmesi olarak tanımlanır. Lerner, modern toplumun katılımcı bir toplum olduğuna inanır, dolayısıyla katılım ile empati arasında bir ilişki vardır (Turan, 1976: 88). Empati ölçeğine göre hareket eden bireyler, kendi dar kalıplarının dışına çıkarlar. Bu, katılımcı toplumun gelişimi için önemli bir ilerleme işaretidir.

Sosyal Girişkenlik; sosyal girişkenlik, girişimcilik ve proaktiflik anlamına gelmektedir. Bu açıdan sosyal girişkenlik duygusunun etkinlik duygusuna benzer bir anlamı olduğunu söylemek mümkündür. Örgütlenme, kolektif bilinç ve sosyalleşme sosyal girişkenlik duygusuyla birlikte artmaktadır çünkü sosyal girişkenlik duygusu yüksek olan bireyler, kişi ve olaylara karşı daha girişken davranışlar sergilemektedirler. Başka bir deyişle, bu duygu insanlara özgürce hareket etme, sağlıklı ve rahat bir şekilde iletişim kurma ve toplumsal hareketleri organize etme yeteneği ve becerisi kazandırmaktadır (Dilber, 2013: 4). Bu bağlamda sosyal girişkenliğe sahip bireyler, siyasi etkileşim ve faaliyetlerde daha rahat ve yeteneklidir. Bu durumun

oluşmasında hiç şüphesiz sadece sosyal girişkenliğin değil, diğer psikolojik faktörlerin de rolü vardır. Aslında psikolojik faktörleri birbirlerinden ayırmak mümkün değildir.

Olumsuz Psikolojik Değişkenler; siyasal katılımı etkileyen tüm psikolojik değişkenlerin siyasal katılım üzerinde olumlu bir etkisi olmayacaktır. Siyasal katılımı olumsuz etkileyebilecek psikolojik değişkenler de mevcuttur. “Yabancılaşma” bu değişkenlerden bir tanesidir. Siyasal yabancılaşma, bireyin siyasi sistemle hiçbir ilgisi olmadığını ifade etmektedir. Başka bir deyişle, kişinin siyasal yapı ve kurumları kendi dışında yer alan yapılar olarak ele almaktadır (Turan, 1976: 88). Siyasal yabancılaşma sürecinde bireyler, herhangi bir siyasal beklenti olmaksızın içinde yaşadıkları topluma, siyasete ve çevreye karşı kayıtsız kalmaktadırlar. Yabancılaşmış bireyler, siyasal sistemden koparak siyasal eylemde bulunmazlar. Aslında siyasi kayıtsızlık da bir siyasi katılım eylemidir; ancak bu davranış aktif katılım değil, pasif ve negatif katılımdır (Turan, 2014: 196). Anomi ve sinizm siyasal katılımı olumsuz etkileyen bir diğer değişkenlerdendir. Toplumsal normların değiştiği, düzenin ve güvenilirliğin kaybolduğu bir sistem birey için anlamsız hâle gelmektedir. Sonuç olarak, bireyde anomi durumu ve bir dışlanma duygusu ortaya çıkmaktadır. Bunu yaşayan bireyler siyasi katılımdan uzak durmaktadırlar. Sinizm ise insanların siyasete ve siyasal kurumlara karşı olumsuz tutumlar sergileyerek siyasal katılımdan kopmasıdır (Atabey ve Hasta, 2018: 492).

2. KUŞAK KAVRAMI VE KUŞAKLARIN SINIFLANDIRILMASI

Kuşak kavramı genel olarak, neredeyse aynı yıllarda doğmuş kişilerin, aynı dönemin şartlarında yetişmeleri ve yaşamaları, benzer olaylara tanıklık etmeleri, benzer yazgıları yaşamaları ve benzer sorumlulukları üstlenmelerinden kaynaklı bir bütün olarak değerlendirilmelerini ifade etmektedir. Kuşak aralıkları küresel çapta teknolojik, siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal olaylarla zaman içerisinde oluşmuş veya oluşmakta olan aralıklardır. Ayrıca icatlar, savaşlar, çeşitli salgınlar ve müzik akımları gibi benzer olaylar da söz konusu kuşaklar arası aralıkların açılmasının nedenleri arasında sayılabilir. Bu bağlamda her kuşağın değer yargıları ve hayatı yaşama biçimleri, o kuşağın oluşmasına etki eden durum ve olaylardan ayrı düşünülemez (Uysal, 2015: 440). Aynı zamanda kuşak kavramı, birçok farklı bilim dalının ilgi alanına giren bir kavramdır. Söz konusu bilim dallarının çalışmaları incelendiğinde kuşak kavramının genel olarak benzer zaman diliminde doğan bireylerden meydana gelen kitleler olarak ifade edildiği görülmektedir. Bununla beraber benzer tecrübe ve bireyin yaşamına yön veren kitlesel oluşumlar şeklinde de bir yaklaşım bulunmaktadır (Berkup, 2014: 220). Dolayısıyla aynı olaylara ve durumlara maruz kalan, aynı sorumlulukları üstenen ve aynı zaman aralığında dünyaya gelen kitlelerin tümü kuşak olarak sınıflandırılmakta veya adlandırılmaktadır (Fındık, 2013: 40-44). Bu bağlamda farklı kuşakların değer yargılarında ve bakış açılarında önemli farklılıklar olmaktadır. Kuşağın meydana geldiği zaman diliminde yaşanan olaylar, kuşağın yetiştirilme tarzı ve yetiştirilme ortamları söz konusu farklılıklara neden olmaktadır. Kuşaklar arasındaki bu tarz farklılıklar, kuşaklar arası ve bireyler arasında kişilik özellikleri, çalışma hayatı ve sosyal ilişkiler kapsamında gözlenebilir ölçüde ayırt edici özelliklere sahip olmasına neden olmaktadır. Doğal olarak bu tür ayırt edici özellikler toplumsal çatışmalara ve anlaşmazlıklara neden olmaktadır. Özellikle de anlaşmazlıklar; algılama, iletişim kurma ve olaylara bakış açısından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kuşakları sınıflandırmak ve karakteristik özelliklerini tanımlamak sorunların çözülmesinde önemli bir adım olarak görülmektedir (Adıgüzel vd., 2014: 166-167). Bu çalışmalar neticesinde kuşaklar kendi içerisinde sessiz kuşak, patlama kuşağı (bebek patlaması), X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z Kuşağı olarak ayrılmıştır (Berkup, 2014: 219).

Kuşak sınıflandırmaları, sadece kişilerin doğum yılları esas alınarak değil, doğup büyüdüğü toplumda meydana gelen toplumsal olaylar, yaygın olan kültür ve düşünce kalıpları, değer yargıları, davranış biçimleri ve tecrübeleri de dahil edilerek yapılmalıdır (Zemke vd., 2013'ten aktaran Çelen, 2019: 12). Bireyler içine doğup büyüdüğü toplumun kültürünü benimseyerek kendi değer sistemlerini geliştirirler. Bireylerin değer sistemleri ve kültürleri, toplumun diğer üyeleriyle olan iletişimlerini, yaş olgusunu nasıl algıladıklarını, yaşlılara veya gençlere bakış açılarını, algı, tutum ve inançlarını, davranış biçimlerini, tercihlerini ve eylemlerini doğrudan etkilemektedir. Kuşak sınıflandırmalarına etki eden olaylar incelendiğinde genel olarak ülkenin siyasi tarihi, sosyolojik yapısı, gençlerin davranış biçimleri ve aile üyeleri arasındaki çatışmalar ve teknoloji alanında yaşanan yenilikler ile yakın ilişki içerisinde olan sınıflandırmaların ülkemiz açısından öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte daha önce de belirtildiği üzere, kuşakların ortaya çıkmasına etki eden çok sayıda unsur bulunmakta ve bu unsurlar toplumdaki farklılıkları göstermektedir. Farklı tarih aralıklarını ve isimleri içeren kuşak sınıflandırmalardan bazıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Kuşaklar ve Özellikleri

Kuşaklar	Doğum Tarihleri	Kuşak Özellikleri
Sessiz Kuşak	1925-1945	Yaşadıkları dünya savaşı nedeniyle yaşamak için çalışan, otoriteye sadık, itaatkâr, disiplinli ve tutumlu.
Bebek Patlaması Kuşağı	1946-1964	II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındaki nüfus patlaması yıllarında doğan, çalışkan, idealist ve insan hakları hareketinin önemli temsilcileri.
X Kuşağı	1965-1979	İdeolojik, rekabetçi, hızlı terfi bekleyen, şüpheli ve bağımsız.
Y Kuşağı	1980-1999	Özgür, tatminsiz, otorite karşıtı, iyi eğitilmiş, kolay adapte olabilen ve özgüvenli.
Z Kuşağı	2000-2020	Teknolojiye bağımlı bir hayata sahip olan, bireyselliğe önem veren ve ekran bağımlısı.
Alfa Kuşağı	2021- ...	Fiziksel eylemleri sevmeyen, az konuşan, makineleri insanlara tercih eden ve tamamen küresel bir toplumun ferdi.

Kaynak: Tuğba İçme, Yıldırım, T., & Büyük, U. (2022). Z kuşağı öğrencilerinin uzaktan eğitim algıları. Erciyes Akademi, 36 (1), s. 84.

Sessiz Kuşak; sessiz kuşak olarak adlandırılan kuşak, özellikle de 1925-1945 yıllarında doğan insanları kapsamaktadır. Bu kuşağa ait olan bireyler daha gelenekçi bir kesimi oluşturmaktadır. Bu kuşak Buhran, Büyük Buhran, eski asker kuşağı olarak da adlandırılmaktadır. Fakat sessiz kuşak denilmesinin sebebi, TIME dergisinin 1951'li yıllarda yayınlamış olduğu dergi kapağındaki hikâyeden kaynaklanmaktadır. Bu hikâyede sessiz kuşağın geleneklerine oldukça bağlı, kasvetli ve bir o kadar da kadercisi olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu kuşağın oldukça umutlu bir kuşak olduğunu da ifade edebiliriz. Sessiz Kuşağın II. Dünya Savaşı'na katılmamış olsa da söz konusu kuşağın meydana geldiği zamanda II. Dünya Savaşı'nın yaşanmış olması bu kuşağın kasvetliliğini ve kaderciliğini açıklamaktadır. II. Dünya Savaşı'nın yaşanması bu kuşağın zor şartlarda ve sıkıntılarla dolu bir yaşam geçirmesine de neden olmuştur. Böylelikle bu kuşağın kendini gösterdiği

dönemlerde nüfus oldukça düşmüş, doğum oranları azalmış ve toplumsal tepkiler de azalmıştır. Bunlardan kaynaklı olarak bu kuşak sessiz kuşak olarak adlandırılmıştır (Karaaslan, 2014: 35-36). Sessiz kuşak özellikle de günümüzde toplumuna sadık, disiplinli ve devlet otoritesine karşı oldukça saygı duyan bir kuşak olarak ifade edilebilmektedir. Bu kuşağı oluşturan bireyler, sosyal hayatlarında onur, ahlak ve dürüstlük gibi kavramlara oldukça önem vermektedirler. Aynı zamanda söz konusu kavramlara iş hayatlarında da önem vermektedirler. Bu bağlamda bu kuşağın bağlı olduğu otoritelere bağlılıkları yüksek ve sadık oldukları bilinmektedir (Frandsen, 2009: 34). Sessiz kuşak olarak ifade edilen bu kuşak, kendilerine yönelik yapılacak ödüllendirmeleri kademe alma ve rütbe yükseltme olarak beklemektedirler. Bu duruma neden olan etken ise Sessiz Kuşak'ın çalışmaktan geri kalmamaları ve fedakârlık gösteren bir yapıya sahip olmaları ifade edilebilir. Aynı zamanda bu kuşağın bir ortamdan veya işten ayrılmaları oldukça zordur ve bu durumu en son çare olarak düşünmektedirler. Son olarak bu kuşağın teknolojik gelişmelere ve yeni düşüncelere kapalı olduğunu söyleyebiliriz (Hannay ve Fretwell, 2011: 4, Pekala, 2001: 31).

Bebek Patlaması Kuşağı; sessiz kuşaktan sonra meydana gelen bebek patlaması kuşağının en belirgin özelliği ise II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmasıdır. Bundan dolayı Bebek Patlaması Kuşağı'nı meydana getiren bireyler genellikle 1946-1965 yıllarında doğan bireylerdir. Bu yılların seçilmesinin en temel nedeni II. Dünya Savaşı sonrasında çoğu ülkenin doğum oranlarını artırma politikasıdır. Bu politika sonucunda ülkelerin nüfusunda hızlı bir biçimde artış gözlemlenmiş ve bu dönemde doğan bireyler topluluğu ise bebek patlaması kuşağı olarak sınıflandırılmıştır. Bu kuşak daha sonra birçok önemli olaya bizzat şahit olacaktır (Aydın, 2020: 44). Bebek patlaması kuşağı, günümüzde olduğu gibi çalışma alanlarında da oldukça aktif rol oynamış ve toplumun gelişmesine doğrudan katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda bu kuşağı oluşturan bireyler kitle iletişim araçlarından olan televizyon ve radyoyu yoğun bir şekilde kullanmışlardır. Sessiz kuşakta olduğu gibi bebek patlaması kuşağındaki bireyler, çalışma hayatlarında ve sosyal yaşamlarında çalışkanlığa, özveriye, idealistliğe ve otoriteye saygıya önem vermektedir. Ancak bebek patlaması kuşağı, sessiz kuşak gibi toplumsal olaylara sessiz kalmamışlardır. Bu duruma neden olan etmen ise II. Dünya Savaşı sonrasında yenedünya düzeni kurmaya çalışmalarıdır. Aynı zamanda sessiz kuşak gibi kıtlığa ve sıkıntılara maruz kalmaları, bebek patlaması kuşağını geleceğe yönelik hırslandırmış ve cesaretlendirmiştir. Böylelikle diğer kuşaklara oranla daha işkolik bir yapıya bürünmüştür. Bu kuşağın en temel özelliği ise özgürlük, eşitlik ve bağımsızlık gibi düşüncelere önem vermesidir. Bebek patlaması kuşağındaki bireylerin üzerinde durdukları konular değişkenlik gösterse de genel olarak kadın-erkek eşitliği, ırkçılık karşıtlığı ve çevreye yönelik duyarlılık gibi konular üzerinde durmuşlardır (Howe ve Strauss, 2007: 48). Bebek patlaması kuşağındaki bireyler, kendilerini daha ayrıcalıklı ve özel hissetmeleri düşüncesine karşın Bebek patlaması kuşağındaki bireyler oldukça işkolik, azimli ve rekabetçidirler. Aynı zamanda her bir başarı için bir bedel ödenmesi gerektiğine inanmaktadırlar (Tolbize, 2008: 2-5). Bebek patlaması kuşağı geleceği için bugünden çalışmayı daha doğru görmektedir (Aka, 2018: 120-122). Bebek patlaması kuşağı üyelerinin karakterlerinin şekillenmesinde ebeveynlerinin yetiştirme tarzlarının yanında kendi dönemlerinde meydana gelen olaylar da büyük ölçüde etkili olmuştur. Öyle ki Soğuk Savaş'ın yaşandığı yıllara denk gelmeleri bu kuşağın, "Soğuk Savaş Dönemi Çocukları" olarak adlandırılmalarına sebep olmuştur (Berkup, 2015: 68).

X Kuşağı; 1965-1980 yıllarında doğan tüm bireyler X kuşağını oluşturmaktadır. X kuşağı diğer kuşaklardan farklı olarak, Soğuk Savaş dönemlerindeki belirsizlik ortamında meydana gelmiş ve yetiştirilmiştir. X kuşağını oluşturan bireylerin, belirsizliğin yoğun olduğu bir ortamda yetiştirilmesi daha çok gelecek kaygısına sahip

olmalarına neden olmuştur. Bu durum, X kuşağı döneminde doğan bireyleri çokça çalışmaya, maddi imkânlar oluşturmaya ve yüksek yerlerde bulunma isteğine itmiştir. Ayrıca X kuşağını meydana getiren bireyler teknolojik yeniliklerin başladığı bir dönemde yaşamışlardır. X kuşağı kendisinden önceki kuşaklara nazaran daha az sadakat duygusuna sahiptir ve sadakatleri duruma göre değişkenlik gösterebilmektedir. Buna karşın X kuşağını oluşturan bireyler, geleneksel ve kültürel değerlere önem vermişlerdir. Böylelikle toplumsal olaylara tepkisiz ve duyarsız kalmamışlardır (Altuntuğ, 2012: 205). Bebek patlaması kuşağını oluşturan bireyler, X kuşağını oluşturan bireylerin anne ve babalarıdır. Bebek patlaması kuşağının işkolikliğinin sonucu olarak, X kuşağını oluşturan bireyler, kendilerinden önceki kuşaklara nazaran, ebeveynleri ile daha az vakit geçirmişlerdir. Bundan dolayı X kuşağı bireyleri, kendilerine daha çok güvenen ve yeteneklerini kullanan bireylerden oluşmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında X kuşağını bir geçiş kuşağı olarak da tanımlayabiliriz. X kuşağı içerisinde olan bireyler devamlı yenilenen ve değişen bir dünyada yaşadıklarının farkındadırlar. Bundan dolayı da kendilerinden önceki kuşaklara göre daha çok sorgulayıcı yapıları vardır. Aynı zamanda X kuşağı, değişen ve devamlı olarak yenilenen çevrelerine adapte olabilmişlerdir. Bu adaptasyon sayesinde X kuşağı, karşılaştıkları sorunlara kolayca çözüm bulabilmiş ve olayları daha kolay analiz edebilir hâle gelmişlerdir. Çözüm bulabilme ve analiz etme yeteneklerine sahip olan X kuşağı özellikle de kişisel gelişimlerine oldukça önem vermektedirler. Bu bağlamdan hareketle X kuşağını oluşturan bireyler sıkıcı ve gelişime kapalı olan iş ortamlarından pek de haz etmezler. Onlar için olması gereken iş ortamı, çalışan bireyleri kişisel anlamda geliştiren ve onların ufkunu açan ortamlar olmalıdır.

İlgili yıllarda dünyada ve Türkiye’de köklü bir değişim ve dönüşümün süreci başlamıştır. X kuşağını temsil eden dönemin ilk yıllarında dünya genelinde ekonomik sıkıntılar baş gösterse de ilerleyen zamanlarda eğitim, sağlık ve nüfus ile ilgili önemli kararlar alınmış ve uygulanmaya başlanmıştır. Özellikle toplumsal, kültürel, ekonomik, siyasi ve politik açıdan ilerleme sayılabacak gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye açısından X kuşağı radikal dönüşümlere şahit olup ülke çapında yeni bir denge ve düzen kurulmasının her aşamasında süreçle iç içe büyümüş bir kuşaktır (Acılıoğlu, 2017: 25). Dönüşümün temellerinin atıldığı 1970’li yıllarda meydana gelen ekonomik, sosyal ve siyasi birçok olay X kuşağının çocukluk ve gençlik yıllarına denk gelmiş ve karakteristik özelliklerinin oluşumunda önemli izler bırakmıştır.

Y Kuşağı; günümüzün çalışma hayatının çoğunu oluşturan Y kuşağı, genellikle 1980-1999 yılları arasında doğan bireylerin bütününe kapsamaktadır. Bu kuşağın ebeveynleri X kuşağını oluşturan bireylerdir. X kuşağının bağımsızlık ve yeniliklere açık oluşu, Y kuşağını oluşturan bireylerin de daha çok soru soran ve sorgulayan bireylerden oluşmasına neden olmuştur. Y kuşağının bu niteliğinden dolayı İngilizcede ‘neden’ anlamına gelen Y harfi ile anılmıştır (Ayhün, 2013: 110). Y kuşağını oluşturan bireyler topluluğu çeşitli bilim insanları tarafından ‘Milenyum Kuşağı’, ‘Geleceğin Kuşağı’, ‘W Kuşağı’, ‘Net Kuşağı’ veya ‘Dijital Kuşak’ olarak da adlandırılmıştır (Tolbize, 2008: 45). Aynı zamanda Y kuşağı, sosyokültürel farklılıkların azalmaya başladığı ve kadın haklarının öneminin anlaşıldığı bir dönemde yetiştirilmiştir. Bu türde sosyal değişikliklerin hızlı olduğu bir ortamda Y kuşağının çokça soru sorması normal karşılanmaktadır (Özyeğin, 2011: 159). Y kuşağını oluşturan bireyler, kendilerinden önceki kuşaklara nazaran sorumluluk anlayışından kaçmak isterler. Bunun dışında seyahat etmekten ve yeni şeyleri keşfetmekten çok haz alırlar. Keşfetmeyi seven Y kuşağı, kendileriyle ilgilenmeye ve kendi bağımsızlıklarına oldukça önem vermektedirler. Y kuşağını oluşturan

bireyler, genellikle kişisel ilişkilerini ciddiye almazlar ve evlilik sorumluluğundan uzaklaşmayı daha çok tercih ederler. Y kuşağının sorumluluk düzeyinin düşük olmasının temeli, kendilerinden önceki kuşaklara nazaran daha az zorluk çekmeleri ve ebeveynlerinin onların her istediklerini yapmaya eğilimli olmalarındandır. Ayrıca Y kuşağının kendisinden önceki kuşaklara oranla otoriteye olan bağımlılıkları daha azdır. Y kuşağının bir diğer özelliği de eğitime oldukça önem vermesidir. Y kuşağını oluşturan bireyler çalışma hayatının çoğunluğunu oluştursa da hâlâ çeşitli kurslara ve eğitimlere katılmaktan geri kalmazlar. Y kuşağını oluşturan bireyler ebeveyn olarak, çocuklarının eğitim ve öğretim hayatlarına oldukça önem vermektedirler. Y kuşağının yetiştirdiği bireyler, yüksek lisans ve doktora yapmak istemektedirler (Solmaz, 2017: 102). Y kuşağını oluşturan bireylerin bir diğer özelliği ise çağ değiştiren nesil olarak görülmesidir. Çağ atlayan nesil olmasındaki önemli faktörler, günümüz çalışma ortamının çoğunu oluşturması, çalışma hayatına disipline ziyade eğlenceyi katması, bireysel çalışmaktan çok grup halinde hareket etmesi, internet teknolojisine olan bağımlılığı ve diğer kuşaklara nazaran daha iyimser bir yapıya sahip olması şeklinde ifade edilebilir. Y kuşağını oluşturan bireyler kendilerinden önceki kuşaklara oranla daha eğitilmiş kişilerdir ve kendilerinden sonraki bireylerin de eğitilmiş bireyler olmasını arzulamaktadırlar. Bundan dolayı Y kuşağı, yeni fikirlere ve teknolojiye açık bireylerden oluşmaktadır. Yeni fikirlere ve teknolojiye açık olması, birçok alanda başarı gösterebilecek ve değişiklikler yapabilecek bir kuşak olarak anılmasına neden olmuştur. Bu kuşağı oluşturan bireyler, tek bir iş ortamında kariyerlerini tamamlamak istemezler; bundan dolayı iş değiştirmek onlar için rutin bir davranıştır. Aynı zamanda Y kuşağı, uzun saatler çalışmaktan kaçınırlar, eğlenceye ve kendilerine de vakit ayırmak istemektedirler. Daha öncesinde ifade edildiği gibi otoriteye olan bağımlılıkları zayıftır. Bu nedenle kendi kariyer ve gelecek planlarını kendileri yapmaktadırlar (Gürbüz, 2015: 41-43).

Aynı zamanda Y kuşağını oluşturan bireylerin Türkiye nüfusunun yaklaşık 25 milyon olduğu düşünülmektedir. Bu nüfusun daha sonraki yıllarda Türkiye'nin ortaya çıkardığı iş gücünün yüzde 60'ını temsil edileceği de öngörülmektedir. Bundan kaynaklı olarak Y Kuşağı üzerine yapılan araştırmalar son yıllarda artış göstermektedir (Aygenoğlu, 2015: 13). Dünyada ve Türkiye'de yaşanan teknolojik gelişmeler başta olmak üzere, tüm dünyada etkileri hissedilen siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal olaylar, Y Kuşağı üyelerinin hem bireysel hem de grup olarak karakterlerinin oluşumunda ve kendilerinden önceki kuşaklardan büyük ölçüde farklı yönlerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Bilgisayar kullanımı ve internet erişiminin yaygınlaşması dışında, kadınların çalışma hayatına katılmaları, çocuklara öncelik veren kültür yapısının yerleşmesi, cinsiyet eşitliğinin kabul görmesi gibi sosyal temelleri olan konuların gündemde olması tüm dünyada Y Kuşağı'nın karakteristik özelliklerinin oluşmasında etkili olmuştur (Karaaslan, 2014: 49). Türkiye'de yaşanan toplumsal olaylar ve sosyal yaşama dair gelişmeler, Y kuşağı mensubu bireylerin olayları algılama şekillerinde, diğer kuşaklardan farklı bakış açılarına sahip olmalarında ve çeşitli alanlara dair değerlerinin oluşmasında etkili olan unsurların başında gelmektedirler. Sosyal yaşama dair söz konusu gelişmelere, teknoloji ve internet kullanımının yaygınlaşması ve küreselleşme örnek verilebilmektedir. Bunun haricinde özellikle birçok araştırmacı tarafından kuşağın başlangıç tarihi olarak kabul edilen 1980 yılında yaşanan siyasi gelişmeler, Y Kuşağı'nın ilerleyen yıllarda hem sosyal yaşamda hem de çalışma yaşamında nasıl bir tavır sergileyeceği hakkında fikir vermektedir.

Z Kuşağı; Z kuşağı'nı oluşturan bireylerin doğum aralıkları çeşitli kaynaklarda farklılık gösterebilmektedir. Fakat literatüre bakıldığında genellikle 2000 yılı ve sonrasında doğan bireyleri kapsamaktadır. 2000 yılı

sonrasında özellikle internetin ve iletişim araçlarının gelişmesinden dolayı bu kuşağa internet kuşağı da denilebilmektedir. Bu kuşağın en önemli niteliği, internetin ve ona bağlı teknolojinin yoğunlukla kullanıldığı bir ortamda kendisini göstermesidir. Bu bağlamda Z kuşağını oluşturan bireyler, teknolojiye oldukça yatkınlardır. Teknolojiye yatkın olmaları öğrenmek istediklerini daha kolay ve hızlı öğrenir kılmıştır. Aynı zamanda Z kuşağı bireyleri, yapmaları gereken işleri daha çabuk bitirebilmektedir. Bu çabukluğu ise teknolojiye olan bağlılıklarına borçludurlar. Söz konusu olan bağlılıklarından dolayı yanlarında hep taşınabilir ve iletişim kurulabilir teknolojik araçlar bulundurmaktadırlar (Williams, 2010: 12). Z kuşağını oluşturan bireylerin özellikle de iletişim teknolojisine bağımlılıkları, dünyada ilk kez küresel bir kuşak olarak anılmasına neden olmuştur. Küresel bir kuşak olarak anılmasının altında yatan neden bu kuşağı oluşturan bireylerin kendilerine özgü kültürden çok küresel ve globalleşen bir kültürden beslenmesidir. Z kuşağını oluşturan bireyler, aynı yemekleri yemekte, aynı kıyafetleri tercih etmekte, aynı tarzda sosyal medya uygulamaları kullanmakta, genel anlamda aynı tarz müziklere yönelmekte ve birbirlerine benzeyen düşünceleri takip edebilmektedirler. Hatta bu küreselleşmeden dolayı Z kuşağının birbirleriyle kurdukları iletişim bile kendince özgünleşmiştir. Bu durumdan kaynaklı olarak Z kuşağı öncesinde bulunan kuşaklar, onların kullandığı kelimeleri ve mecazları anlamakta zorluk yaşayabilmektedirler.

‘Dijital Kuşak’ olarak da adlandırılan Z kuşağı, sosyal hayat biçimleri kendilerinden önceki kuşaklara göre daha farklı bir şekilde biçimlenmektedir. Z kuşağı sosyal hayatlarını sanal ortamlar üzerine kurmaktadır. Bu durumun en temel sebebi, Z kuşağının internetle iç içe yaşam sürdürmesidir. Bu iç içe geçmişliği taşınabilir iletişim araçlarına borçludurlar. Bu araçlar sayesinde küresel bazda sosyal ağlar kurabilmekte ve bu sosyal ağlar sayesinde istedikleri bilgiye ulaşabilmektedirler. Söz konusu olan küresel ağlarla elde ettikleri bilgilerle karar vermekte ve algılarını şekillendirmektedirler. Bundan dolayı da Z kuşağını oluşturan bireylerin aldığı kararlar ve algılamalar benzerlik gösterebilmektedir. Ayrıca Z kuşağının söz konusu olan sosyal ağlar vasıtasıyla toplumsal krizlere, çevresel olaylara, ekonomik sorunlara, diplomatik problemlere, terörizm gibi konulara olan duyarlılıkları ve haberdarlıkları daha fazladır. Bunların dışında Z kuşağı, çalışma hayatına tam olarak girmese de kendisinden önceki kuşaklara nazaran çalışma hayatında daha esnek hareket etmeyi sevmektedirler. Bu esnek hareketlilik onların duygusal dünyalarını da etkilemektedir. İnternet ile iç içe olan Z kuşağı, kolayca bilgiye ulaştığı için daha akıllı kararlar verebilmekte lakin internetle iç içe olmaları, onların duygusal zekâlarını törpülemektedir (Solmaz, 2017: 105). Z kuşağını oluşturan bireylerin özelliklerini şu şekilde ifade edebiliriz (Bakırcan, 2017: 26). Z kuşağının internetle iç içe olmasından dolayı zihinsel olaylarda hızlı ilerlemeler gözlemlenebilir. Y kuşağının aksine Z kuşağı takım çalışmalarına çok da uygun değildir. Diğer tüm kuşaklara oranla Z Kuşağı, daha bencil ve özgürlüklerine daha çok düşkünlüdür. Gerçek zamanlı sosyal hayattan çok, sanal tabanlı sosyal hayatı tercih etmektedirler. Z kuşağının ebeveynleri, daha koruyucu ve sahiplenicidirler. Z kuşağının bir önemli özelliği de sayısal düşünme yetenekleri ve sayısal problemlere düşkünlükleri dikkat çekicidir. Z kuşağı bir diğer özelliği ise bilimsel bilgilere olan eğilimleridir. İnternet teknolojilerine olan bağlılıkları bu konuda onlara fayda sağlamaktadır. Diğer kuşaklara göre daha çok bireyselliği tercih etmektedirler. İnternetin meydana getirdiği sanal gerçeklik dışında kolay kolay arkadaşlık kuramadıkları gözlemlenmektedir. Sanal dünya üzerinden fark ettikleri lüks hayata eğilimlidirler. Bu durumun en temel sebebi kendilerinden önceki kuşaklar gibi zorluklar ve sıkıntılar içerisinde yetişmemişlerdir. Hayata karşı istekleri diğer kuşaklara oranla daha nettir. Bu netlik sayesinde hedeflerine daha kolay odaklanabilirler. Z kuşağına göre

imkânsız denilen bir kavram yoktur. Onlara göre imkânsız olarak görünen olaylar, istenirse gerçekleştirilebilir. Z kuşağının bu tür özelliklere sahip olmasının ve diğer kuşaklardan ayrılan bir noktada bulunmasının iki temel nedeni vardır. Bu nedenlerden ilki, Z kuşağını meydana getiren bireylerin, kırılmaların ve değişimlerin çok hızlı olduğu bir ortamda yetişmeleridir. İkinci temel neden ise, Z kuşağını oluşturan bireylerin, daha doğmadan önce tahmin ediliyor olmasıdır. Söz konusu diğer kuşaklar için bu durum pek de mümkün değildir (Altuntuğ, 2012: 206). Z kuşağını oluşturan bireyler, kişisel gelişime oldukça önem verebilmektedirler. Bu kuşağın yeni bir kuşak olmasından ve eğitime önem vermesinden dolayı çok diplomalı olması beklenmektedir. Z kuşağı pasif yapılı bir kuşak değildir, kendi tercihlerini yapabilen aynı zamanda kariyer planlaması da yapabilen bir kuşak olacağı da öngörülmektedir (Acılıoğlu, 2017: 31). Z kuşağını meydana getiren bireyler, daha önceki kuşaklara göre eğitim-öğretim hayatlarına daha erken başlamışlardır. Erken yaşta eğitime başlamalarındaki temel etken ise ebeveynleri olan X kuşağı ile Y kuşağının çalışma hayatını oluşturuyor olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında Z kuşağı zihinsel gelişime erken yaşta başlamıştır. Bu durum Z kuşağının neden daha kolay ve hızlı öğrenir olduğunu açıklamaktadır. (Altunbay ve Bıçak, 2018: 132-140). Z kuşağı, genel olarak hayat standartlarının yükseldiği, refahın algısının arttığı, eğitim, sağlık, ekonomi gibi birçok alanda önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönemde dünyaya gelmiş ve çok sayıda özelliği ile diğer kuşaklardan farklılaşmıştır. Bu farklılaşmanın temelinde ise teknolojik gelişmelerin olduğu görülmektedir (Ayhün, 2012: 102). Z kuşağı henüz çalışma yaşamının ilk yıllarında bir kuşak olduğu için kuşak hakkında kesin yargılarla konuşmak doğru olmasa da çağın şartları göz önüne alınarak bazı çıkarımlarda bulunulması yanlış olmayacaktır. Z Kuşağı, yaşamdan keyif almaya önem veren, teknolojiyi hızlı şekilde kavrayan bireylerden oluşması ile dikkat çekmektedir. Teknolojik aletleri kullanmaktaki yeteneğiyle öne çıkan Z kuşağı üyeleri, taşınabilen, hep yanlarında olan küçük aygıtlar, bilgisayarlar, MP3 çalarlar, i-Pod'lar, cep telefonları ve DVD oynatıcıları ile büyümüştür (Williams, 2010: 12). Buna göre Z Kuşağı üyelerinin yanlarından ayırmadıkları teknolojik aletler sayesinde her an insanlarla iletişimde kaldıkları ve hiçbir zaman tam anlamıyla yalnızlaşmadıkları söylenebilmektedir. Z kuşağı üyeleri için hayatlarının her alanını etkisi altına alan teknolojinin son çıkan ürünlerine sahip olmak oldukça önemlidir. Öyle ki ekonomik özgürlüklerine kavuştuklarında en çok tüketim yapacakları alanların başında teknolojik cihazların olması beklenmekte ve günlük yaşam haricinde, çalışma yaşamında da işleri kolaylaştırmak için ağırlıklı olarak teknolojiden yararlanacakları tahmin edilmektedir (Kavalcı, 2015: 91).

Z kuşağının karakteristik özelliklerinin oluşmasında etkisi olan bazı önemli olaylar değerlendirildiğinde diğer kuşaklarda olduğu gibi teknolojik gelişmeler, değinilmesi gereken konuların başında yer almaktadır. Teknolojik gelişmeler, Z kuşağının karakteristik özelliklerinin oluşmasına en çok etki eden faktörlerin başında gelmektedir. Özellikle 2001 yılından itibaren Apple firmasının piyasaya sunduğu ve yıldan yıla geliştirdiği teknolojik ürünler bu kuşağın en belirgin ilgi alanını ortaya koymaktadır. 2004 yılı itibariyle, sosyal medyanın ilk örneklerini oluşturan ve günümüzde sadece Z kuşağının değil ağırlıklı olarak X ve Y kuşaklarının da kullanmakta olduğu WhatsApp, Facebook, Instagram, Pinterest, Twitter, Tiktok ve Foursquare gibi farklı özellikleriyle ön plana çıkan sanal platformlar günlük yaşamı etkisi altına almışlardır (Berkup, 2015: 111).

Alfa Kuşağı; 21. yüzyılda gelecek olan nesli temsil eden alfalar kuşağı, hayata henüz yeni gelmiş kişilerdir. Ancak 2010 yılından sonra doğan bireyleri de bu kuşağa dâhil eden araştırmacılar da mevcuttur (Kayıkçı ve Bozkurt, 2018: 54-64). Bu nesil, doğumlarından itibaren dijital dünyanın içindedirler ve teknoloji ile beraber

büyümektedirler. Bugün Alfa kuşağının büyük bir bölümünün okul öncesi eğitimde okuyan kişiler olduklarını söylemek yanlış olmaz.

İletişim teknolojisinin bolluğu, eğitim binalarını iyi tasarlanmış bir mekân haline getirmekle kalmadı, aynı zamanda aileleri çocukları büyürken nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda daha bilinçli hâle getirdi. Böylece bilinçli bir seçimin ardından alfalar, en yararlı araçlar, konular ve etkinliklerle erken yaşlardan itibaren tanışmaktadır (Jones vd., 2007: 12-24). Alfalar, ailelerinin en küçük yaştaki bireyleridir. Bilgisayar tabanlı sistemleri ve tabletleri yaklaşık iki yaşında kullanmaya başlamakta ve genellikle sekiz yaşına kadar birçok teknik cihazı kullanmayı öğrenmektedirler. Alfa nesli çocuklarının sekiz yaşından önce en az bir kez internete eriştikleri söylenmektedir (Oblinger, 2003: 37-47). Günümüz ve yakın nesiller, tüm bilgilerin simülasyonlarını görmeye alışkındır. Bu sebeple konuları görsel olarak anlamaları daha da mümkündür. Ekranlar, çizimler, animasyon ve grafik tasarım, alfa kuşağı için günlük hayatın bir parçasıdır. Hemen hemen hepsinin doğumdan sonra karşılaştıkları sanal bir dünyaları vardır. Teknolojinin insanlara zaman kazandırdığı söylenebilir. Bireyler, günlük yaşamı kolaylaştırmak için teknolojik araçlar, otomatikleştirilmiş üretim mekanizmaları ve sanal asistanlar aracılığıyla birçok süreci mümkün kılar. Fakat tam tersine teknolojik cihazların çeşitli beyin fonksiyonlarını olumsuz etkileyebileceği unutulmamalıdır. Üstelik sürekli kayıt yapan cihazların varlığı, insanlara hafıza yeteneklerini unutturmaktadır. Kişi hatırlama sorumluluğundan vazgeçmiştir, bu da bilginin akılda kalıcılığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Dijital yüzeylere dokunarak bilgiye kolayca erişen ve basit komutlarla ne yapacağını anlayan makineler arasında büyüyen alfa kuşağı çocuklarının, gelecekte dikkatlerinin çabuk dağılıp sorumluluklarını yerine getirmeyen bireyler haline gelmeleri mümkündür. 21. yüzyıl, alfa kuşağının bireyselliği tercih etmesini sağlayan iletişim çağıdır. Bu nesil istediklerini fiziksel emekle değil, elektronik cihazlarla elde etmeye alışmıştır ve hayal güçleri çok gelişmiştir.

3. YÖNTEM

XYZ kuşakları karakteristik özelliklerinin siyasal katılımdaki rolünün analiz edildiği makalede, hiçbir yasal sınırlama olmaksızın seçme ve seçilme hakkına sahip olan ve İstanbul seçim bölgelerine bağlı ilçelerde yaşayan seçmenler içerisinde XYZ kuşağındaki seçmenlerin, siyasal katılım türleri, liderlere bağlılık, siyasal bilgi sağlamak için kitle iletişim araçlarını kullanma sıklığı ve kişisel siyasal katılım düzeylerinde farklılıklar olup olmadığı gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu kuşakların bazı demografik özelliklere göre farklılaşım farklılaşmadığı da araştırılmıştır.

Bu bağlamda çalışmamızda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Siyasal katılım düzeyi XYZ kuşaklarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Siyasi katılım tercihi XYZ kuşaklarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Siyasal katılımı etkisi olan faktörler XYZ kuşaklarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Lidere bağlılık XYZ kuşaklarına göre farklılaşmakta mıdır?

- Siyasal katılım düzeyi ile sosyal medya hesabı varlığı arasında fark var mıdır?
- Siyasal katılım düzeyi ile ikamet edilen seçim bölgesi arasında fark var mıdır?
- Siyasal katılım düzeyi cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir düzeyi ve eğitime göre farklılaşmakta mıdır?

Literatürde doğrudan XYZ kuşaklarının tümünü siyasal katılıma dahil eden araştırmalara rastlanamamıştır. Dolayısıyla çalışma bu yönüyle önem ifade etmektedir. Araştırma modeli tanımlayıcı araştırma modeline uydundur. Araştırmanın ana kütesini İstanbul ili seçim bölgelerinde yaşayan herhangi bir hukuki kısıtlaması olmayan siyasal katılım erkine sahip tüm bireyler oluşturmaktadır. Basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen araştırma örneklemini ise bu evren içerisindeki XYZ kuşaklarını oluşturan seçmenler oluşturmuştur. Geçerli ve güvenilir bir araştırma için örneklemin araştırma popülasyonuna doğru bir şekilde genelleme yapabilmesi gerekir. Bu nedenle örneklem yeterli sayıda katılımcıyı içermelidir. Yani örneklemden elde edilen veriler, evrenin görüşünü mümkün olan en düşük hata payıyla yansıtmalıdır. Bu doğrultuda tüm seçim bölgelerindeki XYZ kuşağı seçmenlerine toplam 1.107 anket dağıtılmıştır. Araştırmanın kapsamını İstanbul ilinin seçim bölgelerinde yaşayan tüm seçmenler oluşturacaktır. Fakat XYZ kuşaklarında olan seçmenler ile araştırma sınırlı tutulacaktır. Araştırmada zaman ve mekân sınırı olarak belirlenen İstanbul ili seçimlerde üç bölgeye ayrılmış, İstanbul ilinin seçim bölgelerindeki seçmenlerinden XYZ kuşağında olan seçmenlerine Şubat-Nisan 2022 tarihlerinde anket çalışması yapılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak iki bölümden oluşan bir anket kullanılmıştır. Araştırmada (Balci vd., (2013) tarafından kullanılan ve Tekin (2015) tarafından eklemeler yapılarak geliştirilen siyasal katılım ölçeğinden faydalanılmıştır. Ayrıca bu ölçeğe literatür taraması sonucu elde edilen verilerden oluşturularak hazırlanan soru maddeleri de eklenmiştir. Anketin ilk bölümünde katılımcıların yaş grubu (doğum tarihleri aralığı), cinsiyet, medeni durum, gelir durumu, eğitim durumu gibi demografik özellikleri, kuşak grupları ve seçim bölgeleri soruları da eklenerek ikinci bölümünde ise katılımcıların siyasi katılımları ve siyasi tercihleri ile ilgili sorular yer almıştır.

XYZ Kuşakları arasındaki karakteristik özelliklerinin siyasal katılımda rolünün olup olmadığının amaçlandığı bu çalışmamızda, İstanbul ili seçim bölgelerinde ikamet eden herhangi bir hukuki kısıtlaması olmayan siyasal katılım erkine sahip XYZ kuşağında bulunan toplam 1107 kişi anket çalışmasına katılmıştır. Katılımcıların anket sorularına doğru cevap verdikleri ve anket sorularının siyasal katılım düzeyini doğru bir şekilde ölçtüğü varsayılarak yapılan ankette elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır. Bağımsız gruplarda kategorik değişkenlerin oranları arasındaki farklar Ki-Kare ve Fisher exact testleri ile analiz edilmiştir. Ölçek boyutlarının aldığı puanlar 1 ile 5 arasında değerlendirilmektedir. Dağılım aralığının hesaplanması amacıyla, Dağılım aralığı=En büyük değer- En küçük değer/ Derece sayısı formülü kullanılmıştır. Bu aralık 4 puanlık genişliğe sahiptir. Bu genişlik beş eşit genişliğe bölünerek 1.00- 1.79 arası “çok düşük”, 1.80- 2.59 arası “düşük”, 2.60- 3.39 “arası orta”, 3.40-4.19 arası yüksek, 4.20-5.00 arası çok yüksek olarak sınır değerleri belirlenmiş ve bulgular yorumlanmıştır (Sümbüloğlu, 1993: 9). İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Tek yönlü (One way) Anova testi kullanılmıştır.

Anova testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analizi olarak Scheffe testi kullanılmıştır (Sümbüloğlu, 1993: 9).

4. BULGULAR

XYZ Kuşakları Karakteristik Özelliklerinin Siyasal Katılımdaki Rolü: İstanbul İli Örneği başlıklı çalışmamızda katılımcıların tanımlayıcı özelliklerine yönelik bulgular aşağıdaki tabloda sunulmuştur (Tablo 2).

Tablo 2: Katılanların Tanımlayıcı Özelliklere Göre Dağılımı

Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	392	35,4
Erkek	715	64,6
Yaş		
18-25	436	39,4
26-35	202	18,2
36-45	242	21,9
46-55	165	14,9
56 Yaş ve Üstü	62	5,6
Kuşak		
X Kuşağı	304	27,5
Y Kuşağı	483	43,6
Z Kuşağı	320	28,9
Eğitim Durumu		
İlkokul	63	5,7
Ortaokul	83	7,5
Lise	181	16,4
Ön Lisans	306	27,6
Lisans ve Üstü	474	42,8
Medeni Durum		
Evli	500	45,2
Bekâr	607	54,8
Gelir Durumu		
0-2000 TL	263	23,8
2001-4000 TL	97	8,8
4001-6000 TL	197	17,8
6001-8000 TL	155	14,0
8001 TL ve Üzeri	395	35,7

Sosyal Medya Hesabı Varlığı		
Evet	1014	91,6
Hayır	93	8,4
Facebook		
Hiç Kullanmam	613	55,4
Haftada 1-2 Gün	175	15,8
Haftada 3-4 Gün	111	10,0
Haftada 5-6 Gün	45	4,1
Her Gün Düzenli	163	14,7
Twitter		
Hiç Kullanmam	451	40,7
Haftada 1-2 Gün	175	15,8
Haftada 3-4 Gün	122	11,0
Haftada 5-6 Gün	87	7,9
Her Gün Düzenli	272	24,6
Instagram		
Hiç Kullanmam	324	29,3
Haftada 1-2 Gün	160	14,5
Haftada 3-4 Gün	135	12,2
Haftada 5-6 Gün	101	9,1
Her Gün Düzenli	387	35,0
İkamet Edilen Seçim Bölgesi		
1. Bölge	391	35,3
2. Bölge	333	30,1
3. Bölge	383	34,6

Buna göre katılanların cinsiyete göre 392'si (% 35,4) kadın, 715'i (% 64,6) erkek olduğu dolayısıyla katılımcıların çoğu erkeklerden oluşmaktadır. Katılanların 436'sı (% 39,4) 18-25, 202'si (% 18,2) 26-35, 242'si (% 21,9) 36-45, 165'i (% 14,9) 46-55, 62'si (% 5,6) 56 yaş ve üstü olduğu, katılanların kuşaklara göre 304'ü (% 27,5) X Kuşağı, 483'ü (% 43,6) Y Kuşağı, 320'si (% 28,9) Z Kuşağı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre Y kuşağı diğerlerine göre katılımcıların çoğunu oluşturmaktadır. Katılanların eğitim durumuna göre 63'ü (% 5,7) ilkokul, 83'ü (% 7,5) ortaokul, 181'i (% 16,4) lise, 306'sı (% 27,6) ön lisans, 474'ü (% 42,8) lisans ve üstü olduğu dolayısıyla katılımcıların çoğu lisans ve lisansüstü eğitim seviyesine sahip katılımcılardan oluşmaktadır. Katılanların medeni duruma göre 500'ü (% 45,2) evli, 607'si (% 54,8) bekâr olduğu, katılanların gelir durumuna göre 263'ü (% 23,8) 0-2000 TL, 97'si (% 8,8) 2001-4000 TL, 197'si (% 17,8) 4001-6000 TL, 155'i (% 14,0) 6001-8000 TL, 395'i (% 35,7) 8001 TL ve üzeri olduğu, katılanların sosyal medya hesabı varlığına göre 1014 (% 91,6) evet, 93'ü (% 8,4) hayır olduğu, katılanların Facebook kullanma durumuna göre 613'ü (% 55,4) hiç kullanmam, 175'i (% 15,8) haftada 1-2 gün, 111'i (% 10,0) haftada 3-4 gün, 45'i (% 4,1) haftada 5-6 gün, 163'ü (% 14,7) her gün düzenli olarak kullandığı, katılanların Twitter kullanma durumuna göre 451'i (% 40,7) hiç kullanmam, 175'i (% 15,8) haftada 1-2 gün, 122'si (% 11,0) haftada 3-4 gün, 87'si (%

7,9) haftada 5-6 gün, 272'si (% 24,6) her gün düzenli olarak kullandığı, katılanların Instagram kullanma durumuna göre 324'ü (% 29,3) hiç kullanmam, 160'ı (% 14,5) haftada 1-2 gün, 135'i (% 12,2) haftada 3-4 gün, 101'i (% 9,1) haftada 5-6 gün, 387'si (% 35,0) her gün düzenli olarak kullandığı tespit edilmiştir. Katılanların ikamet edilen seçim bölgesine göre 391'i (% 35,3) 1. Bölge, 333'ü (% 30,1) 2. Bölge, 383'ü (% 34,6) 3. Bölge olduğu görülmektedir. Buna göre araştırmada bölgeler arasında dengeli bir dağılım olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Siyasal Katılım Düzeyine Göre Dağılım

Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Siyasetle Pek İlgilenmiyorum	262	23,7
Sadece Oy Veririm	671	60,6
Siyasi Mitinglere Katılımım	72	6,5
Siyasetle İlgili Bir Siyasi Partiye Üye Oldum	58	5,2
Bir Siyasi Partinin Gençlik Kollarında Aktif Olarak Görev Aldım	44	4,0

Katılanların siyasal katılım düzeyine göre 262'si (% 23,7) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 671'i (% 60,6) sadece oy veririm, 72'si (% 6,5) siyasi mitinglere katılımım, 58'i (% 5,2) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 44'ü (% 4,0) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım cevapları verdiği görülmektedir (Tablo 3). Buna göre araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun sadece oy verme yoluyla siyasal katılım gösterdiği tespit edilmiştir.

Tablo 4: Siyasal Katılım Düzeyi ile Kuşaklar Arasındaki Fark

Siyasal Katılım Düzeyi	Kuşak						Toplam		X ² /p
	X Kuşağı		Y Kuşağı		Z Kuşağı		n	%	
	n	%	n	%	n	%			
Siyasetle Pek İlgilenmiyorum	34	11,2	111	23,0	117	36,6	262	23,7	X ² =91,850 p=0,000
Sadece Oy Veririm	189	62,2	317	65,6	165	51,6	671	60,6	
Siyasi Mitinglere Katılımım	37	12,2	14	2,9	21	6,6	72	6,5	
Siyasetle İlgili Bir Siyasi Partiye Üye Oldum	29	9,5	22	4,6	7	2,2	58	5,2	
Bir Siyasi Partinin Gençlik Kollarında Aktif Olarak Görev Aldım	15	4,9	19	3,9	10	3,1	44	4,0	

Toplam	304	100	483	100	320	100	1107	100	
---------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------	-----	--

Tablo 4 incelendiğinde X Kuşağı'nda olan kişilerin 34'ünün (% 11,2) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 189'unun (% 62,2) sadece oy veririm, 37'sinin (% 12,2) siyasi mitinglere katılıyorum, 29'unun (% 9,5) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 15'inin (% 4,9) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; Y Kuşağı'nda olan kişilerin 111'inin (% 23,0) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 317'sinin (% 65,6) sadece oy veririm, 14'ünün (% 2,9) siyasi mitinglere katılıyorum, 22'sinin (% 4,6) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 19'unun (% 3,9) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; Z Kuşağı'nda olan kişilerin 117'sinin (% 36,6) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 165'inin (% 51,6) sadece oy veririm, 21'inin (% 6,6) siyasi mitinglere katılıyorum, 7'sinin (% 2,2) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 10'unun (% 3,1) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım cevabı verdikleri görülmektedir. Ki-Kare analizi olasılık değerinin küçük olması siyasal katılım düzeyi ile kuşaklar arasında anlamlı farklılık bulunduğunu göstermektedir ($X^2=91,850$; $p=0,000<0,05$).

Tablo 5: Siyasal Katılım Düzeyi ile Sosyal Medya Hesabı Varlığı Arasındaki Fark

Siyasal Katılım Düzeyi	Sosyal Medya Hesabı Varlığı						X ² /p
	Evet		Hayır		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Siyasetle Pek İlgiyenmiyorum	237	23,4	25	26,9	262	23,7	X ² =2,796 p=0,593
Sadece Oy Veririm	615	60,7	56	60,2	671	60,6	
Siyasi Mitinglere Katılıyorum	69	6,8	3	3,2	72	6,5	
Siyasetle İlgili Bir Siyasi Partiye Üye Oldum	54	5,3	4	4,3	58	5,2	
Bir Siyasi Partinin Gençlik Kollarında Aktif Olarak Görev Aldım	39	3,8	5	5,4	44	4,0	
Toplam	1014	100	93	100	1107	100	

Tablo 5'e göre sosyal medya hesabı olanların 237'sinin (% 23,4) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 615'inin (% 60,7) sadece oy veririm, 69'unun (% 6,8) siyasi mitinglere katılıyorum, 54'ünün (% 5,3) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 39'unun (% 3,8) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; sosyal medya hesabı olmayanların 25'inin (% 26,9) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 56'sının (% 60,2) sadece oy veririm, 3'ünün (% 3,2) siyasi mitinglere katılıyorum, 4'ünün (% 4,3) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 5'inin (% 5,4) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım cevabı vermiş olduğu görülmektedir.

Yapılan analiz sonucunda olasılık değerinin büyük olmasından dolayı siyasal katılım düzeyi ile sosyal medya hesabı varlığı arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($X^2=2,796$; $p=0,593>0,05$). Buna göre sosyal medya kullanılmasının düşünüldüğünün aksine siyasal katılıma katkı sağlamadığı ifade edilebilir.

Tablo 6: Siyasal Katılım Düzeyi ile İkamet Edilen Seçim Bölgesi Arasındaki Fark

Siyasal Katılım Düzeyi	İkamet Edilen Seçim Bölgesi								X^2/p
	1. Bölge		2. Bölge		3. Bölge		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	n	%	
Siyasetle Pek İlgilenmiyorum	90	23,0	82	24,6	90	23,5	262	23,7	$X^2=6,158$ $p=0,630$
Sadece Oy Veririm	242	61,9	203	61,0	226	59,0	671	60,6	
Siyasi Mitinglere Katılımım	26	6,6	16	4,8	30	7,8	72	6,5	
Siyasetle İlgili Bir Siyasi Partiye Üye Oldum	15	3,8	21	6,3	22	5,7	58	5,2	
Bir Siyasi Partinin Gençlik Kollarında Aktif Olarak Görev Aldım	18	4,6	11	3,3	15	3,9	44	4,0	
Toplam	391	100	333	100	383	100	1107	100	

Tablo 6 incelendiğinde ikamet edilen seçim bölgesi 1. bölgede 90 kişinin (% 23,0) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 242 kişinin (% 61,9) sadece oy veririm, 26 kişinin (% 6,6) siyasi mitinglere katılımım, 15 kişinin (% 3,8) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 18 kişinin (% 4,6) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; İkamet edilen seçim bölgesi 2. Bölge 82 kişinin (% 24,6) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 203 kişinin (% 61,0) sadece oy veririm, 16 kişinin (% 4,8) siyasi mitinglere katılımım, 21 kişinin (% 6,3) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 11 kişinin (% 3,3) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; İkamet edilen seçim bölgesi 3. Bölge 90 kişinin (% 23,5) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 226 kişinin (% 59,0) sadece oy veririm, 30 kişinin (% 7,8) siyasi mitinglere katılımım, 22 kişinin (% 5,7) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 15 kişinin (% 3,9) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım cevabı verilmiş olduğu görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda olasılık değeri büyük olduğundan dolayı siyasal katılım düzeyi ile ikamet edilen seçim bölgesi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($X^2=6,158$; $p=0,630>0,05$). Buna göre İstanbul 2. Bölgede yaşayanların diğer bölgelere göre siyasal katılımın daha düşük olduğu, 3. Bölgenin ise daha aktif bir siyasal katılım gösterdiği ifade edilebilir.

Tablo 7: Oy Verilen Lidere Bağlılık Derecesinin Kuşaklara Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Oy Verilen Lidere Bağlılık Derecesi	X Kuşağı	304	3,680	1,219	43,136	0,000	1>2 1>3
	Y Kuşağı	483	2,950	1,172			
	Z Kuşağı	320	2,960	1,076			

Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi sonucunda katılanlardan X kuşağında oy verilen lidere bağlılık derecesi puanlarının ($\bar{x}=3,680$), Y kuşağı'nda oy verilen lidere bağlılık derecesi puanlarından ($\bar{x}=2,950$) yüksek olması ve X kuşağı'nda oy verilen lidere bağlılık derecesi puanlarının ($\bar{x}=3,680$), Z kuşağı'nda oy verilen lidere bağlılık derecesi puanlarından ($\bar{x}=2,960$) yüksek olmasından dolayı katılanların kuşaklara göre oy verilen lidere bağlılık derecesi puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F(2, 1104)=43,136$; $p=0,000<0,05$) (Tablo 7). Buna göre X kuşağının oy verilen lidere daha bağlı olduğu diğer kuşakların ise benzer bir oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Siyasal Katılım Türü ile Kuşaklar Arasındaki Farklar

		X Kuşağı		Y Kuşağı		Z Kuşağı		Toplam		p
		n	%	n	%	n	%	n	%	
Siyasi Bir Seçimde Oy Kullandım	Evet	293	96,4	447	92,5	123	38,4	863	78,0	$X^2=410,737$ $p=0,000$
	Hayır	11	3,6	36	7,5	197	61,6	244	22,0	
Siyasi Bir Partide Görev Alıyorum	Evet	73	24,0	22	4,6	11	3,4	106	9,6	$X^2=101,170$ $p=0,000$
	Hayır	231	76,0	461	95,4	309	96,6	1001	90,4	
Sivil Toplum Kuruluşlarında Görev Alıyorum	Evet	108	35,5	54	11,2	32	10,0	194	17,5	$X^2=94,146$ $p=0,000$
	Hayır	196	64,5	429	88,8	288	90,0	913	82,5	
Kent Konseyi Gençlik Meclisinde Görev Alıyorum	Evet	52	17,1	15	3,1	18	5,6	85	7,7	$X^2=54,260$ $p=0,000$
	Hayır	252	82,9	468	96,9	302	94,4	1022	92,3	
Gelecekte Aktif Siyasette Görev Almak İsterim	Evet	75	24,7	114	23,6	69	21,6	258	23,3	$X^2=0,885$ $p=0,642$
	Hayır	229	75,3	369	76,4	251	78,4	849	76,7	
	Evet	202	66,4	273	56,5	152	47,5	627	56,6	$X^2=22,794$

Yaşadığım Herhangi Bir Sorunla İlgili Yetkili Belediye veya Benzeri Mercilere Dilekçe Yazdım	Hayır	102	33,6	210	43,5	168	52,5	480	43,4	p=0,000
Güncel Siyasi Konularla İlgili Bilgi Sahibi Olup, Bilgimi Başkalarıyla Paylaşırım	Evet	197	64,8	298	61,7	170	53,1	665	60,1	X ² =9,807 p=0,007
	Hayır	107	35,2	185	38,3	150	46,9	442	39,9	
Bir Toplu Yürüyüş Eylemine Katıldım	Evet	99	32,6	78	16,1	66	20,6	243	22,0	X ² =29,811 p=0,000
	Hayır	205	67,4	405	83,9	254	79,4	864	78,0	
Siyasi Bir Partinin Adayın Seçim Kampanyasında Yer Aldım	Evet	101	33,2	46	9,5	30	9,4	177	16,0	X ² =92,674 p=0,000
	Hayır	203	66,8	437	90,5	290	90,6	930	84,0	
Sosyal Medyada Paylaşılan Siyasi İçerikli Paylaşımlar Karar Vermemi Etkiler	Evet	65	21,4	112	23,2	83	25,9	260	23,5	X ² =1,843 p=0,398
	Hayır	239	78,6	371	76,8	237	74,1	847	76,5	
Siyasi Bir Partinin Miting, Gösteri, Yürüyüş vb. Etkinliğine Katıldım	Evet	116	38,2	104	21,5	62	19,4	282	25,5	X ² =35,985 p=0,000
	Hayır	188	61,8	379	78,5	258	80,6	825	74,5	
	Evet	136	44,7	151	31,3	93	29,1	380	34,3	X ² =20,559

Seçim Dönemlerinde Yapılan Anketlere Katılarak Görüş Belirtirim	Hayır	168	55,3	332	68,7	227	70,9	727	65,7	p=0,000
Desteklediğim Siyasi Parti ve Adaya Oy Vermeleri İçin Çevremdeki İnsanları İkna Etmeye Çalışırım	Evet	172	56,6	120	24,8	89	27,8	381	34,4	X ² =91,940 p=0,000
	Hayır	132	43,4	363	75,2	231	72,2	726	65,6	
Sosyal Medyadan Siyasi İçerik Paylaşımları Yaparım	Evet	117	38,5	67	13,9	67	20,9	251	22,7	X ² =65,250 p=0,000
	Hayır	187	61,5	416	86,1	253	79,1	856	77,3	
Sosyal Medyadaki Siyasi İçerikli Paylaşımları Takip Ederim	Evet	194	63,8	214	44,3	149	46,6	557	50,3	X ² =30,943 p=0,000
	Hayır	110	36,2	269	55,7	171	53,4	550	49,7	
Sosyal Medya Da Bir Partinin Sayfasına Üyeliğim Var	Evet	110	36,2	75	15,5	49	15,3	234	21,1	X ² =56,919 p=0,000
	Hayır	194	63,8	408	84,5	271	84,7	873	78,9	
Sosyal Medyada Gerçekleştirilen Bir Protesto Eylemine Katıldım	Evet	54	17,8	77	15,9	52	16,2	183	16,5	X ² =0,474 p=0,789
	Hayır	250	82,2	406	84,1	268	83,8	924	83,5	
	Evet	86	28,3	47	9,7	37	11,6	170	15,4	X ² =54,421

Sosyal Medya Üzerinden Duyurulan Herhangi Bir Siyasi Toplantı, Organizasyon veya Mitinge Katılım	Hayır	218	71,7	436	90,3	283	88,4	937	84,6	p=0,000
Parti Liderlerinin Sosyal Medya Hesaplarını Takip Ederim	Evet	158	52,0	198	41,0	100	31,2	456	41,2	X ² =27,653 p=0,000
	Hayır	146	48,0	285	59,0	220	68,8	651	58,8	
Parti Liderlerinin Sosyal Medya Da Yaptıkları Paylaşımlara Yorum Yaparım Beğenide Bulunurum	Evet	136	44,7	99	20,5	87	27,2	322	29,1	X ² =53,935 p=0,000
	Hayır	168	55,3	384	79,5	233	72,8	785	70,9	
Bir Siyasal Partinin Adayın Seçim Bürosunda Görev Alarak, Adaya Destek Oldum	Evet	96	31,6	31	6,4	36	11,2	163	14,7	X ² =98,393 p=0,000
	Hayır	208	68,4	452	93,6	284	88,8	944	85,3	

Tablo 8’de siyasi katılım türü ile kuşaklar arasındaki fark analizi sonuçları verilmektedir. Yapılan Ki-Kare analizi sonucunda ankete katılanlardan, siyasi bir seçimde oy kullandım sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı’nda bulunanlardan 293’ünün (% 96,4) evet, 11’inin (% 3,6) hayır; Y Kuşağı’nda bulunanlardan 447’sinin (% 92,5) evet, 36’sinin (% 7,5) hayır; Z Kuşağı’nda bulunanlardan 123’ünün (% 38,4) evet, 197’sinin (% 61,6) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı “Siyasi Bir Seçimde Oy Kullandım” ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (X²=410,737; p=0,000<0.05).

Siyasi bir partide görev alıyorum sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı’nda bulunanlardan 73’ünün (% 24,0) evet, 231’inin (% 76,0) hayır; Y Kuşağı’nda bulunanlardan 22’sinin (% 4,6) evet, 461’inin (% 95,4) hayır; Z Kuşağı’nda bulunanlardan 11’inin (% 3,4) evet, 309’unun (% 96,6) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık

değeri küçük olduğundan dolayı “Siyasi Bir Partide Görev Alıyorum” ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=101,170$; $p=0,000<0.05$). Dolayısıyla X kuşağının siyasete daha fazla katıldığı Z kuşağının ise diğerlerine göre çok düşük seviyede katıldığı görülmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarında görev alıyorum sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı’nda bulunanlardan 108’inin (% 35,5) evet, 196’sının (% 64,5) hayır; Y Kuşağı’nda bulunanlardan 54’ünün (% 11,2) evet, 429’unun (% 88,8) hayır; Z Kuşağı’nda bulunanlardan 32’sinin (% 10,0) evet, 288’inin (% 90,0) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı “Sivil Toplum Kuruluşlarında Görev Alıyorum” ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=94,146$; $p=0,000<0.05$). Buna göre X kuşağının STK’lara daha aktif katıldığı tespit edilmiştir.

Kent Konseyi, Gençlik Merkezinde görev alıyorum sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı’nda bulunanlardan 52’sinin (% 17,1) evet, 252’sinin (% 82,9) hayır; Y Kuşağı’nda bulunanlardan 15’inin (% 3,1) evet, 468’inin (% 96,9) hayır; Z Kuşağı’nda bulunanlardan 18’inin (% 5,6) evet, 302’sinin (% 94,4) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı “Kent Konseyi Gençlik Meclisinde Görev Alıyorum” ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=54,260$; $p=0,000<0.05$).

Gelecekte Aktif Siyasette Görev almak isterim sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı’nda bulunanlardan 75’inin (% 24,7) evet, 229’unun (% 75,3) hayır; Y Kuşağı’nda bulunanlardan 114’ünün (% 23,6) evet, 369’unun (% 76,4) hayır; Z Kuşağı’nda bulunanlardan 69’unun (% 21,6) evet, 251’inin (% 78,4) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri büyük olduğundan dolayı “Gelecekte Aktif Siyasette Görev Almak İsterim” ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($X^2=0,885$; $p=0,642>0.05$).

Yaşadığım Herhangi Bir Sorunla İlgili Yetkili Belediye veya Benzeri Mercilere Dilekçe Yazarım sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı’nda bulunanlardan 202’sinin (% 66,4) evet, 102’sinin (% 33,6) hayır; Y Kuşağı’nda bulunanlardan 273’ünün (% 56,5) evet, 210’unun (% 43,5) hayır; Z Kuşağı’nda bulunanlardan 152’sinin (% 47,5) evet, 168’inin (% 52,5) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı “Yaşadığım Herhangi Bir Sorunla İlgili Yetkili Belediye veya Benzeri Mercilere Dilekçe Yazarım” ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=22,794$; $p=0,000<0.05$).

Güncel Siyasi Konularla İlgili Bilgi Sahibi Olup, Bilgimi Başkalarıyla Paylaşırım sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı’nda bulunanlardan 197’sinin (% 64,8) evet, 107’sinin (% 35,2) hayır; Y Kuşağı’nda bulunanlardan 298’inin (% 61,7) evet, 185’inin (% 38,3) hayır; Z Kuşağı’nda bulunanlardan 170’inin (% 53,1) evet, 150’sinin (% 46,9) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı “Güncel Siyasi Konularla İlgili Bilgi Sahibi Olup, Bilgimi Başkalarıyla Paylaşırım” ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=9,807$; $p=0,007<0.05$).

Bir Toplu Yürüyüş Eylemine Katıldım sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı’nda bulunanlardan 99’unun (% 32,6) evet, 205’inin (% 67,4) hayır; Y Kuşağı’nda bulunanlardan 78’inin (% 16,1) evet, 405’inin (% 83,9) hayır; Z Kuşağı’nda bulunanlardan 66’sının (% 20,6) evet, 254’ünün (% 79,4) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı “Bir Toplu Yürüyüş Eylemine Katıldım” ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=29,811$; $p=0,000<0.05$).

Siyasi Bir Partinin Adayın Seçim Kampanyasında Yer Aldım sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 101'inin (% 33,2) evet, 203'ünün (% 66,8) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 46'sının (% 9,5) evet, 437'sinin (% 90,5) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 30'unun (% 9,4) evet, 290'ının (% 90,6) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı "Siyasi Bir Partinin Adayın Seçim Kampanyasında Yer Aldım" ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=92,674$; $p=0,000<0.05$).

Sosyal Medyada Paylaşılan Siyasi İçerikli Paylaşımlar Karar Vermemi Etkiler sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 65'inin (% 21,4) evet, 239'unun (% 78,6) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 112'sinin (% 23,2) evet, 371'inin (% 76,8) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 83'ünün (% 25,9) evet, 237'sinin (% 74,1) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri büyük olduğundan dolayı "Sosyal Medyada Paylaşılan Siyasi İçerikli Paylaşımlar Karar Vermemi Etkiler" ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($X^2=1,843$; $p=0,398>0.05$).

Siyasi Bir Partinin Miting, Gösteri, Yürüyüş vb. Etkinliğine Katıldım sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 116'sının (% 38,2) evet, 188'inin (% 61,8) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 104'ünün (% 21,5) evet, 379'unun (% 78,5) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 62'sinin (% 19,4) evet, 258'inin (% 80,6) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değerinin küçük olmasından dolayı "Siyasi Bir Partinin Miting, Gösteri, Yürüyüş vb. Etkinliğine Katıldım" ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=35,985$; $p=0,000<0.05$).

Seçim Dönemlerinde Yapılan Anketlere Katılarak Görüş Belirtirim sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 136'sının (% 44,7) evet, 168'inin (% 55,3) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 151'inin (% 31,3) evet, 332'sinin (% 68,7) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 93'ünün (% 29,1) evet, 227'sinin (% 70,9) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı "Seçim Dönemlerinde Yapılan Anketlere Katılarak Görüş Belirtirim" ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=20,559$; $p=0,000<0.05$).

Desteklediğim Siyasi Parti ve Adaya Oy Vermeleri İçin Çevremdeki İnsanları İkna Etmeye Çalışırım sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 172'sinin (% 56,6) evet, 132'sinin (% 43,4) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 120'sinin (% 24,8) evet, 363'ünün (% 75,2) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 89'unun (% 27,8) evet, 231'inin (% 72,2) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı "Desteklediğim Siyasi Parti ve Adaya Oy Vermeleri İçin Çevremdeki İnsanları İkna Etmeye Çalışırım" ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=91,940$; $p=0,000<0.05$).

Sosyal Medyadan Siyasi İçerik Paylaşımları Yaparım sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 117'sinin (% 38,5) evet, 187'sinin (% 61,5) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 67'sinin (% 13,9) evet, 416'sının (% 86,1) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 67'sinin (% 20,9) evet, 253'ünün (% 79,1) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı "Sosyal Medyadan Siyasi İçerik Paylaşımları Yaparım" ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=65,250$; $p=0,000<0.05$).

Sosyal Medyadaki Siyasi İçerikli Paylaşımları Takip Ederim sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 194'ünün (% 63,8) evet, 110'unun (% 36,2) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 214'ünün (% 44,3) evet, 269'unun (% 55,7) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 149'unun (% 46,6) evet, 171'inin (% 53,4) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı "Sosyal Medyadaki Siyasi İçerikli Paylaşımları Takip Ederim" ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=30,943$; $p=0,000<0.05$).

Sosyal Medyada Bir Partinin Sayfasına Üyelik Var sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 110'unun (% 36,2) evet, 194'ünün (% 63,8) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 75'inin (% 15,5) evet, 408'inin (% 84,5) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 49'unun (% 15,3) evet, 271'inin (% 84,7) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı "Sosyal Medyada Bir Partinin Sayfasına Üyelik Var" ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=56,919$; $p=0,000<0.05$).

Sosyal Medyada Gerçekleştirilen Bir Protesto Eylemine Katıldım sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 54'ünün (% 17,8) evet, 250'sinin (% 82,2) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 77'sinin (% 15,9) evet, 406'sinin (% 84,1) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 52'sinin (% 16,2) evet, 268'inin (% 83,8) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri büyük olduğundan dolayı "Sosyal Medyada Gerçekleştirilen Bir Protesto Eylemine Katıldım" ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($X^2=0,474$; $p=0,789>0.05$).

Sosyal Medya Üzerinden Duyurulan Herhangi Bir Siyasi Toplantı, Organizasyon veya Mitinge Katılım sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 86'sının (% 28,3) evet, 218'inin (% 71,7) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 47'sinin (% 9,7) evet, 436'sının (% 90,3) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 37'sinin (% 11,6) evet, 283'ünün (% 88,4) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı "Sosyal Medya Üzerinden Duyurulan Herhangi Bir Siyasi Toplantı, Organizasyon veya Mitinge Katılım" ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=54,421$; $p=0,000<0.05$).

Parti Liderlerinin Sosyal Medya Hesaplarını Takip Ederim sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 158'inin (% 52,0) evet, 146'sının (% 48,0) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 198'inin (% 41,0) evet, 285'inin (% 59,0) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 100'ünün (% 31,2) evet, 220'sinin (% 68,8) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı "Parti Liderlerinin Sosyal Medya Hesaplarını Takip Ederim" ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=27,653$; $p=0,000<0.05$).

Parti Liderlerinin Sosyal Medyada Yaptıkları Paylaşımlara Yorum Yaparım Beğenide Bulunurum sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 136'sının (% 44,7) evet, 168'inin (% 55,3) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 99'unun (% 20,5) evet, 384'ünün (% 79,5) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 87'sinin (% 27,2) evet, 233'ünün (% 72,8) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı "Parti Liderlerinin Sosyal Medyada Yaptıkları Paylaşımlara Yorum Yaparım Beğenide Bulunurum" ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=53,935$; $p=0,000<0.05$).

Bir Siyasal Partinin Adayın Seçim Bürosunda Görev Alarak Adaya Destek Oldum sorusuna verilen cevaba göre X Kuşağı'nda bulunanlardan 96'sının (% 31,6) evet, 208'inin (% 68,4) hayır; Y Kuşağı'nda bulunanlardan 31'inin (% 6,4) evet, 452'sinin (% 93,6) hayır; Z Kuşağı'nda bulunanlardan 36'sının (% 11,2) evet, 284'ünün (% 88,8) hayır cevabı verdiği görülmektedir. Olasılık değeri küçük olduğundan dolayı "Bir Siyasal Partinin

Adayın Seçim Bürosunda Görev Alarak Adaya Destek Oldum” ile kuşak arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=98,393$; $p=0,000<0.05$).

Tablo 9. Siyasal Katılımda Etkili Faktörlere İlişkin Puanlarının Kuşaklara Göre Farklaşma Durumu

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Adayın Kendisi	X Kuşağı	304	4,090	1,226	0,806	0,447	
	Y Kuşağı	483	4,070	1,085			
	Z Kuşağı	320	3,980	1,136			
Adayın İdeolojisi	X Kuşağı	304	4,200	1,192	0,436	0,647	
	Y Kuşağı	483	4,210	0,989			
	Z Kuşağı	320	4,140	1,030			
Partinin İcraat ve Vaatleri	X Kuşağı	304	4,100	1,268	1,741	0,176	
	Y Kuşağı	483	4,240	0,995			
	Z Kuşağı	320	4,210	1,023			
Parti İdeolojisi	X Kuşağı	304	4,180	1,227	1,322	0,267	
	Y Kuşağı	483	4,100	1,081			
	Z Kuşağı	320	4,030	1,085			
Aile ve Yakın Çevre	X Kuşağı	304	2,760	1,569	1,037	0,355	
	Y Kuşağı	483	2,640	1,271			
	Z Kuşağı	320	2,610	1,301			
Kamuoyu Araştırma Sonuçları	X Kuşağı	304	2,640	1,520	17,416	0,000	2>1
	Y Kuşağı	483	2,880	1,332			3>1
	Z Kuşağı	320	3,280	1,262			3>2
Adayın Seçimi Kazanma İhtimali	X Kuşağı	304	2,970	1,533	3,750	0,024	3>2
	Y Kuşağı	483	2,820	1,327			
	Z Kuşağı	320	3,090	1,279			
Yapılan Siyasal Kampanyanın Etkinliği	X Kuşağı	304	2,870	1,532	3,763	0,024	3>1
	Y Kuşağı	483	2,970	1,330			
	Z Kuşağı	320	3,160	1,298			
Seçmenle Yapılan Yüz Yüze Görüşmeler	X Kuşağı	304	3,040	1,495	7,924	0,000	2>1
	Y Kuşağı	483	3,260	1,331			3>1
	Z Kuşağı	320	3,470	1,213			3>2
Televizyon Yayınları	X Kuşağı	304	3,070	1,530	0,995	0,370	
	Y Kuşağı	483	3,060	1,308			

	Z Kuşağı	320	3,190	1,324			
Gazete Yayınları	X Kuşağı	304	2,770	1,526	1,691	0,185	
	Y Kuşağı	483	2,910	1,284			
	Z Kuşağı	320	2,960	1,313			
Dergi Yayınları	X Kuşağı	304	2,630	1,467	5,021	0,007	2>1 3>1
	Y Kuşağı	483	2,840	1,285			
	Z Kuşağı	320	2,970	1,295			
İnternet	X Kuşağı	304	3,100	1,563	10,673	0,000	2>1 3>1 3>2
	Y Kuşağı	483	3,360	1,292			
	Z Kuşağı	320	3,600	1,227			
Sosyal Medya	X Kuşağı	304	3,120	1,576	9,518	0,000	3>1 3>2
	Y Kuşağı	483	3,310	1,354			
	Z Kuşağı	320	3,600	1,258			
Miting ve Gösteriler	X Kuşağı	304	2,960	1,590	2,334	0,097	
	Y Kuşağı	483	2,930	1,388			
	Z Kuşağı	320	3,140	1,293			

Tablo 9'a göre Siyasal Katılımda Etkili Faktörlere İlişkin Puanlarının Kuşaklara Göre Farklılaşma analiz edilmiştir. Yapılan Tek Yönlü Varyans analizi sonucunda katılımcıların,

Kamuoyu Araştırma Sonuçlarına verilen cevaba göre Y Kuşağı'nda bulunanların kamuoyu araştırma sonuçları puanlarının ($\bar{x}=2,880$), X Kuşağı'nda bulunanların kamuoyu araştırma sonuçları puanlarından ($\bar{x}=2,640$) yüksek olmasıdır. Z Kuşağı'nda bulunanların kamuoyu araştırma sonuçları puanlarının ($\bar{x}=3,280$), X Kuşağı'nda bulunanların kamuoyu araştırma sonuçları puanlarından ($\bar{x}=2,640$) yüksek olmasıdır. Z Kuşağı'nda bulunanların kamuoyu araştırma sonuçları puanlarının ($\bar{x}=3,280$), Y Kuşağı'nda bulunanların kamuoyu araştırma sonuçları puanlarından ($\bar{x}=2,880$) yüksek olmasından dolayı Katılanların kuşaklara göre kamuoyu araştırma sonuçları puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F(2, 1104)=17,416$; $p=0,000<0.05$).

Adayın Seçimi Kazanma İhtimali sorusuna verilen cevaplara göre Z Kuşağı'nda bulunanların adayın seçimi kazanma ihtimali puanlarının ($\bar{x}=3,090$), Y Kuşağı'nda bulunanların adayın seçimi kazanma ihtimali puanlarından ($\bar{x}=2,820$) yüksek olmasından dolayı Katılanların kuşaklara göre adayın seçimi kazanma ihtimali puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F(2, 1104)=3,750$; $p=0,024<0.05$).

Yapılan Siyasal Kampanyanın Etkinliği sorusuna verilen cevaba göre Z Kuşağı'nda bulunanların yapılan siyasal kampanyanın etkinliği puanlarının ($\bar{x}=3,160$), X Kuşağı'nda bulunanların yapılan siyasal kampanyanın etkinliği puanlarından ($\bar{x}=2,870$) yüksek olmasından dolayı Katılanların kuşaklara göre yapılan siyasal kampanyanın etkinliği puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F(2, 1104)=3,763$; $p=0,024<0.05$).

Seçmenle Yapılan Yüz Yüze Görüşmeler sorusuna verilen cevaba göre Y Kuşağı'nda bulunan seçmenle yapılan yüz yüze görüşmeler puanlarının ($\bar{x}=3,260$), X Kuşağı'nda bulunan seçmenle yapılan yüz yüze görüşmeler puanlarından ($\bar{x}=3,040$) yüksek olmasıdır. Z Kuşağı'nda bulunan seçmenle yapılan yüz yüze

görüşmeler puanlarının ($\bar{x}=3,470$), X Kuşağı'nda bulunan seçmenle yapılan yüz yüze görüşmeler puanlarından ($\bar{x}=3,040$) yüksek olmasıdır. Z Kuşağı'nda bulunan seçmenle yapılan yüz yüze görüşmeler puanlarının ($\bar{x}=3,470$), Y Kuşağı'nda bulunan seçmenle yapılan yüz yüze görüşmeler puanlarından ($\bar{x}=3,260$) yüksek olmasından dolayı Katılanların kuşaklara göre seçmenle yapılan yüz yüze görüşmeler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F(2, 1104)=7,924$; $p=0,000<0.05$).

Dergi Yayınları sorusuna verilen cevaba göre Y Kuşağı'nda bulunanların dergi yayınları puanlarının ($\bar{x}=2,840$), X Kuşağı'nda bulunanların dergi yayınları puanlarından ($\bar{x}=2,630$) yüksek olmasıdır. Z Kuşağı'nda bulunanların dergi yayınları puanlarının ($\bar{x}=2,970$), X Kuşağı'nda bulunanların dergi yayınları puanlarından ($\bar{x}=2,630$) yüksek olmasından dolayı Katılanların kuşaklara göre dergi yayınları puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F(2, 1104)=5,021$; $p=0,007<0.05$).

İnternet Kullanımı sorusuna verilen cevaba göre Y Kuşağı'nda bulunanların internet puanlarının ($\bar{x}=3,360$), X Kuşağı'nda bulunanların internet puanlarından ($\bar{x}=3,100$) yüksek olmasıdır. Z Kuşağı'nda bulunanların internet puanlarının ($\bar{x}=3,600$), X Kuşağı'nda bulunanların internet puanlarından ($\bar{x}=3,100$) yüksek olmasıdır. Z Kuşağı'nda bulunanların internet puanlarının ($\bar{x}=3,600$), Y Kuşağı'nda bulunanların internet puanlarından ($\bar{x}=3,360$) yüksek olmasından dolayı Katılanların kuşaklara göre internet puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F(2, 1104)=10,673$; $p=0,000<0.05$).

Sosyal Medya sorusuna verilen cevaba göre Z Kuşağı'nda bulunanların sosyal medya puanlarının ($\bar{x}=3,600$), X Kuşağı'nda bulunanların sosyal medya puanlarından ($\bar{x}=3,120$) yüksek olmasıdır. Z Kuşağı'nda bulunanların sosyal medya puanlarının ($\bar{x}=3,600$), Y Kuşağı'nda bulunanların sosyal medya puanlarından ($\bar{x}=3,310$) yüksek olmasından dolayı Katılanların kuşaklara göre sosyal medya puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F(2, 1104)=9,518$; $p=0,000<0.05$).

Adayın kendisi, adayın ideolojisi, partinin icraat ve vaatleri, parti ideolojisi, aile ve yakın çevre, televizyon yayınları, gazete yayınları, miting ve gösteriler sorularına verilen cevapların puanları kuşaklara göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Tablo 10. Siyasal Katılım Düzeyi ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Siyasal Katılım Düzeyi	Cinsiyet				Toplam		X ² /p
	Kadın		Erkek		n	%	
	n	%	n	%			
Siyasetle Pek İlgilenmiyorum	107	27,3	155	21,7	262	23,7	X ² =9,018 p=0,061
Sadece Oy Veririm	236	60,2	435	60,8	671	60,6	
Siyasi Mitinglere Katılıyorum	23	5,9	49	6,9	72	6,5	
Siyasetle İlgili Bir Siyasi Partiye Üye Oldum	17	4,3	41	5,7	58	5,2	

Bir Siyasal Partinin Gençlik Kollarında Aktif Olarak Görev Aldım	9	2,3	35	4,9	44	4,0	
Toplam	392	100,0	715	100,0	1107	100,0	

Tablo 10'na göre kadınların 107'sinin (% 27,3) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 236'sının (% 60,2) sadece oy veririm, 23'ünün (% 5,9) siyasi mitinglere katılıyorum, 17'sinin (% 4,3) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 9'unun (% 2,3) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım cevabını verdikleri; erkeklerin ise 155'inin (% 21,7) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 435'inin (% 60,8) sadece oy veririm, 49'unun (% 6,9) siyasi mitinglere katılıyorum, 41'inin (% 5,7) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 35'inin (% 4,9) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım cevabını vermiş olduğu görülmektedir. Yapılan Ki-Kare analizi sonucunda olasılık değerinin büyük olmasından dolayı Siyasal Katılım Düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı fark bulunamamıştır ($X^2=9,018$; $p=0,061>0,05$).

Tablo 11: Siyasal Katılım Düzeyi ile Yaş Arasındaki İlişki

Siyasal Katılım Düzeyi*	Yaş										Toplam		X ² /p
	18-25		26-35		36-45		46-55		56 Yaş ve Üstü				
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
A	152	34,9	45	22,3	32	13,2	27	16,4	6	9,7	262	23,7	X ² =113,981 p=0,000
B	230	52,8	135	66,8	178	73,6	95	57,6	33	53,2	671	60,6	
C	26	6,0	6	3,0	8	3,3	18	10,9	14	22,6	72	6,5	
D	11	2,5	9	4,5	18	7,4	16	9,7	4	6,5	58	5,2	
E	17	3,9	7	3,5	6	2,5	9	5,5	5	8,1	44	4,0	
Toplam	436	100,0	202	100,0	242	100,0	165	100,0	62	100,0	1107	100,0	

*(A: Siyasetle Pek İlgiilenmiyorum, B: Sadece Oy Veririm, C: Siyasi Mitinglere Katılıyorum, D: Siyasetle İlgili Bir Siyasal Partiye Üye Oldum, E: Bir Siyasal Partinin Gençlik Kollarında Aktif Olarak Görev Aldım)

Tablo 11'e göre yaşı 18-25 olanların 152'sinin (% 34,9) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 230'unun (% 52,8) sadece oy veririm, 26'sının (% 6,0) siyasi mitinglere katılıyorum, 11'inin (% 2,5) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 17'sinin (% 3,9) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; yaşı 26-35 olanların 45'inin (% 22,3) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 135'inin (% 66,8) sadece oy veririm, 6'sının (% 3,0) siyasi mitinglere katılıyorum, 9'unun (% 4,5) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 7'sinin (% 3,5) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; yaşı 36-45 olanların 32'sinin (% 13,2) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 178'inin (% 73,6) sadece oy veririm, 8'inin (% 3,3) siyasi mitinglere katılıyorum, 18'inin (% 7,4) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 6'sının (% 2,5) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; yaş 46-55 olanların 27'sinin (% 16,4) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 95'inin (% 57,6) sadece oy veririm, 18'inin (% 10,9) siyasi mitinglere katılıyorum, 16'sının (% 9,7) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 9'unun (% 5,5) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; yaş 56 yaş ve üstü 6'sının

(% 9,7) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 33'ünün (% 53,2) sadece oy veririm, 14'ünün (% 22,6) siyasi mitinglere katılıyorum, 4'ünün (% 6,5) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 5'inin (% 8,1) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım cevabı verdiği görülmektedir. Yapılan Ki-Kare analizi sonucunda olasılık değerinin küçük olmasından dolayı Siyasal Katılım Düzeyi ile yaş arasında anlamlı fark bulunmuştur ($X^2=113,981$; $p=0,000<0,05$).

Tablo 12: Siyasal Katılım Düzeyi ile Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

Siyasal Katılım Düzeyi	Eğitim Durumu												Toplam	X ² /p
	İlkokul		Ortaokul		Lise		Ön Lisans		Lisans ve Üstü		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Siyasetle Pek İlgilenmiyorum	10	15,9	19	22,9	50	27,6	80	26,1	103	21,7	262	23,7	X ² =80,1 77 p=0,000	
Sadece Oy Veririm	44	69,8	32	38,6	86	47,5	188	61,4	321	67,7	671	60,6		
Siyasi Mitinglere Katılıyorum	4	6,3	14	16,9	17	9,4	19	6,2	18	3,8	72	6,5		
Siyasetle İlgili Bir Siyasi Partiye Üye Oldum	3	4,8	14	16,9	13	7,2	11	3,6	17	3,6	58	5,2		
Bir Siyasi Partinin Gençlik Kollarında Aktif Olarak Görev Aldım	2	3,2	4	4,8	15	8,3	8	2,6	15	3,2	4	4,0		
Toplam	63	100,0	83	100,0	181	100,0	306	100,0	474	100,0	1107	100,0		

Tablo 12 incelendiğinde İlkokul mezunu olanların 10'unun (% 15,9) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 44'ünün (% 69,8) sadece oy veririm, 4'ünün (% 6,3) siyasi mitinglere katılıyorum, 3'ünün (% 4,8) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 2'sinin (% 3,2) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; ortaokul mezunlarının 19'unun (% 22,9) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 32'sinin (% 38,6) sadece oy veririm, 14'ünün (% 16,9) siyasi mitinglere katılıyorum, 14'ünün (% 16,9) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 4'ünün (% 4,8) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; lise mezunlarının 50'sinin (% 27,6) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 86'sının (% 47,5) sadece oy veririm, 17'sinin (% 9,4) siyasi mitinglere katılıyorum, 13'ünün (% 7,2) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 15'inin (% 8,3) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; ön lisans mezunlarının 80'inin (% 26,1) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 188'inin (% 61,4) sadece oy veririm, 19'unun (% 6,2) siyasi mitinglere katılıyorum, 11'inin (% 3,6) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 8'inin (% 2,6) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; eğitim durumu lisans

ve üstü olanların 103'ünün (% 21,7) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 321'inin (% 67,7) sadece oy veririm, 18'inin (% 3,8) siyasi mitinglere katılıyorum, 17'sinin (% 3,6) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 15'inin (% 3,2) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım cevapları vermiş olduğu görülmektedir. Yapılan Ki-Kare analizi sonucunda olasılık değerinin küçük olmasından dolayı Siyasal Katılım Düzeyi ile eğitim durumu arasında anlamlı fark bulunmuştur ($X^2=80,177$; $p=0,000<0.05$).

Tablo 13: Siyasal Katılım Düzeyi ile Medeni Durum Arasındaki İlişki

Siyasal Katılım Düzeyi	Medeni Durum						X ² /p
	Evli		Bekar		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	
Siyasetle Pek İlgenmiyorum	80	16,0	182	30,0	262	23,7	X ² =34,943 p=0,000
Sadece Oy Veririm	328	65,6	343	56,5	671	60,6	
Siyasi Mitinglere Katılıyorum	33	6,6	39	6,4	72	6,5	
Siyasetle İlgili Bir Siyasi Partiye Üye Oldum	37	7,4	21	3,5	58	5,2	
Bir Siyasi Partinin Gençlik Kollarında Aktif Olarak Görev Aldım	22	4,4	22	3,6	44	4,0	
Toplam	500	100,0	607	100,0	1107	100,0	

Tablo 13'e göre evlilerin 80'inin (% 16,0) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 328'inin (% 65,6) sadece oy veririm, 33'ünün (% 6,6) siyasi mitinglere katılıyorum, 37'sinin (% 7,4) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 22'sinin (% 4,4) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; bekârların 182'sinin (% 30,0) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 343'ünün (% 56,5) sadece oy veririm, 39'unun (% 6,4) siyasi mitinglere katılıyorum, 21'inin (% 3,5) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 22'sinin (% 3,6) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım cevabı verdiği görülmektedir. Yapılan Ki-Kare analizi sonucunda olasılık değeri küçük olduğundan dolayı Siyasal Katılım Düzeyi ile medeni durum arasında anlamlı fark bulunmuştur ($X^2=34,943$; $p=0,000<0.05$).

Tablo 14: Siyasal Katılım Düzeyi ile Gelir Durumu Arasındaki İlişki

Siyasal Katılım Düzeyi	Gelir Durumu										Toplam		X ² /p
	0-2000 TL		2001-4000 TL		4001-6000 TL		6001-8000 TL		8001 TL ve Üzeri				
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Siyasetle Pek İlgenmiyorum	83	31,6	22	22,7	48	24,4	39	25,2	70	17,7	262	23,7	X ² =43,991

Sadece Oy Veririm	141	53,6	64	66,0	107	54,3	89	57,4	270	68,4	671	60,6	p=0,000
Siyasi Mitinglere Katılırim	19	7,2	2	2,1	11	5,6	11	7,1	29	7,3	72	6,5	
Siyasetle İlgili Bir Siyasi Partiye Üye Oldum	10	3,8	6	6,2	21	10,7	6	3,9	15	3,8	58	5,2	
Bir Siyasi Partinin Gençlik Kollarında Aktif Olarak Görev Aldım	10	3,8	3	3,1	10	5,1	10	6,5	11	2,8	44	4,0	
Toplam	263	100,0	97	100,0	197	100,0	155	100,0	395	100,0	1107	100,0	

Tablo 14'e göre gelir durumu 0-2000 TL olanların 83'ünün (% 31,6) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 141'inin (% 53,6) sadece oy veririm, 19'unun (% 7,2) siyasi mitinglere katılırim, 10'unun (% 3,8) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 10'unun (% 3,8) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; gelir durumu 2001-4000 TL olanların 22'sinin (% 22,7) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 64'ünün (% 66,0) sadece oy veririm, 2'sinin (% 2,1) siyasi mitinglere katılırim, 6'sının (% 6,2) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 3'ünün (% 3,1) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; gelir durumu 4001-6000 TL olanların 48'inin (% 24,4) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 107'sinin (% 54,3) sadece oy veririm, 11'inin (% 5,6) siyasi mitinglere katılırim, 21'inin (% 10,7) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 10'unun (% 5,1) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; gelir durumu 6001-8000 TL olanların 39'unun (% 25,2) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 89'unun (% 57,4) sadece oy veririm, 11'inin (% 7,1) siyasi mitinglere katılırim, 6'sının (% 3,9) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 10'unun (% 6,5) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım; gelir durumu 8001 TL ve üzeri olanların 70'inin (% 17,7) siyasetle pek ilgilenmiyorum, 270'inin (% 68,4) sadece oy veririm, 29'unun (% 7,3) siyasi mitinglere katılırim, 15'inin (% 3,8) siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye oldum, 11'inin (% 2,8) bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldım cevabı verdiği görülmektedir. Yapılan Ki-Kare analizi sonucunda olasılık değerinin küçük olmasından dolayı Siyasal Katılım Düzeyi ile gelir durumu arasında anlamlı fark bulunmuştur ($X^2=43,991$; $p=0,000<0,05$).

SONUÇ

Siyasal sistemin en büyük örgütlü yapısı devlettir. Bu yapı içerisinde partiler, siyasi kurumlar, siyasi aktörler, sendikalar, STK'lar vb. kurumlar olmak üzere politik çevre oluşmaktadır. Bu anlamda siyasal katılım bu çevrede toplumun bu kurumları etkilemek üzere giriştiği oy vermenin ötesindeki tüm faaliyetler olarak tanımlanabilir. Demokrasinin tam olarak gelişmediği ülkelerde siyasal katılım yaygın olamaz. Demokrasiyi daha iyi inşa etmek için herkesin eşit hak ve özgürlüklere sahip olması, kendi düşünce ve eylemlerini daha

özgür bir ortamda gerçekleştirmesi esastır. Siyasal katılımın farklı biçimleri de bulunmaktadır. Demokrasi ve siyasal katılımın daha üst düzeye ulaşabilmesi için vatandaşların büyük çoğunluğunun siyasi katılım türü, siyasi seçimlerde oy kullanmakla sınırlılığının genişletilmesi gerekmektedir. Bazı demografik özellikler siyasal katılımı etkilemektedir. Bunlar yaş grubu, cinsiyet durumu, gelir düzeyi, eğitim seviyesi, meslek grubu, yerleşim birimi, aile ve sosyal çevre, siyasal ilgi olarak sıralanabilir. Buna ek olarak kişilerin tutum ve davranışlarını etkileyen en önemli unsurlardan biri olarak görülen psikolojik faktörlerde bulunmaktadır. Bu bağlamda bir ülkede hem demografik hem de psikolojik olarak farklı kuşakların değer yargılarında ve bakış açılarında önemli farklılıklar olmaktadır. Kuşak sadece kişilerin doğum yılları esas alınarak değil, doğup büyüdüğü toplumda meydana gelen toplumsal olaylar, yaygın olan kültür ve düşünce kalıpları, değer yargıları, davranış biçimleri ve tecrübeleri de dâhil edilerek değerlendirilen özellikleri de içermektedir. En yaygın değerlendirmede XYZ ve Alfa kuşakları bu faktörler anlamında sınıflandırılmaktadır. Tüm bu değerlendirmeler ışığında bu çalışmada XYZ kuşakları karakteristik özelliklerinin siyasal katılımındaki rolü değerlendirmeye çalışılmıştır. Basit tesadüfi örneklem tekniği kullanılarak 1107 katılımcının sonuçlarına göre siyasal katılımlarına etki eden faktörler çerçevesinde farklılık gösterdiği yapılan ankette tespit edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre katılanların ikamet edilen seçim bölgesine göre 391'i (% 35,3) 1. Bölge, 333'ü (% 30,1) 2. Bölge, 383'ü (% 34,6) 3. Bölge olduğu görülmektedir. Buna göre araştırmada bölgeler arasında dengeli bir dağılım olduğu görülmektedir. Araştırmaya göre ayrıca araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun sadece oy verme yoluyla siyasal katılım gösterdiği tespit edilmiştir. Yapılan analizlere göre siyasal katılım düzeyine göre XYZ kuşakları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Özellikle Z kuşağının siyasetle pek ilgilenmediği, Y kuşağının diğer kuşaklara oranla sadece oy vererek siyasal katılım gösterdiği, tüm kuşaklarda siyasi mitinglere katılımın, siyasi parti üyeliğinin ve gençlik kollarına katılımın düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca siyasal katılımın sosyal medya kullanımına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş, araştırma sonucuna göre sosyal medya kullanılmasının düşünüldüğünün aksine siyasal katılıma anlamlı katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. Araştırmada İstanbul seçim bölgelerinin siyasal katılım bağlamında farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiştir. Buna göre siyasal katılım düzeyi ile ikamet edilen seçim bölgesi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ancak İstanbul 2. Bölgede yaşayanların diğer bölgelere göre siyasal katılımın daha düşük olduğu, 3. Bölgenin ise daha aktif bir siyasal katılım gösterdiği değerlendirilmiştir. Siyasi katılımında lider etkisi genel olarak sorgulanan bir faktördür. Dolayısıyla buna göre araştırmada oy verilen lidere bağlılık derecesinin kuşaklara göre farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiş, kuşaklara göre oy verilen lidere bağlılık derecesi puanları anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre X kuşağının oy verilen lidere daha bağlı olduğu diğer kuşakların ise benzer bir oranda olduğu görülmektedir. Araştırmada siyasal katılım türü ile kuşaklar arasındaki fark olup olmadığı da irdelenmiş, oy verme anlamında kuşaklar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna ek olarak, X kuşağının siyasete daha fazla katıldığı Z kuşağının ise diğerlerine göre çok düşük seviyede katıldığı ve X kuşağının STK'lara daha aktif katıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca kent konseylerine katılım noktasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Katılımcıların herhangi bir sorunu olduğunda ilgili kuruma başvurma noktasında ve siyasi konularda bilgi sahibi olup bunu paylaşma anlamında X kuşağının daha etkin olduğu görülmektedir. X kuşağının aynı biçimde diğer kuşaklara göre toplu yürüyüş eylemine katılım, seçim kampanyasına katılım, mitinglere katılım, siyasi anketlere katılım, ikna faaliyetlerine katılım anlamında diğer kuşaklardan aktif olduğu belirlenmiştir. Sosyal medya anlamında Z kuşağının daha aktif olduğu tespit edilmiştir. Ancak siyasi partileri sosyal medyada X kuşağının daha fazla takip ettiği görülmektedir. Ancak Z kuşağı sosyal medyada protesto eylemlerine X kuşağından sonra daha fazla katılmakta

olduğu bulunmuştur. X kuşağı tekrar sosyal medya üzerinden duyurulan herhangi bir siyasi toplantı, organizasyon veya mitinglere daha fazla katıldığı, parti liderlerinin sosyal medya hesaplarını daha fazla takip ettiği, parti liderlerinin sosyal medyada yaptıkları paylaşımlara yorum yaparım beğenide bulunduğu, bir siyasi partinin adayın seçim bürosunda görev alarak adaya destek olduğu da tespit edilenler arasındadır. Araştırma da ayrıca siyasal katılımı etkili faktörlere ilişkin puanlarının kuşaklara göre farklılaşma durumu da analiz edilmiştir. Buna göre Z kuşağının siyasal katılım seviyesine kamuoyu araştırma sonuçlarının, adayın seçimi kazanma ihtimalinin, yapılan siyasal kampanyanın etkinliğinin, seçmenle yapılan yüz yüze görüşmelerin, dergi yayınlarının, internet ve sosyal medyanın etkisinin diğer kuşaklara göre daha yüksek derecede etkili olduğu bulunmuştur.

Siyasal katılım düzeyleri kuşaklar arasında yaş, eğitim durumu, medeni durum, gelir durumuna göre farklılıklar göstermektedir. Buna göre yaşı 18-25 olan katılımcılarının diğerlerine göre siyasetle daha az ilgilendiği, yaş aralığı 26-35 olanların diğerlerine göre sadece oy vermeyi yegane katılım olarak gördüğü, 56 yaş ve üstü olanların mitinglere daha fazla katıldığı, 46 ve 55 yaş arası olanların siyasi partilere daha fazla üye olduğu ve şaşırtıcı bir biçimde gençlik kollarında daha aktif oldukları tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi ilkökul seviyesinde olanların diğerlerine göre siyasetle daha az ilgilendiği ve katılımı sadece oy verme olarak gördüğü, ortaokul mezunlarının mitinglere daha fazla katıldığı ve siyasi partilere daha fazla üye olduğu, lise mezunlarının bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldığı bulunmuştur. Medeni durum açısından evli olanların siyasetle daha fazla ilgilendiği ve oy vermeyi katılım olarak daha fazla değerlendirdiği, siyasetle ilgili bir siyasi partiye üye olduğu ve bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldığı tespit edilmiştir. Son demografik faktör olan gelir seviyesine göre yapılan incelemede gelir seviyesi yüksek olanların siyasetle daha fazla ilgilendiği ve oy vermeyi tek araç olarak algıladığı, siyasi mitinglere daha fazla katıldığı, ayrıca gelir seviyesi orta seviyede olanların bir siyasi partiye üye olduğu ve gelir seviyesi orta ve üstü olanların ise bir siyasi partinin gençlik kollarında aktif olarak görev aldığı tespit edilmiştir.

Tüm bu sonuçlara göre demokrasiyi daha iyi inşa etme eğilimini artırmak için bireylerde farkındalık yaratılmasının ve konuyla ilgili eğitim etkinliklerinin düzenlenmesinin daha faydalı olacağı yadsınamaz bir gerçektir. Siyasi araştırmalara katılmaktan bile çekinen geniş bir kitleye daha rahat bir ortam yaratılmalı, araştırmacıların siyasi sorunlar hakkında yargıya varmalarına ve çözüm önerilerinde bulunmalarına destek olunmalıdır. Kadınların siyasal katılımı karşılaştıkları eşitsizliklerin giderilmesi için bu konudaki kadın çalışmaları ve STK faaliyetleri artırılmalıdır. Bireylerin kullanmayı tercih ettiği kitle iletişim araçlarının günümüzde internet ve sosyal medya haline geldiği göz önüne alındığında, bu alanların daha verimli ve özgürce ancak bilgi kirliliğine yol açmayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Üniversitelerde siyasal katılımın teşvik edilmesi için öğrenci kulüplerinin daha aktif ve katılımcı bir yapıda faaliyet göstermesi sağlanmalı, öğrenciler yönetimin kendileri hakkında alacağı tüm faaliyet ve kararlarda şeffaf bir şekilde yer almalı, teşvik edilmeli ve desteklenmelidirler. Sosyal yardım faaliyetlerinde ve sosyal sorumluluk projelerinde daha aktif rol almaları sağlanmalıdır. Kamuoyuna yönelik siyasal etik ve siyasal iletişim eğitimi etkinlikleri ve programları düzenlenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Bu çalışmanın bulgu ve çıktıları, İstanbul ilinde yaşayan XYZ kuşağı bireylerinden toplanan verilerin analizinin sonucudur. Farklı illerde ve farklı gruplarda çalışmalar yapılarak daha genel sonuçlara ulaşmak mümkün

olacaktır. Türkiye’de yapılan benzer araştırma bulgularının bir meta-analizi siyaset bilimi alanına daha fazla katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yapılan çalışmanın ayrıca ülkemizde bulunan siyasi partilerin yöneticilerinin ve temsilcilerinin seçmen kuşakları ve siyasal katılıma etki eden faktörler üzerinde yapacakları çalışmalarda yol gösterici olacağı da düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acılıoğlu, İ. (2017). *İş ’te Y Kuşağı*. Ankara: Elma Yayınevi.

Adıgüzel, O., Batur, H. B., Ekşili, N., (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı ile Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(19), 165- 182.

Aka, B. (2017). *Kamu ve Özel Sektörde Çalışan Yöneticilerin Kuşak Farklılıkları ve Örgütsel Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: İzmir İlinde Bir Araştırma*.Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi.

Altunbay, M.; Bıçak, N. (2018). Türkçe Eğitimi Derslerinde “Z Kuşağı” Bireylerine Uygun Teknoloji Tabanlı Uygulamaların Kullanımı, 10 (1), 127-142.

Altuntuğ, N. (2012). Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4 (1), 203-212.

Atabey, G.; Hasta, D. (2018). Siyasal Katılım, Siyasal Yeterlilik ve Toplumsal Cinsiyet. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, 6 (13), 488-490-492-499-500.

Aydın, B. I. (2020). Instagram Reklamlarının Z Kuşağının Satın Alma Davranışına Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi.

Aygenoğlu, K. (2015). X ve Y Kuşaklarının Kurumsal İş Hayatında İnsan Kaynağı Açısından Stratejik Yönetimi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi.

Ayhün, S. E. (2013). Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar ve Örgütsel Yansımaları, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 2 (1), 93-112.

Bakırcan, P. (2017). ‘Y ve Z Kuşağının Tüketici Davranışları ve İnternet Üzerinden Satın Alımına Dair Bir Araştırma’ Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi.

Balcı, Ş., vd., (2013). *Medya ve Siyasal Katılım* (1. Baskı). Konya: Sebat Ofset Matbaacılık.

Baykal, D. (1970). *Siyasal Katılım. Bir Davranış İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. Yayınları. (302)

- Berkup, S. (2015). *Sosyal Ağlarda Bireysel Mahremiyet Paylaşımı: X ve Y Kuşakları Arasında Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi.
- Berkup, S (2014). Working with Generations X and Y in Generation Z Period: Management of Different Generations in Business Life, *Mediterranean Journal of Social Sciences Magazine*, 5 (19), 218-229. Doi: <http://dx.doi.org/10.5901/mjss.2014.v5n19p218>.
- Büyüktosunoğlu, T. (2013). Selçuk ve Dicle Üniversitesi Öğrencilerinin Siyasal Katılma Davranışları Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Çelen, Y. (2019). Kuşak Çatışması ve İşletmelere Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ufuk Üniversitesi.
- Dilber, F. (2013). Siyasal katılıma etki eden psikolojik faktörler ve seçmen tercihinin etkisi; Karaman seçmenleri üzerine bir alan araştırması. *Akademik Bakış Dergisi*, 35, 1-21.
- Duran, H. (2005). Siyasal Katılmayı Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Tavşanlı-Kütahya Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (13).
- Fındık, E. (2013). Y kuşağında mobbing algısı üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi Bahçeşehir Üniversitesi.
- Frandsen, B. M. (2009). Leading by Recognizing Generational Differences, *Long- Term Living Magazine*, 58 (2), 34-35.
- Göksu, V. (2016). Sosyal Medyanın Siyasal Katılma Üzerine Etkileri. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gücük, D. (2006). Kadınların Siyasal Katılımları ve Katılıma Etki Eden Faktörler: Ankara Mamak/Çankaya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Gürbüz, S. (2015). Kuşak Farklılıkları Mit mi, Gerçek mi? *İş ve İnsan Dergisi*, 2 (1), 39- 57.
- Hannay, M.; Fretwell, C. (2011). The Higher Education Workplace: Meeting The Needs Of Multiple Generations, *Research in Higher Education Journal Magazine*, 10 (1), 1-12.
- Howe, N.; Strauss, W. (2007). The Next 20 Years: How Customer and Workforce Attitudes Will Evolve, *Harvard Business Review Magazine*, 85 (8), 41-52.

- Hülür, A.B. (2006). Kitle İletişim Araçları, Demokratikleşme ve Siyasal Katılım. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- İçme, T. Yıldırım, T.; Büyük, U. (2022). Z kuşağı öğrencilerinin uzaktan eğitim algıları. Erciyes Akademi, 36(1), 82-102.
- Jones V; Jo J, Martin P. (2007). Future Schools and How Technology can be used to support Millennial and Generation-Z Students. In ICUT 2007 (Proc. B), 1st Int. Conf. Ubiquitous Information Technology.12-14.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemi Kökenleri Üzerine Bir Araştırma, İstanbul: İstanbul Üniversitesi. S.B.F. Yayınları.
- Kapusızoğlu, M. (2008). Gelir Durumu-Siyasal Eğilim İlişkisi: Mersin Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Mersin Üniversitesi.
- Karaaslan, S. (2014). *Kuşaklararası Farklılıkları Örgütler Üzerinden Anlamak: Bir Alan Araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi.
- Kavalcı, K. (2015). *Tüketici Karar Verme Tarzları ve Öğrenme Stillerinin Y ve Z Kuşakları Açısından Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi.
- Kılıç, Ç. (2015). Gündem Belirleme Kuramı Çerçevesinde Siyasal Karar Verme Sürecine Sosyal Medya Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kışlalı, A. T. (1998). *Siyasal Sistemler*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Nie, NH. Verba, S.; Converse, P. E. (1989). Converse, P. E. (1989). (Çev. T. Karaosmanoğlu), Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı, Ankara, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları, 93-211.
- Oblinger, D. (2003). Boomers gen-xers millennials. Educause review, 500(4), 37-47.
- Özbudun, E. (1975). Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara. No. 363.
- Özkan, A. (2004) Siyasal İletişim, İstanbul: Nesil Yayınları.
- Öztekin, A. (2016). Siyaset Bilimine Giriş, 10. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Özyeğin, G. (2011). Arzunun Nesnesi Olmak: Romans, Kırılğan Erkeklik ve Neoliberal, İstanbul: Metis Yayınları.

-
- Pekala, N. (2001). Conquering The Generational Divide, *Journal of Property Management Magazine*, 66(6), 30-37.
- Solmaz, B. (2017). 'Kuşaklar ve Çalışma Değerleri: X ve Y Kuşağı Akademik Personelinin Çalışma Değerlerine Bakışı'. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Sümbüloğlu, K. (1993). *Biyoistatistik*, Ankara, Özdemir Yayıncılık.
- Tekin, G. (2015) Gençlerin siyasal katılımında kitle iletişim araçlarının rolü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tolbize, A. (2008). Generational differences in the workplace, *University of Minnesota Research and training center on community living*, 5(2), 1-21.
- Turan, E. (2011). *Siyaset bilimine giriş*. Konya: Palet Yayınları.
- Uysal, Ş. (2015). İşletme yönetiminde güncel bir yaklaşım; Y kuşağı kamu personelinin özellikleri ve kurumsal beklentileri üzerine bir araştırma. I. Uluslararası Ekonomi ve İşletme Kongresi Bildiriler Kitabı, 10-14.
- Williams, S. (2010). Welcome To Generation Z, *B&T Magazine*, 60 (2731), 12-36.
- Zemke, R., Raines, C.,; Filipczak, B. (2013). *Generations at work: Managing the clash of Boomers, Gen Xers, and Gen Yers in the workplace*. New York: American Management Association.

İlgili Anayasa Mahkemesi Kararı Işığında Vergi Yargılaması Uygulamalarına Ait Değerlendirmeler

Assessments of Tax Jurisdiction in The Light of the Relevant Constitutional Court Decision

Sedat APAK¹

Feyza KAYA²

Strategic Public Management Journal

Volume 9, Issue 16, pp. 162-173

December 2023

DOI: 10.25069/spmj.1339012

Research Article/Araştırma Makalesi

Received: 07.08.2023

Accepted: 02.09.2023

© The Author(s) 2023

For reprints and permissions:

<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilen "ne bis in idem ilkesi", uluslararası kaynak olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Ek 7 Nolu Protokolünün 4. Maddesinde düzenlenmiştir. Her ne kadar vergi hukukunda spesifik olarak düzenlenmemiş ise de aynı fiil sebebiyle hem vergi kabahati hem de vergi kaçakçılığı suçu olduğu takdirde; vergi kabahati için idari yargıda süreç işlerken vergi kaçakçılığı suçu için ise adli yargıda yargılama yürütülmektedir. 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 367. maddesinin beşinci fıkrası gereği işletilen idari ve adli süreç sonucunda verilen kararlar birbirini bağlamamaktadır. Ancak Anayasa Mahkemesinin verdiği 4 Kasım 2021 tarihli kararı ile sözü edilen hüküm iptal edilmiştir. Söz konusu bu çalışmada öncelikle vergi ceza hukukunu oluşturan vergi kabahatleri ile vergi suçları hakkında kısaca bilgi verilecek, ardından Kanunun 367. maddesinde yer alan hüküm değişiklikten önceki haliyle incelenecektir. Son olarak, anılan hükmün iptali ile ortaya çıkan değişiklikler ve bu değişikliklerin hukuk boyutundaki etkileri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hürriyeti bağlayıcı ceza, İdari yaptırım, Ne bis in idem ilkesi, Vergi kabahati, Vergi kaçakçılığı suçu.

Abstract

The principle of ne bis in idem, which is accepted as one of the most important elements of the right to a fair trial regulated in Article 36 of the Constitution, is regulated in Article 4 of Protocol No. 7 to the European Convention on Human Rights, which is an international resource. Although it is not specifically regulated in tax law, if both tax misdemeanor and tax evasion crime are committed due to the same act, the administrative jurisdiction is prosecuted for tax misdemeanor, while judicial jurisdiction is prosecuted for tax evasion crime. The decisions taken as a result of the administrative and judicial processes carried out pursuant to the fifth paragraph of Article 367 of the Tax Procedure Law No. 213 were not binding. However, with the decision of the Constitutional Court dated November 4, 2021, the said provision was annulled. In this study, first of all, brief information will be given about tax misdemeanors and tax crimes that make up the tax criminal law, and

¹ Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı, sedat.apak@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1458-0512

² 16. Dönem İdari Yargı Hakim Adayı, Adalet Bakanlığı, Ankara, fevza.19mart@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0835-7800

then the provision in Article 367 of the Law will be examined in its previous form. Finally, the changes resulting from the annulment of the aforementioned provision will be evaluated.

Key Words: Punishment binding freedom, Administrative sanction, Principle of ne bis in idem, Tax misdemeanor, Tax evasion crime.

GİRİŞ

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda düzenlenen vergi kabahatleri ile vergi suçları, vergi ceza hukukunun genel görünümünü ihtiva etmektedir. Vergi kabahatlerine ilişkin uyuşmazlıklar idari yargıda çözüme kavuşurken, vergi suçlarına ilişkin uyuşmazlıklar için görevli mercii adli yargı makamlarıdır. Ancak zaman zaman vergi kabahati ile vergi suçu kesişebilmektedir. Aynı fiil sebebiyle hem vergi kabahati hem vergi suçu ortaya çıkmış ise bu durumda iki farklı yargı kolundan işleyen ikili bir yargılama süreci ortaya çıkmaktadır. Kanununun 367. Maddesinde yer alan; "Ceza mahkemesi kararlarının, bu Kanunun dördüncü kitabının ikinci kısmında yazılı vergi cezalarını uygulayacak makam ve mercilerin işlem ve kararlarına etkili olmadığı gibi, bu makam ve mercilerce verilecek kararlar da ceza hakimini bağlamaz" şeklinde hükmü incelendiğinde ceza mahkemesi ile vergi cezalarını uygulayacak makam ve merciler arasındaki etkileşimin olmadığına işaret edildiği görülmektedir. Başka bir ifadeyle, sözü edilen merciler tarafından yapılan yargılamalar neticesinde verilen kararlar birbirini etkileyememekte idi. Ancak bu şekilde bağımsız işleyen adli ve idari süreç, son dönem AİHM içtihatlarıyla oluşturulan kriterler ile de uyumsuz algılandığı için, Anayasa Mahkemesi'nin 4 Kasım 2021 tarih ve E. 2019/4, K. 2021/78 sayılı kararı ile sözü edilen madde iptal edilmiştir. Bu çalışmada öncelikle vergi ceza hukukunun konusunu oluşturan vergi kabahatleri ile vergi suçları hakkında detaylara karşılaştırmalı olarak yer verilecek, ardından 213 sayılı Kanununun 367. maddesinin son fıkrasının iptal edilmeden önceki hali ile sonraki hali hakkında değerlendirmelere yer verilerek olası çözüm yolları önerilecektir.

1. VERGİ CEZA HUKUKUNDA GENEL GÖRÜNÜM, KABAHAHAT VE SUÇ FİİİLERİ

"Vergi devleti" kavramı, egemenlik yetkilerine dayanarak vergi koyan ve kamu harcamalarını söz konusu düzenli olarak toplamış olduğu vergilerle finanse eden modern devleti ifade etmektedir. Egemenlik kavramı ile devletin vergi toplama yetkisi arasında güçlü bir bağın olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü gerçekten de bir devlet vergi toplayabildiği ölçüde ekonomik manada etkinlik kurmaktadır. Öte yandan kamu gelirleri içinde en büyük paya sahip olan vergi gelirleri, sadece devletin oluşumuna katkıda bulunmamış aynı zamanda devletin biçimlenmesine de katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla Burke'ün de altını çizdiği üzere "devletin gelirleri, devletin ta kendisidir." (Dönmez ve Kaya, 2014: 100-101).

Yukarıda yer verilen açıklamalardan da anlaşılacağı üzere; Devlet ile kişiler arasında kanunla kurulmuş olan söz konusu bu ilişkiyi "vergi hukuku ilişkisi" olarak nitelendirmek mümkündür. Bu ilişkinin düzenli bir şekilde devam ettirilebilmesi adına konulan kurallara riayet edilmesi, daha açık bir ifadeyle vergisel yükümlülüklerin, kanunlarda belirtilen kurallara uygun olarak yerine getirilmesi beklenmektedir. (Karakoç, 2019: 387). Çünkü bu yükümlülükler uygun hareket edilmediği takdirde mükellefler, vergi sistemi düzeni

dışına çıkmakla beraber vergi tahsilatının da doğru bir şekilde işlemesi de engellemiş olacaktır. (Kaplan Dönmez, 2020: 975).

Bu sebeple vergilendirme ödevlerine aykırı hareket edenler için kanun ile çeşitli yaptırımlar öngörülmüştür. Zira vergisel yükümlülüklerle aykırı hareketlerin yaptırıma bağlanmadığı bir vergi sisteminde, vergilendirme ödevlerinin hukuka uygun şekilde yerine getirileceğini beklemek mümkün olmayacaktır. (Başaran Yavaşlar, 2008: 131). Bu ayrıntıyı gören kanun koyucu, maddi ve şekli vergi hukuku kuralları vasıtasıyla vergi düzenini korumak ve vergisel yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla vergi ödevlerini ihlal eden fiilleri yaptırıma bağlamıştır. (Başaran Yavaşlar, 2008: 131). Sonuç olarak vergi hukukunu; devletin egemenlik yetkisine dayanarak kişiler ile devlet arasında kurulmuş olan vergi ödevi ilişkisinden kaynaklanan hak ve ödevler ile bunların yerine getirilmesini sağlayan kurallar olarak tanımlamak mümkündür. (Karakoç, 2016: 31).

Vergi hukukunun vergi kanunlarında belirtilen yükümlülüklerle aykırı hareketler ile bunlara uygulanan ceza ya da yaptırımlarına ilişkin bölümüne “Vergi Ceza Hukuku” adı verilmektedir. (Karakoç, 2016: 387). Vergisel yükümlülüklerle aykırı hareket edilmesi sonucu ortaya çıkan hukuka aykırılıklar, vergi ceza hukuku içinde “vergi kabahatleri” ve “vergi suçları” olarak ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur. (Şenyüz, 2022: 51). Öncelikle bu iki kavram hakkında tanımlara yer vermek faydalı olacaktır.

Vergi kabahati, mükellef ve vergi sorumlusu başta olmak üzere vergi ödevlilerinin VUK ’ta ve diğer vergi kanunlarında belirtilmiş olan usul ve şekle ilişkin hükümlerine yaptırım gerektirecek şekilde kısmen ya da tamamen aykırı davranılmasıdır. (Karakoç, 2016: 104). Vergi suçunun tanımına ise VUK’ta doğrudan yer verilmemiş, 331. maddede “ *Vergi kanunları hükümlerine aykırı hareket edenler, bu kitapta yazılı vergi cezaları ve diğer cezalar ile cezalandırılırlar.* ” demek suretiyle dolaylı bir tanımlamaya gidilmiştir. Fakat en genel anlamda vergi suçunu tanımlamak gerekirse, ekonomik suç kapsamında, vergi gelirlerini azaltıcı faaliyetler olarak ifade etmek mümkündür. Başka bir tanıma göre ise, VUK’ta ve diğer vergi kanunlarında belirtilen ödevlere, vergi mükellefleri ile vergi sorumlularının cezayı gerektirecek şekilde aykırı davranışlarıdır. (Yiğit, 2004: 39-40).

Aslında her ne kadar ekonomik suçlar için ekonomik ceza ilkesi benimsenmiş olsa da vergi suçları sonucu yaptırım olarak hürriyeti bağlayıcı cezalar öngörülmüştür. Çünkü vergisel yükümlülükler karşısında sahteciliği ve hileli yolları tercih edenleri, mali yaptırımla cezalandırmak yeterli olmamaktadır. Buradan hareketle söz konusu ihlalin ağır niteliği dikkate alındığında; mali nitelikteki cezaların caydırıcılık etkisi görece daha düşük olduğu için kanun koyucu daha ağır yaptırım verilmesini öngörmüştür. (Çiftçi, 2021: 104).

Vurgulamakta fayda vardır ki; aslında kanun ile vergi kabahatleri ve vergi suçlarının düzenlenmesi, bir nevi vergi ceza hukukunun amaçlarına da işaret etmektedir. Daha açık bir ifadeyle, vergi ceza hukuku bakımından vergi kabahatlerinin amacı; hazine zararına sebebiyet verilerek devletin vergiden yoksun kalmasını engellemek ve bu şekilde vergisel idari düzeninin devamının sağlanması iken, vergi suçlarının amacı ise kamu düzeninin sağlanmasıdır. (Şenyüz, 2022: 51). Özetleyecek olursak; her iki gruptaki hukuka aykırı fiiller için verilen ceza ya da yaptırımların amacı, vergi kanunlarında belirtilen yükümlülüklerle gereği gibi ve zamanında uyulmasını sağlamaktır. Böylelikle hem kamu hizmetlerinin mali kaynağını oluşturan kamu gelirleri toplanarak kamu yararı gerçekleşmekte hem de hazinenin vergi kaybına uğramasının önüne geçilmektedir. (Karakoç, 2019: 528).

Vergi ceza hukukuna ilişkin en temel kurallar 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda düzenlenmiş olmakla birlikte söz konusu kanunda ceza hukuku ilkeleri de göz önünde bulundurulmuştur. Başka bir ifadeyle, vergi hukuku ile ceza hukuku ilkelerine dayanılarak oluşturulmuş bir vergi ceza hukukundan bahsetmek mümkündür. Dolayısıyla mevcut yapısı incelendiğinde vergi ceza hukuku, vergi veya ceza hukukunun tamamen dışında bir disiplini ihtiva etmemekte, bilakis bunların altında yer alan özel bir bölümü ifade etmektedir. (Şenyüz, 2022: 51).

Ancak her ne kadar vergi kabahatleri ile vergi suçları, hukuka aykırı fiiller olarak nitelendirilse de bazı unsurlar bakımından farklılıklar mevcuttur. Örneğin; vergi kabahatlerini oluşturan fiiller ile bunlara uygulanacak yaptırımlar, herhangi bir yargı kararına gerek duyulmaksızın idare tarafından belirlenmekte ve uygulanmaktadır. Buna karşılık, "ceza hukuku anlamında vergi suçları" olarak ifade edilen vergi suçlarını belirlemekle ve bunlara ilişkin cezaları uygulamakla görevli mercii ise, yargı makamlarıdır. 213 sayılı VUK'un 359., 362., ve 363., maddelerinde düzenlenen vergi kaçakçılığı, vergi mahremiyetinin ihlali ve mükellefin özel işlerini yapma suçlarının ceza hukuku ilkeleri dikkate alınarak ceza mahkemeleri tarafından yargılaması yapılmaktadır. (Karakoç, 2019: 388). Öte yandan, vergi suçlarıyla korunan hukuki yarar, devletin sadece ekonomik alanda kalan kamusal düzeninin korunmasıdır. Vergi kabahatleriyle korunan asıl yarar ise, hazinenin gelir kaybı önlenerek bir nevi devletin gelir kaynaklarının güvence altına alınmasıdır. Özetlenecek olunursa; vergi suçları, kamu düzenini zedeleyen fiilleri konu almakta iken, vergi kabahatleri ise idari düzeni zedeleyen fiilleri konu almaktadır. (Şenyüz, 2022: 51).

Vergi suçları, vergi kabahatlerine kıyasla daha tehlikeli olarak yorumlandığı için vergi suçları için hürriyeti bağlayıcı cezalar öngörülmüştür. Vergi kabahatleri karşılığında ise idari para cezaları öngörülmüştür. Yani vergi kabahatlerinin yaptırımı parasal, vergi suçlarının yaptırımı ise hürriyeti bağlayıcı niteliktedir. Vergi kabahatini oluşturan fiiller, kusursuz sorumluluk kapsamında işlenebildiği için söz konusu bu fiillerde kastın varlığı gerekli görülmemekte, taksirle işlenmesi halinde de yaptırım uygulanmak mümkün hale gelmektedir. Ancak vergi suçlarında, kusursuz sorumluluk ilkesi geçerli olmayıp suç işleyen kişinin cezalandırılabilmesi için, fiili kastın işlenmesi ya açıkça kanunda taksirle işlenebileceğinin belirtilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla ancak kastın veya taksirin varlığı söz konusu ise mahkeme cezaya hükmedebilmektedir. (Apak, 2008: 38). Bununla birlikte idari yaptırımlarda, cezanın kişiselliği ilkesinin bir önemi bulunmamakta kanunda belirtilen hallerde söz konusu cezayı, başkasından isteyebilmek mümkündür. Ancak hürriyeti bağlayıcı cezalarda ceza hukukunun en temel ilkelerinden biri olan kişisellik ilkesi, gündeme gelmektedir. Söz konusu hürriyeti bağlayıcı cezaların fail dışında başka birine çektirilmesi mümkün değildir. (Apak, 2008: 39).

Son olarak, suçlarda suç teşkil eden fiiller ile hükmolunacak cezalara kanunda yer verilmektedir. Başka bir ifadeyle suçun oluşumunda ve cezanın belirlenmesinde, tek kaynak kanun olup diğer düzenleyici işlemlerle suç ve cezanın belirlenmesi mümkün değildir. Kabahatlerde ise hangi hareketin kabahat olarak kabul edileceği hem kanunla hem de kanunun belirlemiş olduğu kapsam ve koşullar dâhilinde, idarenin genel ve düzenleyici işlemleriyle belirlenebilmektedir. Dolayısıyla kabahatlerde suçlara kıyasla kanunilik ilkesinin yumuşatıldığı görülmektedir. Ancak kabahatler karşılığında öngörülen yaptırımların türü, süresi ve miktarının mutlaka kanunla belirlenmesi gerekmektedir. Ayrıca kabahatlerin işlenmesi sonucu uygulanacak yaptırımlar gerçek ve tüzel kişilere uygulanabilir iken, cezalar sadece gerçek kişilere verilmektedir. (Şenyüz, 2022: 39).

2. VUK'UN 367. MADDESİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİK; UYGULAMADAKİ ZORLUKLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

2.1. CEZA YARGISI VE İDARİ YARGININ BİRBİRİ İLE ETKİLEŞİMİ VE MEVCUT UYGULAMALAR

VUK'un 367. Maddesinde "Ceza mahkemesi kararlarının, bu Kanunun dördüncü kitabının ikinci kısmında yazılı vergi cezalarını uygulayacak makam ve mercilerin işlem ve kararlarına etkili olmadığı gibi, bu makam ve mercilerce verilecek kararlar da ceza hakimini bağlamaz" şeklinde hükme yer verildiği ifade edilmişti. Kanunun dördüncü kitabının ikinci kısmında yazılı vergi cezalarından kastın ise; vergi ziyayı, usulsüzlük ve diğer cezalar; söz konusu cezaları uygulayacak makam ve mercilerin ise vergi daireleri olduğu anlaşılmaktadır. (Beyribey, 2016: 58)

Aslında böyle bir düzenlemeye yer verilmesinin bazı haklı gerekçeleri bulunmaktadır. Şöyle ki; idarenin ceza uygularken göz önünde bulundurduğu kriterler ile ceza mahkemesinin cezaya hükmederken kullandığı kriterler birbirinden farklı olmaktadır. Başka bir ifadeyle, ceza mahkemesinin önüne gelen davada, dava şartı olarak kabul edilen mütalaanın gerçekleşmediği veyahut suçun manevi unsurunun bulunmadığı gerekçesiyle beraat ya da düşme kararı vermesi mümkündür. Ancak ceza mahkemesinin vermiş olduğu söz konusu bu karar, idarenin ceza kesme yetkisini ortadan kaldırmamaktadır. Ya da idare tarafından kaçakçılık fiili sebebiyle üç kat vergi ziyayı cezasının verilmemiş olması ceza mahkemesi hakimini bağlamamaktadır. (Yiğit, 2004: 179-180).

Dolayısıyla şartlar oluştuğu takdirde idare, ceza mahkemesi kararını beklemeksizin vergi ziyayı cezasını üç kat uygulama yetkisine sahip olmakta, ceza mahkemesi tarafından hükmolunan ceza, idare tarafından verilen cezalar üzerinde etkili olmamaktadır. (Taşkan, 2013: 342). Ancak bazı hallerde bu durum sakınca teşkil etmektedir. Örneğin; vergi kaçakçılığı suçundan beraat eden bir kişi hakkında daha önce kesilmiş üç kat vergi ziyayı cezasının ne olacağı konusu tartışmalıdır. Şöyle ki vergi idaresi, mükellefin vergi kaçakçılığı suçunu teşkil eden fiilleri işlediğine kanaat getirip üç kat vergi ziyayı cezası kesmiş, diğer yandan ceza mahkemesi aynı kişi hakkında kaçakçılık suçu işlemediğine karar vermiştir. Hiç şüphesiz ki bu durum, hukuk devletinin en temel ilkelerini oluşturan hukuki güvenlik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. (Taşkan, 2013: 343).

İkinci tartışılması gereken konu ise, ceza mahkemeleri ile vergi mahkemelerinin vermiş olduğu kararlarının birbirine etkisidir. Bu konunun öğretilde kapsamlı bir şekilde tartışıldığını söylemek güç olmakla birlikte söz konusu bu konuya ilişkin farklı görüşler mevcuttur. (Akkaya, 2000: 88). Bir görüşe göre; ceza mahkemesinin vereceği kararlar, vergi idaresinin ve vergi mahkemelerinin kararları üzerinde etkili olmayacağı gibi, sözü edilen mercilerin kararları da ceza hakimini bağlamayacaktır. Nitekim Anayasa Mahkemesi'nin 05 Mart 2013 tarih ve 2012/829 başvuru numaralı kararında da aynı görüş benimsenmiştir. Bu görüşün aksine; vergi organları uzmanlaşmış makam niteliğine haiz olduğu için sözü edilen fiilin vergi suçu oluşturmadığı yönündeki kararın kesinleşmesi ceza hakimini bağlaması gerektiğine dair fikirler de mevcuttur. (Akkaya, 2000: 88). Başka bir görüşe göre ise; ceza mahkemesi, maddi gerçeği ortaya çıkarılabilmek adına delilleri bağımsız olarak araştırma ve takdir etme yetkisine sahip olduğu için vergi mahkemesi kararlarının, ceza mahkemesi yönünden bağlayıcılığı söz konusu değildir. (Beyribey, 2016: 58).

Yukarıda yer verilen görüşlerden hareketle, vurgulamakta fayda vardır ki; ceza mahkemeleri ile vergi mahkemelerinin dava konusu maddi olayları değerlendirirken farklı ölçüt, usul ve ilkeleri dikkate aldığı anlaşılmaktadır. (Şenyüz, 2022: 398). Gerçekten de birinci bölümde yer verildiği üzere suç ve kabahatin unsurları, sorumluluk kriterleri, yargılama usulleri, delil ileri sürme ve değerlendirme kuralları gibi birçok kriter açısından İdari Yargılama Usulü Kanunu ile Ceza Muhakemesi Kanunu bakımından farklılık gösterdiği için, vergi ve ceza mahkemelerinin aynı fiile dair farklı kararlar vermeleri elbette mümkündür. (Beyribey, 2016: 58).

Ancak vurgulamakta fayda vardır ki VUK'un 367.maddesinin son fıkrasında vergi ve ceza mahkemesi kararlarının birbirini etkileyemeyeceğine işaret edilse de, mahkeme kararlarının birbirine kesinlikle etki etmemesi gerekliliğinin, ideal düşünce ve uygulama şekli olduğu noktasında bir sonuca varmak yanlış olur ve bazı özel hallerde bu kararların birbirleri açısından bağlayıcı olması gerektiğine yönelik örnekler de mevcuttur. (Akkaya, 2000: 89). Böyle bir bakış açısı geliştirilmesi sayesinde ceza ve vergi mahkemeleri ile idare arasında farklı uygulamaların doğması önlenerek hukuki güvenlik ilkesinin gereğini sağlamak amaçlanmaktadır. (Yiğit, 2004: 182).

Bu aşamada, konu ile ilgili olarak ‘ne bis in idem’ ilkesi hakkında açıklamalara yer vermek faydalı olacaktır.

2.2. “NE BIS IN IDEM” İLKESİ VE ANAYASA MAHKEMESİ KARARININ GETİRDİĞİ YENİ DURUM ÜZERİNE DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Latince bir kavram olan ‘ne bis in idem’ genel anlamda; aynı şeyin iki defa tekrarlanmamasını ifade etmekte iken ceza hukuku özelinde ise bir kişinin aynı eylem nedeniyle iki defa sorumlu tutulamayacağı anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle bu ilke, aynı fiil nedeniyle aynı kişi hakkında birden fazla dava açılmamasını veya hüküm verilememesini ifade etmektedir. (Oter, 2022: 143).

Sözü edilen bu ilkenin öneminden bahsedecek olursak; ne bis in idem ilkesi, kişinin aynı fiil nedeniyle birden çok cezalandırılmasını yasaklamakla birlikte kişinin ikinci kez kovuşturulmamasını da garanti altına almaktadır. Diğer bir ifadeyle; ikinci yargılama usulünün başladığı anda eğer birinci yargılama kesinleşmişse ikinci yargılama yapılamaz, yani birbirini izleyen yargılamaların yapılması yasaktır. Ancak bu cümleden, birbirinden bağımsız paralel yargılamaların yapılamayacağı şeklinde bir yorumda bulunmak yanlış olur. Şöyle ki bu ilke ile, “aynı sebebe dayalı” ikinci bir sürecin başlatılmasını yasakladığı için, kişinin aynı olay yada sebebe dayalı birden fazla kez cezalandırılmasının önüne geçilmiştir. Sonuç olarak ne bis in idem ilkesi, kişiler için ikinci bir yargılama veya cezaya karşı bir nevi kalkan niteliğine sahip olarak hukuki güvenlik ilkesinin gereğini yerine getirmektedir. (Oter, 2022: 140).

Ancak, VUK'un 367. maddesinde yer alan ‘‘Ceza mahkemesi kararlarının, bu Kanunun dördüncü kitabının ikinci kısmında yazılı vergi cezalarını uygulayacak makam ve mercilerin işlem ve kararlarına etkili olmadığı gibi, bu makam ve mercilerce verilecek kararlar da ceza hakimini bağlamaz ‘‘ hükmü gereği bağımsız şekilde yürütülen idari ve cezai usul hükümleri, AİHM tarafından verilen son dönem kararlarda belirlenen kriterler ile uyumsuz nitelik taşıdığı için AİHS’ e aykırı bir durum oluşmaktadır. Bu durumun düzeltilmesi amaçlanmış ve 9 Mart 2022’de Resmî Gazete ’de yayımlanan Anayasa Mahkemesi’nin 4 Kasım 2021 tarih ve E. 2019/4, K.

2021/78 sayılı kararı ile sözü edilen madde iptal edilmiş olup detaylara aşağıda yer verilmiştir. (Oter, 2022: 150).

Sözü edilen 4 Kasım 2021 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı; 213 sayılı VUK'un 367. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkrasının Anayasa'nın 2., 11. ve 90. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptallerine karar verilmesi talebi hakkındadır. Dava konusu olaydan kısaca bahsedilecek olunursa; resen tarh edilen üç kat vergi ziyai cezalı katma değer vergisi ile kesilen özel usulsüzlük cezasının iptali ile sanığın sahte faturaları kullanmak suretiyle vergi kaçakçılığı suçundan cezalandırılması talebiyle açılan davalarda itiraz konusu kuralların Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan İstanbul 7. Vergi Mahkemesi ile Bursa 17. Asliye Ceza Mahkemesi, iptal için başvurmuştur.

Gereğe olarak; itiraz konusu kurallar ile vergi hukuku mevzuatında aynı fiilin hem suç hem de kabahat teşkil etmesi halinde vergi mükelleflerine idari nitelikli vergi cezası yaptırımını ile adli nitelikli hürriyeti bağlayıcı cezanın uygulanabildiği, bu yaptırımlara ilişkin davalardan birinin vergi mahkemesinde diğerinin ise ceza mahkemesinde farklı yargılama usulleri izlenerek yürütülmekte olduğu, sözü edilen mahkemeler arasında herhangi bir etkileşimin söz konusu olmadığı, bu nedenle aynı fiilden dolayı izlenen yargılamalar sonucunda verilen kararların birbiriyle çelişmeleri hâlinde dahi geçerli olduğu ve bu durumun hukuki güvenlik ilkesiyle bağdaşmadığı ileri sürülmüştür.

Mahkeme kararında VUK'un 367. Maddesinin Dördüncü Fıkrasını Anayasa'nın 36. maddesi yönünden incelediğinde;

“.....Hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devletinin ön koşullarındandır. Hukuki güvenlik ilkesi hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılan ortak değerdir. Belirlilik ilkesi ise yalnızca yasal belirliliği değil daha geniş anlamda hukuki belirliliği ifade etmekte ve bireylerin hukuk kurallarını önceden bilmesi, tutum ve davranışlarını bu kurallara göre güvenle belirleyebilmesi anlamını taşımaktadır.....İtiraz konusu kurallarla esas olarak kaçakçılık suçu nedeniyle hürriyeti bağlayıcı ceza ile cezalandırılmanın vergi kabahatleri için idari para cezası ile cezalandırılmaya engel olmayacağı, bu cezaların içtima hükümlerine göre birleştirilmeyeceği hüküm altına alınmakta dolayısıyla aynı fiil için birden fazla cezanın uygulanması ve cezaların birleştirilmemesi hususları düzenlenmektedir. “Aynı fiilden dolayı birden fazla yargılanmama veya cezalandırılmama” ilkesi belirli şartların sağlanması hâlinde ikili bir yargılama/cezalandırma sürecini, dolayısıyla birden fazla cezanın uygulanmasını dışlamamaktadır. Süreçlerin bir bütünün parçaları olacak biçimde bağlantılı yürütülmelerine ilişkin güvencelerin sağlanması hâlinde birden fazla cezanın uygulanması kanun koyucunun takdir yetkisindedir. Buna göre, cezalandırmaya ilişkin süreçlerin bağlantılı yürütülmesini dışlamayıp sadece birden fazla cezanın uygulanmasını ve bunların birleştirilmesine izin verilmemesini öngören kuralların aynı fiilden dolayı birden fazla yargılanmama veya cezalandırılmama ilkesine aykırı bir yönü bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle iptali istenen maddenin Anayasa'nın 36. maddesine aykırı olmadığı gerekçesiyle itirazın reddi oyçokluğuyla 04/11/2021 tarihinde karar verilmiştir. 'şeklindeki kararına karşın, ikinci etapta mahkeme VUK'un 367. Maddesi beşinci fıkrasını, Anayasa'nın 36. Maddesi yönünden incelediğinde ise; “Usul güvencelerine ilişkin yeterli bağlantının sağlanmasından sonra bağlantılı olarak

işlenebilen kaçakçılık suçu ve vergi kabahatlerine konu fiilleri farklı boyutlarıyla ele alan, kendi usul ve kurallarına göre nitelendirip değerlendiren farklı organ, makam ve mercilerin kararlarının her hâl ve şartta birbirini bağlaması gerektiği ileri sürülemeyeceği gibi bunların hiçbir koşulda birbirini bağlamaması gerektiği şeklinde bir sonuca varılması da mümkün değildir. Dolayısıyla bağlantılı fiillerle işlenen vergi kaçakçılığı suçu ile vergi kabahatlerine ilişkin yargılama/cezalandırma süreçleri arasında bağlantı kurulmasına engel olan kuralın adil yargılanma hakkı kapsamındaki güvencelere aykırılık oluşturabileceği anlaşıldığından sözü edilen kanun hükmünün iptal edilmesine” oy çokluğu ile karar vermiş bulunmaktadır.

Ayrıca yukarıda yer verilen kararı dikkatli incelediğimizde Anayasa Mahkemesinin kararı incelerken, AİHM'nin (A ve B v. Norveç (BD), B.No;24130/11 ve 29758/11,15/11/2016) sayılı kararında belirtilen kriterler çerçevesinde ele almış o lduğu görülmektedir. Sözü edilen AİHM kriterlerini sıralayacak olursak;

- Birden fazla sürecin hukuka aykırı aynı fiilin farklı yönlerini ele almak üzere birbirini tamamlayıcı farklı amaçlar takip edip etmediği;
- Aynı fiile ilişkin birden fazla sürecin yürütülebileceğinin öngörülebilir olup olmadığı;
- Birden fazla süreç arasında mümkün olduğunca delillerin toplanması ve değerlendirilmesi ile olguların tespitinde yeterli etkileşim sağlanıp sağlanmadığı, bu kapsamda birden fazla bağımsız süreç yürütüldüğü izlenimi verecek şekilde herhangi bir tekrarın oluşmasından kaçınılıp kaçınılmadığı, özellikle farklı yetkili makamlar tarafından bir süreçte tespit edilen olguların diğer süreçte de kullanılmasına özen gösterilip gösterilmediği;
- Kişilerin, haklarında yürütülen birden fazla süreç sonunda tek bir süreç yürütülmüş olsaydı karşılaşılabilecek külfete göre aşırı bir külfet yüklenmesini önlemek için ilk olarak kesinleşen süreçte uygulanan yaptırımın sonradan kesinleşende dikkate alınıp alınmadığı;
- Yukarıda unsurlarına yer verilen maddi yönden bağlantının sağlanması hâlinde her iki sürecin zaman yönünden de bağlantılı olup olmadığı; (Bu bağlamda bir sürecin diğer sürecin tamamlanmasından sonra makul bir süre içerisinde sonlandırılıp sonlandırılmadığının değerlendirilmesinin gerekli olduğu şeklinde özetlenebilir.

Anayasa Mahkemesi, vergi kabahatleri ile vergi suçları karşılığında uygulanan adli ve idari yaptırımların “cezaî” nitelikte olduğunu ve sözü edilen yaptırımlara ilişkin farklı yargı kollarında farklı süreçlerin izlendiğini ortaya koymuştur. Mahkeme “aynı fiilden dolayı birden fazla yargılanmama veya cezalandırılmama” anlamına gelen ne bis in idem ilkesi karşısında, belirli koşulların yerine getirilmesi halinde ikili bir yargılama sürecinin işletilmesini ve bu süreçler sonucunda birden fazla cezanın uygulanmasının sözü edilen ilkeyi ihlal etmediğini vurgulamıştır. (Yılmazoğlu, 2022: 305).

Dolayısıyla mahkemeye göre hukuka aykırı işlenen bir fiil dolayısıyla tamamlayıcı olacak şekilde birden fazla yargılama yürütülmekte olup, bunlar sonucunda birden fazla ceza verilmesi söz konusu olabilir. Çünkü bu cezalar farklı hukuki değerleri korumayı amaçlamaktadır. (Geçer, 2022: 301).

Ancak yine aynı kararda mahkeme tarafından 367.maddenin iptal edilen beşinci fıkrasına ait hükmünde ise; Usul güvencelerine ilişkin yeterli bağlantının sağlanmasından sonra bağlantılı olarak işlenebilen kaçakçılık suçu ve vergi kabahatlerine konu fiilleri farklı boyutlarıyla ele alan, kendi usul ve kurallarına göre nitelendirip değerlendiren farklı organ, makam ve mercilerin kararlarının her hâl ve şartta birbirini bağlaması gerektiği ileri sürülemeyeceği gibi bunların hiçbir koşulda birbirini bağlamaması gerektiği şeklinde bir sonuca varılmasını da mümkün görmeyerek ,birbiri ile bağlantılı fiillerle işlenen vergi kaçakçılığı suçu ile vergi kabahatlerine ilişkin yargılama/cezalandırma süreçleri arasında bağlantı kurulmasına engel olan kuralın adil yargılanma hakkı kapsamındaki güvencelere aykırılık oluşturabileceği fikrini ön plana taşımıştır.

Böylelikle vergi kabahatleri ile vergi suçlarından dolayı yürütülen adli ve idari yargılamalar neticesinde ortaya çıkan kararlar arasında bağlantı kurulabilmesi ve etkileşim hali sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak vurgulamakta fayda vardır ki bu iki yargılamanın birbirinden nasıl ve ne şekilde etkilenebileceğine dair herhangi bir uygulamada birlik sağlayabilecek düzenlemeye kanunda yer verilmemiştir. Dolayısıyla vergi kabahatlerine ilişkin uyuşmazlığa bakan vergi mahkemeleri ile vergi kaçakçılığı suçuna ilişkin yargılamayı yürüten ceza mahkemeleri arasında etkileşimin sağlanıp sağlanamayacağı veyahut AHİM 'in A ve B v. Norveç kararında ortaya olduğu kriterlerin uygulamalarda dikkate alınıp alınmayacağı sorularını cevaplamak güçtür. Dolayısıyla bu önemli sorulara cevap verebilmek adına vergi kabahatleri ile vergi suçlarına ilişkin yürütülen adli ve idari süreçlerin birbirini tamamlayacak şekilde AİHM'nin içtihatlarıyla oluşturulan kriterler ile Anayasa'da güvence altına alınan temel hak ve özgürlükler kapsamında bütünleştirici mekanizmaların oluşturulması oldukça önem arz etmektedir. (Geçer, 2022: 287).

Bu kapsamda Mahkemenin, süreçlerin bir bütünün parçaları olacak biçimde bağlantılı olarak yürütülmelerine ilişkin güvencenin sağlanması halinde, birden fazla cezanın uygulanmasında bir sakınca görmeyerek bu durumun kanun koyucunun takdir yetkisinin olduğunu vurgulayarak yasama organına gerekli mekanizmaların kurulabilmesi adına adeta bir mesaj gönderdiğini de söylemek mümkündür. (Geçer, 2022: 300).

Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi, yürütülen adli ve idari süreçler neticesinde hükmolunan toplam cezanın kişi üzerinde aşırı bir külfet oluşturmasını engellemek suretiyle ilk yargılamada hükmolunan cezanın diğer yargılamada dikkate alınmasını gerektiğini, aynı fiile ilişkin yürütülen her iki süreçte yargılama makamlarının birbiriyle etkileşime girmesi gerektiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla her iki yargılama sonucunda cezaya hükmolunduğu takdirde kişi üzerinde şayet ilk yargılamada hükmolunan ceza, diğer yargılamada dikkate alınmazsa ve böylelikle süreçler arasında etkileşim sağlanmazsa ortaya çıkan sonuç kişi üzerinde orantısız külfete ve çektirmeye yol açmış olacaktır. (Yılmazoğlu, 2022: 309). Bu olumsuz sonucu ortadan kaldırabilmek adına dile getirilen olası çözüm; yürütülen idari süreç neticesinde kişi hakkında idari yaptırım uygulanması halinde, kaçakçılık suçuna ilişkin uyuşmazlığı çözen ceza mahkemesine adli cezadan indirim yetkisi verilmesi veyahut ceza mahkemesinin süreci daha evvel tamamlaması halinde idari merciler tarafından, vergi kabahatleri dolayısıyla verilecek idari para cezasında indirim yoluna gidilebileceği şeklinde özetlenebilir (Geçer, 2022: 314).

Ayrıca her iki yürütülen süreçlerde yaptırım uygulanıp uygulanmamasına ilişkin karar verebilmek adına deliller ile vergi tekniği raporu, vergi inceleme raporu, vergi suç raporu, vergi ve cezalara ilişkin tarhiyatlar, rapor değerlendirme komisyonu mütalaası, tutanaklar, VUK gereğince tutulması ve düzenlenmesi zorunlu defter,

kayıt ve belgeler gibi delil değerlendirme araçlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu sebeple, hangi makam süreci daha evvel bitirmiş ise o yargılamada ele alınan delillerin değerlendirilmesinin, sonraki yargılamada da dikkate alınması oldukça önem arz etmektedir. (Yılmazoğlu, 2022: 275). Örnek vermek gerekirse; vergi mahkemesinin delilleri değerlendirmesi sonucunda; kaçakçılık suçuna esas teşkil eden fiilin maddi unsuru işlendiği sonucuna varıldığı takdirde ceza mahkemesi, vergi mahkemesinin bu değerlendirmesini dikkate almalıdır. Şayet ceza mahkemesi, vergi mahkemesinin bu değerlendirmesinin aksini düşünüyorsa bunu mutlaka gerekçelendirerek ortaya koymalıdır. Ancak ceza mahkemesi, kaçakçılık suçunun manevi unsurunu değerlendirirken vergi mahkemesinin ortaya koyduğu değerlendirme ile bağlı olmamaktadır. Zira manevi unsurun değerlendirilmesinde, vergi ziyai kabahatinin unsuru olarak kabul edilemeyeceği için söz konusu bu husus vergi mahkemesinin görev alanına girmemektedir. (Geçer, 2022: 315).

Başka bir olası çözüm yolu ise vergi ziyai kabahati ile vergi kaçakçılık suçunun unsurlarının kesişmesinin önüne geçilmesidir. Bu bağlamda farklı unsurları barındıran kaçakçılık suçları ile vergi ziyai kabahatini maddi unsur bakımından bağlantı sağlayan VUK'un 344. Maddesinin ikinci fıkrasının değiştirilmesidir. Şayet kaçakçılık fiilleri neticesinde vergi ziyainın da oluşması halinde; üç kat vergi ziyai cezası uygulamasına son verilerek yalnızca verginin bir katı tutarında vergi ziyai cezası kesilmeli ve uzmanlık gerektiren yargılama olan vergi yargılaması mevcut durumda olduğu gibi yine vergi mahkemelerinde görülmeye devam edilmelidir. Ayrıca, vergi kaçakçılığına ilişkin ceza yargılaması yine ceza mahkemeleri tarafından yürütülmeli, caydırıcılığı artırabilmek adına hürriyeti bağlayıcı ceza olan hapis cezasının yanında vergi ziyainın gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmaksızın adli para cezasının hükmedilmesine ilişkin kanunda değişiklik yapılabilmesi de mümkün görülebilmektedir. (Karakoç, 2020: 338-339).

Üçüncü çözüm yolu olarak ise ortaya konan öneri, kişinin vergi kanunlarına karşı aykırı işlemiş olduğu eylemin, sadece tek bir yargılama sürecinde cezalandırılmasıdır. Sözü edilen bu yol, aslında yukarıda bahsedilen diğer iki yola göre daha radikal bir yaklaşım olmakla birlikte iki yargılama sürecinin yürütülmesi yerine sadece tek bir süreç dahilinde yargılamayı bitirmek amaçlaması açısından önemlidir. Sonuç olarak bu tip mekanizmalar ile hem kişi üzerinde ölçsüz bir yaptırıma gidilmesi engellenmiş olmakta hem de iki mahkeme arasında çelişkili kararların ortaya çıkma ihtimali de azalmış olmaktadır. (Geçer, 2022: 315-316).

SONUÇ

Vergi hukukunun bir dalı olan vergi ceza hukukunun en temel konusunu 213 sayılı Vergi Usul Kanununda düzenlenen vergi kabahatleri ile vergi suçları oluşturmaktadır. Vergi kabahatlerine ilişkin uyuşmazlıklar, idari yargıda yer alan vergi mahkemelerinde karara bağlanmakta iken vergi suçlarına ilişkin uyuşmazlıklar, hürriyeti bağlayıcı ceza gerektirmesi sebebiyle adli yargıda çözüme kavuşturulmaktadır. Aslında vergi kabahatleri ile vergi suçlarının kesiştiği bazı durumlar da söz konusudur. Şöyle ki aynı fiil sebebiyle hem vergi kaçakçılığı suçu hem vergi ziyai kabahati olduğu takdirde iki farklı makamdaki işleyen ikili bir yargılama süreci ortaya çıkmaktadır. Vergi mahkemeleri ile ceza mahkemelerinin dava konusu maddi olayları değerlendirirken suç ve kabahatin unsurları, sorumluluk kriterleri, yargılama usulleri, delil ileri sürme ve değerlendirme kuralları gibi birçok kriter İdari Yargılama Usulü Kanunu ile Ceza Muhakemesi Kanunu bakımından farklılık gösterdiği için zaman zaman aynı fiile dair farklı karar vermeleri mümkün olabilmektedir. Zaten Kanunun 367. maddesinin beşinci fıkrası gereği her iki makamın kararlarının birbirini etkileyemeyeceği vurgulanmıştır. 9 Mart 2022'de

Resmî Gazete 'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi'nin 4 Kasım 2021 tarih ve E. 2019/4, K. 2021/78 sayılı kararı ile sözü edilen madde iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu hükmü değerlendirirken Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin A ve B. Norway kararında oluşturulan kriterleri dikkate almıştır. Mahkeme, kabahat ve suç karşılığı uygulanan adli ve idari yaptırımların belirli şartların yerine getirilmesi halinde ne bis in idem ilkesini ihlal etmeyeceğini, ikili bir yargılama sürecinin yürütülebileceğini belirtmiş, bununla birlikte beşinci madde hükmünün iptal edilmesi ile her iki yargılamanın birbirini tamamlayacak şekilde yürütülmesini ve böylelikle kararlar arasında etkileşim sağlamaya çalışmıştır. Ancak önemle vurgulamakta fayda vardır ki bu iki yargılamanın birbirinden nasıl ve ne şekilde etkilenebileceğine dair kanunda herhangi bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir. Zira etkileşim sağlanmadığı takdirde başka bir ifadeyle; ilk yargılamada hükmolunan ceza diğer yargılamada dikkate alınmadığı durumlarda, süreçler arasında etkileşim sağlanmayarak kişi üzerinde aşırı külfetin oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bu tarz bir sonucu bertaraf edebilmek adına çeşitli çözüm yolları önerilebilir. Çözüm yollarından ilki idari ve adli süreçlerin birbirini tamamlayacak şekilde örnek verilmesi gerekirse; önce sonuçlanan yargılamada hükmolunan cezanın veyahut delil değerlendirilmesinin sonraki yargılama dikkate alınması gibi bütünleştirici mekanizmaların oluşturulmasıdır. İkinci yol, kanun değişikliği yapmak suretiyle vergi ziyayı ve kaçakçılık suçu unsurlarının kesişmesinin engellenmesidir. Son olarak ise kişinin işlemiş olduğu hukuka aykırı eylemin, ikili yargılama süreci yerine tek bir yargılama süreci içinde sonuçlandırılmasıdır. Sözü edilen olası mekanizmalar aracılığıyla hem yargı mercileri arasında çelişkili kararların ortaya çıkma ihtimali azalmış, hem de kişiler üzerinde orantısız bir yaptırıma gidilmesi engellenmiş olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akkaya, M. (2000). Vergi Mahkemesi ile Ceza Mahkemesi Kararlarının Etkileşimi Üzerine Bir İnceleme, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 49(1): 85-96.
- Apak, S. (2008). Vergi Suçlarında İştirak, Tekerrür ve Birleşme, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beyribey, K. (2016). Vergi Kaçakçılığı Suçlarında Ceza Mahkemesi Kararlarının Vergi Yargısına Etkisi, *Danıştay Dergisi*, 141: 41-65.
- Çiftçi, E. (2021). Vergi Kaçakçılık Suçlarında Soruşturma Evresi, *Fiscaoeconomia*, 5(1): 630-651.
- Dönmez, R., ve Mutlu Kaya Ö. (2014). Vergi Devleti Kavramı ve Tarihsel Temelleri, *Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(4): 100-101.
- Geçer, A. E. (2022). Vergi Ceza Hukukunda Non Bis İn İdem İlkesine İlişkin Güncel Gelişmeler: 2019/4 E. 2021/78 K. Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı ve 7394 Sayılı Kanun ile Vergi Usul Kanununun 359. Maddesinde Yapılan Değişiklikler, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(13): 273-324.

-
- Kaplan Dönmez, N.F. (2020). Türk Vergi Hukuku'nda Anayasal İlkeler Çerçevesinde Özel Usulsüzlük Kabahatleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19(74): 974-996.
- Karakoç, Y. (2019). *Genel Vergi Hukuku*, Yetkin Basımevi, Ankara.
- Karakoç, Y. (2016). *Vergi Ceza Hukuku*, Yetkin Basımevi, Ankara.
- Karakoç, Y. (2020). Vergi Ceza Hukukuna İlişkin Tespit ve Öneriler, Prof. Dr. Nami Çağlayan'a Armağan, Atılım Üniversitesi Yayınları, 63(1): 321-382.
- Oter, İ. (2022). Ne Bis İdem İlkesinin Uygulanabilirlik Alanları ile İlgili Bir Sentez Çalışma, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 50: 139-158.
- Şenyüz, D. (2022). *Vergi Ceza Hukuku*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Taştan, M. (2013). Vergi Kaçakçılığı Suçlarından Sahte Belge Kullanma Suçunda Cezai Sorumluluk, Soruşturma ve Kovuşturma Yöntemi, *Terazi Hukuk Dergisi*, 8: 37-45.
- Yılmazoğlu, Y. E. (2022). Anayasa Mahkemesi'nin 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 367. Maddesinin Son Fıkrasının İptali Yönündeki Kararının Vergi Uyuşmazlığından Doğan İdari Davalara Etkileri, *Ankara Barosu Dergisi*, 80(3): 255-328.
- Yavaşlar, F.B. (2008). İdari Nitelikli Vergi Suç ve Cezaları, Danıştay ve İdari Yargı Günü, 138. Yıl Sempozyumu, 11-12 Mayıs 2006, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, 76: 131-178.
- Yiğit, D. (2004). *Vergi Kaçakçılığı Suçları ve Diğer Hürriyeti Bağlayıcı Vergi Suç ve Cezaları*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Anayasa Mahkemesi'nin 4 Kasım 2021 tarih ve E. 2019/4, K. 2021/78 sayılı kararı
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 24130/11 ve 29758/11 başvuru numaralı A ve B Kararı
- Anayasa Mahkemesi'nin 2012/829 No'lu Başvuru Kararı

**Belediyeler ve Stratejik Yönetim: TR32 Bölgesi Büyükşehir
Belediyeleri Bağlamında Bir İnceleme**

Municipalities and Strategic Management: A Study in the Context of
TR32 Region Metropolitan Municipalities

Bayram Coşkun¹
Duygu Akyüz²

Strategic Public Management Journal
Volume 9, Issue 16, pp. 174-195
December 2023
DOI: 10.25069/spmj.1356353
Research Article/Araştırma Makalesi
Received: 12.04.2023
Accepted: 11.08.2023
© The Author(s) 2023
For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

Öz

Stratejik yönetim, örgütlerin önceden belirledikleri hedeflere erişebilmeleri, orta ve uzun vadeli planlar yapma ve gelecekteki muhtemel gelişmeleri öngörerek hareket etmeleri bakımından oldukça önemlidir. Bu bağlamda kamu örgütleri tarafından stratejik yönetim anlayışının, örgüt kültürüne ve yönetim anlayışına ne derece etkide bulunduğu incelenmesi gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada konuya ilişkin olarak stratejik yönetimle ilgili kavramlar teorik açıdan ele alınarak, bazı büyükşehir belediyelerinin stratejik yönetime ilişkin dokümanlarında bu kavramlara ne ölçüde yer verilip vermediği ile stratejik yönetim kültürünün ne derecede benimsendiği açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışma kapsamında bir istatistikî bölge birimi olan TR32 bölgesindeki Aydın, Denizli ve Muğla büyükşehir belediyelerinin 2020-2024 stratejik planları ve her yıl sonu düzenlenen faaliyet raporları ele alınmış ve stratejik yönetim kültürü açısından analiz edilmiştir. Ancak söz konusu planlar döneminin ilgili büyükşehir belediyelerinin 2020 ve 2021 yıllarında yayınlanmış olan faaliyet raporlarıyla çalışma sınırlandırılmıştır. Bu doküman incelemesinden önce çalışmada ilgili teorik bilgiye değinme ve literatür taraması yapılmıştır. Ardından nitel veri yöntemi olan içerik analizi kullanılarak stratejik yönetimle ilgili belirlenen kavramların bu dokümanlarda kullanım düzeyleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca her bir büyükşehir belediyesinin ayrı ayrı incelenmesi sonrası elde edilen bulgular doğrultusunda belediyelerin karşılaştırılmasına yer verilerek değerlendirme yapılmıştır. Bu incelemeler sonucunda ilgili büyükşehir belediyelerinde stratejik yönetim yaklaşımının güçlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Belediyelerde stratejik yönetim, Stratejik planlama, Stratejik yönetim, TR32 Bölgesi.

Abstract

Strategic management is very important for organisations to achieve their set objectives, to plan for the medium and long term and to act by anticipating possible future developments. In this context, the extent to which the strategic management approach of public organisations influences the organisational culture and management approach is an important issue that needs to be examined. Therefore, this study will theoretically discuss the concepts related to strategic management and try to explain to what extent these concepts are included in the

¹ Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, bcoskun@mu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-6803-7534

² Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bölümü, duyguakyuz@posta.mu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-5333-4344

documents of some metropolitan municipalities related to strategic management and to what extent the strategic management culture is adopted. The study analysed the 2020-2024 strategic plans and annual reports of the metropolitan municipalities of Aydın, Denizli and Muğla in the TR32 region, which is a statistical regional unit, in terms of strategic management culture. However, the study was limited to the activity reports of the relevant metropolitan municipalities published in 2020 and 2021. Before this document analysis, the theoretical knowledge and literature review were made. Then, using content analysis, a qualitative data method, an attempt was made to identify the extent to which strategic management concepts were used in these documents. In addition, after analysing each metropolitan municipality separately, an evaluation was made by comparing the municipalities according to the results obtained. As a result of these analyses, it was concluded that the strategic management approach should be strengthened in the relevant metropolitan municipalities.

Key Words: *Strategic management in municipalities, Strategic planning, Strategic management, TR32 Region.*

GİRİŞ

Stratejik yönetim, organizasyonlarda kaynak kullanımında verimliliği, amaçların gerçekleşmesi açısından da etkinliğin gerçekleşmesini temin etmektedir. Aynı zamanda stratejik yönetim, örgütlerin çevrede yaşanan değişime daha iyi uyum sağlamasını temin eden, gelecek yönelimli bir yönetim yaklaşımıdır. Özel yönetim alanında ortaya çıkan bu yaklaşım, günümüzde kamu yönetimi alanında da uygulanmaktadır. Stratejik yönetimin önemli bir uygulama aracı olan “stratejik planlama” Türkiye’de kamu kurumları açısından zorunlu olarak yürütülmesi gereken bir faaliyettir.

Türkiye’de 2000’li yıllarda gerçekleştirilen kamu yönetimi reformu sonucunda yeni kamu yönetimi yaklaşımına uygun olarak, Türk Kamu Yönetimi açısından yeni yönetim değerleri geçerli hale gelmiştir.³ Bu kapsamda kamu teşkilatları stratejik yönetimin önemli bir aracı olan stratejik planlama ile tanışmış ve 5018 sayılı *Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu* ile kamu kurum ve teşkilatları açısından stratejik planlama zorunlu hale getirilmiştir.

5018 sayılı Kanunun 9. maddesinde yer alan stratejik planlamaya ilişkin genel hüküm yanında, yerel yönetimlerle ilgili temel kanunlarda da belediyeler ve il özel idareleri için stratejik plan yapmaya ilişkin hükümler ayrıca yer almıştır. 5216 sayılı *Büyükşehir Belediyesi Kanunu*’nun 7, 18 ve 21. maddelerinde stratejik plana vurgu olmakla birlikte, belediyeler açısından stratejik planlara ilişkin ayrıntılı düzenleme 5393 sayılı *Belediye Kanunu*’nun 41. maddesinde yer almaktadır.

2021 yılında Cumhurbaşkanlığı (Strateji ve Bütçe Başkanlığı)’nce çıkarılan Yönetmelik’te⁴ hem stratejik planlamaya hem de faaliyet raporlarına ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Yönetmelik hükümlerine göre “faaliyet

³ Bu konuda daha fazla bilgi için bk. (Coşkun ve Pank Yıldırım, 2021).

⁴ *Kamu İdarelerince Hazırlanacak Stratejik Planlar ve Performans Programları İle Faaliyet Raporlarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*, Resmî Gazete Tarihi: 22.04.2021 Resmî Gazete Sayısı: 31462. Bu Yönetmelik <http://www.sp.gov.tr/tr/>’de yer almaktadır.

raporu, ilgili kamu idaresinin stratejik plan ve performans programının gerçekleştirme sonuçlarını içerecek şekilde yıllık olarak hazırlanır”. Ayrıca “faaliyet raporunda yer alan bilgilerin doğru, güvenilir, ön yargısız ve tarafsız olması zorunludur” (mad. 23).

Görüldüğü gibi, faaliyet raporları, stratejik planlamanın tamamlayıcı unsurudur. Faaliyet raporu, stratejik planın o yıla ait gerçekleştirme durumunu gösterir. Ancak bu durumun tam olarak gerçekleştirilmesi için, stratejik planların gerçekçi olarak hazırlanması gerekir. Eğer stratejik plan gerçekçi olarak hazırlanmamışsa, her iki doküman arasında Yönetmeliğin belirttiği uyumun sağlanması pek mümkün olmayacaktır.

Belediyeler açısından stratejik planlamada onlara yol gösteren ve yardımcı olan bir doküman da Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan “Belediyeler İçin Stratejik Planlama Rehberi”dir. Bu rehber 2019 yılında hazırlanmış ve belediyelere özgü böyle bir rehberin hazırlanması isabetli olmuştur.⁵

Gerek ilgili yasal düzenleme ve gerekse de Yönetmelik hükümleri ile rehber gibi üçüncül düzeydeki dokümanlara bakıldığında, bunların stratejik yönetim yaklaşımını yansıttığı ve stratejik yönetim terminolojisini kullandığı görülmektedir. Dolayısıyla kamu idarelerinin stratejik planlama ve tamamlayıcı diğer faaliyetleri gereğince ve doğru bir biçimde yürütebilmesi, stratejik yönetim yaklaşımını bilmeleri ve bu yaklaşımı örgütsel kültürün bir parçası haline getirmeleri gerekmektedir. Aynı olgu belediyeler için de geçerlidir.

Bu doğrultuda çalışmada, kamu teşkilatı olarak belediyelerin ve özeldede ise büyükşehir belediyelerinin örgüt kültüründe stratejik yönetim yaklaşımının etkileri inceleme konusu yapılmıştır. Araştırma kapsamında, istatistiki bölge birimleri sınıflandırması sonucunda tanımlanan⁶ TR32 bölgesinde yer alan illerin (Aydın, Denizli ve Muğla) büyükşehir belediyelerinin 2020-2024 stratejik planı ile 2020 ve 2021 yıllarında yayınlanan faaliyet raporları, stratejik yönetime ilişkin kavramlar ekseninde analiz edilmiştir. Akabinde ise bu büyükşehir belediyelerinin karşılaştırılmalı analizi yapılmıştır. Bu hususta ilgili değerlendirmelere sonuç kısmında yer verilmiştir. Ancak belirtilen inceleme ve analizden önce ilgili konunun teorik ve yasal yönünün ele alınmasında yarar görülmüştür.

1. STRATEJİK YÖNETİM VE STRATEJİK PLANLAMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu başlık altında strateji, stratejik planlama ve stratejik yönetim, stratejik yönetim kültürü ile belediyelerde stratejik yönetim hakkında temel bilgiler ele alınmaktadır.

1.1. Strateji, Stratejik Planlama ve Stratejik Yönetim

Strateji kavramı birbirine yakın birçok tanıma sahip olmakla birlikte, “bir alanda istenilen ve arzulanan amaca ulaşmak için eylem birliğini oluşturma ve/veya düzenleme sanatı” şeklinde tanımlanabilir (Aktan, 2008: 6).

⁵ Bu rehber <http://www.sp.gov.tr/tr/> yer almaktadır. Belediyelere özgü bu rehber hazırlanmadan önce belediyeler de bütün kamu idareleri için hazırlanan “Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu”ndan yararlanmaktaydı.

⁶ Bu istatistiki bölge sınıflandırılması ilk olarak 20.8.2002 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla yapılmış ve bu karar 22.09.2022 tarih ve 24884 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Halen anılan sınıflandırma 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Kalkınma Ajanslarının kuruluş, yapı ve işleyişini düzenleyen On Altıncı Bölümünde yer almaktadır.

Başka bir anlatımla strateji, istenilen bir amaca ulaşmak için belirli araçların kullanılarak yönetilmesidir (Parlak, 2011: 741). Askeri alanda ortaya çıkan strateji kavramı, organizasyon ya da örgütlerin kendi içindeki rekabetlerini entegre ederek ortaya çıkan çevresel belirsizlikleri organizasyon ya da örgüt lehine dönüştürülerek yönetilmesi, rakiplere üstünlük sağlanması, belirsizlikler karşısında varlıklarını devam ettirmek, ayakta kalmak ve başarılı bir şekilde yönetilmek için gerekli olan birtakım tedbirlerin alınması anlamlarıyla zaman içinde yönetim alanında kullanılmaya başlamıştır (Karakaya, 2013: 73). Dolayısıyla yönetim alanında kullanılan strateji, bir organizasyon ya da örgütün mevcudiyetini sürdürmek ve belirlediği hedeflerine erişmek için yolculuğunda atılması gereken yöntemler ile verilmesi gereken kararlar sürecidir (Eryiğit, 2012: 10-11).

Stratejik yönetim ise bir organizasyon ya da örgütün önceden belirlediği amaçlarına ulaşmasını sağlayan fonksiyonlar arası kararların oluşturulması, uygulanması ve analiz edilme sanatıdır. Organizasyon ya da örgütlerin başarıya ulaşması için bütünleştirici unsurlarına odaklanmaktadır. Ayrıca rakipler arasında sürdürülebilir rekabet avantajlarının oluşması ve kazanılması için eldeki kaynakların ihtiyaçlar doğrultusunda yönetilmesidir (R.david vd., 2023: 4-6). Bu kaynakların amaçlar ve hedefler doğrultusunda yönetimi ve kullanımını en üst düzeye çıkarmak için organizasyon ya da örgütün hem iç hem de dış çevresinin analizinin sistematik olarak gerçekleşmesidir (Bracker, 1980: 221).

Stratejik yönetimin bir aşaması olarak stratejik planlama (Poister & Streib, 1999: 310), organizasyon ya da örgütün bugünü ile gelecekte olmak istenilen yer ile arasındaki yol olarak ifade edilmektedir (Eryiğit, 2012: 14). Diğer bir ifade ile stratejik planlama, organizasyon ya da örgütün mevcut durumu ile gelecekte olmak istediği sonuca ulaşmak için orta ve uzun dönemi kapsayacak şekilde ne tür fonksiyonların uygulanması gerektiğini belirlemede (Bozkurt, 2019: 72) ve bu husustaki hareketleri üretip şekillendirerek yol göstermektedir (Bryson & Roerin, 1988: 995). Aslında stratejik planlama, strateji oluşturma olarak da kullanılmaktadır. Buna göre stratejik planlamanın amacı, örgüt ya da kurumların orta ve uzun vadeli olacak şekilde yarını için farklı ve yeni olanakların araştırılması ve oluşturulmasıdır (R.david vd., 2023: 6). Ayrıca oluşturulan stratejik planlar; bazı dönemlerde güncellenmesi, etkin, etkili ve verimli şekilde hem uygulanması hem de yürütülmesi ile ortaya çıkan sonuçların izlenmesi ve değerlendirilmesi gibi önemli süreçlere sahiptirler (Poister & Streib, 1999: 310).

İşletme yönetimine özgü olarak kullanılan stratejik yönetimin ilk uygulamaları 1930'lu yıllarda işletmelerin faaliyetlerini denetlemek ve kontrol etmek amacıyla ortaya çıkmıştır. 1950'li yıllarda teorik temelleri atılan, dünyada yaşanan hızlı değişikliklere karşı geleceği tahmin etme ve buna göre uzun vadeli planlar oluşturmak amacıyla stratejik yönetimin de başlangıç noktası olarak kabul edilen stratejik planlama, özellikle 1970'lerde popüler hale gelmiştir. Akabindeki süreçte çevrede yaşanan değişikliklerin ivedi olarak gerçekleşmesi, işletmelerin büyümesi ve yapılarının da çok bölümlü ya da birimli hale gelmelerinden dolayı rekabet analizi, kaynakların belirlenmesi, kademelerinin bütünleştirilmesi amacıyla stratejilerin oluşturulması ve uygulanması için stratejik yönetim anlayışına gidilmiştir. Özellikle rekabet avantajının elde edilmesi, faaliyetlerin akılcı yürütülmesi, kaynak analizlerine ek olarak çevrenin yani paydaşların cevaplarının analizlerin yapılması gibi işlemlerle dinamik hale gelmiştir. Böylece stratejik yönetime bütüncül bakış açısıyla yaklaşılarak kamu yönetimi alanında da kabul görmeye başlamıştır. Aslında bu dönem yani yeni kamu yönetimi yaklaşımının etkisiyle ortaya çıkan stratejik yönetim (Bozkurt, 2019: 74), 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kamu

yönetimi alanındaki yolculuğuna başlamıştır. Bu yolculukla beraber kamu kurum ve kuruluşlarında stratejik yönetim yaklaşımının kullanılabilirliği önem kazanmış ve en iyi araç olarak görülmeye başlanmıştır (Backoff vd., 1993: 142).

Organizasyon ya da örgütlerin başarısının uzun dönemli geleceği vaat eden, araç ve kaynaklarıyla uyumlu olması beklenen, eşine az rastlanan, geleceği yönlendiren ve rotası belirlenen kararlar (Okumuş vd., 2014: 27-28) olarak stratejilerin kilit rolleri, yönetim literatüründe geliştirilen “stratejik yönetim” ve “stratejik planlama” kavramlarını ön plana çıkarmıştır. Buna ek olarak yaşanan küreselleşmenin ortaya çıkardığı sonuçlar bağlamında stratejik düşünmek ve bu doğrultuda faaliyette bulunmanın kurumların yarısını şekillendirmesi açısından önemlidir (Coşkun ve Pank Yıldırım, 2018: 3-4). Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarının kamu hizmetlerini nasıl sağlayacaklarına dair stratejik tercihlerin önemi konusunda farkındalığın oluşturulmasında ve geliştirilmesinde stratejik yönetime duyulan ihtiyaç sonrası, kamu kurum ve kuruluşlarının örgüt kültürünün oluşumu ve gelişiminde köklü değişikliklerin gerçekleşmesi gerekmektedir (Pina vd., 2011: 554-555).

Stratejik yönetime ilişkin bu faaliyetler aslında örgütlerin güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkaran, çevreye göre fırsatları değerlendiren ve tehlikeyi yöneten, dezavantajlı durumları en alt düzeye indirmeyi hedefleyen, değişime ayak uyduran, rekabet sürecinde örgütün ne yapması gerektiğine dair yol gösteren ve izlemeleri gereken stratejileri belirleyen yönetme sürecidir (Eryılmaz, 2019: 8; Özer, 2011: 368-369).

Genel manada stratejik yönetim, üç temel süreçten oluşmaktadır. Buna göre ilk süreçte yer alan ve stratejik yönetimin de temel unsurunu oluşturan stratejik planlamadır. İkinci süreçte ise örgütlerin amaç ve hedeflerine ulaşmak için belirledikleri stratejik planların mevcut kaynaklar çerçevesinde etkin ve etkili bir şekilde faaliyetlerinin uygulanmasıdır. Üçüncü süreç olarak uygulanan bu faaliyetlerin örgütün amaç ve hedeflerine uygunluğunu kontrol eden ve değerlendirmede bulunan son süreçtir (Coşkun ve Pank Yıldırım, 2018: 4). Aslında bu süreçler birbirinin tamamlayıcı ve destekleyicisi olarak birinde yaşanan bir uyumsuzluk diğerini de etkileyebilmektedir. Ayrıca eski stratejilerin sonuçlarına göre yeni stratejilerin oluşturulması, geleceğin hedeflerinin daha başarılı performansla dayalı olacak şekilde yürütülmesi ve çevrenin etkisiyle çevresel değişiklikte uyumluluğun daha kolay olması bakımından katkı sağlamaktadır.

Planlama, yönetimin fonksiyonlarından biridir ve yönetim olgusunun ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Genel olarak planlama, bir organizasyonun geleceğinin tasarlanması ve değerlendirilmesi ile ulaşılmak istenen noktaya varmak için uygun ve gerekli tedbirlerin alınmasını ifade eder (Öztürk, 2015: 101). Stratejik planlama ise geleneksel planlamadan bazı yönleri itibarıyla farklılaşan bir niteliğe sahiptir. Bu bağlamda stratejik planlama, uzun vadeli performansını belirleyen, yönetsel karar ve faaliyetlerinin tamamını kapsayan, örgüt içindeki birimlerde stratejik görüş ve vizyon oluşturma anlayışının oluşumunu sağlayan bir araçtır (Poister ve Streib, 2005: 45-46). Daha açık bir ifadeyle stratejik planlama, bir örgütün kendisini daha iyi tanımasını sağlayan, öncelik ve önem sırasına göre amaçları belirleyen, amaçlara ulaşmak için uygulamada nelerin, nerede, nasıl ya da kimler tarafından yapılacağını ayrıntılı ve sistematik şekilde düzenleyen, planın gerçekleşme durumunu ölçebilmek için performans ölçütleri içeren bir yol haritası niteliğindedir (Özer, 2011: 382-383; Altan vd., 2013: 112; Coşkun ve Almalı, 2020: 17).

Stratejik yönetimle ilgili olarak zaman içinde farklı perspektiflerin gelişmesiyle “stratejik yönetim okulları” olarak da adlandırılan bazı ekoller ortaya çıkmıştır (Eryiğit, 2022: 149). Stratejik yönetim okullarına ilişkin birçok sınıflandırma bulunmakla beraber, genel kabul gören bir sınıflandırma Henry Mintzberg tarafından yapılanıdır. Genel olarak stratejik yönetim okulları kendi içinde “kuralcı”, “tasvir edici (tanımlayıcı)” ve “bütünleştirici” modeller olarak üç temel kategoriye ayrılmaktadır (Balcıoğlu, 2012: 42; Eryiğit, 2013: 164). Ayrıca bu kategoriler alt ayrımlara sahiptir. Bu alt ayrımlardan “tasvir edici (tanımlayıcı)” modeller içinde yar alan Kültür Okulu, örgüt kültürü üzerinde yoğunlaşmakta ve stratejinin köklerini örgüt kültüründe aramaktadır. Bu okula göre strateji belirleme ideolojik bir süreçtir ve örgüt kültürü ile çok sıkı bir etkileşim içerisindedir (Eryiğit, 2013: 164).

1.2. Stratejik Yönetim Kültürü

Kültür, kişilerin davranışlarını içeren ve etkinliklerini kapsayan bir kavramdır. Aynı zamanda bilgi, fikir, inanç, değer gibi semboller dizimini oluşturmaktadır. Bu bağlamda kültür, kişilerin içinde bulunduğu toplumdan belirli bir konu alanında edindiği bilgi birikimini oluşturmaktadır. Ayrıca örgütsel faaliyet ve süreçlerle yakın bir ilişki içerisinde bulunmaktadır. Bir örgütte yer alan üst düzey kişi ya da yönetici açısından kültür, o örgütün kendi çalışma biçimini, faaliyetlerini ve o örgütteki diğer kişilerle olan ilişkileri etkileyen sonuçların toplamıdır (Karakaya, 2013: 75-79). Dolayısıyla kültür, bir örgütteki insanların ve örgüt üyelerinin hedeflerini belirleme, mevcut kaynaklarını yönetme ile örgüt üyeleri ve örgütün görev ve sorumluluklarının yerine getirilme şekillerini yansıtmaktadır (URL-1, 2023). Örgüt kültürünü tanımlamak için literatüre bakıldığında birçok tanım yapıldığı görülmektedir. Spender tarafından yapılan tanımlamaya göre örgüt kültürü, bir örgüt içinde yer alan üyelerce paylaşılan değerler sistemidir (Aktaran Tamer, 2019: 31). Diğer tanımlamaya göre örgüt kültürü, bir örgütün çalışanlarına verdiği ve onlarla paylaştığı değer ve inançlarla ilişkili logo, sembol, mit veya törenler bütünüdür (Ouchi'den aktaran Ekşi, 2009: 166). Buna göre örgüt kültürü, örgütün görünmeyen ancak o örgütün inanç ve değerler yapısını oluşturan ve yön veren önemli bir araçtır.

Örgüt kültürü, örgüt tarafından benimsenen ve paylaşılan değerlerin tamamından oluşmaktadır. Bununla birlikte örgüt kültürü, bir örgütte yer alan örgüt üyelerinin nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen (Barney'den aktaran Çubukçu, 2020: 140) ve örgüt içindeki kişilerin ilişkileri etkileyen ortak normlar, paylaşılan değerler, inançlar, örgüt hakkındaki temel varsayımlar, belirsiz çevrenin üstesinden gelen ve kolaylaştırıcı normatif düzeni oluşturan, örgüt çalışanlarına motive edici yol gösteren, ortak amaç doğrultusunda düzenlemeler yapan değer ve inançlar sistemidir. Ayrıca örgüt ya da kurumların amaçlarını, stratejilerini ve politikalarının belirlenmesinde etkin rolü bulunmaktadır. Örgütün her kademesinde çalışanların ve yeni üyelerin ortaya çıkabilecek sorunu algılama ve çözme süreçlerinde davranışları şekillendirip işlerlik kazandırmayı öğretmektedir. Aynı zamanda örgütün amaçları çerçevesinde örgütsel faaliyetlerde bulunması ve bu yönde hizmetler sunması, örgütün kurumsal başarısına katkı sağlamaktadır (Karakaya, 2013: 75-79). Öte yandan örgüt kültürü, örgütün üst düzey kişi veya yöneticisinin vizyonunu örgütün diğer üyelerine ifade etme şekli ile yeni stratejilerin örgütte uygulanmasında yardımcı olmaktadır (Alina vd., 2018: 405-406).

Örgüt kültürü, örgütün performansını başarıya götürmesinde önemli rol oynamaktadır (Alina vd., 2018: 405). Örgüt kültürü, kurumların geçmiş süreçlerinde gösterdikleri performans göstergesi niteliğinde olup gelecekte

nasıl veya ne şekilde performans göstereceklerini belirleyen, orta ve uzun vadede kurumun davranış şeklini değiştiren ve iyileştirme özelliğine sahiptir. Örgüt kültürünün güçlü olması için şu alt bileşenleri içermesi gerekmektedir. Bunlardan ilki çalışanların katılımı ve üst yöneticilerin bu katılımı desteklemesidir. İkinci olarak gerek çalışanlar arası gerek çalışan ve üst yönetici arası gerekse kurum içindeki birimler arasında iş birliğinin oluşturulmasıdır. Üçüncü olarak örgüt için yeterli bilginin kolaylıkla, açık ve zamanında paylaşılmasıdır. İlerleme ve gelişmeye olanak tanıyan öğrenme mekanizmalarına önem verilmesi dördüncü bileşeni oluşturmaktadır. Beşinci olarak da örgüt içi iletişim kanallarının açık, katılım ve iş birliğinin olduğu kurum içi iletişimidir. Hizmetlerin sunumu, örgütün karar alma süreci ve yönetimi gibi konularda paydaşların sürece katılması ve bilgilendirilmesi altıncı bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Yedinci olarak yeni ve farklı görüşlerin desteklendiği, dış çevreye göre düzenlemelerin yapıldığı, çalışanların değişime yönelik kararlarını alındığı ve bu yönde kuralların desteklendiği değişime açıklıktır. Sekizinci olarak örgütün varlığını sürdürmesi bakımından stratejik planın üst yönetim tarafından hazırlanması, uygulanması ve izlenmesi süreçleri ile çalışanlara bu plan çerçevesinde verilen sorumlulukları içeren stratejik yönetimdir. Dokuzuncu bileşen olarak örgütün çalışanlarının motivasyonunu arttırmaya yönelik ödül sistemi, bazı hataların tolere edilmesi ve ceza sisteminin uygulanmasını içermektedir (Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu Sürüm 3.1, 2021: 25-26).

Buna göre bir organizasyon ya da örgütün örgüt veya kurum kültürü, burada belirtilen bileşenleri kurumsallaştırması halinde başarıya ulaşabilecektir. Ayrıca örgüt kültürüyle çalışanlar motive edilerek faaliyetlerini etkin, etkili ve verimli şekilde uygulamalarına yardımcı olduğu gibi (Alina vd., 2018: 405-407) örgütsel eylem kalıplarının belirlenmesini sağlamaktadır (Backoff vd., 1993: 142). Buna ek olarak örgüt içinde çalışanlara değer verilmesi, ekip çalışmasına önem verilmesi, sosyal ve kültürel çevreye dair sorumlulukları göz önünde bulundurularak değer ve inanç kültürünün geliştirilmesi gerekmektedir. Bunlar ise kısa vadede değil uzun vade isteyen süreçte kültürel gelişim ve eğitim alanındaki ilerlemelere önem verilerek gerçekleştirilebilir (Aktan, 2008: 19).

1.3. Belediyelerde Stratejik Yönetim ve Stratejik Planlama

1980'lerde dünyada kamu yönetimi alanında yaşanan paradigma değişiminin yansımaları Türkiye'de de etkisini göstermiştir (Al, 2008: 25). Sözü edilen bu paradigma değişimi ekseninde etkinlik, etkililik, hesap verebilirlik, katılımcılık, verimlilik, saydamlık, performans denetimi, toplam kalite yönetimi, kurumsal risk yönetimi, hizmetlerde vatandaş odaklılığı gibi uygulama ve yaklaşımlar, kamu yönetiminde de ön plana çıkmıştır (Barca ve Nohutçu, 2013: 341). Ayrıca Türkiye'de stratejik planlamanın gündeme gelmesi, 2001 yılında Dünya Bankası ile imzalanan 1. Program Amaçlı Mali ve Kamu Sektörü Uyum Kredi Anlaşması (PEPSAL-1) ile olmuştur (Kerman, Altan ve Öztop, 2012: 90). Bu Anlaşma'da stratejik planlamanın uygulanmasına dair ifadeler vardır (Altan vd., 2013: 113). Türkiye'de stratejik yönetim anlayışının kamu örgütlerinde uygulanmasına ilişkin düzenlemelerin yasal altyapısı 2003 yılında kabul edilen 5018 sayılı *Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu* ile oluşturulmuş ve 2005 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır (Demirkaya, 2015: 19; Alev ve Öztop, 2022: 77). Belediyeler için ayrıca 5393 sayılı *Belediye Kanunu*'nda stratejik planlamaya ilişkin bazı düzenlemeler bulunmaktadır.

5393 sayılı Kanununun 41. maddesine göre, belediyelerde stratejik plan, yerel seçimleri takiben 6 ay içinde hazırlanır. Belediyelerin stratejik planları, belediye meclisinin kabulüyle resmileşir ve kesinleşir. Ayrıca stratejik planın katılımcı bir yaklaşımla hazırlanması gerekliliği 5393 sayılı Kanun'un ilgili maddesi kapsamında düzenlenmiştir. Hazırlama sürecinde üniversiteler, meslek odaları ve konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşlerinin alınması gerekmektedir.

Belediyelerin stratejik planlarının hazırlanmasına ilişkin daha ayrıntılı ve kapsamlı düzenleme *Kamu İdarelerince Hazırlanacak Stratejik Planlar ve Performans Programları İle Faaliyet Raporlarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*'te yer almaktadır. Bu Yönetmelik, Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından çıkarılmış olup⁷, daha önce Kalkınma Bakanlığınca 2018 yılında çıkarılan *Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*'in yerini almıştır.

5018 sayılı Kanununun 3. maddesinde “*kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plan*” biçiminde stratejik plan tanımı yapılmıştır. Bu tanım aynen Yönetmelik'te de yer almıştır. Yönetmeliğe göre “Stratejik plan beş yıllık bir dönem için hazırlanır” (mad. 8/6).

Yönetmeliğin 7. maddesinde stratejik planlama sürecine ilişkin genel ilkeler belirlenmiştir ve bu ilkelere uyulması zorunludur. Bu genel ilkelerin bazıları şu şekildedir:

- Stratejik plan kamu idarelerince ve idarelerin kendi çalışanları tarafından hazırlanır.
- Stratejik plan hazırlıklarında stratejik plan; performans programı, izleme ve değerlendirme süreçlerini içeren faaliyet raporları ile ilgili süreçlerden oluşan stratejik yönetim döngüsü bir bütünlük oluşturacak şekilde tasarlanır ve uygulanır.
- Stratejik plan hazırlıklarında; kamu idaresi çalışanlarının, kamu idaresinin hizmetlerinden yararlananların, kamu idaresinin faaliyet alanı ve hizmetleri ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının, ilgili kamu idareleri ile diğer paydaşların katılımları sağlanır ve katkıları alınır.
- Stratejik planlama sürecinin etkili ve etkin bir şekilde yürütülmesinden tüm birimler sorumludur.
- Kamu idarelerinin stratejik planları; Kanuna, bu Yönetmeliğe, Kılavuza, stratejik planlamaya ilişkin rehberlere ve tebliğlere uygun olarak hazırlanır.

Görüldüğü gibi, stratejik plan çalışmalarının ilgili idarece planlanması ve yürütülmesi gerekmektedir. Ayrıca katılımcı bir hazırlık sürecinin yürütülmesi de mevzuatın amir hükmüdür. Ancak eğer stratejik yönetim kültürü organizasyonda yerleşmemişse, kurumların kendi stratejik planları gereğince hazırlaması güçleşmektedir. Bu durum belediyeleri farklı arayışlara itebilmektedir.

⁷ 22.04.2021 tarih ve 31462 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

2. TR32 BÖLGESİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN STRATEJİK YÖNETİM YAKLAŞIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma ile belediyelerde stratejik yönetim kültürünü ölçmek amacıyla; daha önce Bayraktar ve arkadaşlarının 2020 yılında TR82 bölgesi belediyeleri, Kırhasanoğlu'nun 2022 yılında TR90 Bölgesi belediyeleri üzerine yaptığı incelemenin bir benzerini TR32 Bölgesi büyükşehir belediyeleri için yaparak, bu büyükşehir belediyelerinin stratejik yönetim yaklaşımına dair veri oluşturma ve buna dayalı olarak değerlendirme yapma amaçlanmıştır. Bu yolla daha önce yapılan çalışmalar yanında Türkiye'deki belediyelerin stratejik yönetim kültürü hakkında üretilen bilgilere katkı yapmak hedeflenmiştir.

2.2. Literatür Özeti

Kamu kurum ve kuruluşları ile diğer örgütler tarafından önemli olan stratejik yönetim ile stratejik yönetimin bir parçası olan stratejik planlamaya yönelik uluslararası ve ulusal alanda çalışmalar yapılmıştır. Poister ve Streib tarafından 2005 yılında Amerika Birleşik Devletleri belediyeleri üzerinde yapılan çalışmada belediyelerde stratejik planlama ve yönetim süreçleri üzerine analiz yapılmıştır. Buna göre stratejik planlamanın belediyelerce yirmi yıldır kullanıldığını ancak stratejik yönetim sürecinin kapsamlı şekilde kullanılmadığı ile bu sürecin çok az belediyede gelişim gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Zaei ve arkadaşlarının 2013 yılında yaptıkları çalışmada yerel yönetimlerdeki stratejik yönetim uygulamasını incelemiştir. Çalışmaya göre stratejik yönetimin yerel yönetimlerce hakkıyla ve doğru uygulanması sonucu performanslarının artmasında etkin, etkili ve verimli olabileceğini belirtmektedir. Bunun gerçekleşmesi için bazı değişikliklerin yapılmasının gerekliliği sonucunu ortaya koymuştur.

Samad ve arkadaşlarının 2018 yılında yaptığı çalışmada stratejik yönetim, stratejik yönetimin oluşturulması ve uygulanması ile örgüt kültürü ve örgütün performansı üzerindeki etkilerinin neler olduğuna odaklanılmıştır. Örgütsel performansın etkileri ve bu etkilerin tetikleyicilerinin neler olduğunu ortaya koyan çalışmada kamu kurum ve kuruluşlarını stratejik yönetim ve örgüt kültürünün performansı etkilediği çıkarımında bulunmuştur. Bozlağan ve Akçakaya tarafından 2016 yılında yapılan çalışmada stratejik yönetim yaklaşımı İstanbul büyükşehir belediyesi özelinde ele alınmıştır. Çalışmada İstanbul'un 2010-2014 ile 2015-2019 dönemlerini içeren stratejik planlarda stratejik planlama süreci kapsamında stratejik planlama aşaması, performans esaslı bütçeleme aşaması ve izleme ve raporlama aşaması olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgulardan yola çıkarak hukuki, yönetsel ve yapısal sorunlar tespit edilerek öneriler sunulmuştur.

Bayraktar'ın 2017 yılındaki çalışmasında belediyelerin stratejik yönetim kültürü oluşturma çalışmaları konusunu incelemiştir. Buna göre stratejik yönetim kültürüne ilişkin yasal düzenlemeler ve uygulamalar analiz edilerek belediyelerin konuya özel önem vermeleri gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Coşkun ve Almalı tarafından 2020 yılında yapılan çalışmada 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediye statüsü kazanan Van ve Muğla Büyükşehir Belediyelerinin, büyükşehir belediyesi olarak ilk kez hazırladıkları 2015-2019 stratejik planları, stratejik amaç ve hedefler, temel değerler ve ilgili yapılar kapsamında karşılaştırılması yapılmıştır. 2020 yılında Çubukcu, makalesinde örgüt kültürünün stratejik yönetim süreciyle olan uyum ve etkileşiminin önemine dair

literatürdeki çalışmaları incelemiştir. Bu çalışma ışığında stratejilerin örgüt kültürüne olumlu etkilerinin olduğu ortaya konulmuştur.

Öncü ve Anıl tarafından 2022 yılında yapılan makale çalışmasında stratejik yönetim ve belediyelerdeki uygulamalarını İstanbul Büyükşehir Belediyesi özelinde olarak dokuz ilçe belediyesinde stratejik yönetimin etkin bir biçimde uygulanıp uygulanmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda stratejik yönetim aşamaları değerlendirilerek, bulgulardan hareketle öneriler sunulmuştur. Alkan'ın 2023 yılında yaptığı çalışmada yerel yönetimlerde stratejik yönetim olgusu analiz edilmiştir. Buna göre stratejik yönetim uygulamalarının doğru uygulandığı ve kararlı olunması halinde yerel yönetimlerde etkinliği, etkililiği, verimliliği ve başarıyı beraberinde getireceği sonucuna ulaşmıştır.

Bayraktar ve arkadaşları tarafından 2020 yılında yapılan çalışmada TR82 bölge belediyelerinin stratejik yönetim kültürünü bu bölge belediyeleri özelinde incelenerek, anılan belediyelerin stratejik yönetim açısından yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Keza 2022 yılında Kırhasanoğlu tarafından yapılan benzer çalışmada TR90 bölge belediyeleri analiz edilmiştir. Bu çalışmada, stratejik planlar ve faaliyet raporlarında stratejik yönetime ilişkin kavramların yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Her iki çalışmada benzer sonuçlara ulaşılmış ve incelenen belediyelerde stratejik yönetim kültürünün geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bayraktar ve arkadaşlarının 2020 yılındaki çalışması ile Kırhasanoğlu'nun 2022 yılındaki çalışmaları bu çalışma açısından önemli kaynaklardır. Çünkü bu çalışmada da benzeri yaklaşım ve metodoloji kullanılmıştır.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada stratejik planlar ile faaliyet raporlarının analizinde nitel araştırmada verilerin analiz edilmesi yöntemlerinden biri olarak kullanılan içerik analizinden yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, veriler yoluyla ele alınan materyallerin sistematik ve kapsamlı olacak şekilde (Karataş, 2017: 78) belirli kavramlar ve temalar doğrultusunda incelenmesi ve yorumlanmasını sağlayan yöntemdir (Altunışık vd., 2010: 322). Bu analiznin amacı, dosya ve belge gibi metinler yanında görsel ya da müzikal gibi başka biçimdeki diğer materyallerin ele alınarak incelenmesi ve bu doğrultuda elde edilen verileri okuyucunun anlayabileceği şekilde açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Çalışma kapsamında TR32 bölgesi büyükşehir belediyelerinin 2020-2024 stratejik planı ile çalışma başladığında yayımlanmış olan 2020 ve 2021 faaliyet raporları analiz edilerek veriler elde edilmiştir. TR32 bölge illeri olarak Aydın, Denizli ve Muğla büyükşehir belediyelerinin ilgili dokümanları, belediyelerin web sitelerinden temin edilmiştir. Çalışmada veri elde etmek amacıyla stratejik yönetimle ilgili Bayraktar ve arkadaşları (2020: 70) ile Kırhasanoğlu'nun (2022: 262) kullandığı şu kavramlar bağlamında analiz yapılmıştır: *“amaç, bilim(sel)/teknoloji(k), çevre analizi, durum analizi, etkili(lik), etkinlik, GZFT (SWOT) analizi, hedef, hesap verebilirlik, inovasyon (yenilik-yenilikçilik), insan kaynakları, izleme ve değerlendirme, kalite-toplam kalite, katılım/katılımcı(lık), kurum/örgüt kültürü, maliyetlendirme, misyon, paydaş analizi, performans ölçümü, PESTLE analizi, saydamlık-şeffaflık, stratejik plan/planlama, stratejik yönetim, sürdürülebilirlik, verimlilik, vizyon, yönetişim”*.

2.4. Bulgular

TR32 bölge illeri olarak Aydın, Denizli ve Muğla büyükşehir belediyelerinin stratejik plan ve faaliyet raporları her büyükşehir belediyesi için önce ayrı ayrı incelenmiş ve daha sonra bir bütün olarak analiz edilmiştir. Bu hususta çalışmada analiz edilen dokümanlar Tablo 1’de belirtilmektedir.

Tablo 1: Çalışmada Belirlenen Kavramların Kullanım Sıklığının Analiz Edildiği Dokümanlar

TR32 Bölge İlleri	Doküman	Yıl
Aydın	Stratejik Plan	2020-2024
	Faaliyet Raporu	2020
	Faaliyet Raporu	2021
Denizli	Stratejik Plan	2020-2024
	Faaliyet Raporu	2020
	Faaliyet Raporu	2021
Muğla	Stratejik Plan	2020-2024
	Faaliyet Raporu	2020
	Faaliyet Raporu	2021

Bir sonraki başlık altında her bir büyükşehir belediyesinin stratejik yönetime ilişkin kavramlarının stratejik plan ve faaliyet raporlarında sayısal olarak kaç defa kullandıklarını ortaya koymak amacıyla tablolar halinde gösterilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak Aydın, sonra Denizli ve son olarak da Muğla büyükşehir belediyesinin ilgili dokümanlarından elde edilen sonuçlar sırasıyla gösterilmiştir.

2.4.1. Aydın Büyükşehir Belediyesi

Aydın Belediyesi 2012 yılına kadar il belediyesi statüsünde iken, 6 Aralık 2012 tarihinde 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyesi statüsünü kazanmıştır. 29 Mart 2014 tarihi yerel seçimlerini takiben büyükşehir belediyesi faaliyete başlamıştır. Çalışma kapsamında analiz edilen stratejik plan, bu belediyenin ikinci stratejik planıdır.

Tablo 2: Aydın Büyükşehir Belediyesinin 2020-2024 Stratejik Planı ve 2020 ile 2021 Faaliyet Raporlarında Analizde Kullanılan Kavramların Kullanım Sıklığı

Kavramlar	2020-2024 Stratejik Plan	Faaliyet Raporları	
		2020	2021
<i>Amaç</i>	71	19	31
<i>Bilim(sel)/teknoloji(k)</i>	19	13	5
<i>Çevre analizi</i>	0	0	0
<i>Durum analizi</i>	11	0	0
<i>Etkili(lik)</i>	3	3	5
<i>Etkinlik</i>	18	23	23
<i>GZFT (SWOT) analizi</i>	7	0	0
<i>Hedef</i>	163	158	128

<i>Hesap verebilirlik</i>	3	3	3
<i>İnovasyon (yenilik-yenilikçilik)</i>	2	0	0
<i>İnsan kaynakları</i>	2	2	2
<i>İzleme ve değerlendirme</i>	8	2	2
<i>Kalite-toplam kalite</i>	18	27	25
<i>Katılım-Katılımcı(lık)</i>	14	24	22
<i>Kurum/örgüt kültürü</i>	3	1	1
<i>Maliyetlendirme</i>	6	0	0
<i>Misyon</i>	10	90	4
<i>Paydaş analizi</i>	4	0	0
<i>Performans ölçümü/göstergesi</i>	43	4	5
<i>PESTLE analizi</i>	2	0	0
<i>Saydamlık-şeffaflık</i>	5	17	19
<i>Stratejik plan/planlama</i>	66	10	10
<i>Stratejik yönetim</i>	3	2	1
<i>Sürdürülebilirlik</i>	13	23	15
<i>Verimli(lik)</i>	3	5	4
<i>Vizyon</i>	12	91	4
<i>Yönetişim</i>	0	0	0

Kaynak: Aydın BB 2020-2024 Stratejik Planı; 2020 Faaliyet Raporu; 2021 Faaliyet Raporu.

Tablo 2’de görüldüğü gibi, Aydın büyükşehir belediyesinin 2020-2024 Stratejik Planı’na bakıldığında hedef, amaç ve stratejik plan/planlama kavramlarının daha çok tekrar edildiği görülmektedir. 2020 ve 2021 yılları faaliyet raporlarında hedef kavramı en sık tekrar edilen kavram olarak yer alsa da amaç ve stratejik plan/planlama kavramlarının daha az kullanıldığı görülmektedir. Vizyon ve misyon kavramları, 2020 faaliyet raporunda ikinci ve üçüncü en çok tekrar edilen kavramlar olmasına rağmen 2020-2024 stratejik planı ile 2021 faaliyet raporunda çok az kullanıldığı tespit edilmiştir. Durum analizi, GZFT analizi, inovasyon/yenilik, maliyetlendirme, paydaş analizi, PESTLE analizine 2020-2024 stratejik planında yer verilirken 2020 ve 2021 faaliyet raporunda hiç yer verilmediği görülmektedir.

Performans ölçümü/göstergesi kavramları 2020-2024 stratejik planında 43 kez kullanılırken faaliyet raporlarında 4 ve 5 kez kullanıldığı görülmektedir. Stratejik yönetim açısından önemli olan izleme ve değerlendirme kavramlarının 2020-2024 stratejik planında 8 defa kullanıldığı ve her iki faaliyet raporunda 2 defa kullanıldığı tespit edilmiştir. Kurum/örgüt kültürü kavramları 2020-2024 stratejik planında 3 kez kullanılmışken, her iki faaliyet raporunda 1 defa kullanıldığı görülmektedir. Etkili(lik), etkinlik, verimlilik, katılımcılık ve toplam kalite gibi kavramların stratejik plana göre faaliyet raporlarında daha çok tercih edildiği tespit edilmiştir. Stratejik yönetim kavramı stratejik planda 3 kez geçerken faaliyet raporlarında kullanım 2’nin altına düşmektedir. Buna ek olarak tüm dokümanlarda çevre analizi ve yönetişim kavramlarına hiç yer verilmediği görülmektedir.

2.4.2. Denizli Büyükşehir Belediyesi

Denizli Büyükşehir Belediyesi, 2012 yılında 6360 sayılı Kanun ile kurulmuş, 29 Mart 2014 yerel seçimlerini takiben faaliyetlerine başlamıştır. Çalışma kapsamında analiz edilen stratejik plan, bu belediyenin ikinci stratejik planıdır.

Tablo 3: Denizli Büyükşehir Belediyesinin 2020-2024 Stratejik Planı ve 2020 ile 2021 Faaliyet Raporlarında Analizde Kullanılan Kavramların Kullanım Sıklığı

Kavramlar	2020-2024 Stratejik Plan	Faaliyet Raporları	
		2020	2021
<i>Amaç</i>	114	277	317
<i>Bilim(sel)/teknoloji(k)</i>	35	38	37
<i>Çevre analizi</i>	3	0	0
<i>Durum analizi</i>	8	1	0
<i>Etkili(lik)</i>	6	3	5
<i>Etkinlik</i>	77	94	100
<i>GZFT (SWOT) analizi</i>	21	0	1
<i>Hedef</i>	151	33	26
<i>Hesap verebilirlik</i>	3	1	0
<i>İnovasyon (yenilik-yenilikçilik)</i>	4	3	2
<i>İnsan kaynakları</i>	17	18	15
<i>İzleme ve değerlendirme</i>	15	1	1
<i>Kalite-toplam kalite</i>	43	22	21
<i>Katılım-Katılımcı(lık)</i>	45	65	94
<i>Kurum/örgüt kültürü</i>	5	0	0
<i>Maliyetlendirme</i>	4	0	0
<i>Misyon</i>	10	3	3
<i>Paydaş analizi</i>	14	0	0
<i>Performans ölçümü/göstergesi</i>	43	10	1
<i>PESTLE analizi</i>	20	0	0
<i>Saydamlık-şeffaflık</i>	6	5	2
<i>Stratejik plan/planlama</i>	105	3	2
<i>Stratejik yönetim</i>	5	2	2
<i>Sürdürülebilirlik</i>	30	19	26
<i>Verimlilik</i>	52	21	28
<i>Vizyon</i>	11	4	6
<i>Yönetişim</i>	1	1	2

Kaynak: Denizli BB 2020-2024 Stratejik Planı; 2020 Faaliyet Raporu; 2021 Faaliyet Raporu.

Tablo 3’te görüldüğü gibi, Denizli Büyükşehir Belediyesinin 2020-2024 stratejik planında “hedef” kavramı en çok kullanılan kavram olarak ön plana çıkmaktadır. Buna karşın bu kavram faaliyet raporlarında daha az

kullanılmıştır. Her üç dokümanda amaç kavramının 100'ün üzerinde kullanıldığı görülmektedir. Stratejik plan/planlama kavramı stratejik planda 105 kez kullanılırken faaliyet raporlarında ise 3'ün altında kullanıldığı görülmektedir. Çevre analizi, kurum/örgüt kültürü, maliyetlendirme, paydaş analizi ve PESTLE analizine stratejik planda yer verilirken, faaliyet raporlarında yer verilmediği tespit edilmiştir. Stratejik plan ile 2020 faaliyet raporunda durum analizi kavramı yer verilirken 2021'de kullanılmadığı görülmektedir. GZFT analizi kavramı da stratejik plan ve 2021 faaliyet raporunda kullanılırken 2020 faaliyet raporunda hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. Hesap verebilirlik ve performans ölçümü/göstergesi kavramları stratejik plan ile 2020 faaliyet raporunda kullanılmışken, 2021 faaliyet raporunda hiç yer verilmediği görülmektedir. Yönetişim kavramına her üç dokümanda da yer verildiği tespit edilmiştir. Vizyon, misyon, stratejik yönetim ve izleme ve değerlendirme kavramlarına stratejik planda daha fazla yer verilirken, faaliyet raporlarında daha az kullanıldığı görülmektedir.

2.4.3. Muğla Büyükşehir Belediyesi

Muğla Büyükşehir Belediyesi, 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı Kanun ile kurulmuş, 29 Mart 2014 tarihi yerel seçimlerini takiben faaliyete başlamıştır. Muğla Büyükşehir Belediyesi ilk stratejik planını 2015-2019 yılları için hazırlamıştır. Burada inceleme konusu yapılan Muğla Büyükşehir Belediyesinin ikinci stratejik planıdır.

Tablo 4: Muğla Büyükşehir Belediyesinin 2020-2024 Stratejik Planı ve 2020 ile 2021 Faaliyet Raporlarında Analizde Kullanılan Kavramların Kullanım Sıklığı

Kavramlar	2020-2024 Stratejik Plan	Faaliyet Raporları	
		2020	2021
<i>Amaç</i>	138	220	398
<i>Bilim(sel)/teknoloji(k)</i>	41	20	21
<i>Çevre analizi</i>	0	0	0
<i>Durum analizi</i>	13	0	0
<i>Etkili(lik)</i>	11	8	176
<i>Etkinlik</i>	79	108	288
<i>GZFT (SWOT) analizi</i>	3	0	0
<i>Hedef</i>	267	204	1356
<i>Hesap verebilirlik</i>	6	2	3
<i>İnovasyon (yenilik-yenilikçilik)</i>	4	5	3
<i>İnsan kaynakları</i>	23	22	22
<i>İzleme ve değerlendirme</i>	11	0	5
<i>Kalite-toplam kalite</i>	23	13	37
<i>Katılım-Katılımcı(lık)</i>	81	126	67
<i>Kurum/örgüt kültürü</i>	14	0	2

<i>Maliyetlendirme</i>	2	0	0
<i>Misyon</i>	7	3	3
<i>Paydaş analizi</i>	4	0	0
<i>Performans ölçümü/göstergesi</i>	299	52	279
<i>PESTLE analizi</i>	9	0	0
<i>Saydamlık-şeffaflık</i>	10	3	4
<i>Stratejik plan/planlama</i>	191	11	122
<i>Stratejik yönetim</i>	7	0	0
<i>Sürdürülebilirlik</i>	17	22	202
<i>Verimlilik</i>	17	21	63
<i>Vizyon</i>	13	3	2
<i>Yönetişim</i>	0	0	3

Kaynak: Muğla BB 2020-2024 Stratejik Planı; 2020 Faaliyet Raporu; 2021 Faaliyet Raporu.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, Muğla büyükşehir belediyesinin 2020-2024 stratejik planında en çok kullanılan kavram “performans ölçümü/göstergesi”dir. Bu kavram her iki faaliyet raporunda kullanılmakla beraber daha sık olarak 2021 faaliyet raporunda yer aldığı görülmektedir. Hedef kavramı tüm dokümanlarda yer almakla beraber 2021 faaliyet raporunda en sık tekrar edilen kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Amaç kavramının her dokümanda oldukça sık kullanıldığı görülmektedir. Etkinlik, etkili(lik), verimlilik, katılımcılık gibi kavramlara her dokümanda yer verildiği tespit edilmiştir. Durum analizi, GZFT analizi, maliyetlendirme, paydaş analizi, PESTLE analizi, stratejik yönetim kavramları stratejik planda kullanılırken her iki faaliyet raporunda bu kavramlara yer verilmediği görülmektedir. Misyon ve vizyon kavramları stratejik planda 7'nin üstünde kullanılmışken, her iki faaliyet raporunda 3 ve altında kullanılmıştır. Stratejik yönetim açısından önemli kavram olan izleme ve değerlendirme ise stratejik plan ve 2021 faaliyet raporunda yer alırken, 2020 faaliyet raporunda hiç kullanılmadığı görülmektedir. Yönetişim kavramına ise sadece 2021 faaliyet raporunda 3 kez yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca çevre analizi kavramının bu dokümanlarda kullanılmadığı da görülmektedir.

2.4.4. Aydın-Denizli-Muğla Büyükşehir Belediyelerinin 2020-2024 Stratejik Planlarının Karşılaştırması

Aydın, Denizli ve Muğla büyükşehir belediyeleri bir önceki başlıklar altında her biri ayrı olmak üzere 2020-2024 stratejik plan ile 2020 ve 2021 yıllarındaki faaliyet raporlarıyla analiz edilmiştir. Bu başlık altında ise her üç büyükşehir belediyesinin stratejik planları analizde kullanılan kavramlar itibarıyla karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Tablo 5: Üç Büyükşehir Belediyesinin 2020-2014 Stratejik Planlarının Analizde Esas Alınan Kavramların Kullanım Sıklığı İtibariyle Karşılaştırılması

Kavramlar	Aydın	Denizli	Muğla
<i>Amaç</i>	71	114	138
<i>Bilim(sel)/teknoloji(k)</i>	19	35	41
<i>Çevre analizi</i>	0	3	0
<i>Durum analizi</i>	11	8	13
<i>Etkili(lik)</i>	3	6	11
<i>Etkinlik</i>	18	77	79
<i>GZFT (SWOT) analizi</i>	7	21	3
<i>Hedef</i>	163	151	267
<i>Hesap verebilirlik</i>	3	3	6
<i>İnovasyon (yenilik-yenilikçilik)</i>	2	4	4
<i>İnsan kaynakları</i>	2	17	23
<i>İzleme ve değerlendirme</i>	8	15	11
<i>Kalite-toplam kalite</i>	18	43	23
<i>Katılım-Katılımcı(lık)</i>	14	45	81
<i>Kurum/örgüt kültürü</i>	3	5	14
<i>Maliyetlendirme</i>	6	4	2
<i>Misyon</i>	10	10	7
<i>Paydaş analizi</i>	4	14	4
<i>Performans ölçümü/göstergesi</i>	43	43	299
<i>PESTLE analizi</i>	2	20	9
<i>Saydamlık-şeffaflık</i>	5	6	10
<i>Stratejik plan/planlama</i>	66	105	191
<i>Stratejik yönetim</i>	3	5	7
<i>Sürdürülebilirlik</i>	13	30	17
<i>Verimli(lik)</i>	3	52	17
<i>Vizyon</i>	12	11	13
<i>Yönetişim</i>	0	1	0

Tablo 5'te yer alan üç büyükşehir belediyesini stratejik planlarında analizde kullanılan kavramların kullanım yoğunluğuna bakıldığında; ilk olarak performans ölçümü/göstergesi kavramının 299 kez en fazla Muğla Büyükşehir Belediyesi tarafından kullanıldığı, Aydın ve Denizli Büyükşehir Belediyelerinin stratejik planlarında bu kavrama 43 kez yer verdikleri görülmektedir. Hedef kavramı, her üç belediyenin en çok kullandığı kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Amaç kavramını en çok Muğla kullanırken, en az Aydın'ın kullandığı tespit edilmiştir. Misyon, vizyon, stratejik yönetim, izleme ve değerlendirme kavramları her üç

stratejik planda benzer sayıda kullanılırken, katılım ve katılımcı(lık) ile kurum/örgüt kültürü kavramları her üç stratejik planda yer alsa da bunlar arasında daha çok Muğla Büyükşehir Belediyesinin stratejik planında yer aldığı tespit edilmiştir. Sürdürülebilirlik, verimlilik, GZFT analizi ve PESTLE analizi her üç stratejik planda yer alsa da en çok Denizli Büyükşehir Belediyesi tarafından kullanıldığı görülmektedir. Yönetişim kavramı sadece Denizli Büyükşehir Belediyesi stratejik planında kullanılmıştır.

SONUÇ

Stratejik yönetim yaklaşımı özel yönetim alanında ortaya çıkıp, 1980’li yıllar itibariyle kamu yönetiminde yaşanan paradigma değişimi sonrasında kamu kurumlarınca da uygulanmaya başlanmıştır. Stratejik yönetim, kaynakları etkin ve verimli kullanmaya, geleceğe ve çevresel değişimlere daha hazırlıklı olmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Kaynakları etkin ve verimli kullanmak vb. olgular kamu kurumları açısından da oldukça önemli hususlardır. Bu nedenle Türkiye’de de 2000’li yılların ilk yarısında yürütülen kapsamlı kamu yönetimi reformu çalışmalarının bir parçası olarak, stratejik yönetim/stratejik planlama yaklaşımı da benimsenmiştir.

Makro ölçekte ve yasal düzenleme olarak benimsenen bu hususun, kurumların yönetim pratiklerine ne ölçüde yansıdığına incelenmesi ve bu konuda bilgi üretilmesi yararlı ve gereklidir. Diğer taraftan belediyeler idari açıdan özerk olduklarından, yöneticileri de (belediye başkanları) seçimle belirlendiğinden, kamu bürokrasına egemen olan genel yaklaşımdan farklılaşabilmektedirler. Örneğin belediye ve il özel idareleri dışındaki bütün kamu idarelerinin stratejik planları veya bu planların taslakları için Strateji ve Bütçe Başkanlığından uygunluk görüşü alınırken, anılan yerel yönetim birimleri için bu zorunluluk yoktur. Belediyelerde belediye meclisinin kabulü ile belediyenin stratejik planı kesinleşmekte ve resmileşmektedir. Bu olgu bağlamında düşünüldüğünde, stratejik plan ve ilgili diğer dokümanların belediyeye egemen olan yönetim kültürünü açıkça yansıttığı söylenebilir.

Bu yaklaşım doğrultusunda stratejik yönetimin en önemli uygulama aracı olan stratejik planlar ile bunları tamamlayıcı nitelikte olan faaliyet raporlarının incelenmesi, stratejik yönetim kültürünün belediyelerde ne düzeyde oluştuğunu tespit etmenin bir aracı olarak kullanılabilir.

Bu kapsamda, istatistiki bölge sınıflandırması açısından, TR32 bölgesi olarak nitelendirilen bölgede yer alan Aydın, Denizli ve Muğla büyükşehir belediyelerinin 2020-2024 stratejik planları ile 2020 ve 2021 faaliyet raporları incelenerek değerlendirmeler yapılmıştır. İnceleme konusu yapılan dokümanlar büyükşehir belediyelerinin web sitelerinden temin edilmiştir. Bu dokümanlar üzerinde yapılan analizde, her büyükşehir belediyesi için stratejik yönetime dair kullanılan kavramların kullanım düzeyinde farklılıklar görülmektedir.

İncelenen dokümanlarda “yönetişim” kavramının her büyükşehir tarafından oldukça düşük kullanılması eksiklik olarak görülmektedir. Bu olguyla ilintili olarak “katılım” ve “katılımcılık” kavramlarının kullanılması da Muğla Büyükşehir Belediyesi hariç, diğer iki büyükşehir belediyesinde düşük kaldığı söylenebilir. Demokrasinin okulu olarak nitelendirilen yerel yönetimler açısından katılımcılığın ayrı bir önemi vardır. Özellikle Aydın Büyükşehir Belediyesinde bu durum daha da dikkat çekicidir.

Gerek bu çalışmanın ve gerekse de literatür kısmında değinilen çalışmaların sonuçlarına bakıldığında, stratejik yönetimin en önemli aracı olan stratejik planlamanın genel mahiyetinin belli bir büyüklükte olan ve diğer belediyelere kıyasla daha güçlü kurumsal kimliğe sahip olan büyükşehir belediyelerinde anlaşıldığı ve plan hazırlamada bu idarelerin belli bir kapasiteye ulaştıkları anlaşılmaktadır. Ancak plan tekniğini bilme yanında, stratejik planlamanın dayandığı stratejik yönetim yaklaşımının da bilinmesi ve konu hakkındaki teorik bilgilerin özümsemesi önem taşımaktadır. Bu nedenle büyükşehir belediyelerinin konu uzmanı kişileri daha fazla istihdam etmeleri, daha iyi bir stratejik planlamaya katkı sağlayacaktır. Bunun yanında belediyelerin personele yönelik olarak düzenledikleri hizmet içi eğitimlere “stratejik yönetim” konusunu dahil etmeleri, bu organizasyonlarda stratejik yönetim kültürünün yerleşmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Al, Hamza (2008), *Yeni Kamu Yönetimi*, Değişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Alev, Beril ve Öztop, Sezai (2022). “Batı Akdeniz Bölgesindeki ADİM Üniversitelerinin Stratejik Planlarının Değerlendirilmesi”, *Medeniyet Araştırmaları Dergisi – Journal of Civilization Studies*, Volume: 7, Issue: 2, pp: 76-94.

Alina, Carataş Maria, Cerasela, Spătariu Elena & Raluca Andreea Trandafir (2018), “Organizational Culture Impact on Strategic Management”, *“Ovidius” University Annals, Economic Sciences Series*. Volume: XVIII, Issue: 2, pp: 405-408.

Alkan, Ali Davut (2023), “Yerel Yönetimlerde Stratejik Yönetim”, *Kent ve Çevre Politikaları Ekseninde Yerel Yönetimler* (Ed. Çelebi Zengin, Esra), Nobel Yayınevi, 1. Baskı, Ankara.

Altan Yakup, Kerman, Uysal, Aktel, Mehmet ve Öztop, Sezai (2013), “Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama: Büyükşehir Belediyeleri Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 3, ss: 111-130.

Altunışık, Remzi, Coşkun, Recai, Bayraktaroğlu, Serkan ve Yıldırım, Engin (2010), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, Sakarya Yayıncılık, 6.Baskı, Sakarya.

Aktan, Coşkun Can (2008), “Stratejik Yönetim ve Stratejik Planlama”, *ÇEİS Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Yayını*, Cilt: 22, Sayı: 4. ss: 4-21.

Aydın Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Plan.

Aydın Büyükşehir Belediyesi 2020 Faaliyet Raporu.

Aydın Büyükşehir Belediyesi 2021 Faaliyet Raporu.

- Balcıoğlu, Merve (2012), *Stratejik Yönetim ve Büyükşehir Modellerinde Stratejik Planlama: İzmir ve Ankara Uygulamalarının Karşılaştırılması*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Konya.
- Barca, Mehmet ve Nohutçu, Ahmet (2013), “Kamu Sektöründe Stratejik Yönetim ve Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama Uygulamasına Eleştirel Bir Bakış”, *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar* (Ed. Balcı, Asım, Nohutçu, Ahmet, Öztürk, Namık Kemal ve Coşkun, Bayram), Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara.
- Bayraktar, Burhan (2017), *Türk Kamu Yönetiminde Belediyelerin Stratejik Yönetim Kültürü Oluşturma Çalışmaları*, Ankara Üniversitesi FEB Dönem Projesi, Ankara.
- Bayraktar, Ergin, Turan, Erol ve Çetin, Sefa (2020), “Stratejik Yönetim Kültürü ve Belediyeler: TR82 Bölgesi Belediyeleri Üzerine Bir İnceleme”, *Kastamonu Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1, ss: 56-90.
- Backoff, Robert, Wechsler, Barton & Crew, Roberte E. (1993), “The Challenge of Strategic Management in Local Government”, *Public Administration Quarterly*, Volume: 17, Issue: 2, pp: 127-144.
- Belediyeler İçin Stratejik Planlama Rehberi* (2019), Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. Ankara.
- Bozkurt, Paşa (2019), *Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Yönetim ve Politikası: Bir Kamu Kurumu Örneğinde*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Bozlağan, Recep ve Akçakaya, Onur (2016), “Stratejik Yönetim Yaklaşımı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planları Üzerine Bir İnceleme”, *Ardahan Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı: 3, ss: 99-119.
- Bracker, Jeffery S. (1980), “The Historical Development Of The Strategic Management Concept”, *The Academy Of Management Review*, Volume: 5, No: 2, pp: 219-224.
- Bryson, John M. & Roering, William D. (1988), “Initiation of Strategic Planning by Governments”, *Public Administration Review*, Vol: 48, No: 6, pp: 995-1004.
- Coşkun, Bayram ve Pank Yıldırım, Çiğdem (2018), *Türkiye’de Stratejik Planlama: Son Dönem Gelişmelerin İncelenmesi*”, *Strategic Public Management Journal*, Volume: 4, Issue: 8, pp:1-16.
- Coşkun, Bayram ve Almalı, Vedat (2020), “Belediyeler ve Stratejik Planlama: Van ve Muğla Büyükşehir Belediyelerinin 2015-2019 Yılları Stratejik Planlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, *Strategic Public Management Journal*, Volume: 6, Issue: 11, pp: 15-32.

- Coşkun, Bayram ve Pank Yıldırım, Çiğdem (2021), “Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımı ve Kamu Yönetimi Reformu İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, *Postmodern Kamu Yönetimi* (Ed. Parlak, Bekir ve Doğan, Kadir Caner), Nobel Yayınevi, 1.Baskı, Ankara.
- Çubukcu, Murat (2020), “Stratejik Yönetim Süreciyle Örgüt Kültürünün Uyumuna Dair Literatürdeki Tartışmalar”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, ss.138-151.
- Demirkaya, Yüksel (2015), “Strategic Planning In The Turkish Public Sector”, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, Special Issue. pp: 15-29.
- Denizli Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Plan.*
- Denizli Büyükşehir Belediyesi 2020 Faaliyet Raporu.*
- Denizli Büyükşehir Belediyesi 2021 Faaliyet Raporu.*
- Ekşi, Hülya (2009), “Stratejik Yönetim ve Örgüt Kültürü: İlişkisel Bir Analiz”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 24, ss. 165-172.
- Eryılmaz, Bilal (2019), *Kamu Yönetimi*, Umuttepe Yayınları, 12. Baskı, Kocaeli.
- Eryiğit, Burak Hamza (2012). *Belediyelerde Stratejik Planlama Sürecinde Dikey ve Yatay Entegrasyon: İstanbul Örneği*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Sakarya.
- Eryiğit, Burak Hamza (2013), “Stratejik Planlama, Stratejik Planlamaya İlişkin Alternatif Yaklaşımlar ve Stratejik Yönetim Okulları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 9., ss.152-172.
- Eryiğit, Burak Hamza (2022), “Pandeminin Türkiye Belediyeciliğinin Stratejik Planlama Anlayışına Öğrettikleri: Stratejik Yönetim Okullarının Savunuları Üzerinden Mukayeseli Bir Değerlendirme”, *Pandemi Sürecinde Dirençli Şehirler* (Ed. Mengi, Ayşegül). İksan Matbaacılık, 1.Baskı, İzmit/Kocaeli.
- Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu Sürüm 3.1* (2021), Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. Ankara.
- Kamu İdarelerince Hazırlanacak Stratejik Planlar ve Performans Programları İle Faaliyet Raporlarına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik* (2021).

- Karakaya, Abdullah, Ay, Ferda Alper ve Gürel, Saadet (2013), “Stratejik Yönetim Süreci Bağlamında Kültür ve Yönetim Tarzı Etkileşimi: Karadeniz Bölgesindeki Belediyelere Yönelik Bir Araştırma”, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 37, Sayı: 2, ss: 71-98.
- Karataş, Zeki (2017), “Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi”, *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, ss: 68-86.
- Kerman, Uysal, Altan, Yakup ve Öztop, Sezai (2012), “Büyükşehir Belediyeleri ve İl Özel İdarelerinde Stratejik Planlama: Ankara, İstanbul ve İzmir Örneği”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cil:4, Sayı:1, ss :89-100.
- Kerman, Uysal, Altan Yakup, Aktel, Mehmet ve Öztop (2012), “Belediyelerde Stratejik Planlama: Ege Bölgesi İl Belediyeleri Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı:..2, ss: 1-15.
- Kırhasanoğlu, Şifa (2022), “Yerel Yönetimlerde Stratejik Yönetim Kültürünün Stratejik Planlama ve Faaliyet Raporları Aracılığıyla Değerlendirilmesi: TR90 Bölgesi Belediyeleri Örneği”, *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, ss: 258-271.
- Muğla Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Plan.*
- Muğla Büyükşehir Belediyesi 2020 Faaliyet Raporu.*
- Muğla Büyükşehir Belediyesi 2021 Faaliyet Raporu.*
- Okumuş, Fevzi, Koyuncu, Mustafa ve Günlü, Ebru (2014), *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Öncü, Hasan ve Anıl, İbrahim (2022), “Belediyelerde Stratejik Yönetim Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma”, *Troyacademy*. Cilt: 7, Sayı: 3, ss: 230-332.
- Özer, Mehmet Akif (2011), *21. Yüzyılda Yönetim ve Yöneticiler*, Nobel Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.
- Öztürk, Namık Kemal (2015), *Yönetim Temel Kavramlar ve Uygulamalar*, Paradigma Akademi, 3. Baskı, Çanakkale.
- R.davıd, Fred, R.davıd, Forest & Meredith E.davıd (2023), *Stratejik Yönetim*, (Çev. Şener, İrge ve Karapolatgil, Ahmet Anıl), Palme Yayınevi, 17. Baskı, Ankara.
- Parlak, Bekir (2011). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, MKM Yayıncılık, 1. Baskı, Bursa.

-
- Pina, Vicente, Torres, Lourdes & Yetano, Ana (2011), “The Implementation of Strategic Management in Local Governments: An International Delphi Study”, *Public Administration Quarterly*, Volume: 35, Issue: 4, pp: 551-590.
- Poister, Theodore H. & Streib, Gregory D. (1999), “Strategic Management in The Public Sector: Concepts, Models and Processes”, *Public Productivity & Management Review*, Vol: 22, No: 3, pp: 308-325.
- Poister, Theodore H. & Streib, Gregory D. (2005), “Elements of Strategic Planning and Management in Municipal Government: Status after Two Decades”, *Public Administration Review*, Vol. 65, No.1, 45-56.
- Samad, Sarminah, Alghafis, Rasha & Al-Zumana, Abad (2018), “Examining The Effects Of Strategic Management And Organizational Culture On Organizational Performance”, *Management Science Letters*. Volume: 8. Issue: 12. pp: 1363–1374.
- Tamer, Gülay (2019), “The Effects Of Organizational Culture On The Relationship Of Organizational Learning And Innovation: A Research In A Private Health Institution”, *International European Journal of Managerial Research Dergisi (EUJMR)*, Cilt: 3, Sayı: 4, ss: 27-44.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara.
- Zaei, Mansour Esmail, Yarahmadzahi, Mohammad Hossien & Abtin, Abdulaziz (2013), “Strategic Management Practices In The Local Authorities: Factors Associated With Adoption Of Strategic Management Practices In The Local Authorities”, *Interdisciplinary Journal Of Contemporary Research In Business*, Vol 5, No 3. pp. 739-744.
- 5018 Sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu (2003).
- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004).
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu (2005).
- URL-1 (2023). Erişim Adresi: <https://www.mbaknol.com/strategic-management/importance-of-organizational-culture-in-strategic-management/> .